

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mihael Čepeljnik

Vloga uresničevanja javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih: primer
mednarodne dejavnosti slovenskega in avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mihael Čepeljnik

Mentor: doc. dr. Boštjan Udovič

Somentor: asist. mag. Jure Požgan

Vloga uresničevanja javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih: primer
mednarodne dejavnosti slovenskega in avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Vloga uresničevanja javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih: primer mednarodne dejavnosti slovenskega in avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča

V diplomskem delu proučujem mednarodne kulturne odnose nacionalnih dramskih gledališč v povezavi z njihovo mednarodno dejavnostjo (gostovanja, izmenjave, koprodukcije in mreženja) v primerjanih izbranih državah – Avstriji in Sloveniji. Pri tem pa tudi iščem povezavo med gostovanji dramskih gledališč v tujini ter dejavnostjo zunanjepolitične infrastrukture. Izhajam iz predpostavke, da je uresničevanje javnega interesa v kulturi zagotavljanje pogojev za javne kulturne dobrine. Pri tem se osredotočam na način zagotavljanja kulturnih dobrin države z javnimi službami, konkretno nacionalnimi dramskimi gledališči – avstrijskim Burgtheatrom in SNG Drama Ljubljana, kot sta ju v ustanovitvenih aktih opredelili njuni državi. Raziskujem njuno mednarodno dejavnost v sezonah od 2010/2011 do 2014/2015, njuno poslanstvo in cilje, ki jih uokvirjam v kulturno- in zunanjepolitične cilje, ter zunanjo politično dejavnost izbranih držav. Študija pokaže, da obe nacionalni dramski gledališči izvajata mednarodne kulturne odnose, vendar v omejenem obsegu. Gradnja vzajemnih mednarodnih kulturnih odnosov pri obeh gledališčih se izkazuje ter ostaja v razvoju izmenjav in koprodukcij ter v članstvu v mednarodnih gledaliških mrežah. Pri tem ni izkoriščena sinergija sodelovanja z zunanjepolitično infrastrukturo. Prav to neizkoriščeno sodelovanje različnih resorjev državnih politik (v delu analize osredotočena na področji kulture in zunanje politike) ima za posledico ne dovolj učinkovito celostno uveljavljanje države v mednarodnem prostoru.

Ključne besede: mednarodni kulturni odnosi, nacionalno gledališče, javni interes v kulturi, Avstrija, Slovenija.

The Role of Exercising Public Interest in Culture in International Cultural Relations: Case Study of Slovenian and Austrian National Drama Theatre's International Activity

The work engages with international cultural relations by examining two cases of drama theatres' international activity (such as touring). Also, it looks for connections between the theatres' international touring and the cultural activity of their respective countries' diplomatic-consular representation. The work proceeds from the premise that public interest is served by assuring the conditions for the provision of public cultural resources through public services – specifically the Austrian Burgtheater and SNT Drama Ljubljana, as specified in their statutes. Their international activity in the seasons 2010/2011 through 2014/2015, their mission and goals are analysed and framed, both within the objectives of cultural and foreign policy and foreign political activity of the selected countries. The analysis is prefaced by a conceptualisation and identification of correlations between the text's basic concepts. Results of the analysis lead to the conclusion that both theatres maintain international relations, yet within limited scope. Both have confined the building of new international cultural relations to exchanges and coproductions, and to membership in international theatre networks. They do not strive for synergy with the foreign policy infrastructure. Non-involvement of various public policy sectors – a fact that this work explores in the contexts of culture and foreign policy – is resulting in a lack of efficiency and comprehensiveness in the state's international representation.

Keywords: International Cultural Relations, National Theatre, Public Interest in Culture, Austria, Slovenia.

Kazalo

1 Uvod	8
2 Konceptualizacija in teoretično izhodišče	13
2.1 Javni interes v kulturi	13
2.1.1 Javni interes	13
2.1.2 Javni interes in kultura.....	16
2.1.3 Javni interes in kulturna politika	19
2.1.5 Javni interes v kulturi in nacionalna dramska gledališča	24
2.2 Kulturna in zunanja politika	26
2.2.1 Kultura v zunanji politiki.....	26
2.2.2 Razmerje zunanje in kulturne politike.....	30
2.2.3 Razmerje javnega interesa (v kulturi) in nacionalnega interesa	33
2.3 Kultura kot sredstvo in cilj mednarodnih odnosov	36
2.4 Oblike kulture v mednarodnih odnosih	40
2.5 Teoretični okvir proučevanja kulture v državi	44
2.6 Teoretični okvir proučevanja kulture v zunanji politiki in mednarodnih odnosih ...	46
3 Empirična študija: Nacionalna dramska gledališča v okviru uresničevanja javnega interesa v kulturi	51
3.1 Primer Slovenije	51
3.1.1 Javni interes in kultura.....	51
3.1.2 Nacionalna dramska gledališča in primer SNG Drama Ljubljana	57
3.2 Primer Avstrije	65
3.2.1 Javni interes in kultura.....	65
3.2.2 Nacionalno dramsko gledališče – Burgtheater	70
3.3 Primerjava in ugotovitve na podlagi obeh primerov	75
4 Kultura in nacionalna dramska gledališča v zunanjepolitičnem okviru	78
4.1 Primer Slovenije	78
4.1.1 Kultura v zunanjepolitičnih ciljih	78
4.1.2 Kultura in zunanjepolitična infrastruktura Slovenije.....	84
4.2 Primer Avstrije	88
4.2.1 Kultura v zunanjepolitičnih ciljih	88
4.2.2 Kultura in zunanjepolitična infrastruktura Avstrije.....	94
4.3 Sinteza	97
5 Mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč	100
5.1 Primer Slovenije	100

5.1.1 Mednarodna dejavnost SNG Drama Ljubljana	100
5.1.2 Okvir zunanjepolitične infrastrukture.....	112
5.2 Primer Avstrije	116
5.2.1 Mednarodna dejavnost Burgtheatra.....	116
5.2.2 Okvir zunanjepolitične infrastrukture.....	124
5.3 Primerjalna sinteza in ugotovitve	128
6 Zaključek.....	131
7 Literatura	140

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Prihodki SNG Drama Ljubljana po posameznih letih (v evrih)	60
Tabela 3.2: Deleži prihodkov SNG Drama Ljubljana po posameznih letih.....	61
Tabela 3.3: Število zaposlenih v javnem zavodu	61
Tabela 3.4: Statistični podatki SNG Drama Ljubljana o številu predstav.....	62
Tabela 3.5: Prihodki in stroški dela Burgtheatra	72
Tabela 5.1: Prikaz proračunskih sredstev (v evrih)	100
Tabela 5.2: Število koprodukcij in gostovanj.....	102
Tabela 5.3: Programski materialni stroški SNG Drama Ljubljana (v evrih).....	102
Tabela 5.4: Gostovanja SNG Drama Ljubljana v tujini	103
Tabela 5.5: Gostovanja iz tujine v SNG Drama Ljubljana in gostovanja SNG Drama Ljubljana po državi.....	106
Tabela 5.6: Število koprodukcij SNG Drama Ljubljana	108
Tabela 5.7: Države gostovanja SNG Drama Ljubljana v tujini.....	110
Tabela 5.8: Gostovanja SNG Drama Ljubljana na festivalih in zaznamki na spletnih straneh ali družbenih omrežjih (FB) veleposlaništev	113
Tabela 5.9: Gostovanja Burgtheatra v tujini.....	117
Tabela 5.10: Gostovanja iz tujine v Burgtheatru in gostovanja Burgtheatra po državi	119
Tabela 5.11: Države gostovanja Burgtheatra v tujini	122
Tabela 5.12: Gostovanja Burgtheatra na festivalih in zaznamki na spletnih straneh ali družbenih omrežjih (FB) veleposlaništev oziroma kulturnih forumov (KF).....	125

Seznam kratic

- BKA RA – Urad Zveznega kanclerja Republike Avstrije (*Bundeskanzleramt*)
- BMEIA RA – Zvezno ministrstvo za evropske zadeve, integracijo in zunanje zadeve Republike Avstrije (*Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres*)
- BMEIA-1 RA – Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve Republike Avstrije (*Bundesministerium für Europäische und Internationale Angelegenheiten*)
- BThOG – Zvezni zakon o novi organizaciji Zveznega gledališča (*Bundesgesetz über die Neuorganisation der Bundestheater (Bundestheaterorganisationsgesetz)*)
- B-VG – Zvezni ustavni zakon (*Bundes-Verfassungsgesetz*)
- DeZPRS – Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije, sprejeta 17. decembra 1999
- DeZPRS-1 – Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije, sprejeta 10. julija 2015
- EU – Evropska unija
- FB – Facebook
- MK RS – Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije
- MZZ RS – Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije
- NPK – Nacionalni program za kulturo
- RA – Republika Avstrija
- ReNPK – Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo
- RS – Republika Slovenija
- SNG – Slovensko narodno gledališče
- UNESCO – Organizacija združenih narodov za izobraževanje znanost in kulturo (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)
- URS – Ustava Republike Slovenije
- ZUJIK – Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo

1 Uvod

Gledališče je zgodovinsko povezano z ustvarjanjem in odsevanjem lastnosti človeške družbe. Je del kulture in zrcalo družbe, obisk gledališča pa je tudi povezan z načinom življenja. Gledališče v diplomskem delu uporabljam kot izraz in sporočanje kulture. Z njegovo dejavnostjo ga v tujini vpenjam v mednarodno okolje in mednarodne kulturne odnose, tako v smislu promocije kot tudi gradnje vzajemnih odnosov med kulturami držav. Pri tem dejavnost gledališča povezujem z dejavnostjo kulturne diplomacije in uporabo kulture kot mehke moči vplivanja. Slednje se uresničuje z oblikovanjem preferenc s pomočjo promocije v mednarodnem okolju in z ustvarjanjem ugodnih pogojev za doseganje drugih zunanjepolitičnih ciljev države.

V diplomskem delu izhajam iz vloge uresničevanja javnega interesa v kulturi kot zagotavljanja pogojev za javne kulturne dobrine. Pri tem se osredotočam na način zagotavljanja kulturnih dobrin preko javne službe oziroma dejavnosti, ki se izvajajo na način javne službe, kar s skupnim izrazom poimenujem javna služba. Znotraj javne službe na področju kulture pa se osredotočam konkretno na javno službo, ki jo je država zagotovila z ustanovitvijo nacionalnih dramskih gledališč kot enim od načinov kontinuiranega zagotavljanja javnih kulturnih dobrin na področju uprizoritvenih umetnosti. Nacionalna dramska gledališča s temi dobrinami lahko nastopajo oziroma se vključujejo tudi v mednarodni prostor z gostovanji, lahko pa javne dobrine preko mednarodne dejavnosti dodatno zagotavljajo domačemu občinstvu z izmenjavami ali koprodukcijskimi sodelovanji oziroma koprodukcijami. Mednarodno dejavnost nacionalnih dramskih gledališč v diplomskem delu proučujem s stališča dejavnosti zunanjepolitične infrastrukture v tujini (diplomatsko-konzularna predstavništva in z njimi posredno ali neposredno povezane organizacije (kulturni centri). Torej z institucijami, ki jih je država ustanovila za uresničevanje nacionalnega interesa v kulturi nasploh.

V diplomskem delu torej predpostavljam, da država na ta način uresničuje javni interes v kulturi z nacionalnimi dramskimi gledališči in z njihovo mednarodno dejavnostjo ter prispeva k izvajanju mednarodnih kulturnih odnosov. Pri tem proučujem tudi sinergijo delovanja v mednarodnem okolju med nacionalnimi dramskimi gledališči in zunanjepolitično infrastrukturo, torej s strani države neposredno financiranimi in z

določenim namenom ustanovljenimi institucijami. Pri mednarodni dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč in dejavnosti zunanjepolitične infrastrukture pa izhajam iz zastavljenih kulturno- in zunanjepolitičnih okvirov in ciljev države.

Pri iskanju sinergije delovanja med mednarodno dejavnostjo nacionalnih dramskih gledališč in zunanjepolitične infrastrukture je aktualno vprašanje, kako so kulturno- in zunanjepolitični cilji, njihovo načrtovanje in izvajanje medsebojno usklajeni in kako se medsebojno dopolnjujejo. Preliminarna analiza dokumentov MK RS je na primer pokazala pomanjkanje koordinacije med resorji na področju mednarodnega sodelovanja v kulturi. Že analiza iz leta 2002 tako med drugim navaja, da je »kljub pozitivnim trendom /.../ področje mednarodnega sodelovanja kulturnih izvajalcev še vedno premalo usklajeno, načrtno in pregledno« (MK RS 2002, 304). Poleg tega analiza navaja tudi, da na področju uprizoritvenih umetnosti, kamor spadajo gledališča, »poteka mednarodno mreženje posameznih ustvarjalcev povsem nepovezano« (prav tam). Tudi kasnejša analiza iz leta 2011 na področju mednarodnega sodelovanja kot nevarnost izpostavlja »premahn/o/ medresorsk/o/ usklajenost na področju mednarodnega sodelovanja« (MK RS 2011, 385). Vendar slednja raziskava hkrati med prednostmi navaja »utečenost medinstitucionalnih mednarodnih izmenjav« (prav tam). Iz tega torej lahko izhaja, da kulturne institucije, kljub medsektorski neusklajenosti, načrtujejo in izvajajo mednarodno sodelovanje.

Diplomsko delo je omejeno na dve študiji primera, in sicer Slovenije ter Avstrije. Obe državi sem izbral zaradi sorodnega kulturnega okolja, ki izhaja še iz časov Avstroogrskega cesarstva, ter podobnega in organizacijskega načina na področju umetnosti, posebej gledališke umetnosti. Obe državi sta primerljivi glede nekaterih splošnih značilnosti, kot so demokratični politični sistem, državi pa sta tudi sosedski, srednjeevropski državi in članici EU. Obe državi sta ustanovili gledališča s kulturno produkcijo, ki lahko tudi nastopajo izven meja države. Za izbiro obeh študij držav pa je pomembna primerljivost, da je na ravni matičnega jezika občinstvo zamejeno v obeh primerih. V Sloveniji so izven meja države sicer možnosti še v zamejstvu in pri slovenski diaspori. Za Avstrijo pa je seveda ta zamejitev sicer manjša glede na večji jezikovni prostor (Avstrija, Nemčija, Švica) in uporabo nemščine kot tujega jezika, ki je bolj razširjena kot slovenščina (a vseeno manj, kot bi bilo to v primeru velikih svetovnih jezikov, kot sta na primer angleščina ali ruščina). Med obema državama pa so seveda

tudi razlike. Za Avstrijo je značilen drug model zunanjepolitične infrastrukture. Slednja namreč poleg diplomatsko-konzularnih predstavništev vključuje tudi več kulturnih centrov. Za njih se predpostavlja, da prispevajo k doseganju cilja mednarodne promocije kulture in države preko kulture. Torej z dobrinami, za katere država zagotavlja pogoje z uresničevanjem javnega interesa v kulturi. Poleg tega imata državi tudi različno relativno proračunsko zmožnost in državno ureditev. Glede na razmejitev pristojnosti v Avstriji na področju kulture med zvezno in deželno ravno ter glede na proučevanje mednarodne dejavnosti gledališča, ki ga je ustanovila država, se pri analizi diplomskega dela tudi omejujem na zvezno raven.

V analizi se torej osredotočam na nacionalno dramsko gledališče, katerega ustanoviteljica je država in ki je tako del neposrednega systemskega uresničevanja javnega interesa na ravni države. Torej na gledališča, ustanovljena z določenim namenom in pooblastili s strani države, ter tudi z določeno avtonomijo v odnosu do države. Prav tako je nacionalno dramsko gledališče v mednarodni dejavnosti samostojno pri iskanju mednarodnih partnerjev in projektov. Pri tem je sicer pri obsegu projektov, ki zahtevajo lastne finančne vložke, odvisno od lastnih finančnih zmožnosti in s tem od subvencioniranja njihove dejavnosti s strani države. To pa tudi postavlja vprašanje vpetosti poslanstva in ciljev nacionalnega dramskega gledališča ter njegovega uresničevanja v kulturno- in zunanjepolitične cilje države ter uresničevanja teh ciljev.

Zaradi težje dosegljivih oziroma preobsežnih podatkov se osredotočam zgolj na osrednje nacionalno dramsko gledališče, kot sta ju v njunih ustanovitvenih aktih opredelili izbrani državi – avstrijski Burgtheater in Slovensko narodno gledališče Drama Ljubljana. Drugih gledališč¹ v raziskavo ne vključujem, razen v zelo omejenem obsegu. Pri analizi mednarodne dejavnosti izbranih nacionalnih dramskih gledališč se tudi omejujem zgolj na pet sezon, in sicer od 2010/2011 do 2014/2015, saj v času izvajanja analize za zadnjo sezono 2015/2016 vse potrebne informacije še niso bile na voljo.

Cilj diplomskega dela je na podlagi opredelitev v teoretičnem izhodišču in analize mednarodne dejavnosti slovenskega in avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča

¹ V Sloveniji so to še na primer: druga nacionalna gledališča, gledališča, ki jih je ustanovila lokalna skupnost, in neinstitutionalna gledališča kot nevladne neprofitne ali profitne organizacije.

opredeliti vlogo uresničevanja javnega interesa v kulturi kot ustanovljene javne službe. Pri tem pa je cilj diplomskega dela tudi preveriti njeno sinergijo z zunanjepolitično infrastrukturo v mednarodnih kulturnih odnosih.

Pri tem je fokus diplomskega dela na proučevanju:

- A. vloge javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih in operacionalizacija razmerij med:
 - 1. javnim interesom v kulturi in kulturno politiko;
 - 2. kulturno politiko in zunanjo politiko;
 - 3. javnim interesom in nacionalnim interesom.
- B. mednarodni dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč:
 - 4. primerjavi uresničevanja javnega interesa v kulturi in kulturnih ter zunanjepolitičnih ciljev;
 - 5. primerjavi mednarodne dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč in njihovo uresničevanje.

Pri tem bom preverjal naslednjo hipotezo:

V primeru, ko so cilji kulturne in zunanje politike usklajeni, mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč vpliva na uresničevanje javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih.

Diplomsko delo je razdeljeno na šest poglavij. Uvodnemu poglavju sledi poglavje, v katerem postavljam teoretično izhodišče diplomskega dela in konceptualiziram temeljne pojme. Preverjam pojem javnega interesa ter ga postavljam v razmerje s kulturo, kulturno politiko in njenimi modeli ter nacionalnimi dramskimi gledališči. V drugem podpoglavju raziskujem položaj kulture v zunanji politiki, razmerje med kulturno in zunanjo politiko ter javnim interesom (v kulturi) in nacionalnim interesom. Nadalje konceptualiziram kulturo v zunanji politiki in mednarodnih odnosih ter teoretičnim okvirom. V vsakem izmed naslednjih treh poglavij ločeno analiziram primera izbranih držav Slovenije in Avstrije. V tretjem poglavju tako pri vsaki državi preverjam javni interes v kulturni politiki države ter v okviru tega položaj in vlogo izbranega primera nacionalnega dramskega gledališča. V četrtem poglavju pri izbranih državah preverjam položaj kulture v zunanjepolitičnih ciljih ter modelu zunanjepolitične infrastrukture. V petem poglavju pa analiziram mednarodno dejavnost izbranih nacionalnih dramskih

gledališč in jo povezujem z dejavnostjo zunanjepolitične infrastrukture. V zadnjem poglavju glede na izsledke analize preverjam in argumentiram hipotezi ter podajam zaključne ugotovitve. Diplomsko delo tako sestavljata teoretični del (drugo poglavje) in empirični del (od tretjega do petega poglavja). V teoretičnem delu sem za konceptualizacijo temeljnih pojmov in ugotovitev razmerij med njimi analiziral in primerjal sekundarne vire (znanstvene monografije in članke s področja kulturne, zunanje in mednarodne politike) in primarne vire (mednarodne pogodbe in dokumente). V empiričnem delu diplomskega dela, kjer je preučevanje omejeno na študiji primera Slovenije in Avstrije, pa sem uporabil predvsem primerjalno analizo in interpretacijo primarnih virov (strategij, ustav, zakonov, statutov gledališč, poročil ministrstev, spletnih strani ministrstev), ki je mi je omogočila primerjavo kulturno- in zunanjepolitičnih ciljev ter mednarodnega delovanja slovenskega in avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča. Za pojasnila in manjkajoče informacije o kulturni in zunanji politiki ter mednarodni dejavnosti izbranih primerov pa sem analiziral in interpretiral sekundarne vire (članki, poročila).

2 Konceptualizacija in teoretično izhodišče

2.1 Javni interes v kulturi

2.1.1 Javni interes

Po Frankfurterju (v Colm 1962, 128)² gre pri javnem interesu za »nejasen, nezaznaven, a vse nadzirajoči dejavnik«.

Javni interes naj bi »utelešal vrednote in interese, ki povezujejo številne skupine, ki medsebojno tekmujejo oziroma si nasprotujejo« (Friedmann 1962, 85). To nakazuje potrebo po uskladitvi ali po iskanju skupnega imenovalca med različnimi interesi in vrednotami, ki obstajajo v določeni družbi. King in drugi (2010, 957) tako opozarjajo, da je k razumevanju javnega interesa potrebno pristopiti preko pojma politične moči, ki »uravnoveša interese države s skupnimi interesi, interesi skupin in podobnimi«. Politična moč pa je v domeni države oziroma vlade, saj Braybrooke (1962, 130–131) v svojem pristopu vzorca javnega interesa izmed značilnosti med drugimi navaja »predpostavljene obstoj vlade«. Vlade naj bi tako iskale in usklajevale skupne vrednote in interese, ki naj bi jih utelešal javni interes.

Vendar vlade v vlogi »javnih avtoritet« »legitimiteto za svoje ravnanje črpajo iz demokratičnega načela« (Kolarič in drugi (2002, 11), torej so vlade pri teh skupnih zadevah odgovorne svoji konstituciji. Dejavnost vlade naj bi bila tako v javnem interesu določena z ustreznim postopkom in pripravljena v 'dobri veri', v želji, da se izogne uničujočim družbenim konfliktom (Leys 1962, 256). V idealnih razmerah pa naj bi ta dejavnost v največji meri zadovoljila javni interes (prav tam). Tako naj bi vlade posredovale v primeru neuspešnih drugih ukrepov v podporo javnosti in javnega interesa (Braybrooke 1962, 131). Politika posredovanja pa naj bi bila v javnem interesu, če bi v nasprotnem primeru bilo prizadetih več pripadnikov javnosti (Braybrooke 1962, 138). Javni interes se tudi ne dosega kot cilj, temveč le ščiti ali pospešuje (Braybrooke 1962, 144–145). Vlada oziroma javna avtoriteta torej prepozna javni interes in ga uresničuje s tem, da zagotavlja pogoje z varovanjem in spodbujanjem dejavnosti v javnem interesu. V tem smislu se v diplomski nalogi osredotočam na uresničevanje javnega interesa.

² Frankfurter, Felix in Harlan Buddington Phillips. 1960. *Felix Frankfurter Reminisces*. New York: Reynal & Company. V Colm (1962).

Javni interes je »predmet notranjih zadev« (Braybrooke 1962, 130). Kot 'javni' služi vsem članom politične skupnosti, kot 'interes' izkazuje nekaj, za kar naj bi bili zainteresirani, kar je lahko dobiček, dobrina ali korist (Casinelli 1962, 46). V javnem interesu pa naj bi bilo »zagotavljanje javnih dobrin (*public goods*)« (Scott 2005, 536). Te naj bi bile enakovredno dostopne vsem, njihove koristi naj ne bi izključevale nikogar in pri koriščenju enega uporabnika naj se ne bi zmanjšale koristi drugega (McLean 2009, 441; Bealey 1999, 273). Nanašajo pa se na »skupnostno financirane storitve, ki jih ne more zagotavljati trg ali ki jih določena vlada priskrbi iz javnih sredstev« (Scott 2005, 535). Torej vlada v javnem interesu prispeva k dostopnosti do javnih dobrin in k razvoju kulture kot dejavnosti.

Vendar javnih dobrin naj ne bi zagotavljala le javna oblast, nekatere so lahko zagotovljene tudi zasebno (McLean 2009, 441). Javne avtoritete lahko tako ali ustanavljajo lastne javne organizacije, ali preko opredelitve ciljev v javnem interesu poverijo izvajanje dejavnosti zasebnim organizacijam. Lahko pa zasebne organizacije, ki uresničujejo cilje v javnem interesu, podpirajo posredno (davčne olajšave in druge ugodnosti) (Kolarič in drugi 2002, 11).

Cilji dejavnosti v javnem interesu so torej tako storitve in dobrine v javnem interesu – javno dobro, ki je enakovredno dostopno. Z vidika skupnega dobrega je namreč po Verdrossu (v Bodenheimer 1962, 213)³ pri potrebah, ki izhajajo iz javnosti v celoti, potrebno zagotavljanje ustreznih splošnih družbenih pogojev, ki vsem posameznikom javnosti omogočajo dostojno izvajanje in razvoj njihove upravičene (*legitimate*) dejavnosti.

Politika naj bi torej sledila javnemu interesu, če zagotavlja pogoje za uresničevanje temeljnih potreb skupnosti na podlagi ciljev, ki upoštevajo te potrebe in temeljne družbene vrednote. Podobno je navedel tudi Flatham (1966, 82):

'javni interes' je splošni priporočilni pojem, ki se uporablja pri izbiri in upravičevanju javne politike. Nima splošnega, nespremenljivega opisnega pomena, ki bi bil uporaben za vse politične odločitve, a se mu lahko v določenih primerih pripiše določen ('nonarbitrary') opisni pomen. Ta opisni pomen izhaja iz utemeljenega diskurza, ki

³ Verdross, Alfred. 1958. *Abendländische Rechtsphilosophie: ihre Grundlagen und Hauptprobleme in geschichtlicher Schau*. Wien: Springer Verlag. V Bodenheimer (1962).

skuša povezati pričakovane učinke politike z vrednotami skupnosti in preveriti ta odnos s formalnimi načeli.

Javni interes je torej normativni standard (Flatham 1966, 13) politike, katere učinki temeljijo na vrednotah skupnosti in formalnih načelih.

Po Flathamovi opredelitvi je pojem javnega interesa v praksi predmet presoje v postopku oblikovanja in upravičevanja javne politike. Vendar v diplomskem delu pojma javnega interesa ne uporabljam za presojo javnega interesa pri oblikovanju javne politike in iz tega izhajajočih argumentacij. Namen dela ni analiza oblikovanja javnih politik v fazah cikla oblikovanja (Krašovec 2002, 6), ki bi glede na obseg, večplastnost in različne pristope k pojmu zahtevala samostojno, ločeno raziskavo. Osredotočam se na uresničevanje javnega interesa z obstoječimi pogoji, ki jih je zagotovila država z namensko ustanovljenimi organizacijami – nacionalnimi dramskimi gledališči. Poleg tega pa na stopnji izvajanja v diplomskem delu uresničevanje javnega interesa kot predmeta notranjih zadev povezujem z zunanjimi zadevami. Poleg tega preučujem prepletanje ciljev sprejetih politik, ki naj bi bile oblikovane v javnem interesu (v kulturi) z drugimi (zunanjepolitičnimi) cilji države.

Glede na zgornje opredelitve se pri javnem interesu v diplomskem delu za potrebe konceptualizacije in povezovanja z drugimi pojmi v naslednjih podpoglavjih osredotočam na:

- javni interes kot normativni pojem, ki temelji na skupnih vrednotah, formalnih načelih in temeljnih potrebah skupnosti;
- rezultate dejavnosti, ki so v javnem interesu enakovredno in brez izključevanja na voljo vsem;
- uresničevanje oziroma rezultat dejavnosti v javnem interesu, usmerjenm v zagotavljanje javnega dobrega;
- uresničevanje javnega interesa s strani države z zagotavljanjem pogojev za doseganje javnega dobrega.

2.1.2 Javni interes in kultura

Kultura je tako kot javni interes lahko predmet raznovrstnih pristopov. Kot navajata Bátor in Mokre (2011, 4), sta Kroeber in Kluckhohn že leta 1952 zgolj na področju antropologije zbrala 162 opredelitev kulture, sam pomen vsakokratnega pojma pa je odvisen od konteksta in uveljavljenih pomenov, ki se mu pripisujejo. V izhodišču se lahko kultura povezuje v ožjem pomenu z »umetnost/jo/ in njen/im/ ohranjanj/em/«, v širšem pomenu pa naj bi vključevala »vsa področja duhovnega in materialnega življenja, od umetnosti, znanosti, tehnologije, gospodarstva prava, politike, religije, morale, običajev (in, op. a.) tradicij« (Čopič in Tomc 1998, 30–31). Kultura torej poleg povezave z umetnostjo zajema tudi druga družbena področja. Vendar v teoriji obstajajo tudi različni pristopi h kulturi v širšem smislu.

H kulturi in umetnosti pa je možno pristopiti tudi kot k dejavnosti in rezultatu človekovega ustvarjanja. Ustvarjanje pa je tudi izražanje, oziroma po Berniku (1997, 15) »v tem zornem kotu razumemo kulturo in z njo različne umetnosti kot ustvarjalno izrazni fenomen«. Kultura je torej tudi ustvarjalno izrazno sredstvo. To nakazuje tudi pojem 'kulturni izrazi', ki jih Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov opredeljuje kot »tist/e/ izraz/e/, ki so posledica ustvarjalnosti posameznikov, skupin in družb ter imajo kulturno vsebino«, torej »simbolični pomen, umetniški vidik in kulturne vrednote, ki izvirajo iz kulturnih identitet ali jih izražajo« (UNESCO 2005, 4. čl.)⁴.

Po humanističnemu pristopu pa je kultura »zasledovanje naše čiste popolnosti preko spoznanja, glede vsega, kar nas najbolj zadeva, najboljše, kar je bilo zamišljeno in izrečeno na svetu ...« (Arnold v Reeves 2004, 1)⁵. Vendar je pri tem pristopu kultura izraz najvišjih umetniških in intelektualnih dosežkov, ki tudi izražajo razvoj družbe, pri tem pa kultura ni avtomatična, ampak jo moramo posamezniki zavestno pridobiti (Reeves 2004, 2–3). Kultura po humanističnem pristopu obsega »'najboljše izmed vsega', način samozavedanja, duhovne rasti in izpopolnitve« (Reeves 2004, 36). Podobno navaja Mulcahy (2006, 319), da kultura »nakazuje postopek za namensko in

⁴ Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov je bila sprejeta 20. oktobra 2005 na 33. zasedanju Splošne konference UNESCO.

⁵ Arnold, Matthew. 1869/1994. Culture and Anarchy. V Reeves (2004).

načrtno pridobivanje intelektualne občutljivosti«. Vendar naj bi se kultura nanašala tako na umetnost in višje spoznanje (*'higher learning'*) kot tudi na načine življenja (McGuigan (1996, 5–6). Usmerjena pa naj bi bila v podajanje pomena in smisla (prav tam). Podobno navaja tudi Rotar, ki kulturo opredeljuje kot »družbeni proces izdelovanja modelov dojemanja sveta« (Rotar 1998, 217). Kultura je torej tudi način življenja in ustvarja pomene.

V tej smeri Hudsonova kulturo opredeljuje kot sklop, ki vključuje tri elemente: »organizacije pomena« kot deljenega pomena med posamezniki skupnosti, »vrednotne preference« kot izkazovanje tega, kar cenimo, in »model človekove strategije« kot nabor prilagodljivih odzivov, iz katerih posamezniki izoblikujejo strategije za svoja dejanja (Hudson 1997, 7–9). S tega vidika lahko torej kulturo predpostavljam tudi kot sredstvo, ki osmišlja, ovrednoti in usmerja naša dejanja. Slednje lahko dopolnim še s Taylorjevo (1871, 1) opredelitvijo, po kateri je kultura »kompleksna celota, ki vključuje znanje, vero, umetnost, moralo, zakone, običaje in katerekoli druge sposobnosti in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe«. Je torej dosežek družbe, ki označuje družbo s tem, da vsebuje elemente, ki jo oblikujejo ter je tudi sredstvo, ki ga pridobimo preko družbe, za način življenja v družbi. To razumevanje lahko povežem z antropološkim pristopom h kulturi, kjer kultura povezuje in osmišlja družbo, je družbena »struktura pomena (*fabric of meaning*), po kateri ljudje pojasnjujejo svoje izkušnje in usmerjajo svoja dejanja« (Geertz 1973, 145). Oziroma kot je v tem smislu povezala kulturo in družbo Meadova (v Reeves 2004, 1)⁶ »/m/i smo naša kultura«. Kultura nas torej opredeljuje, povezuje v družbo in nas ter našo družbo naredi edinstveno napram drugim.

Tok zgornjih opredelitev povezuje Deklaracija o kulturnih politikah iz Mexico Citya (v nadaljevanju Deklaracija). Kulturo v »svojem najširšem pomenu« opredeljuje kot »celoten kompleks posebnih duhovnih, materialnih, intelektualnih in čustvenih značilnosti, ki označujejo družbo ali družbeno skupino. Ne obsega le umetnosti in literature, temveč tudi načine življenja, temeljne človekove pravice, sisteme vrednot,

⁶ Mead, Margaret. 1942/1943. *And Keep Your Powder Dry: An Anthropologist Looks at America*. New York: William Morrow & Company. V Reeves (2004).

običaje in prepričanja« (UNESCO 1982, uvod)⁷. V navezavi s tem družbenim vidikom Deklaracija izpostavlja tudi pomen kulture za posameznika. »S kulturo postanemo specifično človeška, razumna bitja, obdarjena s kritično presojo in smislom za moralno obveznost. S kulturo človek izraža in se zaveda samega sebe, spoznava svojo nepopolnost, dvomi v lastne dosežke, neutrudno išče nove pomene in ustvarja dela, s katerimi presega svoje meje« (prav tam). Kultura ima torej vrednost tako za posameznika kot za družbo.

Kultura je tudi pravica. Po Splošni deklaraciji človekovih pravic ima »vsakdo pravico svobodno sodelovati v kulturnem življenju skupnosti« in »uživati umetnost« (Združeni narodi 1948, 27. čl.)⁸. »Pravica sodelovanja v kulturnem življenju« je med drugim navedena tudi v kasnejšem Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (Združeni narodi 1966, 15. čl.). Kultura je torej univerzalna pravica, ki mora biti zagotovljena vsem.

Kultura je tudi dobrina in z njo so povezane storitve, ki jo proizvajajo. Po Thorsby (2010, 16) kulturne dobrine in storitve vsebujejo ali proizvajajo kulturno vrednost, ki zaradi družbenih in kulturnih razlogov dopolnjuje ali presega njihovo ekonomsko vrednost. Ta presežena oziroma dopolnjujoča kulturna vrednosti pa ima štiri vire: »proizvodnjo in potrošnjo umetnosti, kulturno identiteto in simbolizem, kulturno raznolikost, ohranjanje in nadaljevanje kulture« (Thorsby 2010, 42).

Pri tem Thorsby (2010, 19) dodaja, da so kulturne dobrine in storitve v ekonomskem smislu mešane dobrine. Torej so tako zasebne dobrine, kar izhaja iz avtorskih pravic nad dobrinami in storitvami, kot tudi javne dobrine v korist vsem članom dane skupnosti –'neizključujoče', 'ne-rivalske'. Pri tem poraba enega posameznika ne zmanjšuje obsega razpoložljivosti drugemu posamezniku. Dobrene so tudi 'netržne' – brez trga za izmenjavo pravic do njih. Podobno tudi Mitchell in Carson (1989, 57) kulturne dobrine opredeljujeta kot kvazi-zasebne, saj so primerljive tako z javnim (so skupnostne) kot zasebnim (si jih lahko lastimo – nakup ali npr. plačilo vstopnine). Pomen javnega vidika v odnosu do zasebnega postavlja tudi Konvencija o varovanju in

⁷ Deklaracija o kulturnih politikah iz Mexico Citya je bila sprejeta 6. avgusta 1982 na Svetovni konferenci o kulturnih politikah (MONIACULT) v Mexico Cityu.

⁸ Splošno deklaracijo človekovih pravic je 10. decembra 1948 v Parizu sprejela Generalna skupščina Združenih narodov z Resolucijo 217(III).

spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov. Dobrinam in storitvam dodaja še »kulturne dejavnosti«, ki se skupaj »nanašajo na dejavnosti, dobrine in storitve, ki takrat, ko se obravnavajo zaradi svoje posebne kakovosti, uporabe ali namena, posebejajo ali prenašajo kulturne izraze (opredeljeni zgoraj, op. a.), ne glede na njihovo možno tržno vrednost. Kulturne dejavnosti so lahko same sebi namen ali pa prispevajo k proizvodnji kulturnih dobrin in storitev« (UNESCO 2005, 4. čl.). Kulturne dejavnosti, dobrine in storitve tako lahko povežem s širšo opredelitvijo kulture, kjer so dejavnosti, dobrine in storitve javne z vrednostjo za družbo in posameznika. Hkrati pa jih lahko povežem tudi z ožjo definicijo – ustvarjanjem, kjer so lahko te dejavnosti, dobrine in storitve tako javne kot tudi zasebne in imajo pravice, ki izhajajo iz samega ustvarjanja.

Za potrebe diplomskega dela tako glede na zgornji pregled izhajam:

- iz kulture kot umetnosti in s tem iz kulturnega ustvarjanja v ožjem smislu;
- v širšem smislu pa kulture s pomenom za družbo kot sklopom stvarnih in intelektualnih dosežkov družbe, ki to družbo oblikujejo in zanjo ustvarjajo pomene. Hkrati pa tudi s pomenom kulture za posameznika kot izraznega sredstva in sredstva, ki ga pridobimo preko družbe, za način življenja, razumevanje sveta in naše uresničevanje ter identiteto v družbi;
- iz kulturnih dejavnosti, storitev in dobrin kot javnih dobrin s pomenom za družbo in posameznika, lahko pa tudi zasebnih dobrin, ki izhajajo iz samega ustvarjanja.

Kulturo tako povežem z izhodišči, ki sem jih postavil pri javnem interesu:

- kultura je v javnem interesu kot skupni dosežek družbe in kot skupna splošna pravica, način svobodnega izražanja ter potreba za uresničevanje, identiteto in življenje v družbi in
- kultura je javna dobrina, z njo povezane storitve in dejavnosti so javno dobro, z izjemo pravic, ki izhajajo iz njenega ustvarjanja.

2.1.3 Javni interes in kulturna politika

Po Kovač Peršinu pojem kulturne politike obsega »posebno, tako rekoč prioritarno skrb, ki jo evropska nacionalna država namenja ohranjanju in razvijanju nacionalne kulture«

(Kovač Peršin 1998, 59). Dodaja, da »t/a skrb ni v prvi vrsti izraz pragmatične razsvetljenske zavesti, da naj država omogoča svojim državljanom uresničevanje vseh raznolikih duhovnih interesov, tudi kulturnega. Pač izvira iz same narave evropske nacionalne države, ki se kot posebna entiteta utemeljuje tudi ali predvsem na osnovi samosvoje kulture in njenega jezika« (prav tam). Skozi zgodovinski vidik evropske nacionalne države to izkazuje pomen, ki ga ima kultura za državo. Brez rangiranja zgoraj navedene prioritete skrbi pa podobno opredeljuje kulturno politiko države Žagar (1994, 1), in sicer kot »pomemben sestavni del globalne politike neke države, še zlasti pa je bistveni dejavnik družbenega razvoja in oblikovanja identitete posamezne narodne (in širše vsake etnične) skupnosti«.

Kulturna politika je seveda neločljivo povezana z njenim bistvom – kulturo. Po Konvenciji o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (v nadaljevanju Konvencija) so kulturne politike in ukrepi »povezani s kulturo, na lokalni, nacionalni, regionalni ali mednarodni ravni, ki se ali osredotočajo na kulturo kot tako ali so zasnovani tako, da neposredno vplivajo na kulturne izraze (opredeljeni v predhodnem poglavju, op. a.) posameznikov, skupin ali družb, vključno na ustvarjanje, proizvodnjo, razširjenje in razdelitev kulturnih dejavnosti, dobrin in storitev ter na dostop do njih« (UNESCO 2005, 4. čl.). Ta opredelitev politiko in ukrepe »na lokalni, nacionalni, regionalni ali mednarodni ravni«, ki »neposredno vplivajo na kulturne izraze posameznikov, skupin ali družb«, nakazuje kot javno politiko. Slednjo pa Peters (v Mulcahy 2006, 320)⁹ opredeljuje kot »seštevek dejavnosti vlade, ki se izvajajo neposredno ali preko zastopnikov, in ki vplivajo na življenje državljanov«.

Opredelitev, ki jo najdemo v Deklaraciji o kulturnih politikah iz Mexico Citya (v nadaljevanju Deklaracija), pa kulturno politiko vidi širše, kot nalogo družbe do kulture. »Družba si mora znatno prizadevati za načrtovanje, upravljanje in financiranje kulturnih dejavnosti. Pri tem mora upoštevati potrebe in težave posamične družbe ter vedno zagotavljati svobodo, ki je nujna za kulturno ustvarjanje, tako glede duha kot vsebine« (UNESCO 1982, 41. tč.). Namen kulturne politike se torej oblikuje v odnosu do kulturne dejavnosti. K dejavnostim pa glede na opredelitev v Konvenciji in predhodno poglavje lahko prištejem tudi kulturne dobrine in storitve.

⁹ Peters, B. Guy. 1996. American public policy: Promise and performance. Chatham: Chatham House. V Mulcahy (2006).

Deklaracija nakazuje tudi svobodo umetniškega ustvarjanja kot načelo oziroma z njim povezanimi cilji kulturne politike. K načelom in razumevanju kulture kot univerzalne pravice¹⁰ lahko dodam tudi načelo sodelovanja. Po Konvenciji (UNESCO 2005, 4. čl.) pa naj bi kulturna politika tudi zagotavljala dostopnost. Kot je o splošnih skupnih načelih kulturne politike zahodnih demokracij od druge svetovne vojne dalje ugotovil Everitt (1998, 71), pa se poleg sodelovanja mednje uvrščajo še različnost, ustvarjalnost in identiteta. Med cilje kulturne politike pa se po Thorsbyu (2010, 34–45) uvrščajo tako ekonomski (kot na primer zagotavljanje učinkovitosti, gospodarske rasti, polne zaposljivosti) kot njeni specifični, vendar težje merljivi umetniški in kulturni cilji (kot na primer zagotavljanje izvirnosti (kakovosti), inovativnosti, dostopnosti in sodelovanja, identiteta, kontinuiteta in upoštevanje kulturne raznolikosti). Vendar poglobitni oziri pri oblikovanju kulturnih politik naj ne bi bili ekonomsko usmerjeni, ampak morajo biti usmerjeni v njen poglobitni razlog, ki je kulturna vrednost (Thorsby 2010, 83).

Če se vrnem h Konvenciji, je kultura v kulturni politiki tako njen predmet – so politike in ukrepi »povezani s kulturo« in se »osredotočajo na kulturo« – in je tudi njen cilj – v smislu podpore ustvarjalnosti z rezultatom kulturne vsebine. Vendar pri tem Bernik (1997, 15) opozarja, da »/b/rž ko pravimo, da je kultura predmet kulturne politike in njen cilj, sta področji še vedno samostojni, vendar že med seboj odvisni. Iz tega izhaja, da mora kulturna politika prav zato, ker si prizadeva upravljati kulturo, priznavati kulturo kot samostojen izraz človekove ustvarjalnosti in jo poznati«. Pri tem nadaljuje da je »/p/oglavitna naloga kulturne politike /.../ pripravljanje gmotnih pogojev in vsega, kar lahko prispeva k razmahu kulture. Zlasti finančno in pravno problematiko lahko ureja le kulturna politika, z jasno zavestjo, da vsebinska vprašanja niso njeno področje. Kultura se ob vplivih časa in prostora razvija po lastnih zakonitostih« (Bernik 1997, 16). Kultura mora biti tako avtonomna napram kulturni politiki. Ta naj bi zanjo zagotavljala pogoje, a vanjo naj vsebinsko ne bi posegala.

To lahko povežem z demokratičnim načelom, saj v diplomskem delu proučujem dve demokratični državi, kjer je torej to eno izmed njenih temeljnih družbenih načel. V

¹⁰ Glej poglavje 2.1.3.

oziru na zgodovino je namreč država, kot na primer v nacistični Nemčiji ali agitpropovsko obdobje kulturne politike v Jugoslaviji¹¹, posegala tudi v samo vsebino in kulturo uporabljala kot orodje vladanja. Omejitve pa obstaja tudi v odnosu do demokratičnega načela, ker se »/logika umetnosti /.../ razlikuje od logike demokratičnih politik, saj zaključek kritične razprave o umetniški kulturi ne potrebuje strinjanja o razumevanju pomena in vrednosti kakršnihkoli estetskih izrazov« (McGuigan 1996, 178). Pri obravnavi kulturne politike kot javne politike je torej potrebno upoštevati tudi te omejitve. Kot javna politika naj bi torej le zagotavljala pogoje za kulturo. Kar pa postavlja vprašanje kulture kot zgolj samega ustvarjanja ali njenega razumevanja v širšem pomenu.

Kljub pojmovanju kulturne politike, ki izhaja iz načel Deklaracije, je »v nekaterih državah kultura skoraj sinonim za umetnost in politika se bolj osredotoča na scenske umetnosti, književnost, festivale in podobne zvrsti« (Matarasso in Landry 2000, 11). Vendar naj bi kulturne dejavnosti vključevale tudi na primer izobraževalne, socializacijske, amaterske in turistične dejavnosti ter zabavne storitve (Breznik 2005, 15–17). To je bližje širšemu pojmovanju kulture, a odpira še en izziv kulturne politike, predvsem v odnosu do amaterskih dejavnosti in zabavnih storitev.

Ta izziv zastavlja vprašanje javne kulture kot »elitistične«, kjer naj bi kulturna politika »poudarjala estetsko kakovost kot odločujoče merilo za javne subvencije« ali »populistične«, kot širše razumljene in razpoložljive kulture (Mulcahy 2006, 325). Pomen slednjih izpostavlja na primer Everitt (1998, 70), po katerem umetnosti »zajemajo vse vrste ustvarjalnih dejavnosti, ne samo tradicionalnih ali 'visokih' umetnosti, temveč tudi priljubljeno množično kulturo /.../. Ta je vir ustvarjalnosti, razmišljanja, nravstvenih zakonov in družbene kritike«. Vendar naj bi pri ločevanju med populistično in elitistično kulturo v sodobnem svetu obstajale nejasne meje, saj naj bi (že) »kultura poznega 20. stoletja do največje mere meša/la/ stile, občinstvo in vzorce okusa. Popularne oblike sovpadajo z žanri visoke umetnosti« (Mort 1990, 32). Mulcahy (2006, 325) sicer za vprašanje vsebine ponuja idealistično rešitev »estetsko vključujoče in široko dostopne« javne kulture. Kulturna politika je tako pri določanju prioritet

¹¹ Obdobje je bilo povezano z uveljavljanjem novega družbenega reda (Čopič in Tomc 1997, 41–47).

podpori javne kulture soočena z izzivom iskanja ravnovesja med načeloma kakovosti in raznolikosti.

Kulturna politika pa deluje v okviru modelov, ki določajo obseg posredovanja države v kulturno dejavnost, zagotavljanje kulturnih storitev in dobrin. Žagar (1994, 1) jih poimenuje kot »teoretičn/e/ model/e/ organiziranja in upravljanja v kulturi«, ki bi jih »lahko opredelili kot sredstva oz. mehanizme za uresničevanje sprejete kulturne politike in njenih usmeritev v praksi, preko katerih država lahko organizirano posreduje in tudi usmerja posamezne kulturne ustanove in dejavnost«.

Žagar (1994, 2–5) je v lastni analizi oblikoval tri modele: (1) (popolnoma) podržavljene kulture s popolnoma podržavljeno kulturno sfero, (2) popolnoma avtonomne in tržne kulture brez posebne kulturne politike in intervencije države, ki skrbi le za zakonitost ter (3) kombinirane modele, kot vmesni model med prejšnjima dvema. Kljub temu, da ta opredelitev tehnično uporablja dve teoretični skrajnosti, pa nakazuje bistveno razmerje, ki se izkazuje skozi modele – posredovanje države ali prepuščanje trgu. Čopičeva in Tomc (1997, 33–34) v tem smislu ločujeta med anglo-ameriškimi državami, ki se kot na primeru predvsem osredotočajo na zakonsko urejanje avtorskih pravic in podobnega (kar je tako blizu tržnemu pristopu, op. a.) ter na drugi strani evropskimi državami, »ki sicer v različnih merah, a vendarle uveljavljajo pozitivno vlogo države v kulturni politiki« z »neposredn/imi/ državn/imi/ dotacij/am/ kulturnim dejavnostim, ki so ocenjene kot nacionalno pomembne« (torej s posredovanjem države bližje podržavljeni, vendar ne popolnoma podržavljeni kulturi, op. a.). Pri tem pa opozarjata, da

/v/ prvem primeru kulturna politika reši problem pristranske kulturne intervencije, medtem ko se v drugem pojavi potencialni problem voluntarizma v kulturni politiki. Na drugi strani pa anglo-ameriški model ustvarja kulturno klimo, ki spodbuja komercializacijo ustvarjalnosti, medtem ko se v pretirano etatiziranem modelu pojavlja kulturna klima, ki spodbuja sterilno, akademsko ustvarjalnost (Čopič in Tomc 1997, 33–34).

Kot sem opredelil pri javnem interesu, država javni interes uresničuje z zagotavljanjem pogojev za doseganje javnega dobrega. Pomen ozira na modele kulturne politike je, da države na različne načine in v različni meri zagotavljajo kulturno dobro kot javno dobro. Torej države različno dojemajo svojo vlogo pri zagotavljanju pogojev za kulturne dobrine. To pa lahko povežem tudi s pričakovanimi ekonomskimi učinki, ki jih država

pripisuje kulturi v primeru tržno orientiranega modela, torej z zagotavljanjem zakonskih, ne pa tudi finančnih pogojev.

Glede na vse zgoraj navedeno se lahko strinjam z McGuiganom, po katerem je »kultura vedno bila politična in ni znakov, da bi ubežala zvijačam moči in javne polemike« (McGuigan 1996, 7). Za potrebe diplomskega dela pa pri pojmu kulturne politike v povezavi s predhodnim poglavjem o kulturi izhajam iz:

- nujnosti, da družba zaradi kulture kot splošne pravice zagotavlja pogoje za izvajanje kulturne dejavnosti, kulturne storitve, sodelovanje posameznikov v kulturnem življenju in njihovo uživanje kulture ter splošno dostopnost kulturnih dobrin;
- naloge države, da zagotavlja pogoje za kulturo v smislu kulturnih dejavnosti, storitev ter dobrin in
- omejitve države pri vsebini kulture kot avtonomije kulture.

Kulturno politiko tako povezujem z izhodiščem, ki sem ga postavil pri javnem interesu:

- naloga države je, da v javnem interesu zagotavlja pogoje za ustvarjanje, varovanje, podporo in splošno uživanje kulture kot javnega dobrega. Vendar kot izhaja iz različnih modelov kulturne politike, države to svojo nalogo tudi različno dojemajo.

2.1.5 Javni interes v kulturi in nacionalna dramska gledališča

V uvodu poglavja o kulturi in javnem interesu sem navedel, da gre pri kulturi v ožjem pomenu za ustvarjanje, umetnost in dediščino. Gledališče zajema vse tri pojme. Je ustvarjanje, njen umetniški proces in rezultat, ki izhaja iz uprizoritve kot umetniškega dela. S tem je tudi umetnost, ki se izraža skozi uprizorjanje, torej uprizoritvena umetnost. Skozi zgodovinski kontinuum pa je lahko¹² tudi dediščina, in sicer po svojem izvoru prakse tako nesnovna (*intangible*) ali – kot gledališka stavba – snovna (*tangible*). Poleg tega je gledališče glede na vsebinsko izrazno sredstvo lahko dramsko, torej temelji na napisanem dramskem besedilu, glasbeno ali plesno, ali pa zavzema

¹² Če izpolnjuje pogoje in ji je tak status podeljen (UNESCO 2003; UNESCO 1972; Zakon o varstvu kulturne dediščine).

druge oblike, prakse in izraze (na primer performativno, eksperimentalno, ambientalno in podobno). V diplomskem delu se osredotočam na dramsko gledališče, ki »je povezano z literarnim dramskim besedilom in /.../ (ki, op. a.) odrsko oživlja to besedilo s pomočjo posebnih, sestavljenih gledaliških izraznih sredstev« (Ahačič in Pignarre 1985, 19).

Gledališče posplošeno zajema umetniški dogodek v določenem prostoru, ki temelji na zavednem in vzajemnem odnosu med umetnikom in gledalcem (Stern 2014, 6). Slapšakova (2011, 11) pa razume gledališče kot »antropološko prakso, ki prevaja 'družbene' realnosti«. Pri tem izhaja iz antičnega gledališča, ki je »prostor/institucij/a/ demokracije, del javnega sporazumevanja, izobraževanja in soočenja državljanov« (prav tam). Je ločeno od samih praks politične strukture, ki pa jih vseeno presprašuje in ponuja možne razlage (prav tam). Gledališče tako lahko povežem s samim ustvarjanjem kot tudi s širšim pojmovanjem kulture. V gledališču kot rezultat procesa ustvarjanja nastane uprizoritev, vendar ima kot prostor refleksije družbene realnosti lahko pomen tako za posameznika kot za družbo.

Gledališče kot nacionalno gledališče pa povezujem z državo kot ustanoviteljico, oziroma vlogo, ki mu jo prepoznava država in mu v večji ali manjši meri, odvisno od modela kulturne politike, zagotavlja pogoje za kontinuirano produkcijo. Ta vloga lahko izhaja iz zgodovinskega pomena oblikovanja in krepite naroda ter s tem države. Po Sušec Michieljevi (2008, 102) je bil namreč »v 19. stoletju /.../ boj narodnih skupnosti za doseg politične oz. narodne neodvisnosti ali enotnosti tesno povezan s promocijo 'lastne' umetnosti, literature, glasbe, folklore, ustvarjanjem nacionalne mitologije in drugih tipičnih kulturnih manifestacij, kot kažejo številni primeri iz nemškega, madžarskega, finskega, poljskega, češkega ali slovenskega okolja«. Pri tem procesu pa so se v Evropi gledališča institucionalizirala na različne načine, bodisi jih je podprla aristokracija (Francija in Anglija) ali meščanstvo v iskanju kulturne enakosti (Madžarska, Češka, Romunija) (prav tam).

V povezavi javnega interesa in kulturne politike sem v poglavju o javnem interesu in kulturi opredelil, da je naloga države v javnem interesu zagotavljati pogoje za ustvarjanje, varovanje, podporo in splošno uživanje kulture kot javnega dobrega. Nacionalna dramska gledališča kot del uprizoritvenih umetnosti tako obravnavam kot

institucije za opravljanje kulturne dejavnosti in javnih kulturnih storitev, za katere država v večji ali manjši meri zagotavlja pogoje. Nacionalna dramska gledališča tako obravnavam kot organizacije, ki so jih ustanovile vlade in so jim s tem tudi preko opredelitve ciljev v javnem interesu poverile izvajanje javne dejavnosti na področju gledališča. S tem pa država tudi omogoča kontinuirano zagotavljanje kulturnih dobrin. Te dobrine pa so, v navezavi z operacionalizacijo kulture, javne kot javno dobro, ki naj bi bilo namenjeno vsem, tako s pomenom za posameznika kot za družbo (torej s prispevkom kulture k identiteti, uresničevanju in življenju v družbi). Vendar so te kulturne dobrine deloma zamejene tudi kot zasebne, kar izhaja iz plačila vstopnin za gledališke predstave. Nacionalna dramska gledališča pa s temi dobrinami lahko nastopajo oziroma se vključujejo tudi v mednarodni prostor z gostovanji, lahko pa jih preko mednarodne dejavnosti tudi dodatno zagotavljajo domačemu občinstvu z izmenjavami ali koprodukcijami.

2.2 Kulturna in zunanja politika

2.2.1 Kultura v zunanji politiki

Po Benku je zunanja politika »proces in sistem akcij, ki jih kaka v državi organizirana družba izvaja v mednarodnem okolju z namenom vplivati nanj skladno s cilji in interesi njenih političnih dejavnikov, delujočih v njenem imenu« (Benko 1997, 227). Pri tem je njen subjekt družba, organizirana v državi, njen objekt pa v družbene skupine razčlenjena mednarodna skupnost (Benko 1997, 221–222). V tem kontekstu je njen namen »uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj (mednarodno okolje, op. a.)«, pri tem pa mora zunanja politika upoštevati tako mednarodno kot njeno notranje okolje (prav tam). Subjekt države torej izkazuje, da je zunanja politika »dejavnost države, to je dejavnost njenih za sprejemanje in izvajanje zunanjepolitičnih odločitev pooblaščenih organov« (Petrič 2010, 20). Glede na njen namen in objekt pa je zunanja politika »kontinuiran proces dajanja in uveljavljanja lastnih pobud in hkrati odzivanja na pobude, ki prihajajo od drugih držav in mednarodnih organizacij« (prav tam). Zunanja politika je torej proces. Glede na to, da je zunanja politika dejavnost države, so sestavine zunanje politike vsake države »organi te države za zunanje zadeve« (Petrič 2010, 27). Vendar sestavine zunanje politike zajemajo tudi »vrednote in cilj/e/ ter sredstva in metode, s katerimi ta država razpolaga«

(prav tam). To pa nakazuje tudi pogojenost zunanje politike z njenim notranjim okoljem. V zunanji politiki kot procesu so njene »oblike determinirane deloma s cilji, ki jih kaka družba, organizirana v državi, skuša uresničevati, delno z viri, s katerimi razpolaga, delno pa tudi s 'prevajanjem' teh virov v organizacijske in intelektualne procese« (Benko 1997, 231).

Kultura pa je kot zgodovinski spomin, z vlogo, ki jo ima pri narodni integraciji ali s kompetencami, determinanta in dejavnik notranjega okolja in s tem tudi zunanje politike (Benko 1997, 233–236). Kultura v zunanji politiki lahko zadeva njene cilje in sredstva. Hudsonova (1997, 9–15) vpliv kulture usmerja na akterje (voditelji, institucije) in ga na treh ravneh poveže z zunanjo politiko. Na prvi ravni preko sistema deljenih pomenov, ki »izraža in oblikuje politično delovanje in namene, določajo težnje, ki jih skupine lahko ali ne naslavlajo napram drugim« (Hudson 1997, 10). Na drugi, preko razlik v vrednotah in preferencah, ki kot samorazumevanje naroda vplivajo na predstavo njegove vloge v svetovnih politikah (Hudson 1997, 12–13). In na tretji ravni na podlagi prepričanj in obstoječih vzorcev ravnanja, ki določajo izbiro prednostnih sredstev in načinov zasledovanja ciljev (Hudson 1997, 14–15). Podobno po Fischerju (2006, 27) ima kultura glede ciljev zunanje politike motivacijski vpliv na odločevalce in pri sredstvih vpliva na njihove težnje. Vendar pri sredstvih zunanje politike služi tudi širše za pridobivanje tuje in domače podpore in zavira ali podpira gospodarski razvoj (prav tam).

Podobno izhaja iz razumevanja razmerja med kulturo in mehko močjo (*soft power*). Po Nyu (Nye in Wang 2009; Nye 2011, 20–21) mehka moč države v nasprotju s trdo močjo (grožnje in spodbude) temelji na sposobnosti oblikovanja preferenc drugih preko prepričevanja in privlačnosti. Pri tem pa je kultura, če je privlačna za druge, eden izmed njenih glavnih virov (Nye 2011, 84–85). Ti poleg kulture vključujejo še »vrednote, legitimne politike, pozitivni domači model, uspešno gospodarstvo in usposobljeno vojsko« (Nye in Wang 2009, 99). Vendar je po opredelitvi mehka moč »vir vpliva, vpliv pa lahko temelji na trdi moči groženj in spodbud« (Nye in Wang 2009, 18). Kultura kot eden izmed virov mehke moči se torej lahko uporablja tudi v podporo doseganja ciljev politike trde moči. Zaradi družbene pogojenosti kulture in vrednot pa je uspeh mehke moči v primerjavi s trdo bolj odvisen od tistega, h kateremu je usmerjena. Njeni instrumenti niso povsem pod nadzorom vlad, rezultati pa pogosto ne takojšnji

(Nye 2011, 83). Podobno ugotavlja tudi Fischer (2006, 54–55), da je kultura v primerjavi z materialnimi interesi države (kot so varnost, blaginja in nadvlada) bolj družbeno pogojena in manj stabilna. Je namreč bolj normativna, konkretni pomeni, ki jih posamezniki pripisujejo skupnemu življenju, pa se skozi čas spreminjajo.

V navezavi s konceptom mehke moči in odnosom države do zunanjih – drugih skupnosti, ki »hkrati služijo kot vir (oblikovanja, op. a.) nacionalne identitete ('mi nismo kot oni') in grožnja nacionalni identiteti ('zoperstaviti se moramo temu, da postanemo kot oni')« (Hudson 1997, 11), pa je kultura v zunanji politiki tudi strategija vplivanja. To je očitno pri uporabi kulture v javni diplomaciji, ki je po Tuchu (1990, 3) »prizadevanje vladnih procesov sporazumevanja s tujimi javnostmi, da bi slednje razumele ideje in ideale, institucije in kulturo kot tudi cilje in trenutne politike te vlade in njenega naroda«. Mor (2007, 667) iz tega izpelje, da je javna diplomacija »posebna oblika upravljanja države z vtisi, pri čemer uporablja samoprezentacijo za družbeni vpliv, sporočanje je neposredno in sredstva so prepričljiva. Samoprezentacije pa so pri tem

poskusi vplivanja na druge, da dojemajo akterje kot nosilce določenih identitet. Akterji stremijo k doseganju identitet, ki olajšajo učinkovitost bolj neposrednih oblik vpliva, kot so prepričevanje, grožnje in obljube. To sosledje dogodkov, ki vključuje samoprezentacije, vzpostavitve identitet in sledeče učinke teh identitet na procese družbenega vpliva, čvrsto umešča (postopek, op. a.) upravljanje z vtisi v sfero družbene moči (Tedeschi in Norman v Mor 2007, 666)¹³.

V odnosu do (mehke) moči je kultura v zunanji politiki torej njeno sredstvo. Hill (2003, 135) jo je na kontinuumu moči v zunanji politiki uvrstil kot sredstvo, ki uporablja najbolj mehko moč. Kot izhaja iz opredelitve mehke moči, so cilji pri tem usmerjeni na vplivanje, torej ustvarjanje preferenc in privlačnosti. Kultura pa je, kot sklop¹⁴ organizacije pomena, vrednostnih preferenc in modela človekove strategije (Hudson 1997, 7–9), motiv za odločevalce. Z ozirom na 'naslovnika', na katerega je usmerjeno vplivanje prek mehke moči države in glede na potrebo po razumevanju konteksta njegove kulture, pa privlačnost kulture za druge določata tudi oblikovanje in uspešnost uresničevanja cilja (vplivanja na oblikovanje preferenc) uporabe mehke moči.

¹³ Tedeschi, James T. in Nancy M. Norman. (1985). Social power, self-presentation and the self. V *The Self and Social Life*, ur. B. R. Shlenker, New York: McGraw-Hill, 293–322. V Mor (2007).

¹⁴ Glej poglavje 2.1.2.

Kot sta navedla Batora in Mokre (2011, 1), se kultura v zunanji politiki uporablja v podporo »možnosti mehkih politik, vzpostavljanju dobrih odnosov in ugleda (*goodwill*), za oblikovanje mednarodne agende na določen način, za vzpostavljanje in ponovno sprejemanje mej in/ali ustvarjanje družbenih povezav preko njih«. Ugled pri tem sicer lahko povežem z uporabo mehkih politik, tudi glede njenih drugih glavnih virov. Usmerjenost v vzpostavljanje dobrih odnosov in ustvarjanje družbenih povezav pa izkazujeta, da pri zunanji politiki ne gre zgolj za enosmerno vplivanje oziroma ustvarjanje z vtisi ene države na drugo, ampak tudi za vzajemno sodelovanje. Glede na to, da rezultati uporabe mehke moči v zunanji politiki lahko kot izraz dolgoročne privlačnosti ugodno vplivajo na odnose (Nye 2011, 83), pa lahko izpeljem, da se tudi na ta način lahko dolgoročno vzpostavi vzajemno sodelovanje med državami.

Podobno navaja tudi Throsby (2010, 166–169) pri netržnih zadevah mednarodnih kulturnih odnosov (kulturni izmenjavi v smislu mobilnosti umetnikov, gostovanj, turnej, koprodukcij). Te so po Throsbyu sicer večinoma posledica umetniških ali tržnih spodbud, vendar tudi v interesu vlad, tako v smislu predstavljanja tuje umetnosti in umetnikov domači javnosti in s tem krepite izobraževanja in kulturnega razvoja, kot tudi predstavljanja domače kulture in umetnosti tuji javnosti. Slednje naj bi bilo usmerjeno v medkulturni dialog in razumevanje ter z rezultati, ki so pomembni »kot sredstvo za izboljšanje podobe države v tujini ter krepite harmonizacije diplomatskih odnosov« (Throsby 2010, 167). Nameni pa so lahko tudi ekonomski, kot je »promocija trgovskih možnosti države« (prav tam), torej na ta način se podpira tudi materialne interese države. Iz povezave samoprezentacije z netržnimi zadevami mednarodnih kulturnih odnosov pa izhaja, da ima uporaba kulture v zunanji politiki v smislu kulturnih izmenjav lahko tudi učinke na kulturni razvoj v državi.

Pri uporabi kulture v zunanji politiki gre torej tudi za samoprezentacijo oziroma strategijo projekcije podob. Ta pa je vezana na kulturno pogojene motive, ki se odražajo v njenih sredstvih in ciljih, ki se lahko prepletajo z drugimi zunanjepolitičnimi cilji. Kot je ugotovil Udovič (2009, 15), se zunanja politika lahko proučuje na več ravneh (na primer na ravni odločanja, konteksta, primerjalne zunanje politike, diskurzivne analize, odločanja kot birokratskega procesa in drugo). V analizi se bom osredotočil na primerjavo temeljnih značilnosti sprejete zunanje politike v Sloveniji in Avstriji, s

poudarkom na kulturi, ki jo država izvaja s pomočjo kulturne diplomacije kot pojavnne oblike kulture v mednarodnih odnosih¹⁵.

2.2.2 Razmerje zunanje in kulturne politike

Kulturno in zunanjo politiko v diplomskem delu obravnavam kot nacionalni javni politiki¹⁶, ki imata distributivno/redistributivno, regulativno in konstitutivno vlogo. Namen diplomskega dela ni analiza oblikovanja javnih politik v fazah cikla oblikovanja javnih politik, kot jih navaja Krašovec (2002, 6), temveč zgolj izvajanje javne politike v okviru sprejetih ciljev na področju posamične politike in njihovega uresničevanja.

Po Benku (1997, 222) so cilji, interesi in merila ter doktrine zunanje politike odvisni od družbene, politične in pravne strukture države in je na ta način treba »razumeti povezanost notranjih družbenih procesov s procesi v mednarodni skupnosti in v tem smislu je zunanjo politiko razumeti kot nadaljevanje notranje«. Zunanja politika torej »predstavlja povezavo med dejavnostmi znotraj države in svetovnim okoljem zunaj nje« (Russett in Starr 1996, 279). Vendar je zaradi odvisnosti od interesov in moči drugih držav ter omejitev s pravili mednarodnega prava hkrati tudi relativno samostojna napram notranji (Benko 1997, 222–223). Notranja (torej tudi kulturna) in zunanja politika pa sta po Petriču (2010, 269–275) kljub drugačnim naslovnikom in okolju, kjer se izvajata (zunanje in notranje), prepleteni z istimi »zakonitost/mi/ in podobn/imi/ teoretski/mi/ izhodišči« (Petrič 2010, 272) ter »družbeni/mi/ razmerami v državi« (prav tam), o njih pa odloča ista »politična elita« (Petrič 2010, 271), pogojena z istimi dejavniki.

Politiki temeljita na nekaterih skupnih vrednotah. Kot je navedel Udovič (2009, 27), »/v/saka zunanja politika določene države izhaja iz nekega vredno(s)tnega sistema, ki ni samo njen izvor, ampak je tudi pogojevalec njenih odločitev, tako pri iskanju zunanjepolitičnih ciljev, kot tudi pri določanju sredstev, ki naj bi bila uporabljena za doseganje ciljev«. Tako zunanja kot notranja politika izhajata iz istega notranjega

¹⁵ Glej poglavje 2.4.

¹⁶ Po Petriču (2010, 274) zunanja politika sicer lahko deluje tudi nejavno, a tega vidika glede na predmet analize v diplomskem delu ne obravnavam.

vrednostnega sistema in temeljita na istih izhodiščih, ki pogojujejo politiko – na primer vrednotah družbene organiziranosti ali temeljnih pravicah državljanov. Glede na opredelitve kulture v poglavju o javnem interesu in kulturi pa skupne vrednote zajemajo tudi kulturne vrednote, »ki izvirajo iz kulturnih identitet ali jih izražajo« (UNESCO 2005, 4. čl.). Kultura je torej dejavnik tako kulturne politike kot tudi zunanje politike.

Notranjo in zunanjo politiko povezuje isti cilj »zagotovitve obstoja in funkcioniranja določenega družbenoekonomskega in političnega reda v neki državi« (Benko 1997, 227). Namen zunanje politike je »vplivati na ravnanje drugih akterjev (držav, op. a.), četudi le na splošno« (Russett in Starr 1996, 279). Pri tem pa naj bi si država zagotovila lastno varnost in blagostanje ter uveljavila lastne interese, vrednote, moč in vpliv v mednarodnem okolju (Petrič 2010, 23). Vpliv na ravnanje drugih akterjev pa država dosega tudi z uporabo mehke moči. Pri ciljih zunanje politike kultura deluje kot motiv za odločevalce (Fischer 2006, 27), s tem pa tudi vpliva na samo obliko ciljev mehke moči. Država pa naj bi na mednarodno okolje vplivala z uresničevanjem tako svojih materialnih kot tudi nematerialnih interesov (Benko 1997, 227). Nematerialne interese pa lahko povežem s kulturnimi interesi. Kot izhaja iz Brockausove (v Petrič 2010, 19)¹⁷ opredelitve, naj bi bila zunanja politika namreč usmerjena v »uresničevanje odnosov države z drugimi državami s ciljema ohraniti lastno neodvisnost in pospeševati uresničevanje socialnih, gospodarskih in kulturnih interesov prebivalstva«. Kulturni interesi, kot so na primer glede na opredelitev v predhodnjem poglavju lahko kulturne izmenjave (posledica umetniških oziroma tržnih spodbud, vendar tudi v interesu vlad), torej nakazujejo tudi vključenost kulture v zunanjepolitične cilje. Kulturna politika pa kulturo kot svoje bistvo vključuje med svoje cilje, ki so v izhodišču uresničevanja javnega interesa v kulturi¹⁸ usmerjeni v zagotavljanje pogojev za javne kulturne dobrine. Kot sledi iz ciljev obeh politik in v navezavi s poglavjema o javnem interesu in kulturni politiki ter kulturi v zunanji politiki, se nekatera načela tudi prepletajo s cilji obeh politik (na primer prezentacija, promocija identitete, ki izhaja iz kulture).

Sredstva zunanje politike so »aktivnosti, ki na podlagi vrednot in sprejetih strategij zagotavljajo uresničevanje ciljev in dejavnik, ki omogoča prelitje vrednostnega sistema (abstraktno) v namene, cilje (konkretno) zunanje politike« (Udovič 2006, 32). Torej so

¹⁷ *Brockhaus Enzyklopädie*. 1967. Wiesbaden: Brockhaus. V Petrič (2010).

¹⁸ Glej poglavje 2.1.3.

posamični elementi medsebojno prepleteni. Ker pa gre za razmerja med sredstvi, vrednotami, cilji in strategijami v politiki, tako glede dejavnosti kot sistema, podobno lahko ugotavljam tudi pri drugih politikah, torej tudi kulturni. Hill (2003, 134–138) sredstva povezuje z instrumenti zunanje politike, ki izhajajo iz razpoložljivih virov države, operacionaliziranih v zmožnosti države (*capabilities*) in se na kontinuumu moči med trdo (prisila) in mehko (vplivanje) močjo različno uporabljajo (v kombinaciji ali posamično) glede na glavne štiri kategorije instrumentov: »diplomatski, vojaški, gospodarski in kulturni«. Kot že omenjeno v predhodnem poglavju, pa je kultura najbolj mehko sredstvo uporabe moči v zunanji politiki. Sredstva kulturne politike pa izhajajo iz njene vloge do kulturnih dobrin in storitev, torej na distributivno/redistributivno, regulativno in konstitutivno vlogo in iz tega izhajajoča sredstva (na primer finančna, pravna, konstitutivna).

Obe politiki pa sta tudi pri sredstvih odvisni od notranjih dejavnikov države. Udovič (2009, 32) jih razdeli na »realn/e/ dejavnike (npr. število prebivalstva, površina ozemlja, ekonomska moč itd.)« in »dejavnik/e/ percepcije (dejanski pomen države v mednarodni skupnosti, vpliv in moč države ipd.)« (prav tam). Pri tem pa opozarja tudi na njene »zunanje omejitve /.../, ki izhajajo iz mednarodnega prava« (prav tam) in »notranje omejitve /.../, vezane na javno mnenje in zakone« (prav tam). Ker gre za politiko iste države, lahko realne dejavnike in notranje omejitve podobno prenesem tudi na kulturno politiko. Zunanje omejitve v določeni meri veljajo tudi za kulturno politiko, na primer splošna pravica sodelovanja pri kulturi in uživanja umetnosti. Vzporednico lahko najdem tudi pri dejavniku percepcije, ki je glede na namen kulturne politike na primer razumevanje stanja ali pomena kulture.

Do sedaj sem postavljaj razmerja med kulturno in zunanjo politiko iste države. Če vključim še dodatno državo in upoštevam vplive politik, je prepletanje kompleksnejše. Vpliv države se tako uresničuje na medsebojni ravni zunanjih politik ali notranjih politik (čeprav poredko), lahko pa tudi navzkrižno na ravni zunanje politike ene države na notranjo druge in obratno (Udovič 2009, 22–23). Vlogo kulture pri tem ponovno lahko razumem kot podporo mehki moči¹⁹. Po Nyu obstajata dva vzročna modela vplivanja z mehko močjo; neposredni, kjer so elite naslovljene neposredno, in posredni,

¹⁹ Glej poglavje 2.2.1.

kjer so elite naslovljene posredno preko javnosti (Nye 2011, 95). Kultura lahko tako posredno vpliva na notranje okolje obeh politik.

Z ozirom na samo kulturo je razlika pri sredstvih politik torej, da je v kulturni politiki kultura njen namen ozroma cilj, v zunanji politiki pa je lahko tudi vir doseganja ciljev zunanje politike. Zaključim lahko, da se pri obeh politikah vrednostni sistem, cilji, sredstva in dejavniki lahko prepletajo. Kulturna politika pa je usmerjena v zagotavljanje kulturnih dobrin, ki jih zunanja politika uporablja kot sredstvo s ciljem vplivanja na oblikovanje preferenc v mednarodnem okolju. Hkrati pa zunanja politika z vključevanjem kulturnih interesov med svoje cilje lahko povratno prispeva k ciljem zagotavljanja pogojev za kulturne dobrine.

2.2.3 Razmerje javnega interesa (v kulturi) in nacionalnega interesa

Pojem nacionalnega interesa izhaja iz realistične teorije. »Oče realistične teorije mednarodnih odnosov Morgenthau in mnogi pred in za njim so kot smisel, cilj zunanje politike, tisto, kar jo usmerja, izpostavili 'nacionalni interes'« (Petrič 2010, 260). Vendar je Benko (1997, 69–70) pri pristopu realistov, glede na izpostavljeno razmerje med razlago nacionalnih interesov na podlagi moči kot objektivne realnosti in empirično pripisano veljavo interesov, opozoril na »nezadovoljivo razlago, ki jo /.../ realistična teorija daje tej pomembni kategoriji« (Benko 1997, 69). V nasprotnju s pristopom realistov (vloga moči, anarhaični mednarodni sistem, op. a.) pa je Oppenheim (2002, 6) navedel, da »je navkljub obstoječemu sistemu mednarodne anarhije v nacionalnem interesu večine vlad, da sodelujejo z drugimi (vladami, op. a.) pri skupnih ciljih, predvsem, če obstaja vzajemno zaupanje, npr., da delujejo v skladu s pravili mednarodnega prava in se pridružujejo mednarodnim organizacijam«. Vendar so pri tem po liberalističnem pristopu ti obči interesi »nad nacionalnimi interesi (tj. obča družbena blaginja)« (Keohan in Nyu v Udovič 2006, 15)²⁰. Socialni konstruktivisti pa pri nacionalnem interesu izhajajo iz koncepta identitete, »ki se nanaša na kolektivno razumevanje«, ta pa »oblikuje domneve in cilje, ki so osnova politik (države, op. a.)«

²⁰ Keohane, R. O. in J. S. Nye. 1989. *Power and interdependence*. Harward: HarperCollins. V Udovič (2006).

(Fischer 2006, 50). Različni teoretski pristopi torej v različnih izhodiščih uporabljajo pojem nacionalnega interesa.

Podobno kot velja za javni interes, je Petrič tudi za nacionalni interes ugotovil, da je pojem sicer »težko opredeljiv in pomanjkljivo strukturiran«. Vendar naj bi bil nacionalni interes »vodilo in hkrati temeljni cilj zunanje politike« (Petrič 2010, 261), in njegovo »uresničevanje /.../ temeljna naloga države in njene zunanje politike« (prav tam). Pri tem naj bi odločevalci (vlade, politične elite) »spoznali in razumeli« (Petrič 2010, 263) nacionalni interes kot »skup najpomembnejših dolgoročnih ciljev države« (Petrič 2010, 262) »s skupnim končnim ciljem zagotoviti ji (državi, op. a.) varnost in blagostanje« (Petrič 2010, 265). Ker »naj bi bil v glavah in srcih ljudi, v zavesti politične elite pa še posebej /.../, se pogosto 'nacionalni interes' ne razglaša, pač pa dejansko uresničuje z zunanjo politiko« (Petrič 2010, 264), njegovo uresničevanje pa naj bi »povezovalo celotno politično in družbeno elito in najširše plasti prebivalstva« (Petrič 2010, 265).

Tako za javni interes kot za nacionalni interes je odgovorna vlada (Braybrooke 1962, 135). Iz opredelitve pojma javnega interesa²¹ ter njegovo razmerje z nacionalnim interesom pa izhaja, da sta oba normativna pojma. Nacionalni interes naj bi bil vodilo in bi zajemal najpomembnejše dolgoročneje cilje zunanje politike, javni interes pa naj bi temeljil na skupnih vrednotah, formalnih načelih in temeljnih potrebah skupnosti na notranjem področju. Oba se uresničujeta z določeno politiko, ki naj bi zagotavljala pogoje za temeljne potrebe, iz katerih tudi izhajata. V isti državi ju opredeljuje tudi isti družbeni in ekonomski kontekst, po zgoraj navedenem pristopu konstruktivistov pa tudi isto kolektivno razumevanje kot osnova politik. Iz tega izhaja, da naj bi bili pri nacionalnem interesu dolgoročni cilji tudi v skladu s formalnimi načeli in skupnimi vrednotami, tako da se pojma skladata tudi v tem delu. Javni interes je usmerjen navznoter in naj bi prebivalcem države zagotavljal javno dobro, medtem ko je nacionalni interes usmerjen navzven in naj bi zagotavljal varnost države in blagostanje prebivalstvu.

²¹ Glej poglavje 2.1.1.

V navezavi nacionalnega interesa z javnim interesom je Kratochwil v zgodovinskem pregledu navedel, da »medtem, ko je javni interes, oziroma pogosteje skupna blaginja (*salus publica*), krepil in branil politiko pred notranjimi izzivi, se je ideja o nacionalnem interesu uporabljala pri doseganju ciljev zunanje politike« (Kratochwil 1982, 4). Prav tako je tudi Rosenau (v Oppenheim 1998, 56–57)²² povezal javni interes z notranjimi zadevami in nacionalni interes s cilji in vrstami politik na mednarodni ravni.

Po Petriču (2010, 275) pa je »najpomembnejša povezava med notranjo in zunanjo politiko /.../ vsekakor v tem, da skušata obe uresničiti skupni cilj, temeljni nacionalni interes, varnost in blagostanje države«. A pri tem uresničevanje nacionalnega interesa ni usmerjeno zgolj na materialne dobrine. Z nacionalnim interesom je namreč »v osnovnih elementih /.../ razumeti zagotovitev samostojnosti in teritorialne integritete držav, političnega sistema in političnih vrednot, pa tudi nacionalne kulture in nacionalnih vrednot« (prav tam). Nacionalni interes je torej kot predmet zunanje politike usmerjen navzven, a tudi z učinki navznoter. Na področju kulture pa se javni interes uresničuje z (notranjo) kulturno politiko. Kulturna politika je usmerjena v zagotavljanje kulturnih dobrin kot javnih kulturnih dobrin, ki jih zunanja politika lahko uporablja kot sredstvo s ciljem vplivanja na oblikovanje preferenc v mednarodnem okolju, zunanja politika pa z vključevanjem kulturnih interesov med svoje cilje lahko povratno prispeva k ciljem zagotavljanja pogojev za javne kulturne dobrine.

V diplomski nalogi povezujem javni interes s kulturno politiko in nacionalni interes z zunanjo politiko izbranih držav. Poleg tega pa na stopnji izvajanja v diplomskem delu uresničevanje javnega interesa kot predmeta notranjih zadev povezujem z zunanjimi zadevami in proučujem prepletanje izvedbenih ciljev kulturne in zunanje politike, ki naj bi bile oblikovane v javnem interesu (v kulturi) z zunanjepolitičnimi cilji države.

V globalizirani mednarodni skupnosti pa je »nacionalni interes redko povezan z ozemeljskimi vprašanji« (Petrič 2010, 267) in je osredotočen na »urejanje mednarodnih problemov, ki posredno ali neposredno vplivajo na varnost in blagostanje vseh in vsake države« (Petrič 2010, 268). To pa tudi uporabo (javnih) kulturnih dobrin umešča v širši kontekst.

²² Rosenau, James N. 1968. National Interest. V *International Encyclopedia of the Social Sciences*, ur. David L Sills, 34–40. New York: Macmillan.

2.3 Kultura kot sredstvo in cilj mednarodnih odnosov

Pri kulturi v zunanji politiki sem izhajal iz države v razmerju do druge države. Države, ki delujejo v okviru »strukture mednarodne skupnosti, odnosov v njej, dejavnikov, ki vplivajo na mednarodne odnose, in norm, ki te urejajo« (Petrič 2010, 31–32), izvajajo zunanjo politiko. Pri svojem zunanjem delovanju se nahajajo v širšem »mednarodnem, regionalnem ali globalnem sistemu« (Russett in Starr 1996, 80). Mednarodno gledano je torej »okolje, v katerega je umeščena vsaka država in ki ga dejansko deloma sestavljajo države, vendar tudi gospodarske politične in kulturne sile, ki presegajo meje (držav, op. a.)« (Hill 2003, 159). Pri tem pa so države postavljene v okvire »političnih omejitev in soodvisnosti« (Hill 2003, 174), katerih glavni viri so poleg zunanje politike drugih (»in predvsem hierarhije«) držav tudi »medvladne organizacije /.../, mednarodno pravo, neformalne norme, /.../ (in, op. a.) transnacionalni procesi, vključno z mednarodnimi nevladnimi organizacijami« (Hill 2003, 174). V slednje pa se vključujejo transnacionalni akterji, ki so »zasebne organizacije ali celo posamezniki, ki ne potrebujejo vlad za izvajanje mednarodnih odnosov, a potrebujejo fizične zmogljivosti znotraj države« (Hill 2003, 189).

V mednarodnih odnosih se je kultura pričela institucionalizirati med obema vojnoma na pobudo Društva narodov, ustanovljenim Mednarodnim odborom za intelektualno sodelovanje, ki naj bi spodbudil tudi kulturne izmenjave med narodi (Reeves 2004, 48). Njegove cilje je povzela po drugi svetovni vojni ustanovljena Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (Reeves 2004, 49–50). Namen te specialne agencije Organizacije združenih narodov je »prispevati k miru in varnosti s spodbujanjem sodelovanja na področju izobraževanja, znanosti, kulture in komunikacij med narodi in s tem širiti splošno spoštovanje pravičnosti, vladavine prava ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih priznavajo vsi narodi /.../« (UNESCO 1945, 1. čl., 1. od.). Cilj organizacije je torej sodelovanje, ki naj privede do splošnega spoštovanja in veljave mednarodnih načel. Pri tem pa je kultura lahko tako sredstvo (sodelovanje preko kulture) kot posredno tudi cilj (sodelovanje za kulturo, njeno razumevanje). Oziroma kot je navedeno v uvodu v Statut UNESCO²³:

²³ Statut UNESCO (UNESCO Constitution) je bil sprejet 16. novembra 1945 v Londonu in v veljavi od 4. novembra 1946.

/n/evednost o načinih in življenjih drugih je bila skozi zgodovino človeštva običajen razlog za sumničenje in nezaupanje med narodi sveta, kjer so se razlike pogosto odrazile v vojnah /.../ države pogodbenice ustave /.../ se strinjajo in so odločene, da bodo razvile in povečale sredstva komuniciranja med njihovimi narodi ter jih uporabile za medsebojno razumevanje in resničnejše ter popolnejše medsebojno poznavanje življenj. /.../ (države pogodbenice konvencije, op. a.) ustanavljajo Organizacijo združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo z namenom spodbujanja ciljev mednarodnega miru in splošne blaginje človeštva, preko izobraževalnih, znanstvenih in kulturnih odnosov narodov sveta (UNESCO 1945, uvod).

Statut UNESCO torej priznava razolikosti in medsebojno razumevanje, ki se vzpostavljata preko izobraževalnih, znanstvenih in kulturnih odnosov, vidi kot pot do mednarodnega miru in blaginje. Sodelovanje naj bi organizacija spodbujala »pri vseh vrstah intelektualne dejavnosti, vključno z mednarodno izmenjavo oseb, ki so dejavne na področju /.../ kulture in izmenjave /.../ predmetov v umetniškem /.../ interesu /.../« (prav tam). Kot izhaja iz kasnejše Deklaracije o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja (v nadaljevanju Deklaracija iz 1966), pa naj bi bilo to vzajemno (UNESCO 1966, VIII. čl.)²⁴ sodelovanje na »bilateralni, multilateralni, regionalni ali univerzalni ravni« (UNESCO 1966, IV. čl.). Med cilje mednarodnega kulturnega sodelovanja je namreč Deklaracija iz 1966, poleg »razvoja miroljubnih in prijateljskih odnosov« in doseganja boljšega medsebojnega razumevanja navedla tudi:

razširjanje znanja, spodbujanje talentov in obogatitev kultur /.../ vsakemu omogočiti dostop do znanja, uživanja umetnosti in literature vseh narodov in bogatenje kulturnega življenja /.../ povečati raven duhovnega in materialnega življenja posameznikov na vseh koncih sveta (prav tam).

V priznavanju tako raznolikosti in kulture kot »skupne dediščine človeštva« (UNESCO 1966, I. čl.) naj bi mednarodno kulturno sodelovanje vzpostavilo »harmonično ravnotežje med tehničnim napredkom in intelektualnim ter moralnim napredkom človeštva« (UNESCO 1966, II. čl.) ter »ustaljene, dolgoročne odnose med narodi« (UNESCO 1966, IX. čl.). Načela deklaracije ponovno potrjuje tudi Deklaracija o kulturnih politikah iz Mexico Citya (UNESCO 1982, 45. tč.)²⁵. Vendar slednja poleg tega izpostavlja tudi kulturni vidik razvoja. Pretok idej in znanj naj bi tako po deklaraciji preko kulturnih izmenjav in soočenj prispeval k »popolnemu razvoju posameznika in družbe« (UNESCO 1982, 43. tč.). K uravnoteženemu razvoju naj bi privedle strategije, ki vključujejo kulturne dejavnike kot njihov nepogrešljivi sestavni

²⁴ Deklaracija o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja (*Declaration of Principles of International Cultural Co-operation*) je bila sprejeta 4. novembra 1966 na 14. zasedanju Splošne konference UNESCO.

²⁵ Deklaracija o kulturnih politikah iz Mexico Citya je bila sprejeta 6. avgusta 1982 na Svetovni konferenci o kulturnih politikah (MONIACULT) v Mexico Cityu.

del ter tudi upoštevajo »zgodovinski, družbeni in kulturni kontekst vsake družbe« (UNESCO 1982, 16. tč.). Kultura je tako tudi eden izmed pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na sredstva in cilje razvoja ter s tem tudi na mednarodne odnose.

Podobno izhaja tudi iz novejših pravnih instrumentov Unesca. V Splošni deklaraciji o kulturni raznolikosti je dejavnik razvoja kulturna raznolikost (UNESCO 2001, 3. čl.)²⁶. Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (v nadaljevanju Konvencija) nadalje izpostavlja kulturo kot »eno izmed gonil razvoja, kulturni vidiki razvoja so tako pomembni kot njeni gospodarski vidiki /.../« (UNESCO 2005, 2(5). čl.)²⁷. Kultura je torej dejavnik razvoja, pri uresničevanju razvojnih ciljev pa Konvencija predpostavlja vključevanje kulturnih vidikov razvoja.

Konvencija tudi spodbuja »bilateralno, regionalno in mednarodno sodelovanje pri vzpostavitvi ugodnih pogojev za okrepitev raznolikosti kulturnih izrazov« (UNESCO 2005, 12. čl.). To so »tist/i/ izraz/i/, ki so posledica ustvarjalnosti posameznikov, skupin in družb ter imajo kulturno vsebino«, torej »simbolični pomen, umetniški vidik in kulturne vrednote, ki izvirajo iz kulturnih identitet ali jih izražajo« (UNESCO 2005, 4. čl.). Pri tem se Konvencija osredotoča na mehanizme dialoga, mednarodnih kulturnih izmenjav, uporabo novih tehnologij, sklepanje koprodukcij in ko-distribucijskih sporazumov ter partnerstev »z in med civilno družbo, nevladnimi organizacijami in zasebnim sektorjem« (prav tam). Konvencija torej tudi drugim nedržavnim akterjem priznava vlogo pri doseganju ciljev v podporo raznolikosti kulturnih izrazov. K uresničevanju teh ciljev pa naj bi prispevale izmenjave in koprodukcije, ki so lahko tudi predmet mednarodne dejavnosti gledališč.

Tudi Svet Evrope v Evropski kulturni konvenciji poziva države pogodbenice k boljšemu medsebojnemu razumevanju, kar naj bi države dosegle s študijami lastnih in drugih »jezikov, zgodovine in civilizacij« (Svet Evrope 1954, 2. čl.), »usklajenega delovanja za spodbujanje kulturne dejavnosti« (Svet Evrope 1954, 3. čl.) in »izmenjavo oseb kot tudi predmetov, ki imajo kulturno vrednost« (Svet Evrope 1954, 4. čl.).

²⁶ Splošna deklaracija o kulturni raznolikosti (*Universal Declaration on Cultural Diversity*) je bila sprejeta 2. novembra 2001 na 31. zasedanju Splošne konference UNESCO.

²⁷ Konvencija o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov je bila sprejeta 20. oktobra 2005 na 33. zasedanju Splošne konference UNESCO.

Podobno je opredeljeno tudi v Helsinški sklepni listini Konference za varnost in sodelovanje v Evropi²⁸ (v nadaljevanju KVSE), kjer so se sodelujoče države za boljše medsebojno razumevanje preko kulturnih izmenjav in sodelovanja zavezale k:

(a) razvoju vzajemne izmenjave informacij za boljše poznavanje kulturnih dosežkov, (b) izboljšanju zmogljivosti izmenjave in razširjanja kulturnih dobrin, (c) spodbujanju dostopnosti vsem do kulturnih dosežkov, (d) razvoju stikov in sodelovanja med osebami aktivnimi na področju kulture, (e) iskanju novih področij in oblik kulturnega sodelovanja« (Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi 1975, 46).

To naj bi države dosegale med drugim z bilateralnimi in multilateralnimi sporazumi (ki vključujejo vladne in nevladne organizacije s področja kulture ter tudi posameznike), spodbujanjem neposrednih kontaktov med posamezniki s področja kulture, z izmenjavo informacij in znanj, odpravo administrativnih ovir pri dostopu do informacij ali s projekti sodelovanja (KVSE, 46–51). Pomen sodelovanja in izmenjav na področju kulture izpostavlja tudi kasnejša Pariška listina (KVSE 1990, 11). Z ozirom na raziskavo diplomskega dela pa oba dokumenta izrecno tudi navajata gledališče kot predmet izmenjav (prav tam), izmenjav informacij in strokovnjakov s področja gledališča, izmenjav informacij o dogodkih ter predmet skupnih projektov (KVSE 1975, 47–50).

K boljšemu medsebojnemu razumevanju in spoštovanju pa naj bi prispeval tudi medkulturni dialog, ki ga je Svet Evrope v Beli knjigi o medkulturnem dialogu opredelil kot:

proces, ki obsega odprto in spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami z različnim etničnim, kulturnim, verskim in jezikovnim ozadjem ter dediščino, na osnovi vzajemnega razumevanja in spoštovanja /.../. Usmerjen je v razvoj boljšega razumevanja raznolikih svetovnih nazorov in praks, povečanje sodelovanja in soudeležbe (ali svoboda izbire), omogočanje osebne rasti in preobrazbe, in v krepitev strpnosti in spoštovanja drugih« (Svet Evrope 2008, 46. tč.).

Kultura je iz tega vidika lahko del procesa (spoznavanja), razlik in tudi samega cilja (razumevanja). To pa naj bi izhajalo iz prednostnega cilja medkulturnega dialoga »spodbujanja polnega spoštovanja človekovih pravic, demokracije in vladavine prava« (Svet Evrope 2008a, 17).

²⁸ Helsinška sklepna listina (*Conference on Security and Co-Operation in Europe Final Act*) je bila sprejeta 1. avgusta 1975 v Helsinkih na 1. Vrhju Konference za varnost in sodelovanje v Evropi.

Ključno pri medkulturnem dialogu je, da ob tem tudi pomembno širi nabor akterjev mednarodnega sodelovanja na: mednarodne organizacije, države, lokalne in regionalne oblasti, civilno družbo, medvladne organizacije, mednarodne mreže, centre in združenja. Pomembno vlogo pa naj bi imele tudi nevladne organizacije, mediji in posamezniki (npr. migranti) (Svet Evrope 2008a, 121.–125. tč.; 174.–176. tč.). To pa lahko vključuje tudi na splošno gledališča kot nevladne organizacije in sicer javno financirane, a vsebinsko avtonomne ustanove.

Kultura naj bi tako v mednarodnih odnosih presegla nerazumevanje med narodi in v svoji raznolikosti postala vir medsebojnega razumevanja in sodelovanja. Kultura je sicer primarno eden izmed pomembnih dejavnikov in sredstev, ki prispevajo k doseganju ciljev mednarodnega miru, blaginje in razvoja. Vendar je s tem kot motiv, ki vpliva na te cilje, lahko tudi neposredni cilj mednarodnih odnosov. Kot izhaja iz Deklaracije iz 1966, pa cilji lahko prispevajo tudi k bogatitvi kultur. Vidiki kulture v mednarodnih odnosih pa naj bi bili pri zasledovanju teh ciljev enakovredni drugim (ekonomskim, varnostnim). Države pa tudi v mednarodnem kulturnem sodelovanju na podlagi načela suverenosti še vedno ostajajo glavni akterji, vendar se v novejših mednarodnih pravnih inštrumentih vedno večja vlogo priznava tudi drugim, nedržavnim akterjem.

2.4 Oblike kulture v mednarodnih odnosih

V predhodnih poglavjih sem obravnaval kulturo na ravni države in njenih odnosov do drugih držav (kultura in zunanja politika). Kulturo sem obravnaval tudi širše v mednarodni skupnosti, tudi z upoštevanjem drugih akterjev (kultura in mednarodni odnosi). Kot motiv pri odnosih med državami in mednarodni skupnosti v diplomskem delu pa kulturo preučujem v dveh pojavnih oblikah: kot kulturno diplomacijo in širše kot mednarodne kulturne odnose, ki tudi vključujejo prvo pojavno obliko. V literaturi se sicer uporabljajo različni pojmi, tudi za isti predmet preučevanja. Kot so na primer ugotovili Wyszomirskijeva in drugi (2003, 9), posamične države kulturno diplomacijo poleg tega poimenovanja vodijo tudi z drugimi poimenovanji: kulturne izmenjave, mednarodna kulturna politika ali mednarodni kulturni odnosi.

Diplomacija je kot »sredstvo izvajanja politike« (Hill 2003, 139) »institucija države, ki ji je na formalni ravni poverjena naloga vzdrževati stike z drugimi subjekti v mednarodni skupnosti in s temi stiki uresničevati svoje interese, upoštevajoč, da je družba substrat države. V ta namen ji mednarodno pravo daje funkcijo in privilegiran status, kar ji omogoča, da to funkcijo razmeroma nemoteno uresničuje« (Benko 1997, 256). Diplomacija je torej institucionalizirana zadeva države oziroma vlad in njene zunanje politike. Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (1961) diplomacijo razume v odnosu med dvema državama. Med funkcijami diplomacije navaja naloge diplomatske misije v odnosu države pošiljateljice do države prejemnice: predstavljanje, zaščita interesov in državljanov, pogajanja, zbiranje podatkov in obveščanje ter »pospeševanje prijateljskih odnosov in sodelovanja na gospodarskem, kulturnem in znanstvenem področju« (Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih 1961, 3. čl.). Po Hillu pa jo država izvaja preko »komunikacije, pogajanj, sodelovanja v multilateralnih institucijah in spodbujanja gospodarskih dobrin« (Hill 2003, 139). Poullada (povzeto v Russet in Starr 1996, 246)²⁹ pa med funkcije diplomacije navede: »1. uravnavanje konfliktov /.../, 2. reševanje problemov med dvema vladama ali več vladami, 3. pospeševanje in omogočanje medkulturne komunikacije na številnih področjih, 4. pogajanje in dogovarjanje o posebnih primerih, pogodbah in sporazumih, in 5. celovito izvajanje in načrtovanje programa zunanjepolitičnih odločitev neke države v odnosu do druge«. Diplomacija naj bi torej tudi zagotavljala medkulturno komunikacijo.

Kultura pa se, kot je bilo že navedeno, povezuje z uporabo mehke moči v zunanji politiki. Kultura se povezuje tudi s propagando, a je slednja na kontinuumu med mehko in trdo močjo bolj prisilna kot kultura (Hill 2003, 152). Podobno kulturno diplomacijo Hill omenja v okviru javne diplomacije (Hill 2003, 279–281), po Marku (2009, 11) pa je kulturna diplomacija »podskupina« javne diplomacije, ki pomeni »komuniciranje vlade s tujim občinstvom« (prav tam). Slednja je bolj subtilna kot propaganda pri »namenskih poskusih vlade (četudi občasnih in z neškodljivimi nameni) vplivanja na tuje družbe« (Hill 2003, 279). Hkrati pa v luči globalizacije tudi gradi podobo ('*image*') države, ki na ta način »spodbuja njene prednosti in zmanjšuje njene slabosti« (Hill 2003, 280). Navedena izhodišča zajemajo tudi samo opredelitev pojma kulturne

²⁹ Poullada, Leon P. 1974. Diplomacy: The Missing Link in the Study of International Politics. V *The Theory and Practice of International Relations*, ur. D. S. McClellan, W. C. Olson in F. A. Sondermann, 194–202. Englewood Cliffs: Prentice-Hall. V Russet in Starr (1996).

diplomacije, ki je po Marku »uvajanje kulture države v podporo njenim zunanjepolitičnim ciljem ali diplomaciji« (Mark 2009, 7). To pa vključuje (iz)pogajanje in uvajanje kulturnih sporazumov tako glede kulturnih izmenjav kot tudi glede kulturnih vidikov gospodarskega sodelovanja (prav tam).

Z dodanim vsebinskim razlikovanjem ciljev sta Požgan in Bojinović Fenko kulturno diplomacijo opredelila kot »sredstvo zunanje politike za doseganje dveh vsebinskih ciljev, in sicer sporočanja kulture države in kontekstualizacijo zunanjepolitičnih ciljev države (ki vsebinsko niso vezani na promocijo kulture)« (Požgan in Bojinović Fenko 2012, 47). Kulturna diplomacija torej promovira kulturo in jo uporablja za doseganje drugih zunanjepolitičnih ciljev države. Kot je navedel Mark, pa kulturna diplomacija ni zgolj zadeva diplomatov, ampak jo lahko izvajajo tudi druge, sicer samostojne izvajalske agencije, ki so v različni meri vseeno povezane z ministrstvi, pristojnimi za zunanje zadeve (Mark 2009, 20). V odnosu do institucij, ki jih država vključuje v izvajanje kulturne diplomacije, tako Wiesand (2007, 4) navede: eno ali dvostransko predstavljanje države in njene kulture ter jezika (preko tradicionalnih diplomatskih odnosov, povezanih oziroma pogodbenih nevladnih organizacij ali posebnih agencij (npr. British Council)), dvostranske izmenjave in večstransko povezovanje in mreženje. V zasledovanju vsebinskih ciljev je torej država preko kulturne diplomacije usmerjena v eno-, dvo- ali večstranske dejavnosti zunanje politike, pri čemer država poleg diplomatskih misij lahko vključuje tudi druge institucije in posameznike (na primer pri izmenjavah). Vendar tudi kot taka še vedno ostaja v institucionaliziranem primatu države oziroma vlad.

Kot so ugotovili Wyszomirskijeva in drugi (2003, 9), pa države za kulturo v izvajanju svoje zunanje politike bolj kot pojem kulturne diplomacije raje uporabljajo poimenovanje mednarodni kulturni odnosi (*international cultural relations*). Fisher in Figueira (2011, 16) kulturno diplomacijo štejeta kot del mednarodnih kulturnih odnosov. Mitchell (2016, 3–5) pa je opozoril na dve ločnici med pojmom:

- mednarodni kulturni odnosi se »lahko izvajajo na pobudo zasebnih kot tudi javnih institucij« (prav tam), medtem ko je kulturna diplomacija »zlasti zadeva vlad« (prav tam). Kulturna diplomacija pa naj bi imela dva pomena (Mitchell 2016, 4). Prvi je pri (iz)pogajanju dvo- in večstranskih sporazumov, vezanih na kulturne izmenjave. Kot sta navedla Fisher in Figueira (2011, 12), so kulturne

izmenjave »en vidik kulturne diplomacije«, vendar lahko potekajo tako formalno kot neformalno (prav tam). Pojem kulturnih izmenjav je nadomestilo mednarodno kulturno sodelovanje³⁰, ki pa je širše, saj se nanaša na »čezmejno sodelovanje in vključevanje (*engagement*) med kulturnimi akterji in/ali organizacijami, z ali brez vladne podpore ali njenih agencij« (prav tam). Pojem kulturnih izmenjav torej sovпада s poljem mednarodnih kulturnih odnosov. Drugi pomen kulturne diplomacije po Mitchellu (2016, 4) pa je izvajanje sprejetih sporazumov, na podlagi katerih se vodijo (mednarodni) kulturni odnosi kot »razširjena odgovornost vlad ali nekaj, kjer vlade prenesejo odgovornost na agencije in kulturne institucije«. Glede na zgoraj navedeno Wiesandovo opredelitev lahko te agencije in kulturne institucije – v diplomskem delu jih ob udeležnosti organizacijske in finančne podpore ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve, vključujem v zunanjepolitično infrastrukturo – nastopajo tako v okviru formalne državne kulturne diplomacije kot tudi v mednarodnih kulturnih odnosih. To predpostavlja določeno stopnjo avtonomije pri izvajanju njihove dejavnosti;

- kot drugo ločnico med pojmom je Mitchell (2016, 5) navedel usmerjenost kulturne diplomacije v enosmerno komunikacijo kot samoprojekcije države, medtem ko so (mednarodni) kulturni odnosi usmerjeni v »doseganje razumevanja in sodelovanja med nacionalnimi družbami za njihovo vzajemno korist«. Mednarodni kulturni odnosi pa so v literaturi obravnavani še širše. Po Arndtu (2005, xviii) (mednarodni) kulturni odnosi potekajo »naravno in organsko, brez posredovanja vlad«, kulturna diplomacija pa jih lahko izvaja le, če jih kot take uspe uokviriti v nacionalni interes. Po humanističnem pristopu h kulturi in mednarodnim kulturnim odnosom oziroma kulturnem internacionalizmu pa je temeljna predpostavka, da »posameznik spozna sebe preko vključevanja in izmenjav z drugimi in zaradi teh dejavnosti lahko postane boljša oseba« (Reeves 2004, 41). Glede na to izhodišče naj bi mednarodna izmenjava kulture privedla tako do boljšega poznavanja samega sebe in drugih kot tudi do preseganja nekaterih medsebojnih razlik z zasledovanjem načel »spodbujanja medsebojnega razumevanja, sodelovanja in vzgajanja nazorov

³⁰ Pojem mednarodnega kulturnega sodelovanja lahko zasledimo tudi v mednarodno pravnih dokumentih, na primer v Deklaraciji o načelih mednarodnega kulturnega sodelovanja ali Deklaraciji o kulturnih politikah iz Mexico Citya, pojem pa prav tako zasledimo na primer v novejših raziskavah Compendiuma.

(*educating minds*)« (Reeves 2004, 42). Pri tem pa so mednarodni kulturni odnosi idealno lahko institucionalizirani (kot politika vlade), vendar je vanje lahko vključen tudi že vsak posameznik (osebni stik kot mednarodni stik) (Reeves 2004, 44). Glede na antropološki pristop h kulturi in mednarodnim kulturnim odnosom pa slednji vključujejo »vse zaznavne oblike družbenih stikov« (Fox 1950, 489) in zajemajo dejavnosti in programe vlad, mednarodnih organizacij ter zasebnih in prostovoljnih organizacij.

Mednarodni kulturni odnosi torej vključujejo širok nabor akterjev, od državnih/vladnih, od njih pooblaščenih agencij, mednarodnih organizacij, nevladnih organizacij, zasebnih in prostovoljnih organizacij ter tudi posameznikov. Ti odnosi za razliko od kulturne diplomacije niso nujno institucionalizirani in so usmerjeni v vzajemen proces medsebojnega razumevanja in sodelovanja. Vendar kulturno diplomacijo v diplomskem delu glede na večino zgornjih opredelitev obravnavam kot del mednarodnih kulturnih odnosov, njihov institucionalizirani del kot politiko vlade, torej eno izmed njihovih zaznavnih oblik s svojimi lastnostmi.

2.5 Teoretični okvir proučevanja kulture v državi

Kot sem že nakazal v poglavju o javnem interesu in kulturni politiki, je v zgodovini država kulturo uporabljala kot orodje politične moči za utemeljevanje lastne entitete. Razmerje moči in oblasti je Matteucci (1999, 87) povezal s pojmovanjem države kot »posebn/e/ obliko/e/ organizacije za prisilo (op. a., ki ima »zakonit monopol nad sredstvi za prisilo« (prav tam)), organizacije, ki povezuje določeno družbeno skupino na določenem ozemlju in ki to skupino loči od drugih skupin, ki so zanjo tuje«. Utemeljevanje lastne entitete države in združevanje družbene skupnosti lahko navežem na gradnjo kolektivne identitete. Preko nje se predvsem v demokratično organizirani skupnosti suvereno ljudstvo (*demos*) povezuje z lojalnostjo svoji politični entiteti, pri tem pa skupna kultura služi kot način, preko katerega se posamezniki z različnimi (deloma prekrivajočimi se) identitetami, lojalnostmi in interesi integrirajo v narod (op. a. oziroma v primeru lastne države nacijo) (Bátora in Mokre 2011, 67). Politika se tako na ravni kolektivne identitete in integriranja družbene skupine znotraj države povezuje s kulturo. To lahko povežem s kulturno politiko, javnim interesom v kulturi ter

zagotavljanjem pogojev za kulturne dobrine v smislu njihovega ohranjanja in ustvarjanja. Kulturna politika tako, v smislu opredelitve kulture in njenega pomena za družbo, s pomočjo kulture povezuje družbo znotraj države in podpira kolektivne identitete.

Vendar je, kot izhaja iz poglavij o javnem interesu in kulturni politiki ter javnem interesu in kulturi, danes razumevanje vloge kulturne politike do kulture širše, z nalogo, ki jo ima država do družbe in posameznika. Upoštevati mora »potrebe in težave posamične družbe ter vedno zagotavljati svobodo, ki je nujna za kulturno ustvarjanje, tako glede duha kot vsebine« (UNESCO 1982, 41. tč.). Razumevanje kulture pa je osredotočeno tudi kot na »načine življenja, temeljne človekove pravice, sisteme vrednot, običaje in prepričanja«, z njo pa se tudi »človek izraža in se zaveda samega sebe (UNESCO 1982, uvod)³¹. Pri tem pa ima kultura obveznosti do kulturne dejavnosti, ki po Breznikovi (2005, 16) vključujejo tudi izobraževalne in socializacijske dejavnosti. Poleg zasledovanja načela (kolektivnih) identitet naj bi ob zagotavljanju pogojev za kulturne storitve in dobrine skrbela tudi na primer za zagotavljanje sodelovanja, različnosti, ustvarjalnosti, inovativnosti, kakovosti, kontinuitete in upoštevala kulturne raznolikosti (Everitt 1998, 71; Thorsby 2010, 34–45). Kulturna politika naj bi tudi obravnavala kulturo kot vsebinsko avtonomno polje (Bernik 1997, 16). Glede na nalogo zagotavljanja pogojev za ustvarjanje, podporo in splošno uživanje kulture, ki je tako dobrina kot tudi pravica, je kulturna politika torej soočena tudi s svojimi obveznostmi do družbe in posameznikov.

H kulturni politiki pa je možno pristopiti tudi preko odnosa moči in oblasti. Pri tem pa je k analizi možno pristopiti vse od pristopa centraliziranega nadvladanja in Gramscijeve (1971, 12) teorije dominacije ter 'hegemonije' kot »spontane privolitve večine prebivalstva v splošne usmeritve družbenega življenja, določene s strani dominantne temeljne skupine«. In morda do Foucaultove (1991, 102–103) teorije vladnosti (*governmentality*) kot »obsežne oblike oblasti, ki ima za cilj prebivalstvo, politično ekonomijo za glavno obliko znanja in varnostne sisteme kot svoja temeljna tehnična sredstva« ter ima za posledico »celo vrsto posebnih vladnih aparatov in /.../ razvoj celovitih poznavanj (*savoirs*)«. Kot sta ugotovila Bátora in Mokre (2011, 69),

³¹ Deklaracija o kulturnih politikah iz Mexico Citya je bila sprejeta 6. avgusta 1982 na Svetovni konferenci o kulturnih politikah (MONIACULT) v Mexico Cityu.

navedeni teoriji izkazuje, da »so emocionalne, ne- ali deloma zavedne povezave do določene identitete vsaj toliko pomembne kot zavestna politična odobritev določene politike ali politične ureditve«. Pri tem pa identitete lahko ponovno povežem s kulturo kot njihovim virom in s tem oblikovanjem kolektivnih identitet preko kulturne politike.

Vendar v diplomski nalogi procesov kulture ne obravnavam v razmerjih do oblasti in moči kot izvajanja nadzora oblasti preko kulture. Kulturo obravnavam preko (že) določenega javnega dobrega. V tem smislu opredeljujem tudi kulturno politiko in uresničevanje javnega interesa v kulturi kot zagotavljanje pogojev za kulturne dobrine in ne kot nadzor in razmerja politične oblasti do prebivalstva. Če torej izhajam pri kulturni politiki iz možnih odnosov, ki sta jih za razmerje med politično oblastjo in kulturo navedla Batora in Mokre (2011, 1), pristopam h kulturi kot k varovanki politične oblasti, ne pa kot načinu uveljavljanja politične oblasti brez nasilja ali grožnji politični oblasti. Glede na preučevanje mednarodne dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč se v diplomski nalogi tudi ne osredotočam na procese oblikovanja kulturne politike znotraj države. Osredotočam se na izvajanje sprejete kulturne politike, s katero naj bi država preko nacionalnih dramskih gledališč zagotavljala tako kulturne dobrine kot tudi pogoje za njihovo umeščanje v mednarodni prostor in s tem promocijo lastne kulture, identitete ter države v tujini. Hkrati s to ravno analizo tudi ne proučujem kulture na način uveljavljanja politične oblasti brez nasilja ali grožnje politični oblasti.

2.6 Teoretični okvir proučevanja kulture v zunanji politiki in mednarodnih odnosih

S proučevanjem mednarodne dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč se v diplomskem delu osredotočam na pojavnost kulture kot dejavnika v zunanji politiki in mednarodnih odnosih. V zunanji politiki pa se v diplomskem delu oziram na moč kot vpliv kulture oziroma na kulturo, ki se kot sredstvo v podporo mehki moči motiv odraža v vplivu na zunanje (in mednarodne) odnose. V teoriji je kultura v zunanji politiki obravnavana na različne načine, zgoščen pregled tega pa ponuja Fischer (2006). Pri liberalizmu so motivi v zunanji politiki usmerjeni v »dobiček, pridobitev« (Udovič 2009, 18), v kulturi pa jo »liberalizem popolnoma zavrača /.../ kot zaviralko razvoja« (Fischer 2006, 27), saj kulturni motivi »ovirajo splošno pravilo racionalnosti« (Fischer

2006, 41). Pri realizmu so motivi v zunanji politiki usmerjeni v »moč in preživetje« (Udovič 2009, 18). Kulturo pa »klasični realizem /.../ ceni kot vir zunanje politike« (Fischer 2006, 27), a »zavrača pomen kulture na politike zaradi predanosti (teoretskega pristopa, op. a.) instrumentalni racionalnosti, ki žene doktrino državnih interesov (*raison d'état*)« (Fischer 2006, 45). Glede marksistične teorije Benko (1997, 137) sicer opozarja, da »ne obstaja splošno sprejeto stališče o tem, da je mogoče govoriti o marksističnem pristopu do mednarodnega pojava kot eksplicitno konceptualni in tudi operativni rabi namenjeno shemo mednarodnih odnosov«. Vendar ta pristop ponuja »globalno pojasnjevalno hipotezo o bistvu mednarodnih odnosov in zakonitosti« (Benko 1997, 152). Na ta način kulturi »marksizem /.../ dodeljuje vlogo (obstoječe, op. a.) 'nadstrukture'« (Fischer 2006, 27), s tem pa je kultura »podrejena razrednim interesom in pogojena s proizvodnimi odnosi« (Fischer 2006, 48). Iz tega pa lahko izhajajo zunanjepolitični motivi kot ohranitev nadstrukture in proizvodnih odnosov. Po družbenem konstruktivizmu je zunanjepolitični motiv sodelovanje (Udovič 2009, 18). Kulturo pa ta pristop sprejema kot »sestavni del mednarodnih politik« (Fischer 2006, 27), saj se po tej teoriji »vse človeške dejavnosti, vključno s politikami, najbolje razumejo preko pomenov, ki jih ljudje dodeljujejo njihovem svetu in so ti pomeni družbeno ustvarjeni« (Fischer 2006, 48–49). Glede na zgornji pregled je kultura kot motiv v zunanji politiki torej v teoretskih pristopih pogojena in omejena z opredelitvijo osrednjih motivov v zunanji politiki.

Teorija družbenega konstruktivizma prva vključuje kulturo med dejavnike mednarodnih odnosov. Vlogo in pomen kulture, z osredotočanjem na njeno družbeno pogojenost in kot tako na vpliv, ki ga ima v mednarodni skupnosti, so se torej zastavile novejšje teorije mednarodnih odnosov. Kot je navedel tudi Benko (1997, 19), je bila namreč v preteklosti mednarodna skupnost vezana na omejene politične in gospodarske povezave (torej temelječe na materialnih dejavnikih, op. a.). Danes pa je mednarodna skupnost globalno pogojena. Vključuje »številne razsežnosti z različno privlačnostjo, od političnih, gospodarskih, ideoloških, vojaških in tehnoloških, do pravnih, znanstvenih in drugih« (prav tam). Torej v sodobnih mednarodnih odnosih ne igrajo vloge zgolj materialni dejavniki, ampak tudi nematerialni, vključno s kulturo. Razlog, da se danes kultura uporablja kot del zunanje politike in mednarodnih odnosov, najdemo v zgodovini.

Kot sta ugotovila Bátora in Mokre (2011, 1), je kultura v zgodovinskih procesih služila združevanju skupnosti kot »sredstvo za preseganje lokalnih, etičnih in družbeno-ekonomskih mej ter razlikovanj za ustvarjanje večjih – predvsem nacionalnih – skupnosti«, vendar je to hkrati privedlo tudi do izključevanja tistih, ki tem skupnostim niso pripadali. To lahko povežem z opredelitvijo države in kolektivnih identitet v začetku poglavja. Hkrati pa je v zgodovini kultura presegla nacionalne meje, saj je bila »pogosto prevedena kot civilizacija, kar nakazuje pojmovanje le ene legitimne 'kulture', h kateri težijo vsi narodi« (prav tam). Pri tem se je pojem civilizacije povezoval predvsem z družbenim napredkom 'zahodnih' držav, pa tudi z biološkim determinizmom (Reeves 2004, 22–26). Različice tega pristopa so na podlagi priznavanja enake vrednosti različnih kultur izzvale teorije multikulturalizma, poststrukturalisti pa pri tem v svojem pristopu, kjer se opirajo na konstruktivizem, izpostavljajo še pomen hibridnih kultur in kulturnih prevodov (prehod posameznika v drug, ne lastni kontekst, op. a.) (Bátora in Mokre 2011, 1–2).

Kultura pa je na pomenu v mednarodnih odnosih skozi zgodovino pridobivala postopoma. Pred prvo svetovno vojno je bila vpeta v pojem civilizacij in civiliziranosti, tako na ravni družbenih razredov (zgornji – spodnji), kolonialnega sistema (kolonialna velesila – kolonija) kot tudi med kolonialnimi velesilami (Reeves 2004, 17). Kultura je bila torej okvirjena v razmerju moči, tako znotraj družbe kot med družbami (državami). Vendar je ta mehanski stik med državami prej ustvarjal konflikte kot medsebojno razumevanje. Kultura je kot dejavnik v mednarodnih odnosih dobivala na pomenu po prvi svetovni vojni s potrebo po redefiniciji pojma civilizacije ter njene modernizacije in internacionalizacije. Tako je Alfred Zimmerman (v Reeves 2004, 40–41)³² že med obema svetovnima vojnama posvaril, da medsebojno razumevanje med narodi ne more biti avtomatično, »kot rezultat igre neosebne sil«, ampak je k temu potrebno pristopiti namensko. Takšni rezultati pa bi lahko vplivali tudi na druge vidike mednarodnih odnosov. Kot ena izmed prvih organizacij, v kateri se je v mednarodnih odnosih kultura pričela institucionalizirati, pa je bil med obema vojnama na pobudo Društva narodov ustanovljen Mednarodni odbor za intelektualno sodelovanje, ki naj bi spodbudil tudi kulturne izmenjave med narodi (Reeves 2004, 48). Vendar, kot je ugotovila Reevesova, odbor ni bil uspešen pri svojem poslanstvu. Njegove cilje pa je povzela po drugi

³² Zimmern, Alfred E. 1929. *The Prospects of Democracy and Other Essays*. London: Chatto & Windus. V Reeves (2004).

svetovni vojni ustanovljena Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (Reeves 2004, 49–50).

V toku hladne vojne pa je bilo proučevanje učinkov kulture na zunanjo politiko zapostavljeno (Hudson 1997, 1). Vendar sta v tem času predvsem bipolarni tekmi ZDA in SZ kulturo uporabljali tudi v svojih zunanjih politikah, vendar kot propagando (Požgan in Bojinovič Fenko 2012, 28), torej kot »prisilno rabo« kulture v zunanji politiki (Požgan in Bojinovič Fenko 2012, 34). Pozornost kulturi v mednarodnih odnosih pa se je povečala po koncu hladne vojne. Racionalistične teorije mednarodnih odnosov pri tem niso »ne predvidele, niti niso mogle v zadostni meri razumeti sprememb, ki so preoblikovale svetovni red« (Reus-Smit 2013, 223). Z razliko od pristopa, ki ga je ponudil na primer družbeni konstruktivizem, so premalo pozornosti namenjale tako identitetam držav in njihovem vplivu na zunanjo politiko države (Daddow 2013, 163). Poleg tega pa so tudi zapostavljale družbeno-politične čezmejne dejavnike (kot so na primer človekove pravice, neenakost, izkoriščanje, etnija), ki so (bili) »vir identitete in vzrok sporov v obdobju po hladni vojni« (prav tam). Po hladni vojni se je kultura namreč osvobodila vpetosti v ideološka in gospodarska pola bipolarnosti. Globalizacija pa je hkrati ustvarila globalizirano kulturo kot skupno referenco med kulturami in slednjo tudi soočila z multikulturno realnostjo (Murden 2001, 456–463).

Pri razumevanju te multikulturne realnosti in premoščanju razlik med narodi pa svojo vlogo odigra kultura. Iriye jo poimenuje kot komunikacijo, ki je glede na svojo simbolično naravo drugačna od moči (fizične zaščite naroda) in ekonomije (izmenjave dobrin in storitev) (Iriye 1990, 99–100). Iz študij kulture v mednarodnih odnosih izpelje tri pristope za doseganje medsebojnega razumevanja: (1) razumevanje temeljnih vrednot in ideoloških temeljev, izhajajočih iz zgodovine države, (2) kulturnih izmenjav, ki so lahko tudi neposredno med posamezniki, skupinami in (3) zavedanje o globalnih zadevah, ki presegajo nacionalne meje (kot na primer človekove pravice) (Iriye 1990, 101–106). S tega vidika je uporaba kulture na mednarodni ravni usmerjena v doseganje medsebojnega razumevanja. Kot sem že opredelil v poglavju o kulturi v zunanji politiki, je kultura tudi sredstvo zunanje politike, ki se uporablja v podporo mehki moči države in s tem za podporo vzpostavljanja dobrih odnosov, ugleda ter ustvarjanja čezmejnih družbenih povezav. Tovrstna uporaba kulture v zunanji politiki pa je »pogosto temeljila

na ugotovitvi, da je tuje razumevanje kulture in družbe države lahko drugačno in pogosto boljše kot tuje razumevanje vlade in politik te države« (Bátora in Mokre 2011, 2). Za ta namen pa so države na primer razvile posebne sheme za promocijo svoje kulture v tujini (velesile kot na primer Francija in ZDA), preko kulture ustvarjale privlačnost svoje države (kot na primer Avstrija) ali pa so kot novonastale države (na primer iz SZ ali Jugoslavija) uporabljale kulturo za vzpostavljanje svoje mednarodne prepoznavnosti (prav tam).

3 Empirična študija: Nacionalna dramska gledališča v okviru uresničevanja javnega interesa v kulturi

3.1 Primer Slovenije

3.1.1 Javni interes in kultura

Po Ustavi RS (URS) je Slovenija socialna in demokratična država (URS, 1. in 2. čl.)³³, v državi pa je zagotovljena lokalna samouprava (URS, 9. čl.). Pojem javnega interesa v ustavi izrecno ni uporabljen, naveden pa je pojem javnega dobrega, vendar v navezavi z naravnim bogastvom (URS, 70. čl.). Ustava pa opredeljuje, da država »skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen³⁴ civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije« (URS, 5. čl.). Ustava tudi zagotavlja svobodo umetniškega ustvarjanja (URS, 59. čl.) in izpostavlja pravico posameznika, da »goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo« (URS, 61. čl.). Kulture torej v povezavi z razvojem ne obravnava statično, država pa mora po ustavi zagotavljati pogoje za njen razvoj ter hkrati tudi za uresničevanja kulture posameznikom.

V Sloveniji je bil pojem javnega interesa uveden v času tranzicije, »ko je bilo nekdanje socialistično pojmovanje kulture kot področje posebnega družbenega pomena prevedeno v demokratičen pojem javnega interesa za kulturo in je bila po odpravi samoupravnega sistema v letu 1990 vrnjena javnim oblastem« (Čopič in Srakar 2014, 5). Slovenska zakonodaja tako neposredno uporablja pojem javni interes. Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)³⁵, ki je krovni zakon v kulturi, »določa javni interes za kulturo, organe, ki so zanj pristojni in odgovorni ter mehanizme za njegovo uresničevanje« (ZUJIK, 1. čl.). Zakon torej določa sam javni interes kot tudi njegovo uresničevanje. Javni interes na področju kulture opredeljuje kot »interes za ustvarjanje, posredovanje in varovanje kulturnih dobrin na državni in lokalnih ravneh, ki se uresničuje z zagotavljanjem pogojev zanje« (ZUJIK, 2. čl.). Slednje tudi nakazuje uresničevanje javnega interesa kot državno ali lokalno »zagotavljanje kulturnih dobrin kot javnih dobrin«. Pri tem zakon v istem členu kulture dobrine opredeljuje kot

³³ Ustavo Republike Slovenije je sprejela Skupščina RS 23. decembra 1991.

³⁴ Ustava sicer ne opredeljuje samega pojma 'skladnega razvoja'. Kot izhaja iz prevodov gradiv evropskih institucij (Linguee 2016), pa se za prevod uporabljajo pojmi koherenten, harmoničen, koordiniran ali uravnotežen razvoj v odnosu do politik, pravil, sektorjev oziroma svojega predmeta.

³⁵ Zakon o uresničevanju javnega interesa je sprejel Državni zbor RS 25. oktobra 2002. Glede na predmet diplomskega dela se pri zakonu osredotočam predvsem na kontekst nacionalnih dramskih gledališč kot javnih zavodov.

»kulturni proizvod ali storitev, ki je namenjena zadovoljevanju človekovih potreb na področju kulture« (prav tam). Javne kulturne dobrine pa so tako kulturne dobrine, za katere »država in lokalne skupnosti v javnem interesu zagotavljajo pogoje za ustvarjanje, posredovanje in varovanje« (prav tam). Za njihovo določitev pa veljajo načela, da gre za kulturne dobrine, »ki se na trgu ne zagotavljajo v zadostnem obsegu ali kakovosti, ali zaradi dostopnosti najširšemu krogu uporabnikov« (ZUJIK, 25. čl.).

Pri tem pa »država oziroma lokalna skupnost zagotavljata javne kulturne dobrine v obliki oziroma na način javne službe in s podporo posamičnim kulturnim projektom ter javnim kulturnim programom« (prav tam). »Kulturni projekt je posamična aktivnost kulturnih izvajalcev (izdaja knjige, obnova kulturnega spomenika, gledališka predstava, koncert, stipendija ipd.), ki jo financira država oziroma lokalna skupnost« (ZUJIK, 2. čl.). Javni kulturni program pa je po zakonu »/.../ kulturna dejavnost izvajalcev, ki niso javni zavodi, pa jo država oziroma lokalna skupnost zagotavlja/financira na primerljiv način kot javne zavode« (prav tam). Navedene načine zagotavlja država, če »pokrivajo celotno območje Slovenije ali so zaradi vodilne vloge na posameznem področju oziroma posebnega pomena za celovitost slovenskega kulturnega prostora, pomembni za vso Slovenijo« (ZUJIK, 65. čl.). Država pa podpira tudi tiste javne kulturne programe in kulturne projekte, »ki so posebej namenjeni zagotavljanju intenzivne prisotnosti slovenske kulture v svetu in bogatitvi slovenske kulture z dosežki svetovnih kultur« (prav tam). Lokalne skupnosti (občine) pa zagotavljajo »tiste javne kulturne dobrine, kakor določa posebni zakon (knjižničarstvo, varstvo kulturne dediščine, arhivska dejavnost ipd.), podpira/jo/ ljubiteljske kulturne dejavnosti, vključno s tistimi, ki so namenjene kulturni integraciji manjšinskih skupnosti in priseljencev ter pokriva/jo/ tudi druge kulturne potrebe prebivalcev, ki jih ugotovi/jo/ s svojim programom za kulturo« (ZUJIK, 66. čl.).

Poleg zgornjega načina uresničevanja javnega interesa zakon opredeljuje tudi druge. Država in lokalne skupnosti ga uresničujejo še z »načrtovanjem, gradnjo in vzdrževanjem javne kulturne infrastrukture« (ZUJIK, 24. čl.), država pa še »z zagotavljanjem enotnosti delovanja javne službe, s podpiranjem občin, ki so ustanoviteljice občinskih javnih zavodov širšega pomena, s podeljevanjem statusa

organizacije v javnem interesu na področju kulture /.../³⁶« (prav tam). Skladno s tem ZUJIK natančneje opredeli način uresničevanja javnega interesa in določa, da se javni interes »udejanja predvsem na podlagi letnih izvedbenih načrtov nosilcev javnega interesa³⁷ /.../, javnih razpisov in javnih pozivov za financiranje javnih kulturnih programov in kulturnih projektov, aktov o ustanovitvi javnih zavodov, njihovih strateških načrtov in letnih programov dela, javnih razpisov za oddajo javne kulturne infrastrukture, upravnih odločb« (ZUJIK, 9. čl.).

Javni interes torej »temelji na zagotavljanju javnih kulturnih dobrin, s katerimi se uresničuje kulturni razvoj Slovenije in slovenskega naroda« (ZUJIK, 8. čl.). Slednje se povezuje tudi z zgoraj navedenim 5. členom ustave. Javni interes pa se v ciljih kulturne politike uresničuje »predvsem z zagotavljanjem pogojev za: kulturno ustvarjalnost, dostopnost kulturnih dobrin, kulturno raznolikost, uveljavljanje in razvoj slovenskega jezika, slovensko kulturno identiteto, skupen slovenski kulturni prostor, mednarodno prepoznavnost in uveljavitev slovenske kulture in umetnosti v mednarodnem prostoru« (prav tam). Pri tem skupen slovenski prostor lahko razberem iz določila, da država podpira tudi programe in projekte, »/.../ ki so posebej namenjeni slovenskim narodnim skupnostim v Italiji, Avstriji, Madžarski in Hrvaški ter Slovencem po svetu /.../« (ZUJIK, 65. čl.). Cilji ZUJIK torej izražajo glavna področja (ustvarjanje, slovenski jezik, identiteta, skupen narodni kulturni prostor, mednarodna promocija) ter tudi načela (dostopnost, raznolikost).

Na ravni Vlade RS sta oblikovanje in izvajanje kulturne politike v pristojnosti MK RS, ki »opravlja naloge na področjih umetnosti, kulture, kulturne dediščine, filma, medijev, slovenskega jezika in verske svobode« (ZDU-1, 32a. čl.). Pomembno za predmet diplomskega dela je, da ZUJIK predvideva tudi mednarodno promocijo, a mednarodna dejavnost ni navedena med zgornjimi nalogami, kot jih opredeljuje Zakon o državni upravi (ZDU-1). Vendar je na spletni strani MK RS med notranjimi organizacijskimi enotami navedena tudi Služba za evropske zadeve in mednarodno sodelovanje, ki »zagotavlja ustrezno uveljavljanje interesov RS na področjih v pristojnosti MK RS v

³⁶ Navedeni so le načini, relevantni v kontekstu gledališč.

³⁷ Po ZUJIK so nosilci javnega interesa države in lokalne skupnosti ali od njih ustanovljeni javni skladi ali agencije (ZUJIK, 22. čl.).

mednarodni skupnosti in zagotavlja kakovostno sodelovanje z relevantnimi mednarodnimi partnerji na področju kulture« (MK RS 2016a).

Kulturna politika izhaja iz predpostavke javnega interesa in obravnava kulturne dobrine kot javne dobrine. Za slovenski kulturno-politični model pa sta Čopičeva in Srakar navedla naslednje elemente: osrednjo vlogo javnih oblasti na področju kulture, intenzivno urejanje, vendar šibek nadzor, zapletene postopke, vendar šibko naknadno ovrednotenje, svetovanje stroke pri finančnih odločitvah, visoko institucionaliziranost slovenske kulture, da javne kulturne ustanove niso del državne ali lokalne uprave, večletno programsko financiranje nevladnih organizacij in decentralizirano kulturno infrastrukturo, ki pa se obnavlja in ne gradi ali razvija (Čopič in Srakar 2014, 7–8). Poleg tega so »kulturne dejavnosti močno odvisne od javnega financiranja« (Čopič in Srakar 2014, 8), kjer pa je večji del sredstev namenjen javnim ustanovam, pri katerih država financira tudi večje občinske ustanove (prav tam). V Sloveniji država torej pri kulturnopolitičnem modelu uveljavlja vlogo in kulture ne prepušča trgu. Glede na modele kulturne politike ga torej lahko umestim med evropski pro-državni model, ki namenja dotacije kulturnim dejavnostim.

Javni interes na področju kulture se določa z zakoni in nacionalnimi ter lokalnimi programi za kulturo (ZUJIK, 9. čl.). Glede na proučevanje nacionalnih dramskih gledališč v diplomskem delu se v nadaljevanju osredotočam na področje uprizoritvenih umetnosti³⁸ v nacionalnem programu za kulturo. Po ZUJIK (10. čl.) je nacionalni program za kulturo:

strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike, ki izhaja iz zgodovinsko doseženega položaja kulture in s katerim se ugotovi vloga kulture v razvoju Slovenije in slovenskega naroda ter javni interes zanjo/.../ sprejema (se, op. a.) za obdobje štirih let, pri čemer vsebuje tudi dolgoročne usmeritve, ki presegajo to obdobje.

Aktualni Nacionalni program za kulturo 2014–2017 (v nadaljevanju NPK 14–17) je na tem področju usmerjen v

izboljšanje/produkcijskih pogojev ter utrjevanje/povezovanja in sodelovanja na različnih ravneh (programsko povezovanje, koprodukcijsko sodelovanje med izvajalci, infrastrukturno povezovanje in podobno) s ciljem, da se poveča kakovost gledališke produkcije, da se razvija in izkorišča potencial umetniških ansamblov in da se poveča

³⁸ V povezavi s predmetom raziskave se osredotočam na dejavnost gledališč, ki spada v okvir področja uprizoritvenih umetnosti (glej poglavje 2.1.5).

dostopnost javnih kulturnih dobrin s področja uprizoritvene umetnosti (ReNPK 2014–2017, 3. pogl.)³⁹.

Javni interes na področju uprizoritvenih umetnosti torej temelji na načelih kakovosti in dostopnosti. Več o povezavi nacionalnega interesa z nacionalnimi dramskimi gledališči opredeljujem v naslednjem poglavju.

NPK 14–17 pa opredeljuje tudi prioritete na področju mednarodnega sodelovanja v kulturi. Kot izpostavlja, je »/m/ednarodno kulturno sodelovanje /.../ najpomembnejša oblika promocije države in je sestavni del njene zunanje politike. Pri tem izhaja iz širokega pojmovanja kulture in spodbuja njeno povezovanje s področji zunanje politike, javne diplomacije, mednarodne razvojne pomoči, izobraževanja, sosedske politike, kulturnih in kreativnih sektorjev itd.« (ReNPK 2014–2017, 19. pogl.), pri tem pa naj bi bila »vrhunska ustvarjalnost /.../ najboljša promocija slovenske države« (prav tam).

Mednarodno sodelovanje je torej usmerjeno v promocijo države preko vrhunske ustvarjalnosti, kjer NPK 14–17 predvideva tudi povezovanje MK RS z vladnim resorjem za zunanje zadeve, kar tudi navede pri vseh treh ciljih mednarodnega sodelovanja. Pri cilju zagotavljanja »večje prepoznavnosti slovenske kulture v mednarodnem prostoru« NPK predvideva:

vzpostavitev kulturnih atašejev v kulturno-diplomatskih predstavništvi ali vsaj skrb za ustrezno kulturno opremljenost diplomatskih predstavnikov, ki bodo lahko opravljali vlogo ambasadorjev slovenske kulture, izvedba zaokrožene promocijske predstavitve slovenske kulture v svetovnih prestolnicah, podpora uspešnim projektom v programu Ustvarjalna Evropa, razpis za podporo mobilnosti (prav tam).

K mednarodni prepoznavnosti naj bi torej prispevalo sodelovanje MK RS z MZZ RS pri zagotavljanju oziroma usposabljanju diplomatskega osebja za področje kulture kot tudi posebne promocijske aktivnosti, podpora projektom, ki so bili sprejeti v sofinanciranje EU, in krepitev mobilnosti umetnikov. Večjo mobilnost umetnikov NPK navaja tudi kot svoj cilj, ki naj bi bil dosežen z mrežo rezidenc v tujini in v Sloveniji (prav tam).

Tretji cilj pa je usmerjen v »/b/olj aktivn/o/ vlog/o/ Republike Slovenije na področju kulture v mednarodnih in regionalnih organizacijah in povezavah« (prav tam)⁴⁰. V te naj

³⁹ Resolucijo o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017 (ReNPK14–17) je sprejel Državni zbor RS 27. novembra 2013.

bi se Slovenija bolj aktivno vključevala s projekti in programi. Cilj se usmerja tudi v koriščenje možnosti sofinanciranja, podporo projektom medsebojnega sodelovanja v regiji, tehnično pomoč slovenskim strokovnjakom in uresničevanje mednarodnopravnih obvez (prav tam). Pri tem pa resor kulture ponovno zastavlja sodelovanje z resorjem, pristojnim za zunanje zadeve preko kulturne diplomacije, »s ciljem večjega izkoristka njihovega potenciala za podporo in spodbujanje slovenske kulturne ustvarjalnosti, njeno povezovanje ter uveljavljanje v mednarodnem prostoru« (prav tam).

Pri tem NPK 14–17 sledi predhodno veljavnemu NPK. Kot namreč sledi iz NPK za obdobje 2008–2011 (v nadaljevanju NPK 08–11), sta si dokumenta zastavila podobne cilje na področju mednarodne dejavnosti v kulturi. Slednji namreč med načeli kulturne politike opredeljuje:

Vsak javni zavod oziroma ustanova naj razvija ustrezno mobilnost in skrbi za promocijo svojih dosežkov v tujini. Gostovanj naj bi bilo čim več, a prednost naj imajo nastopi v referenčnih središčih. V tej zvezi naj kulturna politika spodbuja izmenjave predstav med domačimi in tujimi producenti ter mednarodne koprodukcije, ki omogočajo oblikovanje umetniških snovanj z mednarodno udeležbo /.../ Brez večstranskih pobud in načrtovanja si uspešne promocije slovenske kulture in jezika v tujini ni mogoče predstavljati, še manj pa je mogoče pričakovati primeren odziv, ki bi pomenil dobro seznanitev tuje javnosti z dosežki slovenske kulture in utrjeval na kakovostni ustvarjalnosti slonečo prepoznavnost Slovenije nasploh. Promocija mora biti strokovno in organizacijsko vrhunsko pripravljena, zaželeno pa je, da pri njej sodelujejo tudi naša veleposlaništva v tujini (ReNPK0811, 2. pogl.)⁴¹.

Torej je tudi že NPK 08–11 predvideval vlogo kulture pri mednarodni promociji države v obliki izmenjav, gostovanj, udeležbe na festivalih in tudi mednarodnih koprodukcij. Gledališča naj bi se pri tem uveljavljala v mednarodnem prostoru, poleg tega pa je predhodni NPK predvidel tudi krepitev mednarodnih gledaliških festivalov v Sloveniji (ReNPK0811, 4. pogl., 5. tč.). Iz zgoraj citiranega izhaja tudi, da je bil NPK bolj usmerjen v vlogo javnih zavodov pri mednarodni promociji kulture, a naj bi tudi spodbujal pogoje za »neinstitucionalne gledališke prakse« (prav tam). Prav tako kot aktualni NPK je predvidel nadaljevanje in okrepitev sodelovanja v medvladnih organizacijah (ReNPK0811, 3. pogl.) kot tudi koriščenje projektov na ravni EU, ki naj

⁴⁰ NPK 14–17 navaja naslednje: Svet Evrope, UNESCO, ASEM – Azijsko-evropski vrh, CoMoCoSEE - Svet ministrov za kulturo JV Evrope, Unijo za Sredozemlje, Srednjeevropsko pobudo, EUNIC – Evropsko unijo nacionalnih inštitutov za kulturo, IFACCA – Mednarodno federacijo umetniških svetov in kulturnih agencij, EFNIL – Evropsko federacijo nacionalnih inštitutov za jezike (ReNPK 2014–2017, 3. pogl.).

⁴¹ Resolucijo o nacionalnem programu za kulturo 2008–2011 (ReNPK0811) je Državni zbor RS sprejel 2. aprila 2008. Aktualni NPK zajema obdobje 2014–2017, predhodni pa je zajemal obdobje 2008–2011. V vmesnem obdobju ni bilo sprejetega NPK.

bi tudi bili v javnem interesu »uspešne promocije slovenske kulture na tujem« (ReNPK0811, 4. pogl., 12. tč.). Podobno kot aktualni NPK pa iz zgoraj citiranega prav tako izhaja usmerjenost v sodelovanje z resorjem, pristojnim za zunanje zadeve. Predvidel pa je tudi »dolgoročno strategijo za mednarodno kulturno sodelovanje« (ReNPK0811, 5. pogl., 12. tč.), ki pa doslej še ni bila sprejeta.

3.1.2 Nacionalna dramska gledališča in primer SNG Drama Ljubljana

Za »trajno in nemoteno« zagotavljanje javnih kulturnih dobrin lahko država (Vlada RS, op. a.) ali lokalne skupnosti (občine, op. a.) za opravljanje javnih služb ustanovijo javne zavode, za katere veljajo predpisi o javnih zavodih (ZUJIK, 28. čl.) in so torej pravne osebe javnega prava.

Javni zavodi so financirani z javnimi sredstvi. Kot izhaja iz poročila MK RS (2015), delež sredstev, namenjenih javnim zavodom, znaša 61 odstotkov realiziranega proračuna ministrstva v letu 2014. Javni zavodi pa lahko sredstva pridobivajo tudi z opravljanjem javne službe in drugih dejavnosti, ne smejo pa ogroziti izvajanja javne službe (ZUJIK, 31. čl.). »Javna sredstva za financiranje javnih zavodov zagotovijo njihovi ustanovitelji oziroma soustanovitelji« (ZUJIK, 31. čl.). Sredstva se javnim zavodom zagotavljajo na podlagi ustanovitvenega akta, strateškega načrta in iz njega izhajajočega predloga letnega programa dela (ZUJIK, 31. čl.) ter na podlagi neposrednega poziva (MK RS 2010, 2. čl.). Kot je že omenjeno v predhodnem poglavju, javna sredstva zagotavljajo država ali občine. Kot je tudi že omenjeno, pa tudi večje ustanove lokalnih skupnosti financira država, ki pa jih lokalne skupnosti kljub temu neodvisno upravljajo⁴² (Čopič in Srakar 2014, 8). Javna sredstva pa so namenjena kritju »splošnih stroškov delovanja, stroškov za plačilo dela v skladu s kadrovskim načrtom, programskih materialnih stroškov, stroškov investicijskega vzdrževanja in nakupa opreme« (ZUJIK, 27. čl.). Iz javnih sredstev se torej tudi krije delo zaposlenih, ki so javni uslužbenci. Preračun podatkov iz poročila MK RS (2015a, 6–9) izkaže, da je delež za plače glede na celotne zneske pri javnih zavodih, ki jih financira MK RS, v letu

⁴² Ti javni zavodi so del občinske javne kulturne infrastrukture. Občine skladno z akti o ustanovitvi imenujejo direktorje teh javnih zavodov in svoje predstavnike v svete zavodov.

2014 znašal v večini primerov 60 odstotkov, presegel pa je tudi 80 odstotkov. Pri tem 8 javnih zavodov sredstev za plače ne prejema.

Glede dodeljenih javnih sredstev pa javni zavod v skladu z akti zavoda odloča samostojno (ZUJIK, 31. čl.), kar predpostavlja avtonomijo javnih zavodov. Kot je navedeno v predhodnem poglavju, so javni zavodi ločeni od državne ali lokalne uprave. Imajo »popolno pravno in poslovno sposobnost ter lastno strukturo upravljanja« (Čopič in Srakar 2014, 7), vendar vseeno odvisno od postopkov financiranja in sistema javnih uslužbencev (prav tam).

Po zadnjih podatkih MK RS je bilo v Sloveniji v letu 2014 skupno 251 javnih zavodov, dejavnih na področju kulture (MK RS 2015b, 17). Ministrstvo na podlagi neposrednih pozivov financira 72 javnih zavodov, od teh je 27 ustanovila država in 45 lokalne skupnosti (MK RS 2015a, 6–9).

V diplomskem delu se med javnimi zavodi osredotočam na gledališča. Ta so sicer po pravnoorganizacijski obliki poleg javnih zavodov lahko tudi še gospodarske družbe, nepridobitne organizacije ali društva, z dejavnostjo umetniškega uprizarjanja pa se ukvarjajo tudi samostojni podjetniki in samozaposleni v kulturi (ki opravljajo samostojen poklic v kulturi in so kot taki registrirani pri MK RS (ZUJIK, 2. čl.)) (MK RS 2015b, 17). Izmed financiranih javnih zavodov ministrstvo na podlagi neposrednih pozivov podpira skupno 14⁴³ gledališč, od katerih je štiri ustanovila država oziroma Vlada RS (prav tam). Poleg gledališč pa država podpira tudi javne kulturne programe in projekte nevladnih organizacij (NVO). Leta 2012 je tako ministrstvo podprlo 14 njihovih programov in 32 večletnih projektov (ReNPK 2014–2017, 3. pogl.). Glede na sofinancirane javne zavode ter programe in projekte NVO »so izvajalci v letu 2012 izvedli 7.336 javnih nekomercialnih prireditev – 4.899 v javnih zavodih in 2.437 v okviru NVO. Ogledalo si jih je 1.149.271 gledalcev – 802.625 v javnih zavodih in 346.640 v okviru NVO, kar je povprečno 163 gledalcev na prireditev v javnih zavodih in 142 gledalcev na prireditev v okviru NVO« (prav tam).

⁴³ Eno izmed njih je v Italiji – Slovensko stalno gledališče Trst. Ministrstvo torej v Sloveniji podpira skupno 13 gledališč.

Kot izhaja iz NPK 14–17, pa javni interes na področju dejavnosti gledališč⁴⁴ zajema produkcijo, postprodukcijo, mednarodno sodelovanje, nadaljnji razvoj in soobstoj raznolikosti umetniških izrazov in uprizoritvenih praks, pisanje in uprizorjanje nove slovenske dramatike in dostopnost do javnih kulturnih dobrin (ReNPK 2014–2017, 3. pogl.). S tem povezane ukrepe navaja pri cilju povečanja dostopnosti kakovostne gledališke produkcije:

sodelovati v obliki koprodukcij med javnimi zavodi, med javnimi zavodi in NVO/.../, načrtno vključevati gostujoče predstave v abonmajske ponudbe in s tem povečati dostopnost kakovostne gledališke produkcije v mreži gledališč na celotnem slovenskem kulturnem prostoru, načrtno spodbujati gostovanja in izmenjave najbolj kakovostnih domačih gledaliških stvaritev v tujini /.../ javnim zavodom zagotoviti pogodbo o večletnem financiranju njihovih programov ter s tem omogočiti večletno načrtovanje izvajanja programov, ciljno podpirati projekte mladih producentov, avtorjev in režiserjev ter vključevati produkcije mladih ustvarjalcev v programe javnih zavodov in NVO, ciljno podpreti uvedbo abonmajev, ki zajemajo najbolj kakovostne produkcije več izvajalcev (prav tam).

NPK 14–17 torej v javnem interesu zastavlja ukrepe, ki so usmerjeni v sodelovanje med producenti v kulturi (javni zavodi, NVO, samozaposleni v kulturi), večletno financiranje javnih zavodov in, kar je pomembno za predmet diplomskega dela, mednarodno dejavnost gledališč v obliki gostovanja in izmenjave uprizoritev.

Kot je že navedeno zgoraj, pa so v Sloveniji gledališča neposredno institucionalizirana s sistemom javnih zavodov. Iz državnega proračuna so financirana štiri gledališča, katerih ustanoviteljica je država (SNG Drama Ljubljana, SNG Maribor (drama in opera/balet), SNG Opera in balet Ljubljana in SNG Nova Gorica) in deset gledališč, katerih ustanoviteljica je občina (Slovensko ljudsko gledališče Celje, Mestno gledališče ljubljansko, Slovensko mladinsko gledališče, Lutkovno gledališče Ljubljana, Lutkovno gledališče Maribor, Prešernovo gledališče Kranj, Gledališče Koper, Mestno gledališče Ptuj, Anton Podbevšek Teater Novo mesto in Slovensko stalno gledališče Trst⁴⁵) (MK RS 2015a, 6–9). Glede na predhodne opredelitve država javnim zavodom v večini zagotavlja tudi sredstva za delo zaposlenih. Pri pregledu spletnih strani gledališč, ki so iz tega izvzeta (Prešernovo gledališče Kranj; Gledališče Koper; Mestni gledališče Ptuj; Anton Podbevšek Teater Novo mesto; Slovensko stalno gledališče Trst), imajo tudi ta

⁴⁴Pri NPK 2014–2017 se v povezavi s predmetom raziskave osredotočam na dejavnost gledališč. Tako navajam le s tem povezano zajemanje javnega interesa, cilje in ukrepe.

⁴⁵ Ustanovitelji Slovenskega stalnega gledališča v Trstu so društva, predstavnice zamejskih Slovencev v Italiji, regija, provinca in lokalne skupnosti, financerja pa slovensko in italijansko ministrstvo, pristojno za kulturo (Slovensko stalno gledališče Trst 2016).

stalni⁴⁶ igralski ansambel, sestavljen iz poklicnih dramskih igralcev, in tudi nudijo stalen repertoar (»skupek gledaliških, glasbenih del, ki se izvajajo v eni sezoni« (Slovar slovenskega knjižnega jezika)). Torej gre pri teh gledališčih za institucionalna profesionalna dramska gledališča s stalnim repertoarjem. Glede na javno sofinanciranje slovenskega gledališča, pa je njegova lastnost tudi, da »je po svoji notranji strukturi avtarkično: ob redno zaposlenem igralskem ansamblu z umetniškimi sodelavci so organizirane še pripadajoče tehnične in strokovne službe, tako da je gledališče kar najbolj neodvisno od okolja oz. trga« (Čopič in Tomc 1997, 166).

Izmed štirih gledališč, ki jih je ustanovila država, je eno glasbeno-plesno, tri pa so dramska. V diplomskem delu se pri primerjavi mednarodne dejavnosti dramskih gledališč osredotočam na SNG Drama Ljubljana, ki »deluje kot osrednje dramsko gledališče v Sloveniji« (Vlada RS 2003, 2. čl.).

Tabela 3.1: Prihodki SNG Drama Ljubljana po posameznih letih (v evrih)

Leto	Celotni prihodki	Prihodki iz proračuna	Prihodki za stroške dela
2011	5,777,025.00	4,844,441.00	3,756,892.00
2012	5,610,279.00	4,800,301.00	3,686,653.00
2013	5,564,229.00	4,566,497.00	3,601,014.00
2014	5,457,887.00	4,383,428.00	3,548,391.00
2015	5,456,180.00	4,525,798.00	3,367,057.00

Glede na podatke iz letnih poročil SNG Drama Ljubljana (2012b; 2013b; 2014c; 2015b; 2016a), vključenih v Tabelo 3.1, je razvidno, da je imela SNG Drama Ljubljana vsako leto manj prihodkov, potrebnih za svoje delovanje. Prav tako je iz tabele razvidno, da so se nižali tudi prihodki proračuna kot glavni vir financiranja glede na leto 2011, kar verjetno izhaja iz kriznih ukrepov države, ki jih je uvedla zaradi varčevanja. Iz tabele je sicer razvidno, da je bilo v letu 2015 glede na leto 2014 SNG Drami Ljubljana dodeljenih več sredstev. Gre namreč za sredstva, ki so bila SNG Drami Ljubljana dodeljena za prenovu Drame.

⁴⁶ Z izjemo Mestnega gledališča Ptuj, Anton Podbevšek Teater pa ima zaposlenega enega stalnega igralca. V obeh primerih pa pri uprizoritvah gledališča vključujejo poklicne dramske igralce (Mestno gledališče Ptuj; Anton Podbevšek Teater).

Tabela 3.2: Deleži prihodkov SNG Drama Ljubljana po posameznih letih

Leto	Delež prihodkov iz proračuna/celotni prihodki (v odstotkih)	Delež prihodkov za stroške dela/celotni prihodki (v odstotkih)
2011	84	65
2012	86	66
2013	82	65
2014	80	65
2015	83	62

Iz Tabele 3.2 so razvidni deleži prihodkov iz državnega proračuna glede na celotne prihodke SNG Drama Ljubljana ter prihodki, ki so namenjeni za kritje stroškov dela glede na celotne prihodke, ki jih v posameznem letu dobi SNG Drama Ljubljana. Iz proračuna RS je bilo SNG Drama Ljubljana v letu 2015 za opravljanje javne službe namenjenih vsako leto več kot 80 odstotkov prihodkov (80–86 odstotkov). Največji delež (62–66 odstotkov) vseh prihodkov so predstavljali stroški dela (SNG Drama Ljubljana (2012b; 2013b; 2014c; 2015b; 2016a)). Iz zgoraj omenjenega je razvidno, da pretežni delež prihodkov predstavljajo javna sredstva, večinski delež prihodkov pa je namenjen za stroške dela.

Tabela 3.3: Število zaposlenih v javnem zavodu

Leto	Število vseh zaposlenih	Število zaposlenih igralcev
2011	133	46
2012	130	45
2013	126	42,4
2014	124,7	42,2
2015	120,4	40,2

Glede na podatke iz letnih poročil SNG Drama Ljubljana (2012b; 2013b; 2014c; 2015b; 2016a), vključenih v Tabela 3.3, je v SNG Drama Ljubljana razviden trend padanja števila zaposlenih, ki zajema vse od tehničnega osebja do igralcev. Upad števila zaposlenih je skladno z zagotavljanjem finančnih sredstev pripisati restriktivni politiki zaposlovanja, saj je SNG Drama Ljubljana zaposlovala le kadre, brez katerih bi delovni proces zastal, zmanjšanje števila zaposlenih pa je bilo posledica upokojitev, lastnih razlogov ipd. (SNG Drama Ljubljana 2015c, 56). Gledališče ima stalni igralski ansambel, ki zajema tretjino vseh zaposlenih v gledališču.

Tabela 3.4: Statistični podatki SNG Drama Ljubljana o številu predstav

Leto	Število premier	Število koprodukcij	Število nekomercialnih prireditev	Število predstav	Število obiskovalcev nekomercialnih predstav	Povprečno število obiskovalcev/ prireditev
2011	14	3	485	445	90887	187
2012	12	4	478	464	87897	184
2013	12	3	444	411	84543	190
2014	21	5	532	470	91177	171
2015	17	12	503	394	101242	201

Glede na podatke iz letnih poročil SNG Drama Ljubljana (2012b; 2013b; 2014c; 2015b; 2016a) so v Tabeli 3.4 zbrani statistični podatki o predstavah v SNG Drama Ljubljana po določenih zvrsteh. Iz tabele je razvidno, da je število vseh nekomercialnih prireditev, število obiskovalcev nekomercialnih predstav v obdobju od 2011–2013 padalo. V letih 2014 in 2015 pa je zaznati viden porast tako nekomercialnih prireditev (v letu 2014 kar za 19,8 % glede na leto 2013, v letu 2015 pa za 13,3 % glede na leto 2013) kot tudi števila obiskovalcev (v letu 2014 kar za 7,8 % več kot v letu 2013, v letu 2015 pa 19,7% glede na leto 2013). V opisu se zato osredotočam na leti 2014 in 2015, ki vidno odstopata od preteklih let po številu nekomercialnih prireditev, kar bi lahko pripisali boljši strategiji poslovanja SNG Drama Ljubljana, ki sledi kakovostnemu koraku naprej v svojem razvoju. V letu 2015 so pripravili 17 (21 v 2014) novih naslovov predstav (premier) in 25 (24 v 2014) naslovov ponovitev iz prejšnjih sezon. Skupno od teh je bilo 12 (10 v 2014) koprodukcij in 2 (3 v 2014) koprodukciji s slovenskimi NVO.

V matični hiši so izvedli skupno 503 (532 v 2014) nekomercialne prireditve – od teh je bilo 394 predstav (470 v 2014). V matični hiši so imeli 55.692 (64.266 v 2014) obiskovalcev vseh nekomercialnih prireditev, skupno pa 101.242 (91.177 v 2014) obiskovalcev (gostovanja). V povprečju so imeli 201 (173 v 2014 (lasten preračun)) obiskovalca na prireditve, Velika dvorana SNG Drama Ljubljana pa sprejme 436 oseb (SNG Drama Ljubljana 2016b). Za primerjavo – v gledališčih, ki so javni zavodi, je bilo v letu 2015 skupno izvedenih 3.570 predstav, 128 novo izvedenih del (premier), gledališke predstave v matičnih hišah gledališča pa si je ogledalo 458.630 obiskovalcev (MK RS 2016b). V tej primerjavi SNG Drama Ljubljana torej v letu 2015 zavzema 11

odstotkov predstav v gledališčih, ki so javni zavodi, 13 odstotkov premier in 12 odstotkov⁴⁷ obiskovalcev gledaliških predstav v matičnih hišah.

Vendar je ustanovitelj s sklepom o ustanovitvi za SNG Drama Ljubljana predvidel kvalitativni kriterij. Gledališče naj bi namreč skrbelo za »trajno izvajanje kakovostnih programov in projektov ter posredovanje na področju uprizoritvenih umetnosti v lokalnem, regionalnem in mednarodnem prostoru« (Vlada RS 2003, 2. čl.). V repertoar naj bi vključevalo »uprizorjanje sodobnih, klasičnih in eksperimentalnih odrskih del« (prav tam). Pri tem pa naj bi se tudi osredotočalo na »uprizorjanje novih slovenskih in tujih dramskih besedil, s poudarkom na evropskih dramskih besedilih« (prav tam), ki jih lahko ustvarja oziroma izvaja samostojno ali v sodelovanju z drugimi organizacijami ter »načrtno spodbuja pisanja in predstavljanje novih slovenskih del« (Vlada RS 2003, 5. čl.).

Kot je nakazano, naj bi se SNG Drama Ljubljana vključevala tudi v mednarodni prostor. Tako je ustanovitelj za gledališče med obveznosti opravljanja javne službe navedel naslednje naloge, ki jih lahko povežem z mednarodno dejavnostjo gledališča:

skrbi za predstavitev kvalitetne umetniške produkcije z organizacijo gostovanj domačih in tujih gledališč; z načrtno mednarodno promocijo skrbi za redno prisotnost na mednarodnih gledaliških prireditvah in gostovanja v tujih gledaliških centrih /.../ predstavlja svojo umetniško produkcijo na gostovanjih v tujini /.../ sodeluje s slovenskimi kulturnimi organizacijami v zamejstvu in tujini⁴⁸ (prav tam).

V aktualnem Strateškem načrtu 2015–2019 pa gledališče na področju mednarodnega sodelovanja vidi glavne priložnosti za promocijo v mednarodnem prostoru pri »projekti/h/, ki jih financirajo in razpisujejo EU, drugi (mednarodni) skladi in veleposlaništva, prepoznavnost/i/ v mednarodnem okolju, navezav/i/ stikov s potencialnimi gostitelji oziroma partnerji in članstvu v ETC⁴⁹ « (SNG Drama Ljubljana 2014a, 33). V povezavi s tem gledališče navaja mednarodno dejavnost v strateškem cilju »obdržati in povečati prepoznavnost v slovenskem in mednarodnem prostoru«

⁴⁷ Podatek pri SNG Drama Ljubljana vključuje tudi obiskovalce drugih javnih prireditev, ki niso predstave.

⁴⁸ Sodelovanje z organizacijami Slovencev v zamejstvu in po svetu je usmerjeno v krepitev skupnega slovenskega prostora. Gostovanja SNG Drama Ljubljana v zamejstvu v poglavju 5.1.1 sicer obravnavam kot gostovanja v tujini, vendar jih tudi navajam ločeno. Podobno jih v svojih poročilih (SNG Drama Ljubljana 2011b; 2012b; 2013b; 2014c; 2015b; 2016a) ločuje SNG Drama Ljubljana, vezano na svoje poslanstvo v tem delu.

⁴⁹ Evropska gledališka konvencija (ETC – *European Theatre Convention*) je neprofitna evropska mreža javnih gledališč, sestavlja jo več kot 40 gledališč iz 25 držav (Evropska gledališka konvencija 2016).

(SNG Drama Ljubljana 2014a, 35). Pri tem prepozna, da SNG Drama Ljubljana »še vedno ni dovolj uveljavljena in prepoznana« (prav tam). Kot mehanizme za doseganje tega cilja pa navaja sodelovanje v ETC in drugih gledaliških povezavah, sodelovanje na festivalih in izmenjave predstav, predvsem pa izpostavlja produkcijsko povezovanje z gledališči v tujini kot »način za prenos znanj in izkušenj« (prav tam). Izven opredelitve strateškega cilja pa gledališče predvideva tudi izmenjavo režiserjev, s čimer naj bi dosegli »pretočnost novih gledaliških trendov, grajenje prepoznavnosti naših (SNG Drame in s tem slovenskih, op. a.) ustvarjalcev v tujini in posledično tudi prepoznavnosti in prisotnosti Drame na zemljevidu sodobnih gledališč Evrope« (SNG Drama Ljubljana 2014a, 44). Poleg tega pri strateškem cilju »stabilnosti financiranja«, ki omogoča zasledovanje »cilja povečanja prepoznavnosti in konkurenčnosti«, izpostavlja tudi »prilive mednarodnih sredstev« (SNG Drama Ljubljana 2014a, 36), ki pa jih povezuje s črpanjem sredstev iz evropskih skladov (SNG Drama Ljubljana 2014a, 44).

Tudi v predhodnem strateškem načrtu za obdobje 2007–2013 je gledališče izpostavilo, da je »premalo prisotno in slabo prepoznavno na mednarodni gledališki sceni« (SNG Drama Ljubljana 2007, 10). Med strateške prioritete pa so bili na področju mednarodne dejavnosti podobno mehanizmom aktualnega načrta med drugim umeščeni: vključevanje v mednarodne gledališke organizacije (z razliko do aktualnega programa je bila prioriteta UTE⁵⁰), sodelovanje na mednarodnih gledaliških festivalih, mednarodne koprodukcije, vzajemne izmenjave s tujimi gledališči in vključevanje tujih režiserjev (SNG Drama Ljubljana 2007, 12). Strategiji torej izkazujeta podobno zastavljene mehanizme mednarodne dejavnosti gledališča. Pomembna razlika med načrtoma pa so predvidena mednarodna sredstva, ki jih kot priložnost uvede šele aktualni strateški načrt. Poleg tega Strateški načrt 2015–2019 kot priložnost navaja tudi bolj aktivno iskanje partnerjev in povečanje svoje prepoznavnosti v mednarodnem prostoru, torej napredovanje svoje mednarodne dejavnosti. Iz primerjave strategij torej izhaja, da si je gledališče zastavilo napredovanje svoje mednarodne dejavnosti. Ne glede na slednje, pa gre v povezavi obeh načrtov za dolgoročneje cilje, povezane s samim poslanstvom gledališča, kot izhaja iz njegovega ustanovitvenega akta. Mednarodna dejavnost SNG

⁵⁰ UTE – Unija evropskih gledališč (*Union des Théâtres de l'Europe*) je zveza, ki vključuje 16 evropskih gledališč, eno izraelsko in eno rusko gledališče ter posameznike (Unija evropskih gledališč).

Drama Ljubljana je torej prepoznan element za delovanje gledališča, ki pa ga tudi že predpisuje njen ustanovitelj – država oziroma Vlada RS.

3.2 Primer Avstrije

3.2.1 Javni interes in kultura

Zvezni ustavni zakon (v nadaljevanju B-VG – *Bundes-Verfassungsgesetz*) opredeljuje, da je Avstrija demokratična republika (B-VG, 1. čl.)⁵¹. Ne navaja javnega interesa, niti izrecno ne navaja kulture, omenja ga le pri obstoju in ohranitvi avtohtonih etničnih manjšin, glede na priznavanje kulturne raznolikosti v državi (B-VG, 8(1). čl.). V Državnem temeljnem zakonu o splošnih pravicah državljanov pa zagotavlja »svobodo umetniškega ustvarjanja ter razširjanja in poučevanja umetnosti« (StGG, 17a. čl.)⁵².

B-VG opredeljuje tudi, da je Avstrija zvezna država, ki jo sestavlja 9 zveznih dežel – »Gradiščanska, Koroška, Spodnja Avstrija, Gornja Avstrija, Salzburg, Štajerska, Tirolska, Predarlško in Dunaj« (B-VG, 2(2). čl.). Pri razdelitvi pristojnosti med zvezo in deželami velja načelo, da »v kolikor neka zadeva, ki glede urejanja ali tudi izvajanja z B-VG ni izrecno prenesena na Zvezo, ostaja na samostojnem področju delovanja dežel« (B-VG, 15(1). čl.). S tem pa Zvezni ustavni zakon »dodeljuje večino kulturnih pristojnosti deželam« (Ratzenböck in Lungstraß 2016, 4). Tako dejavnost zveznih dežel na področju kulture vključuje:

vsu pravno agendo kulturne politike /.../ spodbujanje kulturne dejavnosti posamične dežele, pogosto v sodelovanju z zvezno ravno /.../ spodbujanje ohranjanja izgleda vasi in mest /.../ spodbujanje sodobne umetnosti; fundacije in sklade dežel; glasbene šole; gledališča, kina, dogodke; dediščine, tradicije in ljudsko umetnost; letne festivale /.../ (Ratzenböck in Lungstraß 2016, 7).

Poleg tega pa na ravni občin ostajajo pristojnosti, kot so: »ohranjanje izgleda vasi, mest in starih mestnih jeder; festivali /.../ spodbujanje urbanih ustanov v mestih; amaterska (ljubiteljska, op. a.) umetnost; krajevni muzeji; knjižnice in ustanove za izobraževanje odraslih« (Ratzenböck in Lungstraß 2016, 7–8).

⁵¹ Zvezni ustavni zakon (B-VG – *Bundes-Verfassungsgesetz*) je sprejel Nacionalni zbor RA 1. oktobra 1920.

⁵² Državni temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov (*StGG – Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder* (StGG) je cesar objavil 21. decembra 1867, zadnje spremembe pa Nacionalni zbor RA 29. novembra 1988.

Glede na predmet raziskave pa se v diplomskem delu osredotočam na dejavnosti zveze. Na ravni zveze je kulturna politika odgovornost Urada zveznega kanclerja RA (BKA RA), ki je poleg zadev zvezne vlade in zveznega kanclerja med drugim pristojen tudi za arhive, kulturo in Zvezno gledališče, podporo filmu, muzeje (kar ni v pristojnosti drugega ministrstva), Avstrijsko nacionalno knjižnico, varovanje spomenikov, knjigo, verstva in kulturne ter cerkvene ustanove in sklade (Zvezni zakon o številu, delovnem področju in ustanovitvi Zveznih ministrstev, 2. del, A, 13.–21. tč.)⁵³. Tako Oddelek za umetnost in kulturo⁵⁴ BKA RA skrbi za:

spodbujanje sodobnega umetniškega ustvarjanja v Avstriji in spodbujanje avstrijskih umetnikov v tujini /.../ posredovanje kulturnih vrednot in vzpostavljanje pogojev za kulturno sodelovanje širše javnosti ter vzpostavitev ustreznih okvirnih pogojev za kulturno delo, kot so subvencije za zvezne kulturne institucije in regionalne muzeje, aktivnosti popularne in ljudske kulture ter javne knjižnice /.../ zaščito zgodovinskih spomenikov in kulturne dediščine /.../ dostop do digitalnih in digitaliziranih kulturnih dobrin ter mednarodne izmenjave in sodelovanje /.../ druge javne odgovornosti pa je sektor dodelil različnim institucijam in telesom (Ratzenböck in Lungstraß 2016, 4).

Iz zgornjih nalog oddelka izhaja, da zvezna kulturna politika podpira pogoje za kulturno dejavnost in storitve za varovanje in ohranjanje kulturnih dobrin, poleg tega podpira tudi mednarodno dejavnost s pomočjo podpore izmenjav in sodelovanja. Kot izhaja iz spletne strani oddelka (BKA RA 2016a), pa je njegovo področje (so)delovanja⁵⁵ tudi EU (kulturna politika, programi podpore in iniciative na področju kulture) in sodelovanje v kulturi z mednarodnimi organizacijami. Poleg tega je vključeno tudi sodelovanje s tujimi ministri za kulturo in bilateralno sodelovanje v kulturi.

Pomemben mehanizem zvezne kulturne politike predstavljajo subvencije. Kot pa je razvidno iz spletne strani oddelka (BKA RA 2016a), kjer sta umetnost in kultura navedeni v ločenih sklopih ter ločenih poročilih za kulturo in umetnost (BKA RA 2015a, BKA RA 2015b), sta področji obravnavani ločeno. Na področju kulture so »prejemniki sredstev večinoma institucije, katerih ustanovitelj je subjekt javnega prava«

⁵³ Zvezni zakon o številu, delovnem področju in ustanovitvi Zveznih ministrstev (1986 – *BMG (Bundesministeriengesetz) – Bundesgesetz über die Zahl, den Wirkungsbereich und die Einrichtung der Bundesministerien*) je sprejel Nacionalni zbor RA in je bil objavljen 20. februarja 1986, obstoječo sestavo ministrstev določa sprememba zveznega zakona, ki jo je Nacionalni zbor RA sprejel 16. junija 2016.

⁵⁴ Od leta 2007 do 2014 sta bili na zvezni ravni področji kulture in umetnosti v okviru Zveznega ministrstva za izobraževanje, umetnost in kulturo, nato pa sta bili dodeljeni, z vmesno dodatno združitvijo oddelkov v letu 2015, sedanjemu Oddelku za umetnost in kulturo, ki je v pristojnosti Zveznega ministra za umetnost, kulturo, ustavo in medije znotraj Urada zveznega kanclerja (BKA RA 2016a).

⁵⁵ Glej poglavje 4.1.1 – pristojnost na področju zunanjih in EU zadev.

(Bugarič in drugi 2015, 5), medtem ko so na področju umetnosti sredstva »namenjena pravnim osebam zasebnega prava in samostojnim kulturnim ustvarjalcem« (prav tam).

Kot sta ugotovili Ratzenböckova in Lungstraßova (2016, 31), Avstrija nima krovnega zakona na področju kulture. Po B-VG sta v pristojnosti zveze urejanje in izvajanje na področju »znanstvenih in strokovnih arhivskih in knjižničnih storitev, zadev umetniških in znanstvenih zbirk in ustanov zveze ter zadev Zveznega gledališča« (B-VG, 10(13). čl.). Na podlagi tega so bili z zveznim zakonom ustanovljeni zvezni muzeji⁵⁶ in zvezna gledališča⁵⁷, ki jim zveza zagotavlja sredstva za opravljanje njihovih kulturnopolitičnih nalog (Zakon o zveznih muzejih, 5(4). čl.; BThOG, 7. čl.)⁵⁸, organizirani pa so kot družbe z omejeno odgovornostjo (Zakon o zveznih muzejih, 16(8). in 6(10). čl.; BThOG, 3.(1–2) čl.). Zvezna zakona, ki ustanavljata družbi, pojma javnega interesa ne uporabljata. Pri izvajanju kulturnopolitičnih nalog pa navajata, da so jim s tem »zaupane splošno koristne javne naloge« (Zakon o zveznih muzejih, 2. čl.) oziroma »zagotavljanje možnosti dostopa in uporabe celotne avstrijske publike« (BThOG, 3. čl.). Gospodarski družbi torej izvajata javno službo, ki v izvajanju kulturnopolitičnih nalog zagotavlja kulturne dobrine kot javne dobrine.

Kot je že omenjeno, zveza lahko namenja sredstva tudi za druge storitve. Subvencioniranje pa ureja Uredba zveznega ministra za finance o splošnih okvirnih smernicah za dodeljevanje subvencij iz zveznih sredstev (Bugarič in drugi 2015, 7)⁵⁹. Ta uredba tudi izrecno navaja javni interes. Tako je do podpore iz zveznih sredstev upravičena storitev,

če zanjo obstaja znaten javni interes. Znatni javni interes obstaja, če storitev prispeva k varovanju ali povečanju javnega dobrega ('Gemeinwohl'), k dvigu meddržavnega ali mednarodnega ugleda Republike Avstrije, k napredku v duhovnem, telesnem, kulturnem, družbenem ali gospodarskem vidiku ali varstvu okolja in podnebja (Uredba

⁵⁶ Vključuje naslednje ustanove zveze: Albertina, Umetnostnozgodovinski muzej s Svetovnim muzejem in Gledališkim muzejem na Dunaju, Avstrijsko galerijo Belvedere, MAK – Avstrijski muzej za uporabno umetnost, Muzej moderne umetnosti Ustanova Ludvig (MUMOK), Prirodoslovni muzej na Dunaju, Teniški muzej na Dunaju z Avstrijsko mediateko in Avstrijsko nacionalno knjižnico.

⁵⁷ Glej naslednje poglavje.

⁵⁸ Zvezni ustavni zakon o novi organiziranosti Zveznega gledališča ((*Bundestheaterorganisationsgesetz – BThOG*) *Bundesgesetz über die Neuorganisation der Bundestheater*) je sprejel Državni zbor RA in je v veljavi od 4. avgusta 1998. Zakon o zveznih muzejih (Bundesgesetz, mit dem das Bundesmuseen-Gesetz neu erlassen sowie das Forschungsorganisationsgesetz, das Bundesgesetz zur Errichtung einer Museumsquartier-Errichtungs- und Betriebsgesellschaft und das Bundesg) je sprejel Nacionalni zbor RA in je v veljavi od 1. januarja 2002.

⁵⁹ Uredba je navedena kot pravna podlaga na podstrani kulture in podstrani umetnosti Oddelka za umetnost in kulturo (BKA RA 2016a).

zveznega ministra za finance o splošnih okvirnih smernicah za dodeljevanje subvencij iz zveznih sredstev 2014, 12. čl.)⁶⁰.

Po uredbi se torej javni interes uresničuje z zagotavljanjem pogojev (financiranjem) za storitve, ki varujejo ali ustvarjajo javno dobro in prispevajo k razvoju kulture in družbe. Torej javni interes v povezavi z opredelitvami kulture⁶¹ ni vezan le na kulturo v smislu ustvarjanja, ampak v njenem širšem pomenu. Poleg tega je po uredbi v javnem interesu tudi mednarodna promocija države, kar lahko uvrstim tudi med zunanjepolitične cilje⁶².

Na tej podlagi zgornje uredbe pa zveza zagotavlja sredstva s pomočjo razpisov⁶³ predvsem za »deželne in občinske muzeje čezregionalnega pomena, sistem javnih knjižnic in narodno kulturo (op. a. »regionalno zasidrane, pretežno kmečke in obrtniške oblike kulture« (Bugarič in drugi 2015, 13)« (Bugarič in drugi 2015, 12). Zagotavlja pa tudi subvencije pravnim osebam zasebnega prava ali posameznikom »v obliki razpisov za sofinanciranje programov oz. projektov, štipendij in nagrad« (Bugarič in drugi 2015, 15). S tem zveza torej zagotavlja pogoje za storitve ter tudi za dejavnosti.

Na področju uprizoritvenih umetnosti je pravna podlaga za sofinanciranje tudi Zvezni zakon za spodbujanje umetnosti, ki poleg teh podpira še področja »literature, glasbe, vizualnih umetnosti, fotografije, filma, video umetnosti, eksperimentalne kulture ter oblike, ki prečijo meje med navedenimi področji« (Zvezni zakon za spodbujanje umetnosti, 2(1). čl.)⁶⁴. Zakon ne uporablja pojma javni interes. Izhodišče za subvencije iz zveznih sredstev za podporo umetniškemu ustvarjanju in posredovanju zakon postavlja na podlagi »dragocenega delovanja« kulture in njenega »prispevka h kakovosti življenja« (Zvezni zakon za spodbujanje umetnosti, 1(1). čl.). Poleg tega naj bi bila podpora predvsem usmerjena v »sodobno umetnost, njene duhovne spremembe in raznolikost« (Zvezni zakon za spodbujanje umetnosti, 1(2). čl.). To pojmovanje kulture lahko povežem s širšim pojmovanjem kulture. Na področju gledališč pa zveza na podlagi tega zakona zagotavlja podporo preko: sofinanciranja letnih programov

⁶⁰ Uredba zveznega ministra za finance o splošnih okvirnih smernicah za dodeljevanje subvencij iz zveznih sredstev (ARR 2014 – *Verordnung des Bundesministers für Finanzen über Allgemeine Rahmenrichtlinien für die Gewährung von Förderungen aus Bundesmitteln*), ki jo je izdal Zvezni minister RA za finance in je bila objavljena 22. 8. 2014.

⁶¹ Glej poglavje 2.1.2.

⁶² Glej poglavje 4.2.1.

⁶³ Glede sofinanciranja gledališč glej poglavje 3.2.2.

⁶⁴ Zvezni zakon za spodbujanje umetnosti (*Kunstförderungsgesetz*) Bundesgesetz vom 25. Februar 1988 über die Förderung der Kunst aus Bundesmitteln je sprejel Nacionalni zbor RA 25. februarja 1988.

gledališč s stalnim programom, sofinanciranja projektnih stroškov, nagrad, sofinanciranja investicijskih stroškov gledališč, ki jih trajno podpira zveza, sofinanciranja gostovanj doma in v tujini (BKA RA 2016c). S sofinanciranjem gostovanj v tujini podpora tako zajema tudi mednarodno dejavnost.

Zveza tudi nima posebno zapisane kulturnopolitične strategije. Ratzenböckova in Lungstraßova (2016, 16) pa se pri kulturnopolitičnih prioritetah usmerjata na Delovni program Zvezne vlade RA 2013–2018⁶⁵. Ta na področju umetnosti in kulture navaja štiri cilje, usmerjene v »dolgoročno zagotavljanje umetnosti in kulture v Avstriji«, »sodobno umetnost«, »širitev posredovanja kulture«, »pravično plačilo za kreativno ustvarjanje«, »vidnejšo mednarodno podoba Avstrije kot dežele umetnosti in kulture«⁶⁶ (BKA RA 2013, 48–49). Pri vsakem izmed ciljev navajajo tudi izzive, ki jih lahko povežem z načeli kulturne politike na zvezni ravni: javno financiranje umetnosti in kulture, svoboda umetnosti, kulturna raznolikost, enakost spolov, dolgoročno financiranje, dostopnost za vse, sodelovanje pri kulturi, pravično plačilo za opravljeno delo in mednarodni ugled (prav tam).

Nekateri ukrepi pa so tudi neposredno povezani z gledališči. Pri cilju dolgoročnega financiranja kulture in umetnosti si je tako zvezna vlada zadala, da bo zagotavljala osnovna sredstva, ki izhajajo iz potreb Zveznih muzejev, Avstrijske nacionalne knjižnice in Zveznega gledališča in temeljijo na splošnih kulturnopolitičnih ciljih ter izboljšanju upravljanja (BKA RA 2013, 48). Poleg tega predvideva tudi investicijski program za Zvezno gledališče, vzpostavitev posebnega investicijskega sklada za kulturne in umetniške ustanove izven sistema zveznih institucij, pri dodeljevanju javnih sredstev za sodobno umetnost pa usmerjeno financiranje z upoštevanjem regionalnih prioritet (prav tam). Na področju gledališč je tako razmeroma velik poudarek zveze na zagotavljanju pogojev za opravljanje javne službe Zveznega gledališča. Kot je nakazano v četrtem navedenem cilju, pa zvezna vlada pri kulturnopolitičnih ciljih izpostavlja tudi mednarodno promocijo Avstrije kot države kulture in umetnosti. Pri tem pa delovni program zvezne vlade predvideva poleg mehanizmov mobilnosti umetnikov in izmenjav tudi okrepitev položaja kulture in umetnosti v postopkih in programih EU, boljšo izrabo

⁶⁵ 17. maja 2016 je prisegel novi Zvezni kancler (Urad Zveznega kanclerja 2016b), kar sicer ne spremeni predmeta raziskovanja.

⁶⁶ Glej tudi poglavje 4.1.1.

obstoječih mehanizmov predstavljanja Avstrije v tujini in tudi posebno strategijo za krepitev podobe Avstrije kot dežele kulture in umetnosti (BKA RA 2013, 49).

V oziru na predmet diplomskega dela sta bila tako Zvezno gledališče kot mednarodna dejavnost navedena kot samostojna cilja na področju umetnosti in kulture tudi v predhodnem delovnem programu zvezne vlade za obdobje 2008–2013⁶⁷. Tudi ta program je bil osredotočen na (povečanje) državne subvencije Zveznemu gledališču, poleg tega pa je predvidel tudi sodelovanje sponzorjev in podporo razvoju občinstva (BKA RA 2008, 232). Pri mednarodni dejavnosti na področju umetnosti in kulture je program predvideval njeno razširitev, usmerjeno v: predstavljanja mladih avstrijskih umetnikov v tujini in s tem v izgradnjo podobe »moderne in sodobne Avstrije«, okrepljeno medsektorsko sodelovanje, upoštevanje in podporo razvoju EU dimenzije kulturne politike ter koriščenje EU mehanizmov podpore (BKA RA 2008, 234–235). Podobno kot aktualni program je torej tudi predhodni predvideval podporo krepitvi kulture na ravni EU in, pomembno za diplomsko delo, uporabo kulture za gradnjo mednarodne podobe države. Kultura in umetnost sta torej po programu vlade pomembna pri doseganju mednarodne promocije države, kar lahko štejem med zunanjepolitične cilje⁶⁸. Hkrati pa primerjava med programoma izkazuje kontinuiteto prioritet pomena Zveznega gledališča in mednarodnega sodelovanja na področjih kulture in umetnosti. Ta cilja sta tako zastavljena kot dolgoročnejša cilja.

3.2.2 Nacionalno dramsko gledališče – Burgtheater

Zvezna vlada RA poleg podpore javne službe Zveznih gledališč sofinancira tudi druga gledališča, katerih ustanovitelj je subjekt javnega prava (dežele, občine), kot tudi zasebna gledališča. Zvezni urad za statistiko RA tako med deželnimi in občinskimi gledališči vodi statistiko za: Gradiščanske kulturne centre (*Burgenländische Kulturzentren*), Mestno gledališče Celovec (*Stadtheater Klagenfurt*), Gledališče Baden (*Bühne Baden*), Deželno gledališče Spodnja Avstrija (*Landestheater Niederösterreich*), Deželno gledališče Linz (*Landestheater Linz*), Salzburško deželno gledališče

⁶⁷ Od januarja 2007 je bila zvezna koalicija na zvezni ravni nepretrgoma v sestavi Socialdemokratske stranke Avstrije (iz katere so tudi vsi štirje Zvezni kanclerji v tem obdobju) in Avstrijska ljudska stranka (BKA RA 2016č).

⁶⁸ Glej poglavje 2.2.

(*Salzburger Landestheater*), Gledališča Gradec (*Bühnen Graz*), Tirolsko deželno gledališče Innsbruck (*Tiroler Landestheater, Innsbruck*), Predarlško deželno gledališče Bregenz (*Vorarlberger Landestheater, Bregenz*) (Zvezni urad za statistiko RA 2016).

Deželna in občinska gledališča Zvezna vlada RA sofinancira na podlagi Zveznega zakona o finančni izravnavi, po katerem jim namenja letno nadomestilo (trenutno⁶⁹ 21, 5 milijona evrov). Poleg tega pa na podlagi posebne pogodbe z Mestom Dunaj sofinancira mestno gledališko združenje⁷⁰ ter dunajska zasebna gledališča⁷¹ (Ratzenböck in Lungstraß 2016, 38). Na podlagi razpisov pa sofinancira tudi druga gledališča, ki so pravne osebe zasebnega prava (BKA RA 2016c; BKA RA 2015b, 99–100; Bugarič in drugi 2015, 5). Iz zveznih sredstev je torej namenjena širša podpora avstrijskim gledališčem.

Zvezno gledališče pa je edino, ki ga je na podlagi izključnih pravic urejanja in izvajanja na ravni zveze za opravljanje kulturnopolitičnih nalog (javne službe) ustanovila Zvezna vlada RA⁷². Za izvajanje teh nalog pa jim zvezna vlada tudi namenja zvezna sredstva (BThOG, 4. čl.). Je gospodarska družba (BThOG, 3(1). čl.) v lasti države (BThOG, 3(3). čl.), za izvajanje družbeniških pravic pa je pristojen zvezni kancler (BThOG, 3(5). čl.). Sestavljajo ga krovna družba (holding, *Bundestheater-Holding*) in družbe Burgtheater⁷³, Dunajska državna opera (*Wiener Staatsoper*), Dunajska narodna opera (*Volksoper Wien*) in podporna vzdrževalno-tehnična družba (*Theaterservice*). Gledališke družbe pa pri izvajanju kulturnopolitičnih nalog tudi »samostojno vzpostavljajo in tržijo umetniško ponudbo, se prosto odločajo o vseh umetniških vprašanjih, /.../« (BThOG, 4(2). čl.), kar nakazuje umetniško avtonomijo pri njihovem delovanju.

⁶⁹ Trenutni zakon je v veljavi do leta 2016 (Zvezni zakon o finančni izravnavi 2008).

⁷⁰ Združena dunajska gledališča (*Vereinigte Bühnen Wien*) so v večinski lasti krovne družbe v lasti Mesta Dunaj (Združena dunajska gledališča 2016, Dunajska holdinška družba 2016).

⁷¹ Zveza financira večja dunajska zasebna gledališča: Gledališče v Josefstadtu (*Theater in der Josefstadt*), Ljudsko gledališče (*Volkstheater*) in Gledališče mladih (*Theater der Jugend*) (Zvezni urad za statistiko 2016; Ratzenböck in Lungstraß 2016, 38).

⁷² Glej poglavje 3.2.1.

⁷³ Poimenovanje gledališča izhaja iz njegove zgodovine, v kateri je bilo povezano z dvorom (*Hof*) in gradom (*Burg*) (Burgtheater 2016a). Ker ocenjujem, da poimenovanje »Grajsko gledališče« ne izkazuje sodobne politične ureditve Republike Avstrije, ime gledališča v diplomskem delu uporabljam v njegovem izvorniku.

V diplomskem delu se osredotočam na Burgtheater kot dramsko gledališče, ki ima naslednja prizorišča: Burgtheater, Akademijsko gledališče (*Akademietheater*), Kasino (*Kasino am Schwarzenbergplatz*) in Vestibul (*Vestibül*) (Burgtheater 2016b). Zvezna vlada je Burgtheatru (2016c, 112–113) v sezoni 2014/2015⁷⁴ za opravljanje javne službe namenila 46.431.000 evrov, kar je glede na celotne prihodke gledališča v višini 59.260.581,48 evrov znašalo dobrih 78 odstotkov, glede na celotne prihodke pa so stroški dela znašali skoraj dobrih 62 odstotkov (lasten preračun). Pretežni delež prihodkov torej predstavljajo javna sredstva, večinski delež prihodkov pa je namenjen za plače zaposlenih. Po podatkih iz Tabele 3.4 se je delež javnih prihodkov glede na celotne prihodke gibal od 75 do 78 odstotkov. Delež stroškov dela glede na celotne prihodke Burgtheatra pa se je gibal med 58,5 in 81,8 odstotka. Do največjega odstopanja je prišlo v obdobju 2012/2013 zaradi znižanja celotnih prihodkov Burgtheatra.

Tabela 3.5: Prihodki in stroški dela Burgtheatra

Leto	Celotni prhodki (v EUR)	Javni prihodki (v EUR)	Stroški dela (v EUR)
2011/2012	60.539.839,00	46.431.000,00	38.603.109,01
2012/2013	58.741.648,55	46.431.000,00	48.035.809,96
2013/2014	65.360.948,13	47.596.000,00	38.216.383,21
2014/2015	59.260.581,48	46.431.000,00	36.955.667,12

Zvezna gledališča so »reprezentativna gledališča Republike Avstrije in igrajo pomembno vlogo znotraj njenega kulturnega življenja« (BThOG, 1. čl.), pri tem pa je Burgtheater »istočasno avstrijsko nacionalno gledališče in s tem vodilno igralsko⁷⁵ gledališče Republike Avstrije« (BThOG, 2(3). čl.). Burgtheater torej zakon opredeljuje kot osrednje nacionalno dramsko gledališče.

Kot opredeljuje zvezni zakon, so Zvezna gledališča repertoarna gledališča s stalnim programom in stalnim igralskim ansamblom (BThOG, 2(2). čl., 1., 2. in 4. tč.). Po

⁷⁴ Poročila in statistike so v Avstriji vezane na sezone. Prav tako ustanovitveni zakon predvideva začetek poslovnega leta s 1. septembrom (BThOG, 3(6). čl.).

⁷⁵ Zvezni zakon uporablja igro (BThOG, 2(3). čl.) in govor (BThOG, 1. čl.) kot ločnico do drugih navedenih izraznih oblik gledališča in s tem vrst gledališča. Za to ločnico v diplomskem delu uporabljam pojem »dramsko« gledališče. Glej poglavje 2.1.5.

podatkih na spletni strani gledališča ansambel trenutno⁷⁶ sestavlja 64 rednih članov (Burgtheater 2016č). Skupno je bilo v sezoni 2013/2014 558 zaposlenih (Zvezni urad za statistiko RA 2016), v stavbi Burgtheatra pa dvorana sprejme 1272 oseb (Burgtheater 2016a). Po podatkih iz poslovnega poročila gledališča za sezono 2014/2015 (Burgtheater 2016č, 98–105) in letnega poročila Zveznega gledališča (2016, 21) ter za sezono 2013/2014 s spletne strani Zveznega urada za statistiko RA (2016) so v sezoni 2014/2015 pripravili 18 (20 v 2013/2014) novih naslovov predstav (premier). Od teh sta bili 2 v koprodukciji (lasten pregled), 36 (lasten preračun) pa je bilo naslovov ponovitev iz prejšnjih sezon. V matični hiši so izvedli 786 predstav (848 v 2013/2014). Skupno so imeli v matični hiši 403.906 (423.378 v 2013/2014) obiskovalcev predstav in prireditev, v povprečju pa 514 (501 v 2013/2014) (lasten preračun) obiskovalca na prireditev v matični hiši. Vseh obiskovalcev, vključno z gostovanji, so imeli 419.964 (451.595 v 2013/2014). Za primerjavo: s preračunom podatkov Zveznega urada za statistiko RA (2016)⁷⁷ je bilo v Zveznem gledališču, deželnih in občinskih gledališčih, muzejih Mesta Dunaj in zasebnih dunajskih muzejih v sezoni 2013/2014 izvedenih skupno 7.096 predstav, 397 novih del, skupno pa so imela ta gledališča v matičnih hišah 3.836.211 obiskovalcev. V tej primerjavi dejavnost Burgtheatra zavzema v sezoni 2013/2014 pri novonastalih delih 5 odstotkov novonastalih del, 12 odstotkov predstav in 11 odstotkov občinstva v matičnih hišah.

Vendar je Zvezna vlada RA z zakonom za Zvezna gledališča in s tem tudi za Burgtheater predvidela kakovostne kriterije, saj naj bi ohranjala »vodilno vlogo v avstrijskem kulturnem življenju« in »največjo možno umetniško kakovost« (BThOG, 1. čl.). Pri doseganju tega pa mu je poverila naslednje kulturnopolitične naloge:

1. Skrb za klasično gledališko umetnost in kulturo v nemškem jeziku in mednarodno gledališko umetnost in kulturo,
2. spodbujanje sodobnega in inovativnega razvoja s posebnim ozirom na avstrijske umetniške dosežke in njihovo krepitev v mednarodni primerjavi,
3. izoblikovanje repertoarja v smeri inovativne in raznovrstne ponudbe /.../,
4. omogočanje dostopa in možnosti uporabe za celotno avstrijsko občinstvo /.../,
5. mednarodno predstavljanje avstrijske odrske umetnosti« (BThOG, 2(1). čl.).

Zakon podobno predvideva v ločenem opisu nalog Burgtheatra: ohranitev in izboljšanje njegovega »mednarodnega položaja« v primerjavi z »drugimi vodilnimi evropskimi gledališči«, upoštevanje sodobne in svetovne literature pri repertoarju, aktualnih oblik

⁷⁶ 24. junij 2016.

⁷⁷ Podatki vključujejo tudi druge vrste gledališč, informacije tudi niso popolne (manjkajoči podatki pri gledališčih).

gledališkega življenja in avstrijske produkcije, ter delovanje v vlogi osrednjega prostora umetniškega razmisleka (BThOG, 2(3). čl.). Iz poverjenih nalog torej izhaja usmerjenost v ponudbo predvsem domače in tudi tuje gledališke umetnosti ter kulture. Poleg tega pa tudi temelji na načelih inovativnosti, raznovrstnosti, dostopnosti in, pomembno za predmet diplomskega dela, umeščenosti gledališča v mednarodni prostor ter tudi mednarodne prepoznavnosti avstrijske odrske umetnosti. BThOG sicer izrecno ne navaja mehanizmov za »mednarodno« (so)delovanje, navaja pa, da se, če ni s tem prizadeto delo v matični hiši, spodbuja gostovanja v drugih gledališčih in na festivalih, ker izpostavlja prizorišča predvsem v zveznih deželah (BThOG, 2(2). čl., 8. tč.). Poleg tega navaja tudi, da se kot doprinos k umetniški kakovosti umetniško osebje lahko dopolni z gosti (BThOG, 2(2). čl., 4. tč.), vendar tudi na tem mestu ni izrecno navedeno, ali gre za »tuje« goste. Burgtheater svojih ciljev dodatno nima v zapisani strategiji, družba pa pri vodenju zasleduje zakonsko določene naloge (Burgtheater 2016d).

Kot je že navedeno, zvezni zakon, ki ustanavlja družbo, pojma javnega interesa ne uporablja. Navaja le »interes občinstva«, ki je ena izmed tem javnih razprav, do katerih je obvezano vodstvo posamične gledališke družbe (BThOG, 16. čl.). Zvezni zakon, kot je tudi že omenjeno, pri izvajanju kulturnopolitičnih nalog navaja, da je družba s tem zavezana k »zagotavljanju možnosti dostopa in uporabe celotnega avstrijskega občinstva« (BThOG, 3. čl.). Glede na predhodna odstavka lahko to povežem z nalogo zagotavljanja dostopne (kakovostne, a tudi raznovrstne in inovativne) produkcije kulturnih dobrin in, s pomočjo kulturnopolitičnih nalog, javnih dobrin. Tovrstna produkcija lahko pomeni tudi prispevek k kulturnemu in s tem duhovnemu in družbenemu razvoju⁷⁸ ter povečanju javnega dobrega. Če k temprištejem še nalogo krepiteve mednarodne prepoznavnosti avstrijske odrske umetnosti, lahko zaključim, da je z zveznim zakonom zastavljeno delovanje Burgtheatra v »znatnem javnem interesu«, kot ga opredeljuje Uredba zveznega ministra za finance o splošnih okvirnih smernicah za dodeljevanje subvencij iz zveznih sredstev⁷⁹.

⁷⁸ Glej poglavje 3.2.1.

⁷⁹ Financiranje družbe iz javnih sredstev opredeljuje tudi sam BThOG (7. čl.).

3.3 Primerjava in ugotovitve na podlagi obeh primerov

V Sloveniji imajo pri zagotavljanju javnih kulturnih dobrin pristojnosti tako država kot lokalne skupnosti. Za uresničevanje javnega interesa so država in lokalne skupnosti ustanovile javne zavode, med katerimi so tudi profesionalna gledališča s stalnim repertoarjem. Država s subvencijami javnim kulturnim programom in projektom ter financiranjem javne službe zagotavlja neposredno podporo kulturnim dejavnostim, dobrinam in storitvam. Država med kulturnopolitične cilje umešča tudi načrtno spodbujanje gostovanja in izmenjave najbolj kakovostnih domačih gledaliških stvaritev v tujini, kar dejansko tudi kažejo v nadaljevanju zbrani podatki.

Iz politične ureditve Republike Avstrije sicer izhaja delitev pristojnosti med zvezo, deželami in lokalnimi skupnostmi. Zvezna vlada RA je za izvajanje javne službe ustanovila Zvezne muzeje in Zvezna gledališča, ki so organizirani kot gospodarske družbe. Zvezna vlada RA tudi zagotavlja sredstva za njihovo delovanje. Poleg tega zvezna raven na podlagi razpisov sofinancira tudi dejavnost institucij nadregionalnega pomena ter dejavnost pravnih oseb zasebnega prava ter posameznikov. RA in RS država torej po kulturnopolitičnem modelu uveljavljata aktivno vlogo in kulture ne prepušča trgu.

V svoji zakonodaji ima Slovenija poseben krovni zakon na področju kulture, ki poleg lokalnih in nacionalnih programov za kulturo in zakonov določa tudi javni interes za kulturo in načine ter cilje njegovega uresničevanja. Med cilji kulturne politike je izrecno navedena mednarodna dejavnost v smislu podpore mednarodni promociji slovenske kulture in umetnosti. Pri tem je predvideno sodelovanje resorja kulture z resorjem zunanjih zadev, med drugim tudi pri vzpostavljanju oziroma kompetencah diplomatskega osebja (kulturna diplomacija). Kultura je v avstrijskem zveznem pravu razumljena v njenem širšem pomenu, javni interes pa sicer ni splošno uporabljen pojem na ravni kulturne politike zveze. Uporablja ga uredba, ki z javnim interesom utemeljuje financiranje storitev in dejavnosti iz zveznih sredstev. Zveza torej glede na uredbu (in tudi sistem kulturne politike na zvezni ravni) na podlagi javnega interesa zagotavlja pogoje za javne storitve in podporo kulturnih dejavnosti za zagotavljanje kulturnih dobrin kot javnih dobrin. Uredba javni interes povezuje tudi s promocijo države. Za razliko od Slovenije Avstrija na zvezni ravni nima zapisane kulturnopolitične strategije,

iz Delovnega programa Zvezne vlade RA za obdobje 2013–2018 pa izhaja, da zvezna vlada med kulturnopolitičnimi cilji poudarja pomen kulture in umetnosti pri promociji države, ki je povezana s kulturo (in umetnostjo), kulturno politiko in javnim interesom. Med mehanizmi pri promociji države zvezna vlada predvideva okrepitev obstoječih mehanizmov predstavljanja države (kulturna diplomacija). Pri tem se strategiji obeh držav ujemata.

V obeh primerih državi delujeta tudi kot ustanoviteljici nacionalnih gledališč – Vlada RS je ustanovila SNG Drama Ljubljana kot osrednje slovensko dramsko gledališče, ki skrbi za kakovostno ponudbo na lokalnem, regionalnem in mednarodnem okolju. Poleg kulturnopolitičnih ciljev, ki jih za gledališče predvideva država, ima gledališče sprejeto lastno srednjeročno strategijo delovanja. SNG Drama Ljubljana je pri svojem delovanju usmerjeno tudi v mednarodno dejavnost, in sicer v smislu: gostovanj (lastne in tuje (ko)produkcije v matični hiši), sodelovanj na mednarodnih gledaliških prireditvah, sodelovanja v gledaliških povezavah, izmenjave režiserjev in produkcijskega povezovanja z gledališči v tujini. Zvezna vlada Republike Avstrije je na podlagi izključnih pravic urejanja in izvajanja na ravni zveze za opravljanje kulturnopolitičnih nalog (javne službe) ustanovila Zvezno gledališče, ki je – za razliko od SNG Drama Ljubljana – gospodarska družba v lasti države in je sestavljeno iz več organizacij, med njimi tudi nacionalnega gledališča Burgtheater. Glede na poverjene kulturnopolitične naloge je predvsem osredotočeno na avstrijske umetniške dosežke ter krepitev lastnega položaja v mednarodnem okolju in mednarodni promociji avstrijske gledališke umetnosti, kar bi na podlagi kvantitativnih podatkov težko zaključili (izpeljano v nadaljevanju).

V primeru Slovenije javno financiranje gledališčem omogoča relativno neodvisnost od trga. Tako je npr. osrednje slovensko gledališče – SNG Drama Ljubljana v letu 2015 od države za opravljanje javne službe prejela skoraj 83 odstotkov prihodkov, Burgtheater pa 72 odstotkov. Slednje deluje z več kot desetkratnim proračunom v primerjavi z SNG Drama Ljubljana (skoraj 5,5 milijonov evrov v primerjavi z malo več kot 59 milijoni za Burgtheater). Podobno razmerje imata pri številu obiskovalcev. Pri obeh nacionalnih gledališčih so primerljivi število premier (17 oz. 18) ter delež predstav (11 odstotkov oz. 12 odstotkov) in delež obiskovalcev (12 odstotkov oz. 11 odstotkov). SNG Drama Ljubljana pa krepko prednjači pri deležu premier na državnem nivoju (13 odstotkov oz.

5 odstotkov). Absolutno število predstav je v Burgtheatru zgolj dvakrat večje. Primerjava stroškovne učinkovitosti je izven obsega tega diplomskega dela. Še posebej zanimivo je, da sta tako število in delež obiskovalcev predstav, ki sta jih izbrani gledališči odigrali izven matične hiše – torej na gostovanjih –disproporcionalno različno. V primeru SNG Drama Ljubljana gre za okoli 50.000 obiskovalcev (kar doprinese 50 odstotkov vseh obiskovalcev), v primeru Burgtheatra pa zgolj za okoli 20.000, kar predstavlja le 5 odstotkov vseh obiskovalcev. Na podlagi tega lahko zaključim, da je nacionalno gledališče v Sloveniji veliko bolj usmerjeno navzven v tujino kot nacionalno gledališče v Avstriji (kot je že omenjeno, je to neposredno zapisano tudi v njegovi strategiji), kar obravnava to diplomsko delo.

4 Kultura in nacionalna dramska gledališča v zunanjepolitičnem okviru

4.1 Primer Slovenije

4.1.1 Kultura v zunanjepolitičnih ciljih

Ustava RS zunanje politike ali nacionalnega interesa neposredno ne navaja. Določa pa temeljna načela in vrednote zunanjepolitične dejavnosti: (varovanje) ozemeljske celovitosti (URS, 4. čl.) in pravice do samoodločbe (URS, 3. čl.), kjer se suverene pravice sicer lahko prenesejo na mednarodno organizacijo (URS, 3a. čl.), če slednje temeljijo na »spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, demokracije in načel pravne države« (prav tam).

Na ravni Vlade RS je oblikovanje in izvajanje zunanje politike v pristojnosti MZZ RS, ki

opravlja naloge na področjih zunanjih zadev države, gospodarske diplomacije, vključno z usklajevanjem in uveljavljanjem ter zaščito gospodarskih interesov države v tujini, konzularne zaščite in mednarodnega prava, vključno s sklepanjem mednarodnih pogodb, mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči, evropskih zadev ter usklajevanja stališč in sodelovanja z Organizacijo za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) (ZDU-1, 32a. 41. čl.)⁸⁰.

Iz te opredelitve izhaja, da je slovenska zunanja politika usmerjena predvsem v uresničevanje gospodarskih interesov. Vendar so po aktualno veljavni Deklaraciji o zunanji politiki RS (v nadaljevanju Deklaracija iz 2015) cilji zunanje politike varnost in blaginja države, dobrososedski odnosi, uspešno in aktivno članstvo v EU, učinkoviti mednarodni sistem na osnovi načel mednarodnega prava in skupnih prizadevanj (mednarodno razvojno sodelovanje, humanitarna pomoč, trajnostni razvoj), ter »prepoznavnost slovenske kulturne, znanstvene in izobraževalne odličnosti v mednarodnem prostoru, ohranitev in razvoj slovenskih manjšin v sosednjih državah ter slovenskih skupnosti v svetu, uveljavitev slovenskega jezika v zamejstvu, Evropski uniji in svetu« (DeZPRS-1, II. pogl.)⁸¹. Mednarodna prepoznavnost slovenske kulture je torej umeščena med aktualne cilje slovenske zunanje politike. S tem je povezano tudi prednostno področje »podpore kulturni, znanstveni, izobraževalni, turistični in siceršnji prepoznavnosti ter ugledu Republike Slovenije« (DeZPRS-1, III. pogl.). Po Deklaraciji

⁸⁰ Zakon o državni upravi (ZDU-1) je Državni zbor RS sprejel 31. maja 2002 in zadnje spremembe 13. julija 2016.

⁸¹ Aktualno veljavno Deklaracijo o zunanji politiki Republike Slovenije (DeZPRS-1) je Državni zbor RS sprejel 10. julija 2015.

iz 2015 torej – glede na to, da izpostavlja kakovostni kriterij odličnosti⁸² – kakovostna in prepoznana kultura pripomore tudi k ugledu in prepoznavnosti države. Deklaracija iz 2015 tudi predvideva osrednjo vlogo MZZ RS pri usklajevanju vseh mednarodnih dejavnosti države (DeZPRS-1, IV. pogl.). Hkrati vlado pri uresničevanju zunanjepolitičnih ciljev zavezuje k »sistematičnem sodelovanju s slovenskimi političnimi, gospodarskimi in drugimi pravnimi subjekti, civilno družbo, nevladnimi organizacijami ter zainteresirano strokovno in širšo javnostjo« (DeZPRS-1). Glede na predmet diplomskega dela pa to lahko vključuje tudi nacionalna dramska gledališča.

Deklaracija iz 2015 uporablja in operacionalizira pojem nacionalni interes, ki je med drugim tudi v »varovanju in uveljavitvi /.../ nacionalne kulture« (DeZPRS-1, uvod). Vendar pojem v nadaljevanju uporablja neposredno zgolj na enem mestu, kjer naj bi ga predstavniki Slovenije enotno zastopali v tujini (DeZPRS-1, III. pogl.). Glede na preučevanje povezovanja kulturnopolitičnih in zunanjepolitičnih ciljev, je v aktualni deklaraciji pomembno, da jo Državni zbor RS sprejema »skladno s ključnimi nacionalnimi strateškimi dokumenti⁸³« (DeZPRS-1, uvod). To namreč lahko povežem z določbo krovnega zakona na področju kulture, ki določa, da je »pri sprejemanju drugih predpisov, ki lahko vplivajo na stanje kulture in njen razvoj, potrebno upoštevati javni interes za kulturo, določen z nacionalnim programom za kulturo« (ZUJIK, 3. čl.).

V primerjavi s predhodno veljavno Deklaracijo o zunanji politiki RS (v nadaljevanju Deklaracija iz 1999) je napredek viden tako glede širšega razumevanja mednarodnega sodelovanja (EU, zasledovanje skupnih prizadevanj v mednarodnih skupnosti), kot tudi – pomembno za predmet proučevanja – pristopa k promociji. Deklaracija iz 1999 je namreč opredelila zgolj, da mora biti »uspešna zunanja politika« »učinkovit instrument razvoja slovenskega gospodarstva in promocije Slovenije v svetu« (DeZPRS, uvod)⁸⁴. Mednarodni položaj in ugled države sta bila navedena med prioritetskimi cilji zunanje politike (DeZPRS, zaključek), vendar način promocije ni bil jasno operacionaliziran. Ugled in mednarodni položaj naj bi država po Deklaraciji iz 1999 dosegala »kot demokratična, stabilna in uspešna srednjeevropska država« (DeZPRS, uvod) preko članstva v Organizaciji Združenih narodov in znotraj nje članstva v Varnostnem svetu

⁸² Deklaracija sicer ne opredeljuje, kaj naj bi pojem odličnosti zajemal.

⁸³ V nadaljevanju deklaracija navaja dokumente, ki naslavlajo varnostna in razvojna vprašanja.

⁸⁴ Predhodno veljavno Deklaracijo o zunanji politiki Republike Slovenije (DeZPRS) je sprejel Državni zbor RS 17. decembra 1999.

(DeZPRS, globalna politika). Promocije neposredno ni povezala s kulturo. Je pa v Deklaraciji iz 1999 kulturno sodelovanje neposredno navedeno in predvideno v odnosu s sosednjimi državami, EU, državami Srednje Evrope (na bilateralni ravni in multilateralni ravni), Združenimi državami Amerike in Srbijo. Prav tako pa je po deklaraciji eno izmed temeljnih načel »zaščita ter razvijanje nacionalne identitete« (DeZPRS, zaključek), ki jo povezuje s srednjeevropsko identiteto, na kateri naj bi RS tudi gradila razpoznavnost (DeZPRS, Srednjeevropske države). V Deklaraciji iz 1999 prav tako ni bil razdelan pojem nacionalnega interesa. Navedla ga je le pri vključitvi Slovenije v NATO⁸⁵, med temeljnimi strateškimi interesi OZN (DeZPRS, NATO in varnostna politika) v smislu uresničevanja nacionalnih interesov (DeZPRS, globalna politika). Uporabila ga je tudi splošno v zaključku deklaracije. Sicer pa je navedla različne interese, kot so: interes (splošno), zunanjepolitični, strateški, vitalni, politični, razvojni, varnostni ali gospodarski, kar je na določenih mestih tudi povezala s kulturnim sodelovanjem, in sicer med sosedskimi državami in Srbijo. Iz te povezave lahko izhajajo tradicionalne medsosedske povezave in težnja po njihovem ohranjanju ter krepitvi, k povezavi pa lahko pripomore tudi kulturno sodelovanje.

Vzporednico med kulturo in mednarodno promocijo države je torej naredila šele Deklaracija iz 2015, ki je tudi jasno povezala nacionalni interes z varovanjem in uveljavljanjem nacionalne kulture. Kljub odsotnosti te povezave pa je že Deklaracija iz 1999 prepoznavala pomen kulture v sodelovanju na bilateralni in multilateralni ravni.

Deklaracija iz 2015 tudi predvideva poseben »strateški dokument« s konkretnimi zunanjepolitičnimi cilji (DeZPRS-1, IV. pogl.). Vlada RS v sprejetem strateškem dokumentu (v nadaljevanju Strategija) priznava pomen NPK (Vlada RS 2015, 6)⁸⁶. Med vitalni interes države uvršča tudi obstoj slovenske kulture, pri čemer izhaja iz tega, da se je na njenih temeljih oblikovala država (Vlada RS 2015, 9). V povezavi kulture z zunanjepolitičnimi cilji se tako Strategija glede prednostnih področij slovenske zunanje politike osredotoča na dejavnosti za krepitev multilateralnega sistema na področju medkulturnega dialoga v mednarodnih forumih, krepitev prepoznavnosti slovenske

⁸⁵ Organizacija severnoatlantskega zaveznitva (NATO – North Atlantic Treaty Organization). Po povabilu v članstvo z Vrha v Pragi je Slovenija postala njena članica 29. marca 2004 (MZZ RS 2016a).

⁸⁶ Vlada Republike Slovenije je na podlagi Deklaracije o zunanji politiki Republike Slovenije (DeZPRS-1) 29. julija 2015 sprejela strateški dokument zunanje politike Slovenije z naslovom »Slovenija: varna, uspešna in v svetu spoštovana – zunanja politika Republike Slovenije«.

kulturne dediščine preko Unesca in podpore uresničevanju Unescove Konvencije o varovanju in spodbujanju raznolikosti kulturnih izrazov (Vlada RS 2015, 24) ter predvsem na podporo diplomaciji. Poleg gospodarske diplomacije strategija pripisuje pomen tudi znanstveni in kulturni diplomaciji, pri kateri opredeljuje sledeče:

Kultura je sredstvo in dejavnik zunanje politike. Kulturna diplomacija je orodje, s katerim RS dosega svoje cilje v mednarodni skupnosti, pri prepoznavnosti države, zlasti na geografskih področjih, kjer ustrezna javna podoba države ugodno vpliva na politične in gospodarske stike. Pri tem se kulturna diplomacija tesno povezuje s področjem mednarodnih odnosov v kulturi. Pri svojem delu skrbi, da so v tujini predstavljene in zastopane različne zvrsti kulture in umetnosti ter da njihova predstavitev s pomočjo države verno odraža umetniško avtonomnost ter družbeno raznolikost (Vlada RS 2015, 30).

Strategija je torej kulturo prepoznala kot sredstvo in dejavnik zunanje politike. Torej predvideva, da se s kulturo (strategija) dosegajo zunanjepolitični cilji in da kot družbeni kontest (dejavnik) vpliva na njihovo oblikovanje ter način delovanja. Prepoznala je tudi kulturno diplomacijo, ki jo predvideva kot orodje za doseganje zunanjepolitičnih ciljev prepoznavnosti in uveljavljanja (želene) podobe države v mednarodni skupnosti, torej mednarodne promocije države. Promocija države pa hkrati vključuje (in je rezultat) mednarodne promocije njene kulture. Kot je navedeno v strategiji, je »med ključnimi nalogami kulturne diplomacije /.../ posredovanje in razširjanje informacij ter vedenja o posebnostih slovenske kulturne zgodovine, bogastvu slovenske kulturne dediščine in dosežkih slovenske kulture« (prav tam). Pri tem Strategija pri tovrstni promociji izhaja iz načel umetniške avtonomnosti, raznolikosti kulture in umetnosti države. Polje kulture torej obravnava vsebinsko suvereno in raznovrstno.

Mednarodna promocija in okrepitev podobe države pa naj bi prispevala k uspešnejšemu doseganju drugih političnih in gospodarskih ciljev. Pri tem je v strategiji navedeno, da je kulturna diplomacija eden izmed »pomembni/h/ element/ov/ mehke moči slovenske zunanje politike« (Vlada RS 2015, 31) in da je »prepoznavnost RS kot varne, odprte, odgovorne, kulturno bogate in uspešne države /.../ ključna za utrditev gospodarskega položaja države« (prav tam).

Glede povezovanja⁸⁷ kulturne diplomacije s področjem mednarodnih odnosov v kulturi v Strategiji sicer ni navedena opredelitev pojma mednarodnih odnosov v kulturi. Vendar naj bi Vlada RS pri izvajanju Deklaracije iz 2015 in Strategije »dejavno in

⁸⁷ Glej poglavje 2.4.

sistematično« sodelovala tudi z »gospodarskimi in drugimi pravnimi subjekti, civilno družbo, nevladnimi organizacijami ter zainteresirano strokovno in širšo javnostjo«. Iz tega izhaja, da strategija kulturno diplomacijo predvideva tudi v okvirih širšega polja delovanja na področju kulture v mednarodni skupnosti. Kot namreč navaja MZZ RS v svojem zadnjem letnem poročilu (za leto 2015), si ministrstvo prizadeva za

zlasti razvoj trajnega sodelovanja s civilno družbo in njihove samonikle pobude. S spodbujanjem sodelovanja, medkulturnega dialoga, spoštovanjem kulturne raznolikosti znotraj držav članic EU in med njimi, spodbujanjem mobilnosti umetnikov, umetniških del in zbirk ter z upoštevanjem načel evropske sosedske politike želimo prispevati k čim večji pretočnosti zunanje meje Evropske unije ter k dialogu med civilizacijami. Ne gre le za izvoz slovenske kulture, pač pa za mreženje, tvorno sodelovanje in ustvarjanje pogojev za koprodukcije (MZZ RS 2016b, 69).

V Strategiji je kultura po prednostnih območjih vključena v odnose v okviru EU, meddržavnih odnosov in sodelovanja v regiji ter po svetu. V dvostranskem sodelovanju Strategija področje kulture izrecno navaja pri vseh sosedskih državah (Vlada RS 2015, 17). Pri tem izpostavlja pomen slovenskih manjšinskih skupnosti v smislu »skupnega etničnega, kulturnega in jezikovnega prostor kot vitalni nacionalni interes in gonilo razvoja v obmejnem prostoru« (Vlada RS 2015, 19). Pri kulturnem sodelovanju se osredotoča tudi na srednjeevropski prostor, kjer »kulturna sorodnost narekuje okrepitev kulturne promocije Slovenije« (Vlada RS 2015, 14) in ga navaja tudi v odnosih s Francijo in Rusijo. Pri državah Zahodnega Balkana, Azije, Afrike in Latinske Amerike pa strategija navede pomen ponovne vzpostavitve nekdanjih, že obstoječih stikov z osebami in institucijami na področju kulture (Vlada RS 2015, 18–21).

Slovenija je podpisala krovne mednarodne sporazume o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti s štiridesetimi državami. S petimi državami so ti sporazumi posledica nasledstva, poleg tega pa ima država sklenjena še posebna sporazuma z Združenimi državami Amerike (področje dediščine in Fulbrightov program), Veliko Britanijo in Francijo glede kulturnih centrov (MZZ RS 2016c).

Ker je druga izbrana država primerjave diplomatskega dela Avstrija, se v nadaljevanju osredotočam na Sporazuma med Vlado RS in Vlado RA o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti (v nadaljevanju BATKIZ, po zakonu o ratifikaciji sporazuma v RS). V sporazumu je glede odnosov z Avstrijo v aktualni strategiji predvideno

njegovo »vsestransko uresničevanje« (Vlada RS 2015, 17)⁸⁸. Z ozirom na predmet raziskovanja diplomskega dela naj bi si podpisnici po sporazumu poleg drugih področij⁸⁹, ki jih zajema sporazum, prizadevali podpirati tudi »neposredno sodelovanje med ustanovami na področju kulture, zlasti umetnosti« (BATKIZ, 1. čl. sporazuma). Sodelovanje naj bi prispevalo k izboljšanju »poznavanja kulture druge pogodbenice in nadaljnega razvoja kulturnega sodelovanja na vseh področjih in na vseh ravneh, da bi s tem prispevali k evropski kulturni identiteti« (BATKIZ, 10(1). čl. sporazuma). Za doseganja tega pa sta državi v sporazumu predvideli pomoč: »pri gostovanjih umetnikov in umetniških ansamblov, pri prirejanju koncertov, gledaliških predstavah in drugih umetniških prireditvah« (BATKIZ, 10(2a). čl. sporazuma), kar je relevantno za nacionalna dramska gledališča kot predmet raziskave diplomskega dela.

Za izvajanje sporazuma sta pogodbenici predvideli tudi posebne izvedbene programe (BATKIZ, 20. čl. sporazuma), ki jih sprejme posebna slovensko-avstrijska mešana komisija za sodelovanje v kulturi, izobraževanju in znanosti med RA in RS. Po predhodnem izvedbenem programu za obdobje 2008–2012 sta si državi zadali podpirati »sodelovanje na komercialni podlagi med gledališči in gledališkimi skupinami, režiserji in igralci« (Slovensko-avstrijska mešana komisija za sodelovanje v kulturi, izobraževanju in znanosti med RS in RA 2007, 25. čl.). Iz tega lahko izhaja, da naj bi tržna podlaga nosila del finančnega bremena tovrstnega angažiranja. Po aktualnem programu je sodelovanje postavljeno v širši okvir področja uprizoritvenih umetnosti, izvzeto pa je določilo »komercialne osnove«. Iz tega lahko izhaja, da je namen bolj usmerjen v medsebojno poznavanje kultur in s tem v vzpostavljanje dobrih odnosov kot v neposredne ekonomske koristi, ki izhajajo iz tega. Državi tako »spodbujata sodelovanje med umetniki, umetniškimi skupinami in institucijami na področju uprizoritvene umetnosti. Na tem področju pozdravljata izvedbo gostovanj, izmenjav ter medsebojno udeležbo na festivalih in drugih pomembnih prireditvah v obeh državah« (Slovensko-avstrijska mešana komisija za sodelovanje v kulturi, izobraževanju in znanosti med RS in RA 2013, 25. čl.). Državi sta torej predvideli in si prizadevata podpirati tudi sodelovanje na področju gledališč.

⁸⁸ Sporazum sta vladi podpisali 30. aprila 2001, Državni zbor RS ga je ratificiral 15. februarja 2002 (BATKIZ), Nacionalni svet RA pa ga je ratificiral 20. julija 2001 (Parlament RA 2016).

⁸⁹ Poleg kulture so to še: šolstvo, visoko šolstvo, visoko strokovno šolstvo, znanost, raziskave, mladina in šport.

Glede na predmet raziskave diplomske naloge je torej kultura sredstvo in dejavnik doseganja zunanje političnih ciljev države. Država pa med zunanje politične cilje umešča tudi povezavo med kulturo in mednarodno promocijo države in s tem prepoznavnostjo slovenske kulture. Samo varovanje in uveljavitev mednarodnega položaja kulture pa je tudi v nacionalnem interesu države. Pri tem naj bi spodbujala pretočnost umetniških del, pa tudi podpirala gostovanja umetniških ansamblov, sodelovanje med gledališkimi skupinami, režiserji in igralci, kot sodelovanje pa predpostavlja vzajemne odnose. Javne kulturne dobrine, za katere država v uresničevanju javnega interesa v kulturi zagotavlja pogoje preko nacionalnih dramskih gledališč, so torej tako sredstvo, ki prispeva k uresničevanju cilja promocije države. Hkrati pa tovrstno sodelovanje, v primeru na primer izmenjave predstav v nacionalnem dramskem gledališču, prispeva tudi k dodatni ponudbi domačemu občinstvu.

4.1.2 Kultura in zunanje politična infrastruktura Slovenije

Kot izhaja iz predhodnega poglavja, je kulturna diplomacija predvidena kot orodje slovenske zunanje politike. Pri tem pa je torej diplomacija »del zunanje politike, njen instrumentalni, od nje neločljivi del« (Petrič 2010, 36). Predviden je za »uresničevanje ciljev in izvrševanje sprejetih odločitev na miren način, z diplomatskimi sredstvi, predvsem s pogajanjem, hkrati pa tudi osebje/m/, ki zunanjo politiko izvajajo« (prav tam).

Zakon o zunanjih zadevah določa, da ima MZZ RS osrednjo vlogo na področju mednarodnih odnosov RS (Vlada RS 2015, 9). V strukturo ministrstva pa spada tudi mreža diplomatsko-konzularnih predstavništev RS. To zunanje politično infrastrukturo trenutno sestavlja 52 predstavništev, od tega 37 veleposlaništev, 7 stalnih predstavništev, 6 konzulatov (od tega pet generalnih), 1 urad (Palestina) in 1 gospodarski urad (MZZ RS 2016b, 88–90). Poleg tega ima Slovenija tudi 119 (od tega 18 generalnih) konzulatov, ki jih vodijo častni konzularni funkcionarji (MZZ RS 2016b, 78). Ti so imenovani izmed uglednih oseb, živečih v sprejemni državi (MZZ RS 2013a, 49. čl.) in sami krijejo stroške delovanja konzulata (MZZ RS 2013a, 42. čl.), pri svojem delu pa ta »konzulat informira o Sloveniji, njenem gospodarstvu in kulturi ter v sodelovanju z nadzornim predstavništvom pomaga pri navezovanju stikov na

gospodarskem, kulturnem, znanstvenem, izobraževalnem in športnem področju« (MZZ RS 2013a, 8. čl.).

Deklaracija iz 1999 izrecno ni opredelila vloge samih predstavništev. V Deklaraciji iz 2015 pa je izrecno navedeno, da je RS pri izvajanju zunanje politike osredotočena tudi na prednostno področje konzularne dejavnosti, ki med drugim podpira tudi kulturno sodelovanje (DeZPRS-1, III. pogl.). Poleg tega Deklaracija iz 2015 navaja, da je za njeno uspešno izvajanje ključna tudi »čim širša prisotnost Republike Slovenije v tujini in mednarodnih organizacijah, skladno s političnimi in gospodarskimi interesi« (DeZPRS-1, IV. pogl.). Kulturnih interesov torej ne navaja. Glede na izhodišče zunanjepolitične strategije, da kultura z doprinosom k mednarodni podobi države prispeva k uspešnejšemu doseganju drugih političnih in gospodarskih ciljev (Vlada RS 2015, 30), pa lahko politične in gospodarske interese za pristnost RS v tujini povežem tudi s kulturnimi. V diplomatski mreži RS sta tako po aktualni strategiji predvideni tudi »krepi/tev/ kulturne diplomacije in podp/ora/ kulturn/emu/ in kreativn/emu/ sektor/ju/« (Vlada RS 2015, 3). Iz tega pa lahko izhaja tudi podpora nacionalnim dramskim gledališčem, ki so del tega sektorja.

Kot je že navedeno, se Deklaracija iz 2015 (kot ključnim strateškim dokumentom (DeZPRS-1, uvod)) in strategija (neposredno poimensko (Vlada RS 2015, 6)) povezujeta tudi s kulturnopolitičnim strateškim dokumentom, aktualnim NPK (ReNPK14–17). Slednji pa po drugi strani tudi predvideva okrepljeno sodelovanje MK RS z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi ter »prizadevanj/e/ za pozitivno prepoznavnost in obseg ter kvaliteto dosega predstavitev slovenske kulture tujim javnostim kot pomemben/im/ element/om/ javne diplomacije Republike Slovenije (ReNPK14–17, 19. pogl).

Nadalje je po Deklaraciji iz 2015 za njeno uspešno izvajanje ključna tudi »sodobna, učinkovita, profesionalna in ustrezno opremljena diplomacija ter skrb za njeno obnavljanje in razvoj« (DeZPRS-1, IV. pogl.). To v povezavi s kulturo razširi strategija v »ustrezno usposobljenost diplomatskih predstavnikov za vlogo ambasadorjev slovenske kulture« (Vlada RS 2015, 30), tej vlogi pa doda tudi postavitev kulturnih atašejev ali kulturnih centrov na ključnih lokacijah. Slednje pa je enakovredno zapisano tudi v NPK (ReNPK14–17, 19. pogl). NPK pri tem izpostavlja, da RS nima »kulturnih

atašejev, kot jih imajo druge primerljive države»⁹⁰ (ReNPK14–17, 19. tč.). Hkrati pa je v aktualnem zunanjepolitičnem strateškem dokumentu zapisano, da so kulturni atašeji in centri »zaradi sinergije, prepoznavnosti in ekonomičnosti integrirani v diplomatska predstavništva in konzulate. Izjemoma in kjer organski razvoj tako narekuje, se lahko oblikujejo fizično ločena kulturna predstavništva /.../, lahko tudi kot del Slovenske hiše⁹¹« (Vlada RS 2015, 30), in sicer kot »oblike celovite (političnodiplomatske, gospodarske, izobraževalne, znanstvene in kulturne) slovenske navzočnosti« (Vlada RS 2015, 31). Vlada je doslej kot skupni projekt MZZ RS in MK RS ustanovila dva kulturna centra z namenom promocije in spodbujanjem sodelovanja slovenske kulture in umetnosti.

Kot ugotavljajo Smitsova in drugi (2016, 29–30), obstajata dva modela organiziranosti kulturnih centrov, in sicer centralizirane vladne agencije (na primer Kulturni forumi ali Francoski inštituti) ali neodvisne decentralizirane organizacije (na primer British Council ali Goethe-Institut). Glede na to, da sta kulturna centra ustanovili ministrstvi, ju lahko umestim med centralizirane vladne agencije. Za SKICO ugotavljajo Podgornikova in drugi, da to »ni samostojni kulturni center, ampak deluje v okviru veleposlaništva« in predstavlja »zametek kulturne diplomacije« (Podgornik in drugi 2012, 201). Vendar naj način organiziranosti ne bi pomenil, da so centralizirano organizirani kulturni centri bolj omejeni pri svoji dejavnosti (Smitsova in drugi 2016, 30).

MZZ RS in MK RS pa sodelujeta tudi znotraj Mreže evropskih nacionalnih kulturnih inštitutov – EUNIC (*European Union National Institutes for Culture*) (MZZ RS 2016b, 70). Ta mreža je bila ustanovljena leta 2006 kot neformalna mreža, leta 2011 pa se je preoblikovala v formalno združenje (BMEIA 2015c, 294). Združuje 33 kulturnih inštitutov iz vseh 28 držav članic EU, usmerjeno je v izmenjavo znanj in skupnih mednarodnih projektov sodelovanja in je tudi priznani partner EU (prav tam; Mreža evropskih nacionalnih kulturnih inštitutov 2016). Svojo dejavnost izvaja tudi s pomočjo lokalnih grozdov (*clusters*), »večina (slovenskih, op. a.) veleposlaništev je članov

⁹⁰ Zadnje poročilo MZZ RS (2016b) tudi niti ne omenja kulturnih atašejev (z razliko od obrambnih, policijskih, okoljskih in znanstvenih).

⁹¹ Potrebe, možnosti in lokacije predstavljanja preko koncepta Slovenske hiše so še premet srednjeročnega razmisleka (Vlada RS 2015, 31).

lokalnih grozdov EUNIC in dejavno sodeluje pri izvedbi skupnih projektov /.../ /p/rojekti se večinoma sofinancirajo iz kulturnega sklada« (MZZ RS 2016b, 70).

MZZ RS in veleposlaništva namreč v sodelovanju z MK RS podpirajo promocijo in mednarodno dejavnost slovenske kulture ter umetnosti tudi na podlagi drugih mehanizmov. S kulturnim skladom tako ministrstvu zagotavljata sredstva⁹² za podporo kulturnim projektom, ki se izvajajo v okviru diplomatsko konzularnih predstavništev. Pri tem pa so tudi predstavništva tista, ki »na podlagi lastne ali druge pobude za izvedbo kulturnega projekta poda/jo/ predlog za sofinanciranje posameznega kulturnega projekta« (MK RS in MZZ RS 2011, 4. čl.). Cilj sofinanciranja pa je »spodbujanje medkulturnega dialoga in izvajanje kulturnega sodelovanja v zunanjih odnosih, ki se uresničuje s predstavitvijo odličnosti slovenskih dosežkov v kulturi ter s spodbujanjem bilateralnega in multilateralnega sodelovanja« (MK RS in MZZ RS 2011, 2(2). čl.), pri čemer naj bi bili projekti usmerjeni v »trajnejše sodelovanje« (MZZ RS 2016b, 69). S tem mehanizmom naj bi bili torej v duhu zunanje- in kulturnopolitičnih ciljev s sodelovanjem diplomatsko-konzularnih predstavništev podprti kakovostni kulturni projekti trajnejšega mednarodnega sodelovanja. Poleg tega MK RS na podlagi javnega razpisa omogoča tudi bivanje umetnikov v umetniških rezidencah⁹³ v New Yorku, Londonu, Berlinu in na Dunaju. Cilj bivanja je »krepit/ev/ umetniške ustvarjalnosti posameznikov ali umetniških skupin prek mobilnosti in medkulturne izmenjave idej, znanja in praks« (MK RS 2015c, 1). Veleposlaništva pa pri tem nudijo pomoč na lokaciji in bivajoče umetnike vključujejo v promocijske aktivnosti (MZZ RS 2016b, 70).

Za diplomatsko-konzularna predstavništva RS je torej predvidena vloga pri uresničevanju in vključenost v zasledovanje zunanjepolitičnih in kulturnopolitičnih ciljev. Za zunanjepolitično infrastrukturo v tujini zunanjepolitični in kulturnopolitični strateški dokumenti predvidevajo sodelovanje med sektorjema kulture in zunanjih zadev, predvsem pri možnosti vzpostavitve kulturnih atašejev, kulturnih centrov oziroma zagotovitvi ustrezne usposobljenosti diplomatskega osebja. Podpora kulturi v zunanjepolitični infrastrukturi v tujini temelji skoraj v celoti na diplomatsko-

⁹² Vsako ministrstvo za kulturni sklad zagotovi polovico sredstev, v letu 2015 je bilo za sklad namenjenih skupno sto tisoč evrov (MZZ RS 2016b, 69).

⁹³ Rezidence so v najemu MK RS, ki izbranim na razpisu tudi povrne potne stroške do določenega zneska (MK RS 2015c, 1).

konzularnih predstavništvih z izjemo dveh kulturnih centrov. Iz tega lahko izhaja, da RS kulturno diplomacijo izvaja v okviru drugih zunanje-političnih nalog in ne kot samostojno področje. S tem ji pripisuje manjšo vlogo, kot je na primer v primeru Velike Britanije in mreže British Councilov. Zunanje-politični strateški dokument pri dejavnosti diplomatsko-konzularnih predstavništev tudi povezuje nacionalni in javni interes, saj naj bi si predstavništva poleg promocije slovenske kakovostne kulture in države tudi prizadevala za zagotavljanje ugodnih pogojev mreženja sodelovanja in koprodukcije in s tem za kakovostno domačo ponudbo. MZZ RS in MK RS pa s sodelovanjem diplomatsko-konzularnih predstavništev v tujini zagotavljata tudi posebne mehanizme podpore kulturnim projektom in posameznikom. Glede na strateške dokumente in mehanizme podpore je torej kultura predvidena in vključena v dejavnost zunanje-politične infrastrukture v tujini, toda pri tem skoraj na celoti omejena na diplomatsko-konzularna predstavništva.

4.2 Primer Avstrije

4.2.1 Kultura v zunanje-političnih ciljih

B-VG samega pojma nacionalnega interesa ne uporablja. Kot je že navedeno, je Avstrija zvezna država. Tako ustava predvideva tudi pristojnost zveze pri zakonodaji in izvajanju »zunanjih zadev, vključno s političnim in gospodarskim zastopanjem v tujini« (B-VG, 19(1). čl., 2. tč.). Zunanje-politične naloge so tako primarno na ravni zveze⁹⁴. Na zvezni ravni pa je zunanja politika primarno v odgovornosti BMEIA RA, ki ima kot posebno področje delovanja predpisane tudi odnose s tujino na področju kulture (*kulturellen Auslandsbeziehungen*) (Zvezni zakon o številu, delovnem področju in ustanovitvi Zveznih ministrstev, 2. pogl., B. odst., 1. tč.).

Povezava med kulturo in zunanje-političnimi cilji je razvidna iz aktualnega Delovnega programa Zvezne vlade RA 2013–2018 (v nadaljevanju Delovni program 2013). Med cilji na področju umetnosti in kulture je navedena »vidnejša mednarodna podoba

⁹⁴ Ustava sicer predvideva, da dežele glede področij njihove pristojnosti lahko samostojno sklepajo pogodbe s sosedskimi državami (ali njihovimi deli) (B-VG, 16(1). čl.). Vendar se ne glede na to državne pogodbe sklepajo na zvezni ravni (B-VG, 19(1). čl., 2. tč.), dežele pri tem lahko podajo mnenje, ki pa ga zveza lahko zavrne le v primeru utemeljenih zunanje-političnih razlogov (B-VG, 19(1). čl., 2. tč.; 23d(2). čl.; 23e(4). čl.).

Avstrije, kot dežele umetnosti in kulture⁹⁵« (BKA RA 2013, 49)⁹⁶. Pri tem navaja tudi izziv »krepitve in nadaljnjega razvoja podobe in mednarodnega položaja Avstrije kot dežele umetnosti in kulture« (prav tam), kar lahko povežem tudi z načelom in ciljem zunanje politike. Kultura in umetnost sta torej predvideni kot sredstvi mednarodne promocije in ustvarjanja relativnega položaja države v mednarodni skupnosti. Pri tem pa Delovni program 2013 poleg mehanizmov mobilnosti umetnikov in izmenjav predvideva tudi okrepitev položaja kulture in umetnosti v postopkih in programih EU, boljšo izrabo obstoječih mehanizmov predstavljanja Avstrije v tujini in tudi posebno strategijo za krepitev podobe Avstrije kot dežele kulture in umetnosti, ki naj bi vključevala širok nabor deležnikov in uresničevala projekt znamčenja države (BKA RA 2013, 49). Projekt znamčenja (*Nation Brand Austria – Competitive Identity*) je bil projekt zvezne vlade v obdobju 2011–2013 in je naslavljal vprašanje podobe Avstrije v tujini. Med drugim je predvidel tudi krepitev javne diplomacije in odnosov na področju kulture (Zvezno ministrstvo za gospodarstvo družino in mlade RA in drugi 2013). Izvajanje projekta je v odgovornosti zveznega ministrstva, pristojnega za gospodarstvo (BKA RA 2015c, 11). Vendar kot izhaja iz spletne strani tega ministrstva (Zvezno ministrstvo za znanost, raziskovanje in gospodarstvo RA, 2014), dodatni koraki pri projektu niso bili izvedeni. V aktualnem organigramu ministrstva (Zvezno ministrstvo za znanost, raziskovanje in gospodarstvo RA, 2016) prav tako ni navedena za ta namen predvidena agencija.

Tudi predhodni delovni Delovni program Zvezne vlade RA (v nadaljevanju Delovni program 2008) je bil usmerjen v predstavljanje mladih avstrijskih umetnikov v tujini in s tem v izgradnjo podobe »moderne in sodobne Avstrije«, poleg tega pa tudi v okrepljeno medsektorsko sodelovanje, upoštevanje in podporo razvoju EU dimenzije kulturne politike ter koriščenje EU mehanizmov podpore (BKA RA 2008, 234–235)⁹⁷. Rdeča nit obeh delovnih programov Zvezne vlade ter prečenja kulture v zunanjepolitičnih ciljih je torej promocija in gradnja podobe države s pomočjo kulture in zavzemanje za položaj kulture na EU ravni.

⁹⁵ Ta cilj je primarno v odgovornosti ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve (BKA RA 2015c, 11).

⁹⁶ Delovni program Zvezne vlade RA 2013–2018 (Arbeitsprogramm der österreichischen Bundesregierung 2013–2018: Erfolgreich. Österreich) je Zvezna vlada RA predstavila decembra 2013.

⁹⁷ Delovni program Zvezne vlade RA (Regierungsprogramm 2008–2013: Gemeinsam für Österreich: Regierungsprogramm für die XXIV. Gesetzgebungsperiode) je Zvezna Vlada RA objavila leta 2008.

Oba delovna programa za odnose s tujino večinoma uporabljata pojme, kot so varnostni interes, avstrijski interesi v tujini in po svetu, lastni interesi Avstrije, ali parcialno – gospodarski interesi (BKA RA 2008; 2013). V Delovnem programu 2008 je sicer nacionalni interes naveden pri varovanju nacionalnih interesov glede EU energetske politike (BKA RA 2008, 38), a hkrati tudi glede splošne oskrbe z elektriko in plinom (BKA RA 2008, 31), pri čemer pa v aktualnem delovnem programu skrb za energetska omrežje na primer poveže z javnim interesom (BKA RA 2008, 32), samega pojma nacionalnega interesa pa niti ne navede. Glede na Delovni program 2008 torej pojem nacionalni interes ni niti splošno niti dosledno uporabljen pojem. Interesi države v razmerju do njenega mednarodnega okolja pa so izraženi tudi z drugimi pojmi, ki jih obravnavam v 'duhu' konceptualizacije nacionalnega interesa⁹⁸. V povezavi s tem pojmom predhodni delovni program vlade navaja tudi pojem »mednarodne kulturne politike« (*Auslandskulturpolitik*)⁹⁹, ki naj bi »usmerjeno podpirala avstrijske interese v Evropi in po svetu« (BKA RA 2008, 249) s »posredovanjem podobe moderne Avstrije« (prav tam). Pri tem naj bi se Avstrija predvsem osredotočala na predstavljanje mladih avstrijskih umetnikov v tujini (kot cilju) in izrabo mreže zunanjepolitične infrastrukture¹⁰⁰ ter medresorsko sodelovanje (kot načinu) (BKA RA 2008, 249–250).

Cilje in naloge mednarodne kulturne politike opredeljuje tudi poseben strateški dokument BMEIA RA – Koncept mednarodne kulturne politike (*Auslandskulturkonzept*). Prva tovrstna strategija je bila sprejeta leta 2001¹⁰¹, pri čemer se je po besedah takratnega zunanjega ministra med drugim osredotočala na:

ponazarjanje kulturne raznolikosti Avstrije in Evrope; krepitev njenih tradicionalnih povezav s partnerji in ustanovami kulturne politike, uporabo mednarodnega interesa v korist Avstrije, doseganje nadzora opredelitve nad lastnimi tradicijami in pojmovanji kulture ter prevzemanje pobude v kulturnih procesih, ki se tičejo Avstrije (v Heubner 2012, 7–8).

Koncept mednarodne kulturne politike v osnovi izhaja iz dejavnikov (kulturna raznolikost, tradicionalne povezave) za doseganje ciljev (mednarodni interes za Avstrijo, oblikovanje – konceptualizacija sporočila lastne kulture in prevzemanje

⁹⁸ Glej poglavje 2.2.3.

⁹⁹ Uporabljam prevod iz angleščine (*International Cultural Policy*) (BMEIA RA 2016a).

¹⁰⁰ Glej poglavje 4.2.2.

¹⁰¹ Prenovljena strategija je bila sprejeta leta 2011 (Heubner 2012, 8), aktualna pa je sprejeta za obdobje 2015–2018.

mednarodne pobude). Pri doseganju tega pa naj bi se Avstrija osredotočala na komuniciranje in dialog (prav tam).

Aktualno veljavni Koncept mednarodne kulturne politike 2015 (v nadaljevanju Koncept 2015) je prav tako usmerjen k »posredovanju moderne podobe Avstrije v svetu« (BMEIA RA 2015a, 4)¹⁰². Pri tem pa hkrati temelji na potrebah kulture po mednarodnih izmenjavah, kar naj bi pripomoglo k njenemu nadaljnjemu razvoju (BMEIA RA 2015a, 5). V izhodišču lastne dediščine, sodobnih ustvarjalnih dosežkov in predpostavk, da mednarodna sodelovanja in izmenjave prispevajo k »razumevanju, poznavanju in zaupanju« (prav tam) ter v prizadevanju po vzpostavitvi dolgotrajnega sodelovanja (prav tam) strateški dokument opredeljuje tri cilje:

1. Predstavljanje Avstrije v tujini kot inovativno-kreativne dežele z njenim zgodovinsko raznolikim kulturnim in znanstvenim bogastvom, 2. Aktivno sodelovanje pri nadaljnjem razvoju evropske integracije ('enotnost v raznolikosti') in 3. Doseganje dolgotrajnega prispevka h gradnji zaupanja in zagotavljanja miru s pobudami na področju medkulturnega in medverskega dialoga (BMEIA RA 2015a, 6).

Pri tem je Koncept 2015 zemljepisno usmerjen na »sosedske države in države Zahodnega Balkana«, vsebinsko pa na področja »filma in novih medijev, arhitekture, plesa, žensk¹⁰³ v umetnosti in znanosti ter Avstrije kot mesta dialoga« (prav tam). Koncept 2015 tako posveča pozornost tako kulturi kot znanosti. Hkrati je usmerjen navzven (predstavljanje, podpora procesom in pobudam evropske identitete ter kulturnega dialoga v tujini – na podlagi lastnih »izkušenj pri ravnanju z različnimi kulturnimi in jezikovnimi vplivi« (prav tam)) ter tudi navznoter (gradnja evropske identitete in kulturnega dialoga doma). Ta delitev pa se nahaja tudi med predvidenimi ukrepi. V tujino so tako usmerjeni ukrepi krepitve zunanjepolitične infrastrukture in povezane mreže ustanov¹⁰⁴, podpora navzven usmerjenim kulturnim in znanstvenim projektom ter projektom medkulturnega in medverskega dialoga ter zastopanje avstrijskih interesov v postopkih EU in mednarodnih organizacij¹⁰⁵ (BMEIA RA 2015a, 6). Notranje usmerjeni predvideni ukrepi pa so podpora projektom medkulturnega in medverskega dialoga ter EU in drugih mednarodnih kulturnih pobud v Avstriji (prav tam). Ta podpora pa naj bi bila namenjena izvedbi kakovostnih in samostojno izvedenih

¹⁰² Koncept mednarodne kulturne politike 2015 (*Auslandskulturkonzept 2015*) je v veljavi od aprila 2015. Sprejet je za obdobje 2015–2018.

¹⁰³ Poleg položaja žensk strateški dokument izpostavlja tudi mlade (sodobne umetnike in umetnice) (BMEIA RA 2015a, 5).

¹⁰⁴ Glej poglavje 4.2.2.

¹⁰⁵ Strateški dokument pri mednarodnih organizacijah izpostavlja UNESCO.

projektov (BMEIA RA, 10). Torej pri izboru projektov velja kvalitativni kriterij, ki pa je predvsem merilo za trajnostno in ciljno (mladi, multiplikacijski učinek) naravnane projekte (prav tam). Dokument pa tudi predvideva sodelovanje z drugimi resorji, predvsem z BKA RA¹⁰⁶ in drugimi vključenimi zveznimi ministrstvi (na primer področje znanosti, enakosti spolov), z deželnimi vladami in drugimi organizacijami (na primer Avstrijsko gospodarsko zbornico) (BMEIA RA 2015a, 8).

Že predhodni Koncept mednarodne kulturne politike 2011 (v nadaljevanju Koncept 2011) je temeljil na vzpostavljanju podobe države v tujini, prav tako so v obeh obdobjih identični cilji, ukrepi ter predvideno sodelovanje z drugimi resorji, zveznimi deželami in drugimi organizacijami (BMEIA-1 RA 2011a, 4–7)¹⁰⁷. Za razliko od Koncepta 2015 je bil Koncept 2011 geografsko osredotočen na Podonavje, Črnomorsko regijo in Zahodni Balkan (BMEIA-1 RA 2011a, 12) – glede na prva dva našeta torej širše kot aktualno na sosedске države. Poleg tega je razlika tudi pri vsebini ciljev, ki so bili predhodno prav tako osredotočeni na ples in arhitekturo, poleg tega pa predvsem na glasbo, vizualne umetnosti in literaturo (prav tam). Razlika je tudi v tem, da je aktualni program pri »posredovanju sodobnih vidikov kulturnih in znanstvenih dosežkov« bolj usmerjen v podporo mladim, poleg tega pa se osredotoča tudi na položaj žensk v kulturi in umetnosti (BMEIA RA 2015a, 4 in 7). To sicer nakazuje usmerjenost v podporo posameznikom, a strateški dokument pri uresničevanju ciljev vključuje tudi sodelovanje ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve s kulturnimi ustanovami (BMEIA RA 2015a, 11).

V splošni usmeritvi, ne pa nujno tudi identično po vsebini in geografski usmerjenosti, torej primerjava strateških dokumentov različnih obdobj izkazuje (vsaj srednjeročni) kontinuum zunanjepolitičnih ciljev v mednarodni kulturni politiki Avstrije. V izhodišču teh ciljev je tudi težnja po vzpostavitvi dolgotrajnega sodelovanja (BMEIA RA 2015a, 5), vendar se pri tem strateška dokumenta izrecno ne sklicujeta na druge zunanje gospodarske vidike sodelovanja. Koncept avstrijske mednarodne kulturne politike pa poleg same promocije države lahko povežem tudi z doseganjem drugih zunanjepolitičnih ciljev – vendar ne nujno tudi povsem ločeno od promocije. Ti so

¹⁰⁶ Na zvezni ravni je pristojen tudi za področje kulture, glej poglavje 3.2.1.

¹⁰⁷ Koncept mednarodne kulturne politike 2011 (*Auslandskulturkonzept 2011*) je v veljavi od septembra 2011. Sprejet je za obdobje 2011–2014.

predvsem v povezavi z drugim in tretjim ciljem strateških dokumentov okrepitev položaja Avstrije v dejavnostih in postopkih EU. Tudi na širši mednarodni ravni pa so cilji prav tako v procesih medkulturnega dialoga in s tem v splošnem mednarodnem prispevku h »krepitvi demokracije in splošnem spoštovanju človekovih pravic ter temeljnih svoboščin« (BMEIA RA 2015a, 11).

Predmet diplomskega dela sicer najbolj sovпада s prvim ciljem, a izmenjave lahko prispevajo tudi k medsebojnemu razumevanju in s tem tudi k področjema drugih dveh navedenih ciljev. Gledališče izrecno sicer ni navedeno med prioritetskimi cilji, je pa umeščeno med predvidenimi instrumenti¹⁰⁸ Koncepta 2015 tudi podpora in posredovanje »gledaliških in plesnih predstav« (BMEIA-1 RA 2011a, 11; BMEIA RA 2015a, 11).

V delokrogu avstrijskega zveznega ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve, so torej po zakonu izrecno navedeni tudi odnosi s tujino na področju kulture (*kulturellen Auslandsbeziehungen*). Ministrstvo pa ima tudi strateški dokument s cilji, načini in prednostnimi področji uresničevanja mednarodne kulturne politike (*Auslandskulturkonzept*). Zunanje- in kulturnopolitični cilji so v polju mednarodne dejavnosti prepleteni, vendar primarno v odgovornosti ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve. Pri njihovem uresničevanju je predvideno sodelovanje med pristojnimi zveznimi ministrstvi, zveznimi deželami in drugimi organizacijami, predvideno pa je tudi vključevanje kulturnih institucij. Pri tem v strateških dokumentih sama gledališča sicer niso niti izrecno navedena ali posebej izpostavljena. Gledališče tudi ni navedeno med vsebinskimi prioritetaми, a sta podpora in spodbujanje (tudi) gledaliških predstav navedena med predvidenimi mehanizmi. Strateški dokument je usmerjen v promocijo države oziroma ustvarjanje podobe kreativne in inovativne države preko podpore kakovostnim projektom mednarodnih izmenjav in sodelovanja. Pri tem je kakovost merilo za trajnostno in ciljno usmerjene projekte. Hkrati s tem pa naj bi tudi k nadaljnjemu razvoju kulture prispevale mednarodne izmenjave. Avstrija cilje mednarodne kulturne politike povezuje tudi z gradnjo evropske identitete ter razvojem medkulturnega in medverskega dialoga, pri čemer država predpostavlja svojo aktivno in reprezentativno vlogo na podlagi lastnih izkušenj soočenja z različnimi kulturami. Poleg

¹⁰⁸ Glej poglavje 4.2.2.

promocije si torej prizadeva doseči tudi druge cilje uveljavljanja položaja znotraj procesov in same EU (evropska identiteta) ter širše v svetu (medkulturni dialog). Ti cilji pa niso nujno ločeni od promocije. Doseganja zunanjih gospodarskih interesov strateški dokument izrecno in neposredno sicer ne navaja. V osnovnih usmeritvah strateških dokumentov vsaj srednjeročno velja kontinuum zunanjepolitičnih ciljev v mednarodni kulturni politiki Avstrije. Pojma nacionalni interes dokumenti ne uporabljajo niti splošno niti dosledno. V smislu opredelitve pojma v diplomskem delu¹⁰⁹ pa so interesi države do njenega mednarodnega okolja izraženi z različnimi besednimi zvezami.

4.2.2 Kultura in zunanjepolitična infrastruktura Avstrije

Kot je omenjeno v predhodnem poglavju, je po zakonu zvezno ministrstvo, pristojno za zunanje zadeve, primarno odgovorno za mednarodno kulturno politiko. Pri tem sodeluje tudi z drugimi zveznimi resorji, deželami in drugimi organizacijami. V zasledovanju ciljev aktualnega strateškega dokumenta so predvideni instrumenti kulturnopolitičnega oddelka na ministrstvu med drugim usmerjeni v podporo in izvedbo prireditev v Avstriji, usmerjanje, podporo in potrjevanje programov predstavništev, izpogajanja in uzakonitve sporazumov in uveljavljanje interesov v mednarodnih organizacijah. Predvideno pa je tudi sodelovanje z drugimi kulturnimi ustanovami (BMEIA RA 2015a, 10).

Kot je navedeno v aktualnem strateškem dokumentu, bo »preko svetovne mreže mednarodne kulturne politike pripravljena podlaga za bodoča sodelovanja. Raziskane bodo možnosti mednarodnega sodelovanja. Izoblikovane bodo teme in vsebine, sodelovanje pripravljeno, partnerstvo najdeno in srečanja omogočena« (BMEIA RA 2015a, 5). Podobno je vlogo te mreže izpostavil tudi že predhodni delovni dokument vlade kot »integralni in nadaljnje krepitev potreben sestavni del zunanje politike« (BKA RS 2008, 249). Tako imenovana mreža mednarodne kulturne politike igra torej pomembno vlogo pri doseganju zastavljenih ciljev mednarodne kulturne politike in širše avstrijske zunanje politike. Avstrijsko zunanjepolitično infrastrukturo v mreži

¹⁰⁹ Glej poglavje 2.2.3.

mednarodne kulturne politike trenutno sestavlja 80 veleposlaništev¹¹⁰, 8 generalnih konzulatov, približno 300 častnih konzulatov, 2 urada za sodelovanje¹¹¹ in 29 kulturnih forumov (BMEIA RA 2015a, 8). V zunanjepolitični infrastrukturi ima Avstrija sicer tudi 5 stalnih predstavništev pri mednarodnih organizacijah, posredno pa se lahko poslužuje tudi uradov Avstrijske razvojne agencije v 10 državah in Avstrijskih uradov za razvojno sodelovanje v enajstih državah (BMEIA RA 2015b, 318; 2016b), ki pa jih aktualni strateški dokument ne uvršča v mrežo mednarodne kulturne politike.

Po opredelitvah nalog na spletnih straneh ministrstva so veleposlaništva zadolžena tudi za spodbujanje kulturnih in znanstvenih izmenjav (BMEIA RA 2016b). Pospeševanje kulturnega sodelovanja je opredeljeno tudi med nalogami generalnih konzulatov (prav tam), kot tudi častnih konzulov – »oseb z močnimi avstrijskimi referencami, ki delo opravljajo častno in iz lastnih sredstev zagotavljajo infrastrukturo za opravljanje konzularnega dela« (BMEIA RA 2015b, 318). Kulturnih atašejev zadnji poročili BMEIA RA (2015b, 2015c), z razliko od obrambnih, policijskih, socialnih, kmetijskih, znanstvenih/izobraževanih/tehnoloških atašejev, ne navajata. Vendar je pri pregledu spletnih strani BMEIA RA (2016c) naziv sicer prisoten, na primer pri vodji kulturnega foruma v Budimpešti. A tudi pri tem so vseeno vodje kulturnih forumov predvsem poimenovani z drugimi nazivi, kot so na primer odposlanec (na primer v Parizu, Berlinu, Mexico Cityu ali Ottawi), direktor (na primer v New Yorku, Budimpešti, Londonu ali Rimu), svetovalec (na primer v Bratislavi ali Ljubljani), zgolj ataše (na primer v Tokiu ali Beogradu) ali pa so celo brez naziva (na primer v Moskvi).

Pri izvajanju mednarodne kulturne politike Avstrija pomembno vlogo pripisuje kulturnim forumom kot 'veleposlaništvom za kulturo' (BMEIA RA 2016b). Kulturni forumi v sodelovanju s kulturnimi ustvarjalci in institucijami razvijajo programe in projekte v tujini (državi gostiteljici), pri tem sodelujejo z lokalnimi partnerskimi ustanovami, skrbijo pa tudi za pomoč pri vzpostavitvi stikov avstrijskih umetnikov s tujimi (prav tam). Trenutno ima Avstrija kulturne forume v 27 državah, od devetindvajsetih jih je 23 prostorsko in administrativno vključenih v veleposlaništva

¹¹⁰ Zadnji razpoložljivi podatki (poročila ministrstva, strateški dokument) so za stanje 2014/2015.

¹¹¹ V sodelovanju z Avstrijsko kulturno zvezo Regionalni urad za sodelovanje na področju znanosti in kulture v Sarajevu, BiH ter v Lvivu, Ukrajini. Slednji po zadnjem poročilu sicer ni več opredeljen kot tovrsten urad (BMEIA RA 2015b, 373 in 444).

oziroma generalne konzulate, ostali pa delujejo na ločenih lokacijah (BMEIA RA 2015b, 318; 2015a, 8). Poleg navedenih pa so partnerji veleposlaništev in kulturnih forumov pri izvajanju mednarodne kulturne politike tudi druge avstrijske ustanove, kot je 64 Avstrijskih knjižnic (za področje knjige so pomembne predvsem v mestih, kjer ni avstrijskega predstavništva), 8 Avstrijskih inštitutov (področje nemškega jezika), predstavništva zveznih dežel ter druge ustanove, kot so na primer Zunanje-gospodarski centri, uradi Avstrijske oglaševalsko turistične organizacije (*Österreich-Werbung*) ali avstrijski centri na univerzah (BMEIA RA 2015a, 9; 2015b, 318). Kulturni inštituti delujejo tako po svetu kot znotraj EU, pri kulturnem sodelovanju na evropski ravni pa igrajo tudi vlogo znotraj Mreže evropskih nacionalnih kulturnih inštitutov (EUNIC)¹¹². Od več kot sto lokalnih mrež sodelovanja (*clusters*) EUNIC namreč avstrijski kulturni forumi predsedujejo štirim¹¹³ (prav tam).

Pri mednarodni kulturni politiki pa strateški dokument za predstavništva in kulturne forume predvideva tudi »organizacije, podpore, posredovanja in uvajanja« (BMEIA RA 2015a, 10) lokalnih projektov na področjih filma, knjige, jezika, multimedije in novih medijev, znanosti, predavanj in razprav, koncertov ter »gledaliških in plesnih predstav« (prav tam). Projekte potrjuje zvezno ministrstvo, pristojno za zunanje zadeve in izvajanje mednarodne kulturne politike (prav tam).

V zunanjepolitični infrastrukturi Avstrije je torej pri mednarodni kulturni politiki že na ravni ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve, predvideno sodelovanje s kulturnimi ustanovami. Na ravni izvajanja veleposlaništev oziroma kulturnih forumov pa je tudi predvidena podpora gledališkim predstavam. Avstrija pri izvajanju mednarodne kulturne politike poseben pomen poleg diplomatsko-konzularnih predstavništev pripisuje kulturnim forumom kot 'veleposlaništvom za kulturo', ki v sodelovanju z avstrijskimi umetniki in tudi institucijami razvijajo programe in projekte v tujini (državah gostiteljicah). Kulturni inštituti so povezani z veleposlaništvom oziroma generalnimi konzulati. Kulturnih atašejev zadnja poročila tako na področju zunanje in evropske politike kot tudi »mednarodne kulturne politike« v nasprotju z nekaterimi drugimi atašeji niti ne omenjajo. Glede na izvajanje mednarodne kulturne politike preko

¹¹² Glej poglavje 4.1.2.

¹¹³ Članica mreže je tudi SKICA (glej poglavje 4.1.2), vključena v avstrijsko predsedujočo dunajsko lokalno mrežo. (Slovenski kulturno-informacijski center 2016).

veleposlaništev in z njimi povezanimi kulturnimi centri, strateški dokumenti na tem področju torej kot primarno orodje zastavljajo kulturno diplomacijo. Glede na drugi (evropska identiteta) in tretji cilj (medkulturni dialog) pa to lahko glede na opredelitve v konceptualizaciji¹¹⁴ uvrstim tudi v mednarodne odnose v kulturi. Z realizacijo vzpostavitve podlage za dolgoročno sodelovanje pa se ti odnosi lahko odražajo tudi med samimi izvajalci projektov in s tem pri mednarodnem kulturnem sodelovanju v širšem pomenu izven domene države.

4.3 Sinteza

Zunanja politika za krepitev kulturne identitete in ohranjanja kulture spodbuja kulturno promocijo države. Na tem področju kultura postaja stalni del zunanjepolitične infrastrukture, istočasno pa predstavlja sredstvo za lažjo krepitev in doseganje zunanjepolitičnih ciljev.

S tem namenom je tudi uprizoritvena umetnost del procesov promocije države. Zaradi vloge uresničevanja javnega interesa v kulturi pri tem procesu so izvajalci na področju uprizoritvene umetnosti tudi nacionalni zavodi, katerih ustanoviteljica je država. Iz tega izhaja, da je uprizoritvena umetnost kot del kulturne politike pomemben element v zunanjepolitičnem prostoru, tako kot element nacionalnega interesa kot tudi eno od sredstev zunanje politike.

Smiselno bi bilo, da zunanja politika v sodelovanju s kulturno politiko povezuje svoje zunanjepolitične aktivnosti in neposredno vključuje nacionalne kulturne ustanove, ki so tudi del državnega proračuna.

Z nacionalnimi kulturnimi ustanovami se tako v javnem interesu zagotavljajo pogoji za javne kulturne dobrine, ki pa so lahko tudi sredstvo za doseganje zunanjepolitičnih ciljev, ki jih uresničuje zunanjepolitična infrastruktura, kar se izkazuje z mednarodnimi sodelovanji.

¹¹⁴ Glej poglavje 2.3.2.

V primeru RS so zunanjepolitični cilji glede kulture opredeljeni predvsem v Deklaraciji o zunanji politiki RS, ki vključuje tudi nacionalna dramska gledališča in njihovo mednarodno udejstvovanje. Podobno ima RA strateški dokument Koncept mednarodne kulturne politike, ki opredeljuje enako področje.

Pomembno je, da so za razliko od RS, kjer je zunanja politika usmerjena predvsem v uresničevanje gospodarskih interesov, v primeru RA kot posebno področje delovanja predpisani tudi odnosi s tujino na področju kulture. Na področju zunanjepolitične kulturne infrastrukture je kulturna diplomacija izrazito močnejša v primeru RA. Slednja ima občutno večje število odgovornih oseb (vsaj 13) za področje kulturnega sodelovanja, kljub temu, da niso nujno uradno poimenovani kot kulturni atašeji, več kot 27 kulturnih forumov, ki večinoma delujejo v sklopu predstavništev, in še osem Avstrijskih inštitutov s podobnimi cilji. V primeru RS Deklaracija izpostavlja ustrezno usposobljenost diplomatskih predstavnikov za vlogo ambasadorjev slovenske kulture, saj kulturnih atašejev, kot jih imajo druge primerljive države, nima. Ima dva kulturna centra (na Dunaju in v Berlinu) z namenom promocije in spodbujanja sodelovanja slovenske kulture in umetnosti ter projektno usmerjeno sodelovanje z bivanjem v štirih umetniških rezidencah (New York, London, Berlin in Dunaj). Iz tega bi lahko izhajalo, da bo mednarodna gledališka dejavnost RA prejela v tujini večjo podporo zunanjepolitične infrastrukture kot mednarodna gledališka dejavnost RS. S to analizo se ukvarjam v naslednjem poglavju.

Zunanja politika torej uporablja kulturo za promocijo države, s tem pa se promovira tudi njena kultura. Hkrati pa z ustvarjanjem ugodnih pogojev za doseganje drugih zunanjepolitičnih ciljev to ustvarja tudi ugodne pogoje za razvoj kulturne dejavnosti. V diplomski nalogi kot mednarodno dejavnost nacionalnih dramskih gledališč proučujem gostovanja v tujini in izmenjave gledaliških predstav, koprodukcijska sodelovanja in mreženja nacionalnih dramskih gledališč v okviru mednarodnih gledaliških združenj.

Mednarodna prepoznavnost slovenske kulture je torej umeščena med cilje slovenske zunanje politike. Hkrati si zunanja politika prizadeva tudi za mreženje, tvorno sodelovanje in ustvarjanje pogojev za koprodukcije. V primeru bilateralnih sporazumov (na primeru Avstrije), pa je predvidena tudi pomoč gostovanjem umetnikov in umetniških anasamblov in prirejanju umetniških prireditev. Pri tem glavni

zunanjepolitični strateški dokumenti sicer neposredno ne navajajo gledališč. Vlada RS pa naj bi bila pri uresničevanju zunanjepolitičnih ciljev zavezana k sodelovanju z drugimi subjekti, kamor so glede na predmet diplomskega dela lahko vključena tudi nacionalna dramska gledališča.

V RA si Zvezna vlada prav tako prizadeva k ustvarjanju podobe Avstrije kot dežele umetnosti in kulture, s tem da je strateški dokument (Koncept) usmerjen tudi v sporočanje lastne kulture v tujini. Zunanja politika spodbuja izmenjave, ki prispevajo k medsebojnemu razumevanju. Gledališče izrecno sicer ni navedeno med glavnimi zunanjepolitičnimi cilji, je pa umeščeno med predvidenimi instrumenti kot podpora in posredovanje gledališki predstavi. Nacionalna dramska gledališča pa niso ne v primeru Avstrije ne v primeru Slovenije neposredno navedena kot instrumenti sporočanja kulture države. Torej – kot izhaja iz zunanjepolitičnih dokumentov – državi izrecno ne predvidevata posebne vloge nacionalnih dramskih gledališč kot s strani vlade ustanovljenih in financiranih institucij.

5 Mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč

5.1 Primer Slovenije

5.1.1 Mednarodna dejavnost SNG Drama Ljubljana

Vlada RS je kot ustanoviteljica za SNG Drama Ljubljana predvidela »trajno izvajanje kakovostnih programov in projektov ter posredovanje na področju uprizoritvenih umetnosti v lokalnem, regionalnem in mednarodnem prostoru«¹¹⁵ (Vlada RS 2003, 2. čl.). Večji del finančnih sredstev tako SNG Drami Ljubljana zagotavlja državni proračun, iz katerega so ji namenjena tudi sredstva za mednarodno dejavnost.

Tabela 5.1: Prikaz proračunskih sredstev (v evrih)

Leto	Sprejeti proračun RS	Sprejeti proračun MK RS	Višina dodeljenih sredstev SNG Drama Ljubljana	Proračun za programski sklop II
2011	9.652.121.502	198.588.006	4.955.515	65.552
2012	9.013.907.176	176.618.174	4.826.567	77.158
2013	9.631.070.611	163.823.291	5.215.258	50.992
2014	9.816.668.881	164.249.677	4.455.379	83.000
2015	9.947.105.165	157.220.081	4.525.798	75.850

Na podlagi podatkov iz posebnih delov proračuna, ki jih je objavilo Ministrstvo za finance RS, Poročil o (so)financiranju kulturnih programov in projektov MK RS ter letnih poročil SNG Drama Ljubljana so v Tabeli 5.1 prikazani: sprejeti proračun RS, sprejeti proračun MK RS, višina sredstev, namenjenih financiranju kulturne dejavnosti SNG Drama Ljubljana, ter višina sredstev, ki jo država namenja izvajanju programa v osnovnem obsegu programskega sklopa II. V programu dela SNG Drama Ljubljana je namreč dejavnost javnega zavoda razdeljena na programski sklop I, ki vključuje premierne uprizoritve, ponovitve uprizoritev iz preteklih sezon, gostovanja drugih gledališč in gledaliških skupin, gostovanja SNG Drama Ljubljana v Sloveniji in pri Slovencih v zamejstvu in programski sklop II, ki vključuje mednarodno dejavnost (SNG Drama Ljubljana 2016, 11). Iz tabele je razvidno, da je iz državnega proračuna MK RS glede na leto 2011 vsako leto zagotovljenih manj sredstev, iz česar lahko sklepam, da je posledica tega znižanja tudi nižanje dodeljenih sredstev javnemu zavodu SNG Drama Ljubljana ter nižanje prihodkov za programski sklop II – mednarodno sodelovanje. Kljub temu je bilo v letih 2012 in 2014 za mednarodno dejavnost namenjenih več sredstev glede na predhodno leto. Večji prihodki SNG Drama Ljubljana so bili v letu

¹¹⁵ Za opredelitev poslanstva SNG Drama Ljubljana glej poglavje 3.1.2.

2013, kljub temu, da je bil sprejeti proračun MK RS, za leto 2013 za 7,2 odstotka nižji kot v letu 2012. Vzrok tega povečanja je verjetno v 7 dodeljenih sredstev za nakup opreme in vzdrževanje v višini 700.000,00 evrov, ki se nanašajo na prenovo SNG Drama Ljubljana (SNG Drama Ljubljana 2014c, 5).

Delež dodeljenih sredstev za mednarodno dejavnost, ki jih zagotavlja MK RS, se tako giblje od malo manj kot 1 odstotek do 1,9 odstotka glede na celotna dodeljena sredstva SNG Drama Ljubljana. Glede na sprejeti proračun MK RS pa se delež dodeljenih sredstev za mednarodno dejavnost giblje od 0,03 odstotka do 0,05 odstotka.

Nacionalna dramska gledališča torej ne ustvarjajo zgolj kulturnih dobrin v obliki javnih kulturnih dobrin, ki uresničujejo javni interes na področju kulture za pripadnike slovenskega naroda. Načinov vključevanja v mednarodni prostor je v času mobilnosti in mednarodnega povezovanja več. Lahko govorimo o parcialnem vpenjanju in nastopanju posameznih elementov kulturnih dobrin v mednarodnem prostoru prek dobro razvite mobilnosti posameznih umetnikov, tudi gledaliških, in mreženja. Pomembno je tudi npr. lociranje slovenskih gledaliških tekstov v tuje produkcije, a najpomembnejše in za nalogo osrednje je vpenjanje celostnih kulturnih dobrin v obliki gostovanj slovenskih nacionalnih gledališč v tujini. Lahko pa poteka pretok tudi v drugi smeri in se kulturne dobrine preko mednarodne dejavnosti dodatno zagotavljajo domačemu občinstvu z izmenjavami ali koprodukcijскими sodelovanji in koprodukcijami, katerih namen je tudi prenašanje znanj in izkušenj.

Osnovna namena udeležbe SNG Drama Ljubljana na gostovanjih v tujini sta krepitev njene prepoznavnosti in konkurenčnosti ter sledenje novim gledališkim trendom, kar je vizija gledališča (SNG Drama Ljubljana 2016a, 6–9). Gostovanj pa se SNG Drama udeleži na pobudo vabil gledališč in festivalov. Do gostovanj pride tudi po načelu vzajemnosti v smislu izmenjav. Gostovanja potekajo tudi zaradi izvedbe skupnih projektov partnerskih gledališč. Seveda pa je pogoj za izvedbo gostovanja tudi zadostna višina zagotovljenih sredstev. Pri mednarodnih gostovanjih je pravilo, da se finančna sredstva, ki so namenjena za mednarodno delovanje, praviloma proporcionalno delijo med obe strani (SNG Drama Ljubljana 2016a, 25). Gostujoče gledališče običajno prevzame visoke stroške prevozov in dnevnic (prav tam).

Tabela 5.2: Število koprodukcij in gostovanj

Leto	Št. mednarodnih gostovanj v tujini	Št. gostujočih predstav (slo/tujina)	Št. gostovanj pri zamejcih po svetu
2011	14	24 (19/5)	6 (3 Avstrija)
2012	8	24 (20/5)	3 (3 Avstrija)
2013	9	15 (13/2)	10 (2 Avstrija)
2014	13	21 (21/0)	9 (5 Avstrija)
2015	11	8 (4/4)	8 (3 Avstrija)

V Tabeli 5.2 so na podlagi podatkov iz letnih poročil SNG Drama Ljubljana prikazani podatki o predstavah, ki se nanašajo na mednarodno sodelovanje. Iz tabele je tako razvidno, da se število mednarodnih gostovanj znižuje.

Tabela 5.3: Programski materialni stroški SNG Drama Ljubljana (v evrih)

Leto	PROGRAMSKI SKLOP II – mednarodno gostovanje
2011	82750
2012	66306
2013	44783
2014	68110
2015	58925

Na podlagi podatkov iz letnih poročil SNG Drama Ljubljana so v Tabeli 5.3 povzeti programski materialni stroški, ki jih je imela SNG Drama Ljubljana. Iz tabele je razvidno, da so bili ti stroški glede na leto 2011 nižji. To je mogoče pripisati manjšemu številu predstav v tujini glede na leto 2011.

Kot je razvidno iz pregleda mednarodnih gostovanj gledališča v sezonah 2010/2011–2014/2015¹¹⁶ v spodnji Tabeli 5.4, SNG Drama Ljubljana organizira gostovanja svojih predstav tudi na različnih lokacijah¹¹⁷ v tujini in se udeležuje različnih tujih gledaliških festivalov.

¹¹⁶ V letnih poročilih so navedeni podatki za koledarska leta. Ker pa je repertoarno gledališče pri svojem delu programsko vezano na sezono in zaradi primerjave z mednarodno dejavnostjo Burgtheatra (glej poglavje 2.2.1), ki poročila veže na sezono, sem ustrezno prilagodil tudi podatke za SNG Drama Ljubljana v Tabeli 5.2.

¹¹⁷ Predvsem v gledališčih, lahko pa tudi v drugih dvoranah (na primer kulturni dom/center v Avstriji).

Tabela 5.4: Gostovanja SNG Drama Ljubljana v tujini

sezona/gostovanje	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	SKUPNO ¹¹⁸
število gostovanj	22	14	17	12	18	83
število različnih naslovov predstav na gostovanjih	8	6	10	8	10	30
število naslovov domačega avtorja	1	0	3	3	4	7
število naslovov domačega režiserja	6	5	5	6	7	22
število predstav	25	20	31	16	25	117
udeležbe na različnih festivalih (število festivalov/predstav/različnih naslovov)	6/7/3	6/11/1	8/11/4	6/8/5	7/8/5	27/45/11
udeležbe na različnih ¹¹⁹ drugih lokacijah – brez festivalov (število lokacij/predstav/različnih naslovov)	10/18/8	8/9/5	7/20/7	6/8/5	7/17/7	21/72/28
od tega število gostovanj ¹²⁰ pri Slovencih v zamejstvu (število gostovanj/predstav/različnih naslovov/različnih lokacij)	8/9/6/4	4/4/3/4	5/11/4/3	3/4/3/3	7/11/4/4	27/39/19/5
število različnih držav ¹²¹ gostovanj	10	9	6	8	7	17

V izhodišču mednarodna gostovanja gledališča povezujem s promocijo del domačih avtorjev, ker se s tem promovirajo tudi avtor in slovenska dramska besedila. Glede na podatke iz Tabele 5.4 so ta v deležu vseh naslovov del, ki so jih prikazovali na gostovanjih, predstavljala le slabo četrtino. Bolj pa je z mednarodnimi gostovanji povezana promocija slovenskih režiserjev, ki so v deležu vseh naslovov predstav na gostovanjih pripravili skoraj tri četrtine naslovov predstav. Vendar pri avtorjih iz dodatnega pregleda poročil in podatkov (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a; 2016c; Sigledal – Portal slovenskega gledališča 2016) izhaja, da je to vseeno največji posamični delež, saj sta bila sicer vključena eden do dva naslova del avtorjev iz drugih držav, oziroma drugi največji delež predstavljajo ruski avtorji z desetimi odstotki. Glede na število vseh uprizorjenih predstav na mednarodnih gostovanjih iz letnih poročil izhaja, da

¹¹⁸ Ni seštevek sezon, gostovanja so bila lahko z istimi naslovi v različnih sezonah, ali pa so se lokacije oziroma festivali (isti festival, vendar različna izdaja) ponovili v različnih sezonah, ponavljajo se tudi države gostovanj v različnih sezonah.

¹¹⁹ Lokacije gostovanja so se v sezoni lahko ponovile.

¹²⁰ V poglavju 5.2.1 tega podatka ne vključujem, saj Burgtheater teh podatkov v poročilu ne vodi.

¹²¹ Za države glej Tabelo 5.7.

uprizorjena dela različnih domačih avtorjev predstavljajo skoraj 16 odstotkov, ruskih pa na primer dobrih 9 odstotkov. Na mednarodnih gostovanjih v tujini je največkrat uprizarjana predstava nemško-ameriškega avtorja Ernsta Lubitscha (*Ko sem bil mrtev*), ki sama zavzema malo več kot četrtno vseh gostujočih predstav. Pregled izkazuje dejanski trend obdobja 2010/2011–2014/2015, iz katerega lahko zaključim, da dela domačih avtorjev niso bila v večini povezana s promocijo slovenskega nacionalnega dramskega gledališča in njegove dejavnosti v tujini. So pa bili pri tem v večini udeleženi domači režiserji.

Iz navedenega izhaja, da gre za parcialno promocijo domače uprizoritvene umetnosti v smislu promocije slovenskih režiserjev, ne pa v dovolj visoki stopnji promocije del domačih avtorjev.

Kot izhaja iz Tabele 5.4, je SNG Drama Ljubljana v preučevanem obdobju v tujini izvedla skupno 83 gostovanj in pri tem izvedla skupno 117 predstav, kar je v povprečju slabih 17 gostovanj oziroma dobrih 23 predstav na leto. To pomeni 1,4 gostovanje in 2 predstavi na mesec oziroma glede na 10-mesečno repertoarno obdobje¹²² 1,7 gostovanj oziroma dobri 2 predstavi na mesec. Poleg rednega izvajanja repertoarja v matični hiši je gledališče torej glede na povprečje vsaj enkrat mesečno izvedlo tudi gostovanje v tujini z vsaj dvema predstavama.

SNG Drama Ljubljana je s svojimi predstavami v preučevanem obdobju po podatkih iz Tabele 5.4 v tujini gostovala na 27 različnih festivalih. Izven festivalov pa je gostovala neposredno v 21 različnih gledališčih ali prireditvenih dvoranah (na primer kulturni domovi). Skoraj dve tretjini gostovanj v tujini so predstavljala gostovanja izven festivalov, kjer je gledališče tudi predstavilo večino naslovov predstav. Na festivalih pa je gostovalo z dobro tretjino vseh predstav. Tako je bil dosežen manjši učinek promocije države, saj udeležba na festivalih napram lokacijam izven festivalov namreč zagotavlja večjo promocijo gledališča in tako tudi države, ker je na festivalih tako predstavljena širša ponudba predstav, večja pa je udeležba občinstva. Nabor različnih lokacij pa je bil številčnejši kot pri drugih lokacijah gostovanj v tujini. V tej primerjavi, z razmerjem skoraj 1:1,3 v prid festivalom, to izkazuje večjo raznolikost pri udeležbi na

¹²² Julija in avgusta načeloma v matični hiši ni predstav, iz pregleda po preučevanih obdobjih (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a) pa izhaja, da je bilo v teh terminih izvedenih pet gostovanj v tujini.

festivalih. Hkrati nabor naslovov uprizoritev, v razmerju več kot 1:2,5 v prid drugim gostovanjem, izkazuje večjo usmerjenost udeležbe na festivalih z le določenimi predstavami. Skupno z vsemi gostovanji v tujini pa je SNG Drama Ljubljana gostovala v sedemnajstih različnih državah. Festivali omogočajo lažje obveščanje javnosti in posledično večji obisk predstav. Tudi po izkušnjah SNG Drama Ljubljana (2016a, 9) se je izkazalo, da so predstave, izvedene v sklopu festivalov, bolje obiskane, saj je zanimanje za dogodke večje. Prav tako pa festivale spremlja tudi obfestivalsko dogajanje (na primer pogovori z avtorji, razprave), kar tudi po oceni SNG Drama Ljubljana (2016a, 24) pri gledalcih doseže večji interes za ogled predstav.

Ugotavljam, da SNG usmerja svoje aktivnosti predvsem na festivale, ki za SNG Drama Ljubljana lahko pomenijo vir širjenja prepoznavnosti gledališča. Poleg tega se v okviru festivalov učinkoviteje sledi trendom gibanja na področju uprizoritvene umetnosti.

Vlada RS je kot ustanoviteljica javnega zavoda med nalogami javne službe za SNG Dramo Ljubljana predvidela tudi »sodelovanje s slovenskimi kulturnimi organizacijami v zamejstvu in tujini« (Vlada RS 2003, 5. čl.). Sodelovanje z organizacijami Slovencev v zamejstvu¹²³ in po svetu je usmerjeno v krepitev skupnega slovenskega prostora. Vendar je gledališče gostovalo le pri zamejcih v Italiji in Avstriji. Kot izhaja iz Tabele 5.1, je gledališče v preučevanem obdobju pri Slovencih v zamejstvu na petih različnih lokacijah izvedlo skoraj tretjino vseh svojih gostovanj v tujini. Pri tem pa je uprizorilo prav tako tretjinski delež vseh v tujini izvedenih predstav. Zamejcem v Avstriji in Italiji pa je gledališče predstavilo skoraj dve tretjini vseh gostujočih naslovov predstav. Tretjina gostovanj SNG Drama Ljubljana v tujini je bilo tako zaradi izvajanja svojega poslanstva usmerjeno na pet lokacij v zamejstvu.

Skladno s svojim poslanstvom naj bi SNG Drama Ljubljana skrbela tudi za »predstavitev kvalitetne umetniške produkcije z organizacijo gostovanj domačih in tujih gledališč« ter za »predstavljanje lastne umetniške produkcije na gostovanjih po Sloveniji« (Vlada RS 2003, 5. čl.). V preučevanju mednarodne dejavnosti gledališča se

¹²³ Gostovanja SNG Drama Ljubljana v zamejstvu sicer obravnavam kot gostovanja v tujini, vendar jih zaradi tega poslanstva gledališča tudi navajam ločeno. Podobno jih v svojih poročilih ločuje SNG Drama Ljubljana. Vendar Burgtheater pri svojih gostovanjih (glej poglavje 5.2.1) ne razlikuje na primer gostovanj na Južnem Tirolskem od drugih gostovanj. Zato za primerjavo med gledališčema tudi ta gostovanja slovenskega gledališča priključujem sklopu drugih gostovanj.

v Tabeli 5.5 pri gostovanjih v matični hiši osredotočam na gostovanja tujih gledališč, gostovanja po državi pa navajam zaradi primerjave z gostovanji SNG Drama Ljubljana v tujini. Iz navedenega ugotavljam, da gledališče ohranja povezanost s slovenskim zamejstvom v Avstriji in Italiji.

Tabela 5.5: Gostovanja iz tujine v SNG Drama Ljubljana in gostovanja SNG Drama Ljubljana po državi

sezona/gostovanje	2010/2011	2011/2012 ¹²⁴	2012/2013	2013/2014	2014/2015	SKUPNO ¹²⁵
gostovanja po državi (število gostovanj /različnih naslovov/ predstav/različnih festivalov in lokacij)	53/16/ 65/37	61/11/ 78/49	69/14/ 91/43	57/19/ 90/32	60/16/ 70/35	300/48/ 394/79
gostovanja iz tujine (število gostovanj/ različnih naslovov/ predstav)	4/4/4	4/4/4	4/4/4	5/5/5	8/8/8	25/25/25

Po ZUJIK, ki je kot že navedeno krovni zakon v kulturi, »država ustanavlja tiste javne zavode /.../ ki pokrivajo celotno območje Slovenije ali so zaradi vodilne vloge na posameznem področju oziroma posebnega pomena za celovitost slovenskega kulturnega prostora pomembni za vso Slovenijo« (ZUJIK, 65. čl., 1 odst.). Tako tudi SNG Drama Ljubljana po podatkih iz letnih poročil (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a) gostuje po državi v različnih dvoranh (tudi kulturnih domovih), drugih gledališčih in tudi festivalih (na primer Teden slovenske drame, Dnevi komedije in Festival Borštnikovo srečanje). Gledališče je v obdobju preučevanja glede na podatke iz Tabele 5.3 izvedlo skupno 300 gostovanj, na katerih je izvedlo skupno 394 predstav. To v povprečju predstavlja 5 gostovanj in dobrih 6 in pol predstave na mesec oziroma 6 gostovanj in skoraj 8 predstav na mesec v repertoarnem letu. Skupaj je v navedenem obdobju gostovalo na 79 različnih lokacijah s skupno 48 različnimi naslovi predstav. V zadnji preučevani sezoni pa je bilo na primer razmerje med novo uprizorjenimi naslovi in naslovi, s katerimi so gostovali, skoraj 1:1,4, kar odraža visoko število naslovov na gostovanjih.

¹²⁴ Leta 2012 je bil Maribor Evropska prestolnica kulture (EPK). V okviru tega je SNG Drama Ljubljana v Mariboru izvedla 6 gostovanj in skupaj 10 predstav (dveh naslovov, pri enem je bil koproducent javni zavod Maribor 2012 – EPK, ustanovljen za pripravo in izvedbo projekta EPK).

¹²⁵ Ni seštevek sezon, gostovanja so lahko z istimi naslovi v različnih sezonah.

Za analizo pa je pomembnejše razmerje med gostovanji v Sloveniji (Tabela 5.5) in gostovanji v tujini (Tabela 5.4). Tako je gledališče v obdobju 2010/2011–2014/2015 izvedlo kar preko 3,5 krat več gostovanj s skoraj prav tolikokrat več predstavami po Sloveniji kot v tujini. Pri tem pa je na gostovanjih po državi uprizorilo 1,5 krat več naslovov s skupno na preko 1,5 krat več lokacijah kot na gostovanjih po tujini (skupno festivali in druge lokacije). Sorazmerno večji delež gostovanj gledališča torej zavzemajo gostovanja po Sloveniji, kar je sicer pričakovan podatek. Kot je navedeno v poglavju 3.1.2, SNG Drama Ljubljana v letnih poročilih navaja, da ni uveljavljena in prepoznavna v mednarodnem prostoru. To je lahko razlog, da je število vabil na gostovanja v tujino manjše. Prav tako pa je, kot zgoraj navaja člen ZUJIK, tudi interes države kot ustanoviteljice gledališča, da zagotavlja javne kulturne dobrine državljanom Slovenije. K manjšemu številu gostovanj v tujini pripomore tudi dejstvo, da izvedba predstav zahteva višje stroške. Ob upoštevanju zmožnosti omejenega umetniškega ansambla, večji obseg gostovanj po državi ob trajnem izvajanju programov v sami matični hiši gledališča pomeni tudi manjše možnosti za večji dodatni angažma gledališča z gostovanji v tujini.

Kot tudi izhaja iz Tabele 5.5, je v SNG Drama Ljubljana v preučevanjem obdobju v povprečju gostovalo pet tujih gledališč s skupno petimi predstavami na sezono, kar pomeni manj kot dve predstavi in gostovanji na mesec glede na koledarsko leto oziroma dve na repertoarno leto. Skupno pa so pri tem tuja gledališča prikazala v petih sezonah 25 naslovov predstav, kar je, po pregledu podatkov iz zadnjih dveh preučevanih poročil (SNG Drama Ljubljana 2015b, 13–15; 2016a, 11–13), skoraj enakovredno na primer lastni produkciji 22 premier v zadnji preučevani sezoni. Z osredotočanjem zgolj na zadnjo sezono, kjer so bila ta gostovanja najštevilčnejša, je sicer razmerje med naslovi gostujočih tujih predstav in 22 premierami v sezoni celo skoraj tri premiere na eno gostujočo tujo predstavo. Vendar gre pri slednjih le za eno uprizoritev, saj je v Tabeli 5.5 število različnih naslovov in vseh uprizorjenih predstav identično, medtem ko imajo domače repertoarne predstave tudi ponovitve. Glede na primerjavo podatkov iz Tabele 5.2 pa je pri SNG Drama Ljubljana tudi razmerje med gostovanji v tujini in gostovanji tujih gledališč z 1:3,3 močno v prid prvih. To je ponovno pričakovan podatek, kar lahko povežem z že omenjeno omejitvijo, da gledališče ni dovolj uveljavljeno in prepoznavno v mednarodnem prostoru in je tako s strani tujih gledališč manjši interes za gostovanja v Sloveniji. Razmerje pa tudi izkazuje, da je gledališče bolj usmerjeno v promocijo v

tujini kot pa v omogočanje ogleda dodatnih predstav iz tujine domačemu prebivalstvu in s tem v zagotavljanje dodatne ponudbe.

Glede gostovanja tujih gledališč v SNG Drama Ljubljana ugotavljam, da nobeno ni gostovalo v vseh navedenih sezonah. Glede na dodatno analizo podatkov iz poročil (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a) je bilo največ gostovanj gledališč iz držav nekdanje Jugoslavije (20 od skupno 25 gostovanj), predvsem iz Hrvaške (10) in Srbije (7). Pri slednjih je v preučevanih sezonah občasno gostovala tudi SNG Drama Ljubljana (na primer v Mestnem dramskem gledališču Gavella, Zagreb (4 gostovanja), Hrvaškem narodnem gledališču v Zagrebu (2 gostovanji), Novosadskem gledališču (3 gostovanja) ali Jugoslovanskem dramskem gledališču, Beograd (2 gostovanji)), vendar podatki ne izkazujejo redne kontinuitete medsebojnih gostovanj.

Tabela 5.6 : Število koprodukcij SNG Drama Ljubljana

Leto	Število koprodukcij
2011	3
2012	4
2013	3 (1 tujina)
2014	5 (1 tujina)
2015	12 (2 tujina)

Kot izhaja iz pregleda poročil (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a) in Tabele 5.6, se je SNG Drama Ljubljana koprodukcijsko povezovala tako s tujimi kot tudi domačimi partnerji. Porast števila koprodukcij s tujimi partnerji je sicer spodbuden podatek. Vendar se je v proučevanem obdobju povečalo tudi število koprodukcij z domačimi partnerji. Tako skupno 4 koprodukcije s tujimi partnerji predstavljajo 15 odstotkov vseh izvedenih koprodukcij. Delež skupno štirih tujih koprodukcij proučevanega obdobja pa znaša le 24 odstotkov premier zadnjega proučevanega leta.

SNG Drama pomen pripisuje tudi sodelovanju v gledaliških mrežah. Te mreže naj bi prispevale k »preboju na pomembne festivale in večji prisotnosti Drame v evropskem prostoru« (SNG Drama Ljubljana 2015b, 28), hkrati pa tudi služile kot »sredstvo za umeščanje Drame v družino primerljivih gledališč« (SNG Drama Ljubljana 2016a, 6). SNG Drama Ljubljana je bila leta 1996 sprejeta v Evropsko gledališko konvencijo

(ETC – *European Theatre Convention*) »kot prvo gledališče izven tedanje EU« (SNG Drama Ljubljana 2014c, 9). ETC je neprofitna evropska mreža javnih gledališč. Je največja tovrstna mreža Evrope, sestavlja jo več kot 40 gledališč iz 25 držav. Usmerjena je v »spodbujanje sodobnega dramskega gledališča, podporo mobilnosti umetnikov in razvoj umetniških izmenjav znotraj in izven Evrope« (Evropska gledališka konvencija). Kot izhaja iz statuta organizacije (Evropska gledališka konvencija 2011, 2. čl.), sledi še širšemu namenu spodbujanja gledališke umetnosti in njegove jezikovne raznovrstnosti in podpiranja kulturne raznolikosti in medkulturnega dialoga. Poleg ter v odnosih do EU, do njenih držav članic ter na lokalni ravni nastopa kot zagovornica interesov sektorja javnih gledališč. SNG Drama je kot članica mreže med drugim prejela podporo za mednarodna gostovanja in prevode dramskih besedil (SNG Drama Ljubljana 2015b, 9). Vendar je gledališče že pred prvo sezono preučevanja 2010/2011 izstopilo iz te mreže in si prizadevalo za članstvo v Uniji evropskih gledališč (UTE – *Union des Théâtres de l'Europe*), a v vmesnem obdobju ni bilo včlanjeno v nobeno gledališko mrežo do decembra 2014, ko se je ponovno pridružilo Evropski gledališki konvenciji (SNG Drama Ljubljana 2016a). Doslej je gledališče iz tega naslova prejelo podporo za eno gostovanje v tujini (v zagrebškem Hrvaškem narodnem gledališču) (SNG Drama Ljubljana 2016č).

Gledališče sicer pri svojih pogostejših gostovanjih v tujini navaja kot glavno omejitev obseg domače produkcije. Je namreč repertoarno gledališče, in ima s tem omejene kadrovske kapacitete (SNG Drama Ljubljana 2015b). Dejansko je gledališče po podatkih, zbranih iz letnih poročil (lasten preračun, SNG Drama Ljubljana 2015b; 2016a), v koledarskem letu 2014 (oziroma za primerjavo v letu 2015) brez drugih gostovanj v matični hiši in lastnih gostovanj v tujini, vključno s predstavami pri zamejcih, izvedlo skupaj 416 (348) predstav. To pomeni skoraj 35 (29) predstav na mesec v koledarskem letu oziroma skoraj 42 (35) predstav na mesec v repertoarnem letu. Vendar kot izhaja iz Tabele 5.2, je SNG Drama Ljubljana v preučevanem obdobju skupno z vsemi gostovanji v tujini gostovala s sto sedemnajstimi predstavami v sedemnajstih različnih državah. Gostovanja po državah razdeljujem v spodnji Tabeli 5.7.

Tabela 5.7: Države gostovanja SNG Drama Ljubljana v tujini

sezona/država (število gostovanj ¹²⁶ /različnih festivalov/drugih lokacij) ¹²⁷	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	število stalnih festivalov/ drugih lokacij gostovanj
Avstrija	3/0/3(3)	3/0/3(3)	3/0/2(2)	2/0/2(2)	4/0/3(3)	0/3(3) ¹²⁸
Belorusija					1/1/0	
Bolgarija				2/1/1		
Bosna in Hercegovina		2/1/1				
Črna gora		1/1/0				
Finska				1/1/0		
Francija	1/0/1	2/0/2	2/1/1			
Hrvaška	2/1/1	2/2/0	7/5/2	2/1/1	4/2/1	
Italija	6/1/1(1)	1/0/1(1)	3/0/2(1)	1/0/1	4/0/2(1)	0/1(1)
Kolumbija		1/1/0				
Luksemburg	1/0/1					
Makedonija	1/1/0		1/1/0		1/1/0	
Romunija	2/2/0		1/1/0		1/1/0	
Rusija	1/1/0					
Slovaška	1/0/1	1/0/1		1/1/0		
Srbija	4/0/2	1/1/0		2/1/1	3/2/1	
Turčija				1/1/0		

Kot sem že navedel, SNG Drama Ljubljana v svojem poslanstvu sodeluje tudi s kulturnimi organizacijami v zamejstvu. Gledališče ima dobro utečeno prakso gostovanj v Trstu in Gorici ter na avstrijskem Koroškem, »ni pa stikov s Slovenci, ki živijo na Madžarskem in na Hrvaškem« (SNG Drama Ljubljana, 2015b, 10). Ta utečena praksa gostovanj se odraža tudi v zgornji Tabeli 5.7, kjer je razvidno stalno gostovanje gledališča v Avstriji in Italiji, medtem ko v sosedski Madžarski gostovanja ni bilo, zato tudi ni vključena v zgornjo tabelo. V Avstriji je tako SNG Drama Ljubljana z izjemo ene sezone gostovala na treh stalnih lokacijah in vsa gostovanja so bila izključno pri zamejcih. Po pregledu podatkov iz poročil (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a) je tudi v Italiji gledališče stalno gostovalo v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu, ki pa je bil tudi koproducent uprizoritev (2 naslova, katerih skupno je bilo 10 predstav pri tem koproducentu). Poleg te usmerjenosti v avstrijsko in italijansko zamejstvo pri gostovanjih v tujini pa iz Tabele 5.7 tudi izhaja, da je bilo gledališče prisotno predvsem

¹²⁶ Vključuje tudi različne naslove predstav na istem festivalu oziroma lokaciji.

¹²⁷ Pri Avstriji in Italiji je v oklepajih navedeno število gostovanj na lokacijah pri Slovencih v zamejstvu. Število je vključeno tudi v število drugih lokacij gostovanj.

¹²⁸ Z izjemo ene sezone (v dveh sezonah sta izostali različni lokaciji), vendar podatki izkazujejo kontinuiteto gostovanj na stalnih lokacijah.

v državah Jugoslavije, predvsem na sosednjem Hrvaškem in v Srbiji, kar lahko povežem z zgodovinskimi povezavami in jezikovnimi podobnostmi. Na podlagi Tabele 5.7 lahko tudi zaključim, da se je gledališče tudi predvsem udeleževalo festivalov na območju Jugovzhodne Evrope. Deloma zgornje torej tudi sovpada s cilji aktualne zunanjepolitične strategije (Strategije 2015)¹²⁹, ki je pri kulturnem sodelovanju usmerjena na sosedske države, vendar z razliko, da ta strategija kot širšo regijo sodelovanja na tem področju izpostavlja srednjeevropski prostor.

V obdobju 2010/2011–2014/2015 je SNG Drama Ljubljana torej izvajala poslanstvo javne službe predstavljanja umetniške produkcije v tujini in prisotnosti na mednarodnih prireditvah. Gostovanja SNG Drama Ljubljana so bila tako povezana z gostovanji na festivalih kot tudi ločeno od tega pri drugih gledališčih ali dvoranah. Pri tem je bila tretjina gostovanj v obdobju 2010/2011–2014/2015 pri Slovencih. Kot izhaja iz pregleda letnih poročil (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a), pa so bila ta gostovanja izvedena zgolj v Avstriji in Italiji, ne pa tudi na Hrvaškem in na Madžarskem. Vključevanje del slovenskih avtorjev ni bilo povezano s promocijo gledališča in njegove dejavnosti z gostovanji v tujini. Gostovanja v tujini so bila sicer v sorazmerno manjšem deležu glede na gostovanja gledališča po Sloveniji (tudi poslanstva zavoda), a v sorazmerno večjem deležu glede na gostovanja tujih gledališč v matični hiši. Pri gostovanjih v matični hiši so prevladovala gledališča iz držav nekdanje Jugoslavije, SNG Drama Ljubljana pa je bila glede svojih gostovanj tudi najbolj prisotna na območju nekdanje Jugoslavije. Vendar v preučevanem obdobju pri slednjem ni razvidna ustaljena redna kontinuiteta medsebojnih sodelovanj. Razvidna je tudi porast koprodukcij s tujimi partnerji, a še vedno je sorazmerno manjši, kot so koprodukcije z domačimi partnerji. Gledališče obseg domače produkcije in gostovanj po Sloveniji navaja kot omejitev za številčnejša gostovanja v tujini. Pomen za mednarodno umestitev, okrepitev vloge gledališča ter njegove mednarodne dejavnosti pripisuje tudi članstvu v mednarodnih gledališčnih mrežah, a v večini obdobja 2010/2011–2014/2015 ni bila včlanjena v nobeno. V Evropsko gledališko konvencijo (ETC) se je včlanila konec leta 2014, podprla eno gostovanje gledališča na Hrvaškem (SNG Drama Ljubljana 2016c).

¹²⁹ Glej poglavje 4.1.1.

5.1.2 Okvir zunanjepolitične infrastrukture

Kot izhaja iz poglavja 4.1.2, podpora kulturi v zunanjepolitični infrastrukturi v tujini temelji na diplomatsko-konzularnih predstavništvih z izjemo dveh kulturnih centrov. Povezovanje mednarodne dejavnosti nacionalnega dramskega gledališča z dejavnostjo zunanjepolitične infrastrukture v nadaljevanju preučujem na podlagi same pozornosti oziroma zaznavanja prisotnosti gledališča v državi prejemnici. Ta je namreč predpogoj za kakršnokoli povezovanje in možno vključevanje pri doseganju vsebinskih ciljev s kulturno diplomacijo. Pri tem izhajam iz javne diplomacije kot obveščanja, komuniciranja s tujim občinstvom. Osredotočam se neposredno na medije zunanjepolitične infrastrukture – njihove spletne strani in družbeno omrežje (FB¹³⁰). Iz Tabele 5.7 v predhodnem poglavju izhaja, da je SNG Drama Ljubljana v obdobju proučevanja gostovala v sedemnajstih različnih državah. Vendar zaradi obsega elementov preučevanja (spletne in FB strani, več dogodkov), nabor v Tabeli 5.5 zajema le gostovanja gledališča na festivalih. Kot izhaja iz Tabele 5.8, je SNG Drama v preučevanih sezonah gostovala na festivalih v šestnajstih različnih državah. To sicer izključuje Avstrijo, kjer je Slovenija v tem času že imela (takrat še edini) kulturni center, gostovanja pa so bila izključno pri zamejskih Slovencih. Analiza torej glede zunanjepolitične infrastrukture vključuje diplomatsko-konzularna predstavništva oziroma veleposlaništva, saj po pregledu podatkov na spletni strani MZZ RS (2016č), konzulati niti nimajo svojih spletnih strani.

¹³⁰ Po aktualnih statistikah je FB vodilno družbeno omrežje, ki je glede na podatke iz aprila 2016 imelo 1,59 milijarde aktivnih uporabnikov, medtem ko je imel na primer drugo uvrščeni 'WhatsApp' milijardo aktivnih uporabnikov (Statista 2016). Če je bil zaznamek na FB straneh, je ta zapisan ločeno s »FB«.

Tabela 5.8: Gostovanja SNG Drama Ljubljana na festivalih in zaznamki na spletnih straneh ali družbenih omrežjih (FB) veleposlaništev (število različnih festivalov, kjer je gostovala SNG Drama Ljubljana / število omenjenih gostovanj SNG Drama Ljubljana na festivalih na spletnih straneh ali družbenih omrežjih veleposlaništva)

sezona/država gostovanja oziroma gostiteljica ^{131, 132, 133}	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Belorusija*					1/1
Bolgarija*				1/0	
Bosna in Hercegovina		1/0			
Črna gora		1/0			
Finska*				1/0, FB1	
Francija			1/0		
Hrvaška	1/0	2/0	5/0	1/0	2/0, FB1
Italija	1/0				
Kolumbija*		1/NP ¹³⁴			
Luksemburg					
Makedonija	1/0		1/0		1/0
Romunija	2/0		1/0		1/0
Ruska Federacija	1/0				
Slovaška				1/0	
Srbija		1/0		1/0	2/0
Turčija				1/0	

Iz pregleda spletnih in FB strani veleposlaništev in s tem povezanih rezultatov v Tabeli 5.8 je razvidno, da je bilo le eno poročanje na spletnih straneh veleposlaništva in dve na FB straneh od skupno triintridesetih udeležb nacionalnega dramskega gledališča na festivalih v tujini (vključuje tudi isti festival v različnih sezonah). Veleposlaništva torej glede na zgornji splošni večletni pregled zgolj izjemoma obveščajo in promovirajo gostovanje slovenskega nacionalnega dramskega gledališča v njihovi državi prejemnici oziroma državi, za katero so pristojna (nerezidenčno pokrivanje). To se sicer glede na zgornji pregled nanaša na lastna sredstva sporočanja preko spletnih in FB strani veleposlaništev, kot najbolj enostavnim sredstvom promoviranja, ki ne zahteva dodatnih sredstev (z razliko na primer od oglaševanja) in je tudi najbolj neposreden način (oziroma ne zahteva posrednika kot na primer pri medijih). Iz tega tako lahko izhaja, da s strani zunanjepolitične infrastrukture gostovanje tudi ni vključeno v druge načine promocije. Iz prejetih informacij (SNG Drama Ljubljana 2016č; MZZ RS 2016d) pa pri

¹³¹ Število v tabeli izkazuje pokrivanje števila dogodkov in ne števila novic oziroma zaznamkov.

¹³² Večina preučevanih veleposlaništev ima svoje FB strani, če ne (veleposlaništva v Moskvi, Sarajevu, Podgorici in Bratislavi), se povezujejo s FB stranjo MZZ RS.

¹³³ Z zvezdico (*) so označene države, ki jih ne rezidenčno pokrivajo veleposlaništva v drugih državah.

¹³⁴ Ni podatka za to obdobje, informacije so zgolj z novjšimi datumi.

tem tudi izhaja, da ni zadostne medsebojne podpore in obveščanja med gledališčem in veleposlaništvu.

Kot tudi izhaja iz pregleda spletnih in FB strani veleposlaništev, pristojnih za države v Tabeli 5.5, so ta sicer predvsem informirala o dejavnosti veleposlanika ali veleposlaništva. Vključujejo pa tudi informacije o udeležbi slovenske kulture, na primer gostovanj posamičnih umetnikov, skupin ali ustanov, informacije o razstavah, festivalih (predvsem udeležbi slovenskega filma) in drugih prireditvah. Kot sem že navedel v poglavju 4.1.2, MZZ RS in MK RS preko mehanizma kulturnega sklada zagotavljata sredstva za podporo kulturnim projektom, ki se izvajajo v okviru diplomatsko-konzularnih predstavništev. Vsako ministrstvo je za ta sklad zagotovilo polovico sredstev. V letu 2015 je bilo za sklad namenjenih skoraj 103.000 evrov, vendar je bilo zaradi »zaostrenih razmer ob koncu proračunskega leta« realiziranih slabih 70.000 evrov, kar je predstavljalo le 0,08 odstotka vrednosti realizacije proračuna v tem letu (MZZ RS 2016b, 76). Ta namenska sredstva torej predstavljajo majhen delež proračuna ministrstva. Podobne vrednosti izhajajo tudi iz predhodnega poročila ministrstva za leto 2014 (MZZ RS 2015, 71). Vendar, kot je razvidno iz letnih poročil ministrstva, je število podprtih projektov v porastu. V letu 2015 je bilo namreč s pomočjo tega mehanizma podprtih 170 kulturnih projektov različnih zvrsti, leto poprej 151 in 118 v letu 2013. V prvem letu mehanizma leta 2011 je bilo s tem podprtih 54 projektov, v letu 2012, ki je bilo prvo polno leto sodelovanja med ministrstvom na tem področju, pa 109 projektov (MZZ RS 2012, 162; 2013b, 93; 2014, 59; 2015, 66; 2016b, 69).

Iz pregleda seznama kulturnih projektov na področju gledališča v tujini (Culture.si 2016b), ki vključuje tudi »informacije o izvedenih kulturnih projektih, ki so jih diplomatsko-konzularna predstavništva podprla ali sofinancirala iz kulturnega sklada« (MZZ RS 2016b, 70), izhaja, da so diplomatsko-konzularna predstavništva s pomočjo tega mehanizma podpore v času sezon 2011/2012¹³⁵–2014/2015 na področju gledališč podprla skupno šestdeset projektov, dva izmed teh je podprl Slovensko kulturno-informacijski center na Dunaju. Pri tem je bila dobra četrtina projektov, ki so jih izvedli posamezniki, skupine, slovenska neinstitucionalna¹³⁶ gledališča ali pa tuja gledališča v sodelovanju s slovenskimi

¹³⁵ MK RS in MZZ RS sta podpisala Pravilnik o sofinanciranju kulturnih projektov s sodelovanjem diplomatskih predstavništev in konzulatov RS v tujini 6. aprila 2011, zato za začetek pregleda vključujem prvo naslednjo sezono.

¹³⁶ Kot institucionalno gledališče v diplomskem delu obravnavam tisto gledališče, katerega ustanoviteljica je država, regija oziroma dežela ali občina.

ustvarjalci (avtor, režija). V preostali četrtini števila projektov pa so bili podprti projekti v produkciji oziroma koprodukciji slovenskih institucionalnih gledališč¹³⁷: Lutkovnega gledališča Ljubljana, Slovenskega mladinskega gledališča, Mestnega gledališča ljubljanskega, Lutkovnega gledališča Maribor, Gledališča Koper ter tudi treh nacionalnih gledališč SNG Nove Gorice, SNG Maribor in SNG Drama Ljubljana (prav tam). S tem mehanizmom podpore so bile torej podprte tudi gledališke predstave, vključno s projekti institucionalnih gledališč, med njimi tudi SNG Drama Ljubljana.

Vendar gre pri SNG Drama Ljubljana v celotnem obdobju preučevanja zgolj za en projekt sodelovanja. Kot izhaja iz Tabele 5.5, je bilo to tudi edino omenjeno gostovanje SNG Drama Ljubljana na tujih festivalih, ki so ga v obdobju sezon 2010/2011–2014/2015 diplomatsko-konzularna predstavništva omenila na svojih spletnih ali FB straneh. Kot so pri tem gostovanju izpostavili njegov pomen na spletnih straneh pristojnega veleposlaništva, je bilo to »prvo gostovanje kakšnega slovenskega gledališča v Belorusiji« (Veleposlaništvo RS v Moskvi 2014), iz česar sledi, da je gostovanje slovenskega nacionalnega gledališča na tem področju vzpostavljalo tovrstne kulturne odnose med državama. Poleg gostovanja v Belorusiji je iz pregleda letnih poročil SNG Drama Ljubljana razvidno, da je bilo s strani veleposlaništva v obdobju sezon 2010/2011–2014/2015 finančno podprto še eno gostovanje, in sicer v Bosni in Hercegovini. To pa je bilo tudi edino gostovanje, ki je bilo tudi finančno podprto s strani veleposlaništva, in je omenjeno v letnih poročilih SNG Drama Ljubljana v obdobju sezon 2010/2011–2014/2015 (SNG Drama Ljubljana 2011a; 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; 2014b; 2014c; 2015a; 2015b; 2016a). Iz zgoraj omenjega izhaja, da gostovanje v Belorusiji ni bilo finančno podprto s strani veleposlaništva. Glede na navedbe, da je veleposlaništvo zagotovilo podporo gostovanju, lahko sklepam, da je bilo s strani veleposlaništva poskrbljeno za promocijo in podporo iz drugih virov sredstev. Gostovanje v Belorusiji je namreč omogočilo podjetje Riko (Veleposlaništvo RS v Moskvi 2014).

Veleposlaništva pa so tudi nudila podporo slovenskim ustvarjalcem, ki so bili izbrani na razpisu MK RS, za bivanje v umetniških rezidencah¹³⁸. V teh rezidencah jih je v letu 2015

¹³⁷ Vključuje tudi podporo enemu projektu v produkciji Akademije za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani (Culture.si 2016b). Seznam vključuje tudi projekt v produkciji Slovenskega gledališkega inštituta, ki je sodeloval na Praškem kvadrienu scenografije in gledališkega prostora. Partnerica projekta je bila sicer tudi SNG Drama Ljubljana, vendar glede na naravo festivala ni šlo za uprizoritev, temveč za predstavitev scenografije njene predstave *Tristan in Izolda* (Slovenski gledališki inštitut 2015).

¹³⁸ Glej poglavje 4.1.2.

bivalo petdeset in dvainpetdeset v letu 2014 (MZZ RS 2015, 66; 2016b, 70)¹³⁹. Kot izhaja iz razpisa ministrstva, pa je (največ dvomesečno) bivanje v rezidencah namenjeno predvsem »razvoju prijaviteljeve dejavnosti /.../ prek spoznavanja in stikov s kulturniško sceno v mestu rezidence« (MK RS 2016č, 3), torej bolj mreženju za razvoj prihodnje dejavnosti kot same realizacije projekta na lokaciji.

Pri sodelovanju med MZZ RS in MK RS glede mehanizmov podpore so torej v obdobju proučevanja tudi veleposlaništva podpirala in promovirala slovensko kulturo v tujini. Vendar pri tem ni bilo ustaljene sinergije z gostovanji nacionalnega dramskega gledališča SNG Drama Ljubljana in ni obstajal ustaljen model podpore promocije gostovanja preučevanega nacionalnega dramskega gledališča ter slovenske kulture v tujini. Gostovanja na festivalih so bila na spletnih in FB straneh omenjena zgolj izjemoma.

5.2 Primer Avstrije

5.2.1 Mednarodna dejavnost Burgtheatra

BThOG med nalogami Burgtheatra med drugim¹⁴⁰ predvideva tudi ohranitev in izboljšanje njegovega »mednarodnega položaja« v primerjavi z »drugimi vodilnimi evropskimi gledališči« (BThOG, 2(3). čl.) in »mednarodno predstavljanje avstrijske odrske umetnosti« (BThOG, 2(1). čl., 5. tč.). Kot je razvidno iz pregleda mednarodne dejavnosti gledališča v sezonah 2010/2011–2014/2015 v Tabeli 5.5, Burgtheater s svojimi predstavami tudi aktivno sodeluje na različnih lokacijah¹⁴¹ v tujini in se udeležuje različnih tujih gledaliških festivalov.

¹³⁹ Pregled na portalu Culture.si (2016a) izkaže sicer drugačne podatke, tudi za več bivajočih umetnikov v istem terminu: triinpetdeset v letu 2015 in sedeminpetdeset v letu 2014.

¹⁴⁰ Za opredelitev poslanstva Burgtheatra glej poglavje 3.2.2.

¹⁴¹ Predvsem v gledališčih, lahko pa tudi v drugih dvoranah (na primer kulturni centri na Južnem Tirolskem).

Tabela 5.9: Gostovanja Burgtheatra v tujini

sezona/gostovanje	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	SKUPNO ¹⁴²
število gostovanj	24	37	29	23	20	133
število različnih naslovov predstav na gostovanjih	17	16	19	14	11	52
število naslovov domačega ¹⁴³ avtorja	4	1	5	4	6	16
število naslovov domačega režiserja	1	0	0	1	2	3
število predstav	42 ¹⁴⁴	72	49 ¹⁴⁴	43	28 ¹⁴⁴	234
udeležbe na različnih festivalih (število festivalov/predstav/različnih naslovov)	12/30/13	12/25/8	9/22/10	8/22/7	10/22/9	35/121/38
udeležbe na različnih ¹⁴⁵ drugih lokacijah – brez festivalov (število lokacij/predstav/različnih naslovov)	7/12/4	11/47/11	10/27/11	8/21/8	5/6/3	27/113/24
število različnih držav ¹⁴⁶ gostovanj	7	10	9	6	6	16

Kot izhaja iz Tabele 5.9, so bila v obdobju sezon 2010/2011–2014/2015 mednarodna gostovanja povezana s promocijo del domačih avtorjev v skoraj tretjinskem deležu različnih naslovov gostujočih predstav v tujini, pri tem pa so bili domači režiserji vključeni v slabih šestih odstotkih naslovov uprizoritev. Iz dodatne raziskave podatkov o dejavnosti gledališča (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c; 2016e; 2016f) pa je razvidno, da glede na avtorja naslova uprizoritve podoben delež zavzemajo nemški avtorji (skoraj 29 odstotkov), medtem ko se glede na ta kriterij na naslednje mesto uvrščajo ruski avtorji s skoraj 12-odstotnim deležem. Nekoliko obrnjen, vendar podoben prikaz (prav tam) pa poda tudi pregled števila uprizorjenih predstav, pri čemer je bilo glede na vse predstave na gostovanjih v tujini uprizorjenih največ predstav nemških avtorjev (23 odstotkov) in z 22 odstotki nekaj manj avstrijskih avtorjev. Pri tem pa se na tretje mesto s skoraj 19 odstotki uvrščajo uprizoritve klasičnih Shakespearjevih del, ki je bil v proučevanem obdobju tudi največkrat uprizarjani

¹⁴² Ni seštevek sezon, gostovanja so lahko z istimi naslovi v različnih sezonah ali pa so se lokacije oziroma festivali (isti festival, vendar različna izdaja) ponovili v različnih sezonah, ponavljajo se tudi države gostovanj v različnih sezonah.

¹⁴³ Ustvarja oziroma ustvarjeno delo v slovenščini, isto velja za režijo.

¹⁴⁴ Poročilo navaja sicer drugačno število, poleg tega pa upošteva tudi gostovanja po državi, kot izhaja iz seznama gostovanj v tujini (Burgtheater 2012, 89–93; 2014, 83–87; 2016c, 78–81). V tabeli se zaradi enakovrednega vrednotenja in primerjave s SNG Drama Ljubljana nanašam na podatke, kot izhajajo iz seznama gostovanj.

¹⁴⁵ Lokacije gostovanja so se v sezoni lahko ponovile.

¹⁴⁶ Za države glej Tabelo 5.6.

posamični avtor na gostovanjih gledališča v tujini. Pri režiji predstav, ki so gostovale v tujini, pa so bili v preučevanem obdobju v absolutni večini nemški režiserji z dvotretjinskim deležem naslovov predstav in šestdeset odstotnim deležem vseh gostujočih predstav. Vendar je od tega tretjino naslov in uprizoritev predstavljala režija tedanjega direktorja gledališča¹⁴⁷. Dela domačih avtorjev tako niso bila v več kot polovici primerov povezana s promocijo avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča in njegove dejavnosti v tujini. Vendar pri upoštevanju več kot polovice predstav in del avstrijskih in nemških avtorjev iz dodatnega pregleda poročil (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c; 2016e; 2016f) lahko zaključim, da je bilo skupno več kot polovico uprizorjenih naslovov in skoraj polovica predstav avtorjev ter večina naslovov in predstav režiserjev nemškega govornega prostora. To pa je pomembno zaradi možnosti promocije in sprejemanja predstav med nemško govorečim občinstvom v tujini.

Burgtheater pa je, kot je razvidno iz Tabele 5.9, v preučevanih sezonah izvedel skupno 133 gostovanj s skupno 234 predstavami. Torej je v povprečju gledališče letno gostovalo skoraj 27-krat s skoraj s 47 predstavami, kar pomeni 2,2 gostovanji in 3,9 predstav mesečno na koledarsko leto oziroma 2,7 gostovanj in 4,7 predstav na repertoarno leto. Gledališče je tako v povprečju, poleg prikazovanja rednega repertoarja na prizoriščih matične hiše, izvedlo vsaj dve gostovanji z vsaj štirimi predstavami. Glede na podatke iz Tabele 5.9 pa je gledališče v preučevanem obdobju v tujini gostovalo na petintridesetih različnih festivalih, izven festivalov pa neposredno tudi na sedemindvajsetih različnih lokacijah. Glede na število predstav so bila gostovanja na festivalih in drugih lokacijah skoraj enakovredno razporejena, le da je gledališče na festivalih prikazalo preko polovice več naslovov predstav kot na drugih lokacijah. Skupaj z vsemi gostovanji v tujini pa je gledališče gostovalo v šestnajstih različnih državah. Delovanje Burgtheatra torej ni osredotočeno zgolj na države iz nemškega jezikovnega področja, temveč deluje na širšem mednarodnem prostoru.

Ustanovitelj je za gledališče tudi predvidel, če s tem ni prizadeto delo v matični hiši, spodbujanje gostovanj v drugih gledališčih in na festivalih, vendar pri tem ustanovitveni akt izpostavlja prizorišča predvsem v zveznih deželah (BThOG, 2(2). čl., 8. tč.).

¹⁴⁷ Direktor Burgtheatra je bil od leta 2009 do 2014 Matthias Hartmann (Burgtheater 2016f).

Gostovanja tujih gledališč sicer v BThOG niso izrecno navedena, predvideno pa je »prizadevanje za sodelovanje z drugimi vodilnimi umetniškimi prireditelji« (BThOG, 2(2). čl., 7. tč.). Kot je razvidno iz Tabele 5.10, pa gledališče izvaja tako gostovanja po državi, kot tudi gosti tuje gledališke predstave v matični hiši.

Tabela 5.10: Gostovanja iz tujine v Burgtheatru in gostovanja Burgtheatra po državi

sezona/gostovanje	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	SKUPNO ¹⁴⁸
gostovanja po državi (število gostovanj /različnih naslovov/ predstav/različnih festivalov in lokacij)	0	0	7/3/7/6	5/3/5/4	3/2/3/3	15/5/15/13
gostovanja iz tujine (število gostovanj/ različnih naslovov/ predstav)	5/3/9	7/5/15	9/4/13	11/6/16	11/4/20	43/17/73

Gostovanja gledališča po državi glede na prikaz v Tabeli 5.10 niso bila pogosta. V sezonah 2010/2011 in 2011/2012 gledališče po državi sploh ni gostovalo. Glede na povprečje sezon je gledališče torej gostovalo le trikrat s tremi predstavami na leto in pri tem skupno gostovalo na trinajstih različnih festivalih ali lokacijah po državi. V primerjavi z mednarodnimi gostovanji je gledališče tako izvedlo v tujini skoraj devetkrat več gostovanj s skoraj petnajstkrat več predstavami, pri tem pa je prikazalo dobrih desetkrat več naslovov predstav kot na domačih gostovanjih. Gledališče je tako pri svojih gostovanjih očitno usmerjeno v tujino in promocijo avstrijske gledališke umetnosti zunaj države, medtem ko so gostovanja znotraj države drugotnega pomena (tako v obsegu, kot tudi pogostosti).

Kot tudi izhaja iz Tabele 5.10, je bilo v Burgtheatru v preučevanjem obdobju v povprečju skoraj devet gostovanj iz tujine leto, pri čemer so v letu prikazali po skoraj petnajst predstav. V povprečju so imeli dve gostovanji v treh mesecih s po tremi do štirimi predstavami glede na koledarsko leto, glede na repertoarno leto pa so imeli skoraj vsakomesečno gostovanje z eno do dvema predstavama. Skupno pa so pri tem tuja gledališča prikazala v petih sezonah 17 naslovov predstav, ki so jih v povprečju izvedli po štirikrat. Skupno število naslovov je tudi skoraj enakovredno lastni produkciji 18 premier v zadnji preučevani sezoni 2014/2015 (Burgthetater 2016c, 7–48). Z

¹⁴⁸ Ni seštevek sezon, gostovanja so lahko z istimi naslovi v različnih sezonah.

osredotočanjem zgolj na zadnjo sezono, kjer so bila ta gostovanja najštevilčnejša, je sicer razmerje med naslovi gostujočih tujih predstav in premierami v sezoni celo štiri in pol premiere na eno gostujočo tujo predstavo. Iz primerjave podatkov iz Tabele 5.5 pa tudi sledi, da je pri Burgtheatru tako tudi razmerje med gostovanji v tujini in gostovanji tujih gledališč v matični hiši s tremi gostovanji gledališča v tujini na eno gostovanje tujega gledališča doma močno v prid prvih. Na Mednarodno sodelovanje gledališča kažejo tudi gostovanja tujih gledališč v matični hiši.

Glede na podatke iz poročil gledališča (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c) izhaja, da ena predstava letno gostuje v Burgtheatru v okviru gledališkega festivala na Dunaju (*Wiener Festwochen*). V okviru tega je gledališče tako gostilo tri mednarodne koprodukcije in po eno nemško in kanadsko gledališče. V vseh preučevanih sezonah in najbolj prisotno tuje gledališče v Burgtheatru je bilo eno nemško gledališče *Berliner Ensemble*, ki je v obdobju sezon 2010/2011–2014/2014 skupaj izvedlo skoraj šestdeset odstotkov vseh tujih gostovanj v Burgtheatru (prav tam). Vključno z drugimi gostujočimi tujimi gledališči so tako pri gostovanjih v Burgtheatru tako nemška gledališča zavzemala tričetrtinsko in s tem tudi absolutno večino vseh tujih predstav. Iz dodatne analize (prav tam) sledi tudi, da je neposredno pri nemškem gledališču, ki je največkrat gostovalo v Burgtheatru, avstrijsko nacionalno gledališče gostovalo skupno trikrat v dveh preučevanih sezonah (prav tam). Pri Nemškem gledališču *Berlin Deutsches Theater Berlin*, ki je v Burgtheatru gostovalo skupno dvakrat v dveh različnih preučevanih sezonah, pa je po drugi strani avstrijsko nacionalno gledališče v okviru festivala in dodatno enkrat ločeno gostovalo v štirih izmed petih preučevanih sezon. Podatki torej sicer izkazujejo medsebojna gostovanja z nemškima gledališčema, vendar ne tudi vzajemno enakovredne in redne kontinuitete v vseh preučevanih sezonah in promocije avstrijske gledališke umetnosti.

Kot še izhaja iz dodatnega pregleda podatkov v poročilih (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c), se je Burgtheater pri premierah tudi koprodukcijsko povezoval s tujimi partnerji. V preučevanih sezonah se je z zgoraj navedenima nemškima gledališčema koprodukcijsko povezal z vsakim pri eni predstavi. Sicer pa je Burgtheater v sodelovanju s tujimi koproducenti glede na preučevano obdobje v dveh sezonah pripravil po dve premieri, v drugih dveh sezonah po eno premiero, v eni sezoni pa se pri premierah ni produkcijsko povezoval s tujimi partnerji. Skupno so torej v med sezonami

2010/2011–2014/2015 s tujimi partnerji pripravili šest premier (prav tam). Z ozirom na zadnjo preučevano sezono in 18 pripravljenih premier ter dve mednarodni koprodukciji, slednji predstavljata 11-odstotni delež premier zanje sezone. Iz pregleda podatkov poročil (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c) izhaja tudi, da je gledališče pripravilo koprodukcije tudi v sodelovanju z domačimi partnerji. Salzburški festival (*Salzburger Festspiele*) je bil koproducent ene premiere na sezono, Dunajski festival (*Wiener Festwochen*) pa je bil koproducent treh premier v treh sezonah. Gledališče se je torej pri koprodukcijah tudi redno povezovalo z domačimi partnerji.

Kot izhaja iz pregleda spletnih strani (Unija evropski gledališč, Evropska gledališka konvencija), Burgtheater ni član UTE niti ETC. Je od leta 2014 edini avstrijski član Theatron mreže (Theatron mreža), ki združuje 27 gledališč, festivalov in akademskih ustanov iz štirinajstih evropskih držav, ustanovljena pa je bila z namenom krepitev umetniškega sodelovanja (tudi pri gostovanjih in koprodukcijah) in projektih razvoja občinstva (Theatron mreža). Vendar kot je razvidno iz letnih poročil (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c) in pregleda mednarodnih sodelovanj gledališča ter vseh članov te mreže (Theatron mreža), se Burgtheater v obdobju preučevanja umetniško ni povezoval z drugimi člani Theatron mreže. Kot so mi potrdili iz Burgtheatra (2016d), gledališče prav tako ni vključeno v nobeno drugo gledališko mrežo. V svoji mednarodni dejavnosti se Burgtheater torej aktivno ne vključuje v mednarodne gledališke mreže.

Kot je navedeno v letnih poročilih (na primer Burgtheater 2016c, 4), gledališče prejema vabila za gostovanja v tujini. Iz Tabele 5.9 pa je razvidno, da je Burgtheater v sezonah 2010/2011–2014/2015 gostoval v šestnajstih različnih državah, kjer je skupno prikazal 234 predstav. Gostovanja po državah razdeljujem v Tabeli 5.11.

Tabela 5.11: Države gostovanja Burgtheatra v tujini

sezona/država (število gostovanj ¹⁴⁹ /različnih festivalov/drugih lokacij)	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	število stalnih festivalov/ drugih lokacij gostovanj
Bolgarija		2/2/0				
Češka Republika		1/1/0	1/1/0			
Francija	2/1/0	3/0/3	2/0/2			
Hrvaška		1/1/0				
Italija	5/0/4	2/0/1	2/0/2	1/0/1	2/0/2	0/1
Latvija				1/0/1		
Liechtenstein	1/0/1	2/0/1		1/0/1		
Madžarska					1/1/0	
Mehika			2/1/1			
Nemčija	12/9/0	9/6/2	10/5/2	13/5/3	14/6/3	3 ¹⁵⁰ /0
Nizozemska	1/1/0	1/1/0	1/0/1			
Poljska			1/1/0		1/1/0	
Romunija	1/1/0				1/1/0	
Rusija		2/1/1	1/1/0	2/2/0		
Slovaška					1/1/0	
Švica	2/0/2	14/0/3	9/0/2	5/1/2		0/2 ¹⁵¹

V svojem poslanstvu gledališče sicer nima posebej zastavljenega sodelovanja z nemško govorečimi skupnostmi izven matične države. Vendar je iz Tabele 5.11 razvidna tudi kontinuiteta gostovanj v Italiji, kjer je gledališče glede na podatke iz poročil (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c) gostovalo izključno na eni stalni in treh drugih lokacijah na Južnem Tirolskem pri organizacijah nemško govoreče manjšine. Ta gostovanja so predstavljala 9 odstotkov vseh gostovanj v preučevanih sezonah.

Kot tudi izhaja iz zgornje Tabele 5.11, je Burgtheater izvedel največ gostovanj v Nemčiji s skoraj štirinštirideset odstotnim deležem vseh izvedenih gostovanj v tujini. Pri tem pa je gledališče v Nemčiji gostovalo predvsem na festivalih, tudi s kontinuiteto gostovanja Burgtheatra na treh različnih festivalih. Poleg tega pa je gledališče gostovalo tudi na drugih festivalih v desetih drugih evropskih državah, v Rusiji in Mehiki. Pregled podatkov iz poročil (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c) pa prav tako izkaže, da so gostovanja na festivalih v Nemčiji predstavljala tudi absolutni večinski delež z 68 odstotki vseh udeležb¹⁵² gledališča na festivalih v tujini v preučevanem obdobju. Med

¹⁴⁹ Vključuje tudi različne naslove predstav na istem festivalu oziroma lokaciji.

¹⁵⁰ Pri dveh festivalih je izjema glede udeležbe ena sezona, vendar je iz gostovanj razvidna kontinuiteta.

¹⁵¹ Z izjemo zadnje sezone je iz gostovanj razvidna kontinuiteta udeležbe na dveh lokacijah.

¹⁵² Vključuje tudi udeležbe različnih naslovov predstav na istem festivalu v eni sezoni ali udeležbe na festivalu v različnih sezonah.

številčnejšimi in z izjemo ene sezone je med stalnimi gostovanji gledališče gostovalo tudi v Švici na treh različnih in dveh stalnih lokacijah, kjer pa je izvedlo skoraj 23-odstotni delež vseh uprizorjenih predstav v tujini. Iz pregleda podatkov v poročilih (Burgtheater 2012; 2013; 2014; 2015; 2016c) izhaja, da je tudi v Švici gledališče gostovalo na nemško govorečem območju. Če k temu prištejem še gostovanja v Liechtensteinu, je Burgtheater večino oziroma 56 odstotkov vseh predstav na gostovanjih v tujini izvedel na nemško govorečem območju. Lahko zaključimo, da je gledališče prvenstveno (v več kot dveh tretjinah gostovanj) usmerjeno na delovanje na nemško govorečem področju, tako pri avstrijskih zamejcih (Južna Tirolska) kot tudi pri drugih narodih (Nemčija, Švica, Liechtenstein).

Mednarodna gostovanja Burgtheatra v državah iz Tabele 5.11 pokrivajo regije oziroma njihov del, na katere je usmerja tudi strategija mednarodne kulturne politike Avstrije¹⁵³ (Črnomorsko regija in na Zahodni Balkan-za obdobje 2011-2014 oziroma za aktualno obdobje sosedske države in države Zahodnega Balkana). Vendar iz podatkov v Tabeli 5.11 ne izhaja posebna načrtna usmerjenost gostovanj gledališča v te regije, le v sosedske države. Kot je navedeno, pa je v večini usmerjeno na nemško govoreči prostor. Iz Tabele 5.11 je namreč razvidno, da je gledališče v obdobju preučevanja gostovalo v sosedskih državah, a v neenakovrednem obsegu in sploh ne v Sloveniji, ampak v drugi izbrani državi proučevanja tega diplomskega dela.

V preučevanih sezonah torej Burgtheater z BThOG izvaja predvidene kulturnopolitične naloge tudi z gostovanji in s tem predstavljanjem svojih del in promocijo gledališča v tujini. Gledališče je gostovalo tako na festivalih kot tudi ločeno pri drugih gledališčih ali dvoranah. Dela domačih avtorjev v večini niso bila povezana s promocijo avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča in njegove dejavnosti v tujini, avtorji večine v tujini uprizorjenih del pa so bili sicer iz nemško govorečega prostora. Gledališče je pri svojih gostovanjih očitno usmerjeno v tujino, saj gostovanja po državi niso bila pogosta. Prav tako pa je bilo tudi razmerje med gostovanji v tujini in gostovanji tujih gledališč v matični hiši močno v prid gostovanja Burgtheatra v tujini. Pri gostovanjih v gledališču so nemška gledališča zavzemala večino vseh tujih predstav, vendar iz preučevanih podatkov ni razvidne vzajemno enakovredne in redne

¹⁵³ Glej poglavje 4.2.1.

kontinuitete medsebojnih gostovanj teh gledališč vse preučevane sezone. V Nemčiji je po drugi strani Burgtheater tudi izvedel največ gostovanj, predvsem na festivalih. Večino vseh predstav na gostovanjih v tujini pa je gledališče uprizorilo na nemškem govornem območju.

Burgtheater je bil torej v preučevanem obdobju tako glede svojih uprizoritev (avtorji, režiserji) kot tudi uprizarjanj v tujini predvsem vpet v nemško govoreči prostor. Burgtheater se je pri premierah tudi koprodukcijsko povezoval tako z domačimi kot tudi s tujimi partnerji. V svoji mednarodni dejavnosti pa se je gledališče sicer priključilo eni gledališki mreži, a na podlagi izvedenih gostovanj in koprodukcij ni bilo razvidnih aktivnosti, ki bi izhajale iz članstva v tej mreži.

5.2.2 Okvir zunanjepolitične infrastrukture

Kot izhaja iz poglavja 4.2, ima Avstrija cilje in naloge mednarodne kulturne politike opredeljene v posebnem strateškem dokumentu. Pri zasledovanju in uresničevanju teh nalog in ciljev pa naj bi imela pomembno vlogo mreža mednarodne kulturne politike, ki jo v avstrijski zunanjepolitični infrastrukturi poleg diplomatsko-konzularnih predstavništev sestavlja tudi trenutno 29 kulturnih forumov. Pri povezovanju mednarodne dejavnosti avstrijskega nacionalnega dramskega gledališča z dejavnostjo zunanjepolitične infrastrukture izhajam iz istih predpostavk in omejitev, kot sem jih navedel za slovenski primer v poglavju 5.1.2. Torej se tudi v avstrijskem primeru osredotočam na gostovanja Burgtheatra na festivalih v tujini ter spremljanje teh gostovanj preko spletnih in FB strani veleposlaništev, poleg tega pa tudi kulturnih centrov kot »kulturnih veleposlaništev«. Iz spodnje Tabele 5.12 je razvidno, da je avstrijsko nacionalno dramsko gledališče v obdobju preučevanja skupno gostovalo na festivalih v trinajstih različnih državah.

Tabela 5.12: Gostovanja Burgtheatra na festivalih in zaznamki na spletnih straneh ali družbenih omrežjih (FB) veleposlaništev oziroma kulturnih forumov (KF) (število različnih festivalov, kjer je gostoval Burgtheater/število omenjenih gostovanj Burgtheatra na festivalih na spletnih straneh ali družbenih omrežjih veleposlaništva oziroma kulturnega foruma)

sezona/država gostovanja festivala oziroma gostiteljica ¹⁵⁴ , 155, 156	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Bolgarija		2/0 (X ¹⁵⁷)			
Češka Republika		1/0 (1)	1/0 (1, FB 1)		
Francija	1/NP ¹⁵⁸ (0)				
Hrvaška		1/NP (NP, FB 0)			
Madžarska					1/0 (0, FB 1)
Mehika			1/0 (NP, FB 1)		
Nemčija	9/NP	6/NP, FB 0 (0)	5/NP, FB 0 (0)	5/0 (1, FB 1)	6/0 (1, FB 1)
Nizozemska	1/0 (X)	1/0 (X)			
Poljska			1/0 (1)		1/0 (0)
Romunija	1/0 (0)				1/0 (0)
Ruska Federacija		1/0 (NP)	1/0 (0)	2/0 (1)	
Slovaška					1/0 (1, FB 1)
Švica				1/NP (NP)	

Iz pregleda spletnih in FB strani in rezultatov v Tabeli 5.12 od skupno enainpetdesetih udeležb nacionalnega dramskega gledališča na festivalih v tujini (tudi isti festivali v različnih sezonah) izhaja, da neposredno avstrijska veleposlaništva na spletnih in FB straneh sploh ne promovirajo gostovanja Burgtheatra v njihovi državi prejemnici. Po prejetih informacijah (Burgtheater 2016d) tudi ni razvidne posebne podpore udeležbi gledališča na mednarodnih festivalih. Prireditelji, ki Burgtheater povabijo na gostovanje, pa naj bi se vedno obrnili za podporo tudi na avstrijska veleposlaništva v državi festivala (prav tam).

Omejitev pri rezultatih pregleda v Tabeli 5.12 je, da na novih spletnih straneh nekaterih veleposlaništev (na primer v Parizu, Zagrebu, Berlinu, Moskvi in Bernu) informacije

¹⁵⁴ Število v tabeli izkazuje pokrivanje števila dogodkov in ne števila novic oziroma zaznamkov.

¹⁵⁵ V tabeli se podatki navedeni v oklepajih nanašajo na informacije s spletnih strani in FB strani Kulturnih forumov.

¹⁵⁶ Če je bil zaznamek na FB straneh, je ta zapisan ločeno s »FB«.

¹⁵⁷ V državi ni Kulturnega foruma.

¹⁵⁸ Ni podatka za to obdobje, informacije so zgolj z novejšimi datumi. Če je bil na voljo podatek za FB, je le-ta pripisan (npr. NP, FB 1).

niso več na voljo. Prav tako pa nekatera veleposlaništva tudi nimajo FB strani oziroma podatki na FB straneh še ne vključujejo obdobja gostovanja Burgtheatra v državi gostiteljici (npr. v Budimpešti, Den Haagu (neaktivna stran), Varšavi, Mexico Cityu, Bratislavi, Bernu (vključno s kulturnim forumom)). Iz pregleda spletnih in FB strani izhaja, da veleposlaništva poročajo predvsem o svojih političnih dogodkih povezanih z delom veleposlanika ali veleposlaništva, na področju kulture pa na primer o dogodkih na veleposlaništvu, ki jih prireja oziroma jih je podprlo veleposlaništvo, obisku posamičnih umetnikov, skupin ali ustanov v državi gostiteljici ali Avstriji, razpisih, domačih kulturnih dogodkih ali avstrijskih nagradah. Če pa je v državi gostiteljici prisoten tudi kulturni forum, veleposlaništva na svojih spletnih straneh usmerjajo za informacije s področja kulture neposredno nanj.

Kot je razvidno iz Tabele 5.12, Avstrija od skupno trinajstih držav, v katerih je v obdobju preučevanja gostoval Burgtheater, nima kulturnega foruma zgolj v dveh državah (Bolgarija in Nizozemska). Iz tega torej izhaja, da Burgtheater gostuje v podobnih državah, ki jih tudi BMEIA ocenjuje kot pomembne za kulturno sodelovanje. S prisotnostjo kulturnih forumov pa ima lahko gledališče možnost podpore svojim gostovanjem. S tem, ko so v večini gostujočih držav prisotni kulturni forumi, je tudi verjetnost podpore večja. Pri pridobivanju podatkov za Tabelo 5.12 sem ugotovil, da kulturni forumi za komuniciranje z javnostmi uporabljajo večinoma samostojne spletne strani, le izjemoma pa so te vključene v spletne strani veleposlaništva (na primer v Bernu in Mexico Cityu). Pogled na Tabelo 5.12 odraža, da je bila pri pregledu in dostopnosti iskanih informacij manjša kot v primeru veleposlaništev. Glede na pregled spletnih in FB strani kulturni forumi poročajo o podprtih ali organiziranih lastnih dogodkih, drugih dogodkih (na primer predstave, koncerti, predavanja, razstave, projekcije, predstavitve) ali gostovanjih posameznikov, skupin oziroma ustanov v državi gostiteljici. Iz Tabele 5.12 pa tudi izhaja, da so kulturni forumi na svojih spletnih ali FB straneh poročali o gostovanju avstrijskega nacionalnega gledališča na festivalu v njihovi državi gostiteljici. Vendar ti zaznamki obsegajo le 18 odstotkov vseh udeležb Burgtheatra na tujih festivalih v preučevanih sezonah. To pa predstavlja četrtno gostovanj gledališča na festivalih v državi, kjer je tudi prisoten kulturni forum in so na njihovih spletnih in FB straneh na voljo informacije iz obdobja gostovanja. Kulturni forumi so torej na svojih spletnih in FB straneh sicer poročali in promovirali gostovanja

avstrijskega nacionalnega gledališča na festivalih v državi gostiteljici, vendar ne v večini primerov gostovanj.

Iz pregleda podatkov v letnih poročilih avstrijskega zveznega ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve (BMEIA-1 RA 2011b, 266; 2012a, 295; 2013a, 291–292; BMEIA RA 2014a, 299; 2015b, 315), pa izhaja, da je ministrstvo v letih 2010–2014 za kulturne projekte namenilo sicer manjši delež, ki se je gibal med 1,3 (v letu 2014) in 1,6 (v letih 2012, 2013) odstotkov proračuna. Vendar je v absolutnem znesku to pomenilo 1,7 (v letih 2010 in 2011), 6,4 (v letih 2012 in 2013) ter 5,6 milijona evrov.

Kot izhaja iz ločenih poročil ministrstva o izvajanju mednarodne kulturne politike (BMEIA-1 RA 2012b, 83; 2013b, 123; BMEIA RA 2014b, 116; 2015č, 100), zunanjepolitična infrastruktura podpira razstavne projekte, glasbene in literarne prireditve, gledališke in plesne predstave, filmske projekcije in znanstvene prireditve. Po preračunu podatkov iz teh poročil (BMEIA-1 RA 2012b, 83; 2013b, 123; BMEIA RA 2014b, 116; 2015č, 100) je bilo skupno v letih 2011–2014 tovrstnih posamičnih prireditev 21.739, od teh pa jih je bilo skoraj 12 odstotkov s področja gledaliških in plesnih predstav¹⁵⁹.

Kot je že navedeno v poglavju 4.2.1, je ples v strateškem dokumentu mednarodne kulturne politike uvrščen med njena prednostna področja podpore. Za gledališče pa zadnje poročilo navaja, da »trenutno niti ne razpolaga z določenim programom subvencioniranja, niti ni eno izmed težišč mednarodne kulturne politike« (BMEIA RA 2015č, 16). Kot je bilo že nakazano, pa zunanjepolitična infrastruktura podpira tudi projekte na področju gledališča. Iz pregleda poročil ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve (BMEIA-1 RA 2011b; 2012a; 2012b; 2013a; 2013b; BMEIA RA 2014a; 2014b; 2015b; 2015č), izhaja, da so bila med drugim podprta gostovanja gledališč in gledaliških skupin na festivalih ter pri gledališčih v tujini, bralne uprizoritve, mednarodni simpoziji, navajajo celo lastno gledališko produkcijo¹⁶⁰, starejša poročila pa tudi podpora tuji produkciji del avstrijskih avtorjev.

¹⁵⁹ Poročila vodijo skupne podatke za gledališke in plesne predstave.

¹⁶⁰ Kulturni forum v Londonu je ob olimpijskih igrah 2012 pripravil predstavo avstrijske avtorice z naslovom *Športna igra*, ki je bila tudi prvič prikazana na avstrijskih odrih (BMEIA RA 2014b, 270).

Podpora zunanjepolitične infrastrukture v preučevanem obdobju glede na podatke iz poročil ministrstva (prav tam) vključuje tudi 6 gostovanj Burgtheatra na festivalih v tujini in eno gostovanje pri tujem gledališču. Med prve spada tudi gostovanje poleg drugih avstrijskih ustanov in skupin na mednarodnem festivalu Cervantino v Mehiki leta 2012, kjer je Avstrija nastopila kot ena izmed treh častnih gostij festivala (BMEIA RA 2013a, 268). Poleg tega poročila izpostavljajo tudi gostovanja Burgtheatra v Rusiji v okviru sklopa prireditev Avstrijske sezone kulture v Rusiji 2013/2014, kjer je prav tako nastopilo več avstrijskih projektov in organizacij (BMEIA RA 2014a, 273). Iz tega torej izhaja, da zunanjepolitična infrastruktura nacionalno dramsko gledališče vključuje v sklop širšega nastopa in promocije avstrijske kulture in države, ki vključuje skupen nastop tudi drugih avstrijskih organizacij, skupin in projektov. Primerjava s podatki iz Tabele 5.8 pa prikaže, da so kulturni forumi od šestih podprtih gostovanj Burgtheatra na festivalih poročali na svojih FB in spletnih straneh o štirih, medtem ko za dva primera o tem celo ni bilo zaznamka.

Takoj po koncu obdobja 2010/2011–2014/2015 – kar izpostavljamo zaradi vključenosti slovenskega preučevanega gledališča, povezave s produkcijo slovenskega nacionalnega dramskega gledališča, ter zaradi dejavnosti slovenske zunanjepolitične infrastrukture – pa je Slovenski kulturno-informacijski center na Dunaju podprl avstrijsko premiero¹⁶¹ predstave *Angel Pozabe* v produkciji Burgtheatra (Culture.si 2016b; Burgtheater 2016e). Predstava, ki pripoveduje o medvojni (2. svetovna vojna) in povojni zgodovini slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem, je sicer pred tem tudi ločeno nastala v produkciji SNG Drama Ljubljana¹⁶².

5.3 Primerjalna sinteza in ugotovitve

Kot izhaja iz analize, sta nacionalni dramski gledališči SNG Drama Ljubljana in Burgtheater med sezonama 2010/2011–2014/2015 izvedli gostovanja v tujini in izmenjave gledaliških predstav ter se koprodukcijsko povezovali s partnerji iz tujine. V obeh obravnavanih gledaliških gostovanja predstavljajo pomemben del njihovih dejavnosti. Glede na proračun, s katerim razpolaga Burgtheater v primerjavi s SNG

¹⁶¹ Krstna uprizoritev je bila 8. septembra 2015 v Akademietheatru (Burgtheater 2016e).

¹⁶² Krstna uprizoritev je bila 14. marca 2014 v SNG Drama Ljubljana (SNG Drama Ljubljana 2016c).

Drama Ljubljana, ni presenetljivo, da ima prvo več gostovanj, a vseeno ne toliko, kot bi pričakovali zgolj na osnovi razmerja proračunov. Gre za 133 gostovanj v sezonah 2010/2011–2014/2015 v primerjavi s 83 gostovanji SNG Drama Ljubljana v istem obdobju. V zadnji proučevani sezoni 2014/2015 ima Burgtheater gostovanj celo le za dobrih 10 odstotkov več. V obeh primerih imata gledališči največ gostovanj v svojem govornem območju (SNG Drama Ljubljana pri zamejskih Slovencih, Burgtheater pa v nemškogovorečih deželah sosednjih držav, tudi pri nemškogovoreči manjšini na Južnem Tirolskem). Za državi to torej pomeni, da nacionalni gledališči s svojimi gostovanji prispevata k ohranitvi skupnega narodnostnega prostora. Gostovanja gledališč v tujini pri drugih gledališčih in na festivalih pa prispevajo k uresničevanju tako zunanjepolitičnih kot kulturnopolitičnih ciljev promocije slovenske kulture v tujini, hkrati pa tudi samemu uveljavljanju gledališča v mednarodnem prostoru.

Vendar analiza niti v primeru SNG Drama Ljubljana niti v primeru Burgtheatra ne izkazuje redne kontinuitete medsebojnih gostovanj. Primer slovenskega nacionalnega dramskega gledališča izkazuje, da je bilo največ gostovanj gledališč iz držav nekdanje Jugoslavije (20 od skupno 25 gostovanj). Pri njih je občasno gostovala tudi SNG Drama Ljubljana. Burgtheater pa si je izmenjeval gledališke predstave predvsem z nemškimi gledališči. Vendar je tudi v primeru nemškega gledališča, ki je največkrat gostovalo v Burgtheatru, avstrijsko nacionalno gledališče gostovalo skupno trikrat v dveh preučevanih sezonah. Glede na izmenjave, ki so bile izvedene, lahko zaključim, da sta gledališči pri izmenjavah vezani na zgodovinske povezave med državama. Vendar je pomembno za predmet diplomskega dela, da odsotnost rednih izmenjav gledališču ne zagotavlja možnosti stalne prisotnosti in promocije slovenske kulture v tujini, kar je tudi v skladu s kulturnimi in političnimi cilji obeh držav. Po drugi strani pa odsotnost kontinuiranih vzajemnih izmenjav tudi ne zagotavlja pogojev za dodatne javne kulturne dobrine. Podobno tudi izhaja iz rezultata analize, da se gledališči tudi nista pogosto koprodukcijsko povezovali s partnerji v tujini. Burgtheater je tako v med sezonami 2010/2011–2014/2015 izvedel skupno 6 koprodukcij s tujimi partnerji, kar na primer zgolj v primerjavi s številom premier v sezoni 2014/2015 znaša tretjinski delež. Podobno tudi izhaja iz koprodukcijskih povezovanj SNG Drama Ljubljana, kjer je sicer pozitiven trend v zadnjih letih preučevanega obdobja, a delež s skupno 4 tujimi koprodukcijami proučevanega obdobja znaša le 24 odstotkov premier zadnjega proučevanega leta. Iz izbranih primerov – na podlagi analiziranih informacij – pa ne

izhaja, da bi članstvo v mednarodnih združenjih (ETC v primeru SNG Drama Ljubljana oz. mreža Theatron v primeru Burgtheatra) prispevalo k večjemu mednarodnemu udejstvovanju. Gledališči, ustanovljeni za zagotavljanje javnih kulturnih dobrin, se s temi dobrinami tudi vključujeta v mednarodne kulturne odnose. Vendar možnosti vzajemnih odnosov pri tem uresničujeta v omejenem obsegu.

Uporaba zunanjepolitične infrastrukture oz. podpore predstavništev RS in RA je zelo omejena. Pričakoval bi večji obseg sodelovanja in predvsem – kot navedeno zgoraj – koriščenja informacijskih poti, ki ne predstavljajo praktično nobenih stroškov: informiranje tuje javnosti s pomočjo spletnih strani oz. FB diplomatsko-konzularnih predstavništev, ki so glavni nosilci zunanjepolitične strategije tudi na področju kulture v RS. Kulturni centri pa so pomemben dejavnik v primeru RA in so običajno aktivnejši promotorji avstrijske kulture v tujini. Možnosti nastopa nacionalnih dramskih gledališč v tujini, ki so s strani države v javnem interesu ustanovljena in večinsko financirana gledališča, torej navkljub načelni usklajenosti zunanjepolitičnih in kulturnopolitičnih ciljev tako v RS kot RA niso povsem izkoriščene. Temu glede na rezultate analize botruje dejstvo, da med instrumenti promocije nacionalni dramski gledališči nista posebej izpostavljeni v zunanjepolitičnih dokumentih. Kot jasno izhaja iz avstrijskega primera, ne zgolj nacionalno gledališče, ampak tudi gledališče na splošno niti ni eno izmed težišč mednarodne kulturne politike« (BMEIA RA 2015č, 16).

6 Zaključek

V diplomskem delu s pomočjo analize mednarodne dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč preverjam hipotezo, da v primeru, ko so cilji kulturne in zunanje politike usklajeni, mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč vpliva na uresničevanje javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih.

Hipotezo diplomskega dela lahko potrdim v delu, da na vlogo uresničevanja javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih vpliva mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč.

V operacionalizaciji sem razdelal, da je naloga države zagotavljanje pogojev za ustvarjanje, varovanje, podporo in splošno uživanje kulture kot javnega dobrega. Kot izhaja iz primerjalne analize izbranih držav, vladi Avstrije (zvezna vlada) in Slovenije zagotavljata javno službo, pogoje za kulturne dobrine in kulturne dejavnosti. Za kontinuirano izvajanje kulturnopolitičnih nalog javne službe sta državi tudi ustanovili osrednji nacionalni dramski gledališči, Avstrija Burgtheater kot gospodarsko družbo in Slovenija SNG Drama Ljubljana kot javni zavod. V obeh primerih vladi gledališčema z neposrednimi subvencijami tudi zagotavljata večinski delež prihodkov in s tem sorazmerno neodvisnost od trga.

V okviru svojega poslanstva sta gledališči glede kulturne vsebine avtonomni. Poslanstvo obeh osrednjih nacionalnih gledališč je zagotavljanje dostopne in kakovostne gledališke ponudbe. S kakovostno ponudbo na mednarodni ravni naj bi si gledališči zagotovili umeščenost v mednarodni prostor, hkrati pa naj bi s tem izpolnjevali kulturnopolitične cilje promocije kulture in s tem države. Skupni predvideni mehanizmi za doseganje umeščenosti gledališča in promocijo države so gostovanja pri tujih gledališčih in na festivalih v tujini, izmenjave gledaliških predstav in koprodukcijska povezovanja s tujimi partnerji ter sodelovanjem v mednarodnih gledaliških mrežah. SNG Drama Ljubljana izrecno navaja tudi sodelovanje v mednarodnih mrežah in koprodukcijsko sodelovanje s tujimi partnerji. Razlika med gledališčema je tudi, da Burgtheater glede na SNG Drama Ljubljana, za svoje delovanje nima sprejete oziroma posebej zapisane strategije, ampak pri svojem delovanju izhaja le iz poslanstva, kot ga opredeljuje ustanovitveni zakon. Nacionalni dramski gledališči

obeh preučevanih držav svoje umeščanje v mednarodnem prostoru razumeta enako: ohraniti in okrepiti kulturo, krepiti kulturno identiteto. Obe državi imata med kulturnopolitičnimi cilji na nacionalni ravni navedeno tudi spodbujanje mednarodne promocije države prek njene kulture, pri tem pa tudi sodelovanje z resorjem, pristojnim za zunanje zadeve (kulturna diplomacija).

Podobno izhaja tudi iz zunanjepolitičnih usmeritev proučevanih držav. Obe državi kulturo razumeta kot dejavnik in sredstvo zunanje politike. Vendar ima avstrijsko zvezno ministrstvo, pristojno za zunanje zadeve, za razliko od slovenskega med zakonsko predvidenimi nalogami tudi zunanje odnose na področju kulture, ki jih je Republika Avstrija razvila v posebnem konceptu mednarodne kulture politike. Za uresničevanje te politike je zvezno ministrstvo oblikovalo cilje, predvidelo ukrepe, instrumente in mehanizme, ki jih je zapisalo tudi v posebni strateški dokument. Ta je usmerjen v promocijo države oziroma ustvarjanje podobe kreativne in inovativne države in mednarodne izmenjave. Podpora in posredovanje gledališkim predstavam pa naj bi prispevala tudi k nadaljnjemu razvoju kulture. Slovenija ima zunanjepolitične cilje v odnosu do kulture zapisane v splošnem zunanjepolitičnem strateškem dokumentu, ki se sklicuje tudi na kulturnopolitični strateški dokument. Kulturo podobno zastavlja kot sredstvo in dejavnik za promocijo države, prek uveljavitve njene kulture v mednarodnem prostoru. Obe državi sta pri tem usmerjeni v promocijo kakovostne kulture države, s tem da v slovenskem strateškem dokumentu ni njene opredelitve, medtem ko jo avstrijski strateški dokument povezuje s trajnostno (dolgoročno) in ciljno usmerjene projekte. Slovenija se pri tem opira na zgodovinski pomen kulture za razvoj države, njene vsebinske suverenosti in raznovrstnosti, Avstrija pa je bolj osredotočena na pomen zgodovine za sedanjost in s tem na sodobne ustvarjalne dosežke.

Slovenija z mednarodno promocijo in uveljavljanje države predvideva tudi ugodnejše pogoje za doseganje drugih zunanjepolitičnih ciljev, predvsem gospodarskih. Avstrija pa predvideva krepitev svoje vloge in s tem tudi doseganje drugih zunanjepolitičnih ciljev prek polja kulture na področju gradnje evropske identitete (EU) ter njenega prispevka k medkulturnemu in medverskemu dialogu. Podobno se tudi Slovenija zavzema za krepitev mednarodnega sistema na tem področju in pripisuje pozornost kulturi v zunanjepolitičnih odnosih v okviru EU.

Vladi obeh držav torej uresničujeta javni interes v kulturi tudi s poveritvijo kulturnopolitičnih nalog nacionalnima dramskima gledališčema. Pri pojmu javnega interesa izhajam iz njegove opredelitve v konceptualizaciji kot normativnega pojma, ki temelji na skupnih vrednotah, formalnih načelih in temeljnih potrebah skupnosti. Slovenska kulturna politika temelji na pojmu javnega interesa. Že krovni zakon v kulturi namreč določa načine in oblike uresničevanja javnega interesa v kulturi. Nanj se tako sklicujejo tudi drugi kulturnopolitični in z njimi povezani dokumenti. V Avstriji pa zvezna ustava in zvezni zakoni na področju kulture pojma javni interes ne uporabljajo. Navaja ga uredba zveznega ministrstva, pristojnega za finance, ki z javnim interesom utemeljuje financiranje storitev in dejavnosti iz zveznih sredstev, kar povezuje s financiranjem kulture iz javnih sredstev. Hkrati Zvezna vlada, katere dejavnost preučujem v diplomskem delu, tudi zagotavlja kulturne dobrine na način uresničevanja javnega interesa v kulturi. Avstrijski primer vseeno izkazuje, da kulturna politika držav normativno neposredno ne temelji nujno na sami uporabi pojma javnega interesa. Medtem ko slovenski strateški dokument navaja, da je varovanje in uveljavitev kulture v nacionalnem interesu države, avstrijski strateški dokumenti tega pojma ne uporabljajo. Javni in nacionalni interes torej nista nujno izhodišče zakonskega urejanja kulturne in zunanje politike in uresničevanja njenih ciljev.

Analiza v diplomskem delu izkaže tudi, da je struktura kulturne diplomacije Slovenije osnovana predvsem na diplomatsko-konzularnih predstavništvi. Dodatno ima trenutno dva kulturna centra, v ciljih pa si prizadeva za njihovo vzpostavitev. Na drugi strani Avstrijski model priznava in temelji tudi na vlogi več že vzpostavljenih kulturnih centrov (kulturnih forumov). V obeh primerih gre za kulturne centre, ki so povsem ali bolj posredno integrirani v diplomatsko-konzularna predstavništva. Pri inštrumentih kulturne diplomacije sta obe državi usmerjeni tudi v zagotavljanje mehanizmov podpore kulturnim projektom, pri tem pa avstrijski strateški dokument izrecno navaja tudi gledališke predstave. Obe državi si prizadevata zagotavljati ugodne pogoje za mednarodno kulturno dejavnost in posledično krepitev mednarodnih kulturnih odnosov v širšem pojmovanju diplomskega dela kot dolgoročnega vzajemnega sodelovanja med kulturnimi izvajalci. Posebne vloge osrednjih nacionalnih gledališč na tem področju pa strateška dokumenta obeh držav niti ne predvidevata niti jih ne omenjata.

Gledališči sledita normativni usklajenosti ciljev kulturne politike in zunanje politike, kar je skladno z javnim interesom držav in mednarodno dejavnostjo nacionalnih dramskih gledališč kot javnih služb. Vendar svojo dejavnost izvajata neposredno, brez formalne vsebinske vključenosti v zunanjo politično infrastrukturo v mednarodnih kulturnih odnosih.

Kot izhaja iz analize, slovensko in avstrijsko nacionalno dramsko gledališče tudi z izvajanjem gostovanj in udeležb na festivalih v tujini uresničujeta naloge kulturne politike, ki so jim zaupane prek javne službe, s tem pa uresničujeta tudi promocijo gledališča in kulture države v tujini. Dejstvo, da Burgtheater ciljev nima zapisanih v posebnem strateškem dokumentu, ni vplivalo na njegovo mednarodno dejavnost.

Gledališči sta pri svoji mednarodni dejavnosti delovali podobno, in sicer je dejavnost potekala v obliki gostovanj pri tujih gledališčih, na tujih festivalih, z mednarodnimi koprodukcijami, v obliki izmenjav gledaliških predstav, povezali pa sta se tudi v mednarodna gledališka združenja. Gledališči se razlikujeta po obsegu te dejavnosti, kar lahko povežem tudi s (finančnimi, kadrovskimi) zmožnostmi posamičnega gledališča. Avstrijsko nacionalno gledališče je med preučevanimi sezonami 2010/2011–2014/2015 po številu gostovanj in izvedenih predstav ter pri tem obisku več različnih festivalov in lokacij izvedlo večji obseg gostovanj v tujini. Vendar je pri tem doseglo podobno število držav kot slovensko nacionalno dramsko gledališče. V obeh primerih imata gledališči največ gostovanj v svojem govornem območju (SNG Drama Ljubljana pri zamejskih Slovencih, Burgtheater pa v nemško govorečih deželah sosednjih držav, tudi pri nemško govoreči manjšini na Južnem Tirolskem). Za državi to torej pomeni, da nacionalni gledališči s svojimi gostovanji prispevata k ohranitvi skupnega narodnostnega prostora. Gostovanja gledališč v tujini pri drugih gledališčih in na festivalih pa prispevajo k uresničevanju tako zunanjepolitičnih kot kulturnopolitičnih ciljev promocije slovenske kulture v tujini, hkrati pa tudi pri uveljavljanju gledališča v mednarodnem prostoru.

Poleg tega države, v katerih sta v preučevanem obdobju gostovali nacionalni dramski gledališči, tudi ne morem povezati z načrtno naravnostjo gledališča v regije, v katere je usmerjen zunanjepolitični strateški dokument Slovenije oziroma strateški dokument mednarodne kulturne politike Avstrije. Iz najštevilčnejših in ponavljajočih gostovanj v

preučevanih sezonah izhaja, da sta gledališči predvsem tradicionalno usmerjeni na države, s katerimi sta zgodovinsko oziroma jezikovno povezani.

Obe nacionalni dramski gledališči sta na določenih festivalih gostovali večkrat, v različnih sezonah, na nekaterih stalnih lokacijah v tujini ter tudi pri gledališčih, ki sta ju gostili v matični hiši. Mednarodno dejavnost obeh nacionalnih dramskih gledališč v odnosu do tujih gledališč – in posredno tudi tujega občinstva – torej lahko povežem s težnjo njunega vzajemnega delovanja s tujimi gledališči in tujim občinstvom v smislu mednarodnih kulturnih odnosov. Mednarodna dejavnost gledališča namreč lahko vključuje vzajemne odnose v širšem smislu mednarodnih kulturnih odnosov, kot so dolgoročna sodelovanja, vzajemna gostovanja ali koprodukcije. Promocija s prikazovanjem lastne dejavnosti v tujini je lahko enosmerna, lahko pa z vzpostavitvijo prepoznavnosti, uveljavljenosti oziroma dobre sprejetosti med občinstvom, s čimer gledališče lahko omogoči pogoje za dolgoročnejše in vzajemno sodelovanje z gostiteljem gostovanja v tujini.

Iz pregleda gostovanj v tujini pri obeh gledališčih izhaja, da si sicer z določenimi gledališči izmenjujeta gostovanja, a pri tem ni razvidna vzajemno enakovredna in redna kontinuiteta. Vendar analiza niti v primeru SNG Drama Ljubljana niti v primeru Burgtheatra ne izkazuje redne kontinuitete medsebojnih gostovanj. Glede na izmenjave, ki so bile izvedene, lahko zaključim, da sta gledališči pri izmenjavah vezani na zgodovinske oziroma jezikovne povezave med državama. Vendar odsotnost rednih izmenjav gledališču ne zagotavlja možnosti stalne prisotnosti in promocije slovenske kulture v tujini, kar je tudi v skladu s kulturnimi in političnimi cilji obeh držav. Po drugi strani pa odsotnost kontinuiranih vzajemnih izmenjav tudi ne zagotavlja pogojev za dodatne javne kulturne dobrine. Iz analize tudi izhaja, da se gledališči tudi nista pogosto koprodukcijsko povezovali s partnerji v tujini. Pri SNG Drama Ljubljana je sicer razviden pozitiven trend. Pri iskanju novih možnosti povezovanja in uveljavljanja gledališča v mednarodnem prostoru pa slovensko nacionalno gledališče – za razliko od avstrijskega – priznava tudi pomen članstva v mednarodnih gledaliških mrežah. Vendar iz obeh izbranih primerov na podlagi analiziranih informacij ne izhaja, da bi članstvo v mednarodnih združenjih (ETC v primeru SNG Drama Ljubljana oz. mreža Theatron v primeru Burgtheatra) prispevalo k večjemu mednarodnemu udejstvovanju. Gledališči, ustanovljeni za zagotavljanje javnih kulturnih dobrin, se s temi dobrinami tudi

vključujeta v mednarodne kulturne odnose. Vendar možnosti vzajemnih odnosov pri tem uresničujeta v omejenem obsegu. Kljub temu lahko delno potrdim, da na vlogo uresničevanja javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih vpliva mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč.

Zunanjepolitična infrastruktura obeh držav pri svojih dejavnostih podpira tudi kulturnopolitične cilje in mednarodno dejavnosti umetnikov, skupin ali kulturnih ustanov ter s tem promocijo lastne kulture v tujini. Vendar se pri tem državi razlikujeta tako po zmožnosti kot tudi po organiziranosti zunanjepolitične infrastrukture. Iz pregleda podpore, ki jo slednja zagotavlja kulturnim projektom umetnikov, skupinam in ustanovam v tujini ter s promoviranjem, ki ga izvaja že na lastnih spletnih in FB straneh, je razviden doprinos obstoja kulturnih centrov v vlogi kulturnih veleposlaništev. Ta so tudi več poročala o gostovanjih nacionalnega dramskega gledališča na festivalih v državi gostiteljici, a kljub temu večine teh gostovanj niso zajela. Iz analize, ki sem jo izvedel v diplomskem delu, niti iz primera Slovenije niti iz primera Avstrije ne izhaja posebna ustaljena sinergija sodelovanja zunanjepolitične infrastrukture z gostovanji nacionalnega dramskega gledališča. Gledališči sta bili pri svojih gostovanjih sicer v določenih primerih tudi delno deležni podpore zunanjepolitične infrastrukture. Dodatno je bilo v primeru Avstrije nacionalno gledališče vključeno tudi v širšo promocijsko aktivnost države, vendar sta večino dogodkov izvedli samostojno.

Omejena podpora v okviru zunanjepolitične infrastrukture se izkazuje s šibko usmerjenostjo v promocijo gledališke dejavnosti. Gledališka umetnost predstavlja enega od ključnih dejavnikov promocije kulture države, ki lahko prispeva k uveljavitvi podobe države. Povezava kulturne politike z ostalimi mednarodnimi interesi lahko pripomore k promociji in seveda tudi k njeni prepoznavnosti. Prepoznavnost pa nas vodi k lažjemu in hitrejšemu uresničevanju javnega interesa v okviru kulturne dejavnosti in tudi v interesu krepitve medkulturnih dialogov, ki so lahko iztočnica za izboljšanje mednarodnih odnosov tudi na področju ostalih dejavnosti.

Kljub normativni usklajenosti kulturno- in zunanjepolitičnih ciljev ter tudi podpore zunanjepolitične infrastrukture kulturnim dejavnostim v tujini dela hipoteze, *da mednarodna dejavnost nacionalnih dramskih gledališč vpliva na uresničevanje javnega*

interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih, ko so cilji kulturne in zunanje politike usklajeni, ne morem potrditi.

Skozi analizo ugotovimo, da cilji kulturne in zunanje politike kljub normativni usklajenosti niso vedno tudi usklajeni tudi na izvedbenem področju. Pričakovati je, da bi bilo ob celostni usklajenosti ciljev kulturne in zunanje politike, tako na normativnem kot izvedbenem področju, uresničevanje javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih preko mednarodne dejavnosti nacionalnih dramskih gledališč učinkovitejše.

Zunanja politika uporablja kulturo za promocijo države, s tem pa se promovira tudi nacionalna kultura. Hkrati pa z ustvarjanjem ugodnih pogojev za doseganje drugih zunanjepolitičnih ciljev to ustvarja tudi ugodne pogoje za razvoj kulturnih dejavnosti. Smiselno bi bilo, da zunanja politika v sodelovanju s kulturno politiko povezuje svoje zunanjepolitične aktivnosti in neposredno vključuje nacionalne kulturne ustanove, ki so tudi del državnega proračuna. Vendar pa posebne vloge osrednjih nacionalnih gledališč strateška dokumenta obeh držav na področju mednarodne kulturne dejavnosti niti ne predvidevata, niti jih ne omenjata. Nacionalni dramski gledališči večino dogodkov izvedeta samostojno, njuna gostovanja v tujini v večini niso bila vključena v promocijo s strani zunanjepolitične infrastrukture. Torej je promocija gledališke aktivnosti skoraj v celoti prepuščena gledališčem samim in se normativna usklajenost ciljev kulturne in zunanje politike ne izkazuje na izvedbenem področju. Ob celostni usklajenosti ciljev kulturne in zunanje politike, tako na normativnem kot izvedbenem področju, bi bila lahko vzpostavljena tudi kontinuiteta mednarodne dejavnosti gledališč, kar bi dvignilo raven učinkovitosti uresničevanja javnega kulturnega interesa na področju kulture v mednarodnih kulturnih odnosih, saj odsotnost kontinuiranih vzajemnih izmenjav ne zagotavlja pogojev za zagotavljanje dodatnih javnih kulturnih dobrin. K dvigu učinkovitosti bi doprineslo tudi medresorsko usklajeno informiranje. Pričakovati bi bilo več medresorskega sodelovanja in na polju informiranja predvsem koriščenja informacijskih poti, ki ne predstavljajo praktično nobenih stroškov: informiranje tuje javnosti prek spletnih strani oz. FB diplomatsko konzularnih predstavništev, ki so v RS, ob odsotnosti kulturnih atašejev, glavni nosilci zunanjepolitične strategije tudi na področju kulture. Razlika med državama je pri odnosu do kulture v zunanji politiki. Avstrija ima na tem področju sprejet poseben strateški dokument, za same projekte

nameni relativno in absolutno večji delež proračuna ministrstva, pristojnega za zunanje zadeve ter tudi ima bolj obsežno in razvito mrežo kulturnih centrov v tujini. V RA namreč vlogo diplomatskih konzularnih predstavništev na področju kulture kot pomemben dejavnik dopolnjujejo Kulturni forumi (kulturni centri), ki so aktivni promotorji avstrijske kulture v tujini, kar se izkazuje, kot smo pokazali v analizi, tudi v obsegu podpore avstrijskim umetnikom v mednarodnem prostoru. Vpliv vloge kulturnih centrov je razviden tudi pri preučevanih nastopih avstrijskega gledališča v tujini, a iz rezultatov analize diplomskega dela tudi v tem primeru ne izhaja ustaljena sinergija sodelovanja med nacionalnimi dramskimi gledališči in zunanjepolitično infrastrukturo.

Iz analize diplomskega dela lahko izpeljem tudi naslednje ugotovitve. Uresničevanje javnega interesa v kulturi neposredno in poimensko ni nujno konceptualni temelj kulturne politike države, konceptualno pa lahko pripomore k določitvi načinov in oblik zagotavljanja kulturnih dobrin. Glede na izbrani državi Slovenije in Avstrije, zvezna ureditev slednje in organiziranost njenega nacionalnega dramskega gledališča kot gospodarske družbe ne razlikuje mednarodne dejavnosti gledališč. Razlika med gledališčema je predvsem v njunih finančnih zmožnostih in kapacitetah, poleg tega pa je SNG Drama Ljubljana mnogo bolj angažirana pri zagotavljanju kulturnih dobrin prebivalstvu po državi. Iz analize izhaja, da promocija in predstavljanje v večini nista povezana z deli domačih avtorjev v smislu celostnega nastopa domače kulture. Vendar je ta izbor tudi predmet avtonomnosti vsebine gledališča, s tem pa tudi odločitve o vsebini repertoarja in iz njega izhajajoče predstave, ki gostuje v tujini. Gledališče se namreč samostojno odloča o avtorjih in tudi režiserjih svojih del.

V proučevanju sem sledil pomenu mednarodne dejavnosti dveh osrednjih nacionalnih dramskih gledališč, SNG Drama Ljubljana v Sloveniji in Burgteater v Avstriji, pri uresničevanju javnega interesa v kulturi v mednarodnih kulturnih odnosih. Ta dejavnost vpliva na uresničevanje javnega interesa, ki se kaže v zagotavljanju javnih kulturnih dobrin, na dveh nivojih oziroma dvosmerno. Na eni strani se skozi gostovanja gledališč v tujini ustvarjajo dodatne javne kulturne dobrine zunaj nacionalnega, državnega prostora Slovenije ali Avstrije, po drugi strani pa gostovanja tujih gledališč v Sloveniji ali Avstriji zagotavljajo dodatne javne kulturne dobrine v domačem državnem prostoru obeh držav. Prav zaradi dvostranskega učinka mednarodne dejavnosti opazovanih nacionalnih dramskih gledališč s stališča javnega interesa je vključevanje te dejavnosti v

različna področja državnih politik (ob kulturni tudi na zunanjepolitično) pomembno in smotrno, tudi za področje mednarodnih kulturnih odnosov.

7 Literatura

1. Ahačič, Draga in Robert Pignarre. 1985. *Dramsko gledališče*. Ljubljana: Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega.
2. *Anton Podbevšek Teater Novo mesto*. Dostopno prek: <http://www.antonpodbevsekteater.si/> (18. junij 2016).
3. Arndt, Richard T. 2005. *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. Washington, D.C.: Potomac Books, Inc.
4. *Avstrijski kulturni forum Berlin*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/oesterreichischeskulturforum.berlin> (22. julij 2016).
5. Avstrijski kulturni forum Berlin. 2016. *Veranstaltungen*. Dostopno prek: <http://www.kulturforumberlin.at/veranstaltungen> (22. julij 2016).
6. Avstrijski kulturni forum Bern. 2016. *Veranstaltungen*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/kf-bern/veranstaltungen> (22. julij 2016).
7. *Avstrijski kulturni forum Bratislava*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/rakuskekultureforum?ref=hl> (22. julij 2016).
8. Avstrijski kulturni forum Bratislava. 2016. *Program*. Dostopno prek: <http://www.rakuskekultureforum.sk/program> (22. julij 2016).
9. *Avstrijski kulturni forum Budimpešta*. Dostopno prek: https://www.facebook.com/osztrakkulturalisforum/videos/1135671719806518/?video_source=pages_finch_thumbnail_video (22. julij 2016).
10. Avstrijski kulturni forum Budimpešta. 2016. *Veranstaltungen*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/kf-budapest/veranstaltungen> (22. julij 2016).
11. *Avstrijski kulturni forum Bukarešta*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/pages/forumul-culturalaustriac/175720712890> (22. julij 2016).
12. Avstrijski kulturni forum Bukarešta. 2016. *Arhiv*. Dostopno prek: <http://www.austriacult-bucuresti.ro/informatii-diverse.html> (22. julij 2016).
13. *Avstrijski kulturni forum Meksiko*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/foroculturaldeaustriaenmexico> (22. julij 2016).
14. Avstrijski kulturni forum Meksiko. 2016. *Veranstaltungen*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/kf-mexiko/veranstaltungen> (22. julij 2016).
15. *Avstrijski kulturni forum Moskva*. Dostopno prek: https://www.facebook.com/austrian.cultural.forum/info/?entry_point=page_nav_about_item&tab=page_info (22. julij 2016).

16. Avstrijski kulturni forum Moskva. 2016. *Events*. Dostopno prek: <http://www.akfmo.org/en/events> (22. julij 2016).
17. *Avstrijski kulturni forum Pariz*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/austrocult.fr> (22. julij 2016).
18. Avstrijski kulturni forum Pariz. 2016. *Actualités*. Dostopno prek: <http://austrocult.fr/actualites> (22. julij 2016).
19. *Avstrijski kulturni forum Praga*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/rkfpraha> (22. julij 2016).
20. Avstrijski kulturni forum Praga. 2016. *Theater & Tanz*. Dostopno prek: <http://www.oekfprag.at/theater-tanz/aktuelle-veranstaltungen> (22. julij 2016).
21. *Avstrijski kulturni forum Varšava*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/pages/Austriackie-Forum-Kultury/189837792445> (22. julij 2016).
22. Avstrijski kulturni forum Varšava. 2016. *Teatr*. Dostopno prek: <http://www.austria.org.pl/NEW/PL/teatr.php> (22. julij 2016).
23. *Avstrijski kulturni forum Zagreb*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/AKF.Zagreb> (22. julij 2016).
24. Avstrijski kulturni forum Zagreb. 2016. *Kalendar*. Dostopno prek: <http://www.kulturforum-zagreb.org/hr/events> (22. julij 2016).
25. Bátor, Jozef in Monika Mokre. 2011. Introduction: What Role for Culture in External Relations? V *Culture and External Relations: Europe and Beyond*, ur. Jozef Bátor in Monika Mokre, 1–12. Farnham in Burlington: Ashgate Publishing.
26. Bealey, Frank. 1999. *The Blackwell Dictionary of Political Science*. Oxford, Malden: Blackwell Publishers.
27. Benko, Vlado. 1997. *Znanost v mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Bodenheimer, Edgar. 1962. Prolegomena to a Theory of the Public Interest. V *The Public Interest*, ur. Carl J. Friedrich, 205–217. New York: Atherton Press.
29. Braybrooke, David. 1962. The Public Interest: The Present and Future of the Concept. V *The Public Interest*, ur. Carl J. Friedrich, 129–154. New York: Atherton Press.
30. Breznik, Maja. 2004. *Kulturni revizionizem: kultura med neoliberalizmom in socialnoodgovorno politiko*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.

31. --- 2005. Kultura med »kulturno izjemo« in »kulturno raznoličnostjo«. V *Kultura d.o.o.: materialni pogoji kulturne produkcije*, ur. Aldo Milohnič, 15–43. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
32. Brnik, France. 1997. Nagovor predsednika SAZU, akademika prof. dr. Franceta Bernika: Simpozij o slovenski kulturni politiki, Cankarjev dom, 25. 10. 1997. V *Kulturna politika v Sloveniji: simpozij*, ur. Vesna Čopič in Gregor Tomc, 15–17. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
33. Bugarič, Bojan, Matija Damjan in Boštjan Koritnik. 2015. *Primerjalnoppravna analiza sistemov javnega financiranja kulturnih programov in projektov*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
34. Burgtheater. 2012. *Geschäftsbericht 2010/2011: Will Burg Soll*. Dostopno prek: http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/ueber_uns/aktuelles/BURG-GB_1011_FINAL_WEB.pdf (24. junij 2016).
35. --- 2013. *Geschäftsbericht 2011/2012: Flucht Burg Punkt*. Dostopno prek: http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/ueber_uns/aktuelles/GB_2011-12_END.pdf (24. junij 2016).
36. --- 2014. *Geschäftsbericht 2012/2013: Auf Burg Bruch*. Dostopno prek: https://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/ueber_uns/aktuelles/FINALES_PDF____Burg_AnsichtFIN.pdf (24. junij 2016).
37. --- 2015. *Geschäftsbericht 2013/2014: Wahl Burg Wille*. Dostopno prek: http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/ueber_uns/GB_Burg2013-14-WEB-final_korr_2.pdf (24. junij 2016).
38. --- 2016a. *Das Burgtheater*. Dostopno prek: <https://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/burgtheater/spielstaetten/Burgtheater-Geschichte-1.at.php> (22. junij 2016).
39. --- 2016b. *Spielstätten*. Dostopno prek: http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/ueber_uns/spiestaetten/283.at.php (22. junij 2016).
40. --- 2016c. *Geschäftsbericht 2014/2015: kommen Burg bleiben*. Dostopno prek: http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/ueber_uns/GB_2014-15_web_final.pdf (24. junij 2016).
41. --- 2016č. *Ensemble*. Dostopno prek: http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/burgtheater/ensemble/SchauspielerInnen_Uebersicht.at.php (24. junij 2016).

42. --- 2016d. Pisni odgovori na vprašanja avtorja o mednarodni dejavnosti gledališča in koriščenju sredstev Evropske unije. Dunaj, 9. junij.
43. --- 2016e. *Repertoire*. Dostopno prek: <http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/spielplan/repertoire/repertoire.at.php> (13. julij 2016).
44. --- 2016f. *Regie und Ausstattung*. Dostopno prek: <http://www.burgtheater.at/Content.Node2/home/burgtheater/ensemble/Regieuebersicht.php> (13. julij 2016).
45. Cassinelli, C. W. 1962. The Public Interest in Political Ethics. V *The Public Interest.*, ur. Carl J. Friedrich, 44–53. New York: Atherton Press.
46. Center Ustvarjalna Evropa v Sloveniji. 2016. *Podprti projekti*. Dostopno prek: <http://ced-slovenia.eu/project/> (20. julij 2016).
47. Cliche, Danielle in Andreas Wiesand. 2009. Achieving Intercultural Dialogue through the Arts and Culture? Concepts, Policies, Programmes, Practices. *D'Art Topics in Arts Policy* 39. Dostopno prek: <http://media.ifacca.org/files/D%27Art39Final.pdf> (5. junij 2016).
48. Colm, Gerhard. 1962. The Public Interest: The Present and Future of the Concept. V *The Public Interest.*, ur. Carl J. Friedrich, 115–128. New York: Atherton Press.
49. Compendium. 2016. *Intercultural Dialogue: a task for democratic governance*. Dostopno prek: <http://www.culturalpolicies.net/web/intercultural-dialogue.php> (7. junij 2016).
50. Culture.si. 2016a. *Archive of residencies*. Dostopno prek: http://ww.culture.si/en/Archive_of_residencies (20. julij 2016).
51. --- 2016b. *Worldwide events for Theatre*. Dostopno prek: <http://www.culture.si/en/Culture.si:Events/all/Theatre/international> (20. julij 2016).
52. Čopič, Vesna in Andrej Srakar. 2014. Country profile Slovenia. V *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, 16th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostopno prek: http://www.culturalpolicies.net/down/slovenia_122014.pdf (3. maj 2016).
53. Čopič, Vesna in Gregor Tomc. 1997. Nacionalno poročilo o kulturni politiki Slovenije. V *Kulturna politika v Sloveniji*, ur. Vesna Čopič, Gregor Tomc in Michael Wimmer, 5–267. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
54. --- 1998. Spremembe kulturne politike: grožnja ali priložnost. V *Kulturna politika v Sloveniji: simpozij*, ur. Vesna Čopič in Gregor Tomc, 21–43. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

55. Daddow, Oliver. 2013. *International Relations Theory: The Essentials*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.
56. *Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije (DeZPRS)*. Ur. l. RS 108/99. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DEKL3> (16. junij 2016).
57. *Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije (DeZPRS-1)*. Ur. l. RS 53/15. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DEKL37> (16. junij 2016).
58. *Državni temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov – Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder (StGG)*. RGBL. 142/1867, StGBL. 303/1920, BGBL. 1/1920, BGBL. 8/1974, BGBL. 262/1982, BGBL. 684/1988. Dostopno prek: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1867_142/ERV_1867_142.html (18. junij 2016).
59. Dunajska holdinška družba. 2016. *Die Wien Holding*. Dostopno prek: <https://www.wienholding.at/Die-Wien-Holding> (22. junij 2016).
60. *Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih - Vienna Convention on Diplomatic Relations*. 1961. Dostopno prek: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (10. junij 2016).
61. ERICarts. 2008. *Sharing Diversity: National Approaches to Intercultural Dialogue in Europe: Study for the European Commission: Report*. Bonn: ERICarts. Dostopno prek: http://www.interculturaldialogue.eu/web/files/14/en/Sharing_Diversity_Final_Report.pdf (3. junij 2016).
62. Everitt, Anthony. 1998. Potreba po (novi) kulturni politiki: Pomen kulture. V *Kulturna politika v Sloveniji: simpozij*, ur. Vesna Čopič in Gregor Tomc, 69–79. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
63. *Evropska gledališka konvencija – European Theatre Convention*. Dostopno prek: <http://www.etc-cte.org/> (24. junij 2016).
64. Evropska gledališka konvencija. 2011. *Statue of the European Theatre Convention*. Dostopno prek: http://www.etc-cte.org/uploads/docs/ETC_STATUTE_en.pdf. (24. junij 2016).
65. Evropska komisija. 2016. *Intercultural dialogue*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/intercultural-dialogue_en.htm (3. junij 2016).

66. Evropski parlament. 2016. *Vloga medkulturnega dialoga, kulturne raznolikosti in izobraževanja pri spodbujanju temeljnih vrednot EU*. Resolucija P8_TA(2016)0005, sprejeta 19. januarja 2016. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0005+0+DOC+XML+V0//SL> (3. junij 2016).
67. Fischer, Markus. 2006. Culture and Foreign Politics. V *The Limits of Culture: Islam and Foreign Policy*, ur. Brenda Shaffer, 27–64. Cambridge, London: The MIT Press.
68. Fisher, Rod in Carla Figueira. 2011. *Revisiting EU Member States' international cultural relations*. London: International Intelligence on Culture. Dostopno prek: <http://www.moreeurope.org/sites/default/files/EU%20International%20Cultural%20Relations%20Final%20Version%2006May2011.pdf> (17. junij 2016).
69. Flatham, Richard E. (1966) *The Public Interest: An essay concerning the normative discourse of politics*. New York: John Wiley and Sons.
70. Foucault, Michael. 1991. Governmentality. V *The Foucault effect – Studies in Governmentality*, ur. Graham Burchell, Colin Gordon in Peter Miller, 87–104. Chicago: The University of Chicago Press.
71. Fox, Byron L. 1950. International Cultural Relations. *American Sociological Review* 15 (4): 489–495.
72. Friedmann W. 1962. The Changing Content of Public Interest: Some Comments on Harold D. Lasswell. V *The Public Interest.*, ur. Carl J. Friedrich, 80–87. New York: Atherton Press.
73. Geertz, Clifford. 1973. *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
74. *Gledališče Koper*. Dostopno prek: <http://www.gledalisce-koper.si/> (18. junij 2016).
75. Gramsci, Antonio. 1971. *Selections from the Prison Notebooks*, ur. Quintin Hoare in Geoffrey Nowell Smith. New York: International Publishers.
76. Harshe, Rajen. 2006. Culture, Identity and International Relations. *Economic and Political Weekly* 41 (37): 3945–3951.
77. Hill, Cristopher. 2003. *The Changing Politics of Foreign Policy*. Basingstoke in New York: Palgrave Macmillan.
78. Hudson, Valerie M. 1997. Culture and Foreign Policy: Developing a Research Agenda. V *Culture & Foreign Policy*, ur. Valerie M. Hudson, 1–24. Boulder in London: Lynne Rienner Publishers.

79. Hopf, Ted. 1998. The Promise of Constructivism in International Relations Theory. *International Security* 23 (1): 171–200.
80. Huebner, Eva. 2012. *Das Austrian Cultural Forum New York – eine Analyse der Repräsentation von Primitivismus, Futurismus und Macht, Diplomarbeit*. Dostopno prek: http://othes.univie.ac.at/22476/1/2012-09-15_9601521.pdf (8. julij 2016).
81. Iriye, Akira. 1990. Culture. *The Journal of American History* 77 (1): 99–107.
82. King, Stephen M., Bradley S. Chilton in Gary E. Roberts. 2010. Reflections on Defining the Public Interest. *Administration & Society* 41 (8): 954–978.
83. Kolarič, Zinka, Andreja Črnak-Meglič in Maja Vojnovič. 2002. *Zasebne neprofitno – volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Ljubljana: Založba Fakultete za družbene vede.
84. Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi. 1975. *Conference on Security and Co-Operation in Europe Final Act*. Sprejet 1. avgusta 1975 v Helsinkih na 1. Vrh Konference za varnost in sodelovanje v Evropi. Dostopno prek: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> (17. maj 2016).
85. --- 1990. *Charter of Paris for a New Europe*. Sprejeta 21. novembra 1990 v Parizu na 2. Vrh Konference za varnost in sodelovanje v Evropi. Dostopno prek: <http://www.osce.org/mc/39516?download=true> (17. maj 2016).
86. --- 1994. *Budapest Summit Declaration*. Sprejeta 6. decembra 1994 v Budimpešti na 4. Vrh Konference za varnost in sodelovanje v Evropi. Dostopno prek: <https://www.osce.org/mc/39554?download=true> (17. maj 2016).
87. Krašovec, Alenka. 2002. *Oblikovanje javnih politik. Primer kulturnih politik v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica Fakultete za družbene vede.
88. Kratochwil, Friedrich. 1982. On the Notion of "interest" in International Relations. *International Organization* 36 (1): 1–30.
89. Leys, Wayne A. R. 1962. The Relevance and the Generality of »The Public Interest«. V *The Public Interest.*, ur. Carl J. Friedrich, 237–256. New York: Atherton Press.
90. *Linguee*. 2016. Dostopno prek: <http://linguee.com> (18. junij 2016).
91. Mark, Simon. 2009. *A Greater Role for Cultural Diplomacy*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael. Dostopno prek:

- http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20090616_cdsp_discussion_paper_114_mark.pdf (12. junij 2016).
92. Matarasso, François in Charles Landry. 2000. *Iskanje ravnotežja: enaindvajset strateških dilem kulturne politike*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.
 93. McGuigan, Jim. 1996. *Culture and the Public Sphere*. London in New York: Routledge.
 94. McLean, Ian in Alistair McMillan, ur. 2009. *The Concise Oxford Dictionary of Politics, Third Edition*. Oxford, New York: Oxford University Press.
 95. Mestna uprava mesta Dunaj. 2016. *Financing governmental tasks – Vienna as part of the Republic of Austria*. Dostopno prek: <https://www.wien.gv.at/english/administration/organisation/austria/financing.html> (24. junij 2016).
 96. *Mestno gledališče Ptuj*. Dostopno prek: <http://www.mgp.si/> (18. junij 2016).
 97. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. 2016. *Sprejeti proračun*. Dostopno prek: http://www.mf.gov.si/si/delovna_podrocja/proracun/sprejeti_proracun/ (23. avgust 2016).
 98. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. 2002. *Analiza stanja na področjih kulture in predlog prednostnih ciljev za pripravo Nacionalnega programa za kulturo 2004–2007*. Dostopno prek: http://www.arhiv.mk.gov.si/si/storitve/raziskave_in_analize/analiza_stanja_na_podrocju_kulture (30. marec 2016).
 99. --- 2010. *Pravilnik o načinu izvajanja financiranja javnih zavodov, javnih skladov in javnih agencij na področju kulture*. Ur. l. RS 85/10. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10366> (23. junij 2016).
 100. --- 2011. *Analiza stanja na področju kulture s predlogi ciljev za Nacionalni program za kulturo 2012–2015*. Dostopno prek: http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/Letna_porocila/2011/Analiza_stanja_na_podrocju_kulture_s_predlogi_prednostnih_ciljev-marec_2011_popravljeno28032011.pdf (30. marec 2016).
 101. --- 2013. *Ponovna ustanovitev Slovenskega kulturno-informacijskega centra - SKICA na Dunaju v Avstriji*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/archive/2013/5/select/sporocilo_za_javnost/article/12447/5714/ (6. junij 2016).

102. --- 2015a. *Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2014*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/financna_porocila/porocilo-2014.pdf (23. junij 2016).
103. --- 2015b. *Statistične informacije: organizacija na področju kulture v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/statisticne_informacije/2015_-_SI_MK__ORGANIZACIJE__NA_PODROCJU_KULTURE_V_SLOVENIJI.pdf (23. junij 2016).
104. --- 2015c. *Javni razpis za izbor kulturnih projektov bivanja in ustvarjanja v umetniških rezidencah v Berlinu, Londonu, New Yorku in na Dunaju, ki jih bo v letu 2016 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razpisi/2015/razpisi/JPR-REZ-2016/01_JPR-REZ-2016-Besedilo.doc (6. julij 2016).
105. --- 2016a. *Služba za evropske zadeve in mednarodno sodelovanje*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/delovna_podrocja/sluzba_za_evropske_zadeve_in_mednarodno_sodelovanje/ (10. junij 2016).
106. --- 2016b. Pisno posredovane s strani avtorja zaprosene statistične informacije za javne zavode. Ljubljana, 8 julij.
107. --- 2016c. *Vlada sprejela sklep o ustanovitvi Slovenskega kulturnega centra v Berlinu*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/12447/6928/49bd2ae9bf0840bfd367ca788466acfa/ (6. junij 2016).
108. --- 2016č. *Javni razpis za izbor kulturnih projektov bivanja in ustvarjanja v umetniških rezidencah v Berlinu, Londonu, New Yorku in na Dunaju (v nadaljevanju: v umetniških rezidencah), ki jih bo v letu 2017 sofinancirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razpisi/2016/razpisi/JPR-REZ-2017/JPR-REZ-2017_besedilo.doc (20. julij 2016).
109. --- 2016d. *Letna poročila*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/si/storitve/porocila_in_podatki/letna_porocila/ (23. avgust 2016).
110. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2011. *Pravilnik o sofinanciranju kulturnih projektov s sodelovanjem diplomatskih predstavništev in konzulatov Republike Slovenije v tujini*. Ur. l. RS 26/11. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10623> (6. julij 2016).

111. *Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/pages/Slovenian-Ministry-of-Foreign-Affairs-Ministrstvo-za-zunanje-zadeve-RS/140650099320596> (22. julij 2016).
112. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2012. *Poročilo 2011: Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije za leto 2011*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/dokumenti/Porocilo_MZZ_2011.pdf (20. julij 2016).
113. --- 2013a. *Navodilo za častne konzularne funkcionarje Republike Slovenije*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/foto/1310/PRILOGA_3_-_Navodilo_za_castne_konzularne_funkcionarje_cistopis.doc (6. julij 2016).
114. --- 2013b. *Poročilo 2012: Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije za leto 2012*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/dokumenti/Porocilo_MZZ_2012.pdf (20. julij 2016).
115. --- 2014. *Poročilo 2013: Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije za leto 2013*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/dokumenti/Porocilo_MZZ_2013.pdf (20. julij 2016).
116. --- 2015. *Poročilo 2014: Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije za leto 2014*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zakonodaja_in_dokumenti/dokumenti/Letno_porocilo_MZZ_2014.pdf (20. julij 2016).
117. --- 2016a. *Kronologija vključevanja Slovenije v NATO*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/nato/kronologija_vkljucevanja_slovenije_v_nato/ (28. junij 2016).
118. --- 2016b. *Poročilo 2015: Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije za leto 2015*. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/foto/1606/porocilo2015.pdf> (4. julij 2016).
119. --- 2016c. *Kulturno sodelovanje*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/kulturno_sodelovanje/ (5. junij 2016).
120. --- 2016č. *Predstavnštva po svetu*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/predstavnstva_po_svetu/ (6. junij 2016).

121. --- 2016d. Pisni odgovori na vprašanja avtorja o podpori kulturni dejavnosti na veleposlaništvih. Ljubljana, 17. junij.
122. Mitchell, J. M. 2016. *International Cultural Relations*. London in New York: Routledge.
123. Mitchell, Robert C. in Richard T. Carson. 1989. *Using Surveys to Value Public Goods: The Contingent Valuation Method*. Washington: Resources for the Future.
124. Mor, Ben D. 2007. The rhetoric of public diplomacy and propaganda wars: A view from self-presentation theory. *European Journal Of Political Research* 46 (5): 661–683.
125. Mort, Frank. 1990. What's It Worth Then? *Marxism Today* July 1990. Dostopno prek: http://banmarchive.org.uk/collections/mt/pdf/90_07_32.pdf (9. avgust 2016).
126. Mreža evropskih nacionalnih kulturnih inštitutov. 2016. *About us*. Dostopno prek: <http://www.eunic-online.eu/> (10. julij 2016).
127. Mulcahy, Kevin V. 2006. Cultural Policy: Definitions and Theoretical Approaches. *Journal of Arts Management, Law & Society* 35 (4): 319–330.
128. Murden, Simon. 2001. Culture in world affairs. V *The Globalization of World Politics: An introduction to international relations: Second Edition*, ur. John Baylis in Steve Smith, 456–469. Oxford in New York: Oxford Univeristy Press.
129. Nye in Wang Jisi. 2009. Hard Decisions on Soft Power: Opportunities and Difficulties for Chinese Soft Power. *Harvard International Review* 31 (2): 18–22.
130. Nye, Joseph S. 2011. *The Future of Power*. New York: Public Affairs.
131. Oppenheim, Felix. 1998. *Morala v zunanji politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
132. --- 2002. Foreign Policy, Rationality and Morality. *Ratio Juris* 15 No (1): (1–15).
133. Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo. 1945. *UNESCO Constitution*. Sprejeta 16. novembra 1945 v Londonu in v veljavi od 4. novembra 1946, dopolnjena na 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 12., 15., 17., 19., 20., 21., 24., 25., 26., 27., 28., 29. in 31. zasedanju Splošne konference UNESCO. Dostopno prek: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (13. maj 2016).
134. --- 1966. *Declaration of Principles of International Cultural Co-operation*. Sprejeta 4. novembra 1966 na 14. zasedanju Splošne konference UNESCO.

- Dostopno prek: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13147&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (13. maj 2016).
135. --- 1972. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Sprejeta 16. novembra 1972 na 17. zasedanju Splošne konference UNESCO. Dostopno prek: <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> (9. maj 2016).
 136. --- 1982. *Mexico City Declaration on Cultural Policies*. Sprejeta 6. avgusta 1982 na Svetovni konferenci o kulturnih politikah (MONIACULT) v Mexico Cityu. Dostopno prek: http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf (14. april 2016).
 137. --- 2001. *Universal Declaration on Cultural Diversity*. Sprejeta 2. novembra 2001 na 31. zasedanju Splošne konference UNESCO. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127160m.pdf> (17. april 2016).
 138. --- 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Sprejeta 17. oktobra 2003 na 32. zasedanju Splošne konference UNESCO. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> (9. maj 2016).
 139. --- 2005. *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Sprejeta 20. oktobra 2005 na 33. zasedanju Splošne konference UNESCO. Dostopno prek: http://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/convention2005_basictext_en.pdf (7. maj 2016).
 140. Parlament Republike Avstrije. 2016. Abkommen über die Zusammenarbeit auf den Gebieten der Kultur, der Bildung und der Wissenschaft. Dostopno prek: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXI/II_00563/index.shtml#tab-ParlamentarischesVerfahren (5. junij 2016).
 141. Peter Kovač Peršin. 1998. Pomen in naloge kulturne politike. V *Kulturna politika v Sloveniji: simpozij*, ur. Vesna Čopič in Gregor Tomc, 59–68. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 142. Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika: Osnove teorije in praksa*. Mengeš: Center za evropsko prihodnost; Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
 143. Podgornik, Ana, Boštjan Udovič in Iztok Simoniti. 2012. *Kulturna diplomacija slovenskih držav v Evropski uniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

144. Požgan, Jure in Ana Bojinović Fenko. 2012. Kulturna diplomacija in kultura v mednarodnih odnosih. Študija primera slovenske zunanje politike. *Družboslovne razprave* 28 (69). Dostopno prek: <http://druzboslovne-razprave.org> (25. marec 2016).
145. *Prešernovo gledališče Kranj*. Dostopno prek: <http://pgk.si/> (18. junij 2016).
146. Ratzenböck, Veronika in Anja Lungstraß. 2016. Country profile Austria. V *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, 17th edition*. Council of Europe/ERICarts. Dostopno prek: <http://www.culturalpolicies.net/> (3. maj 2016).
147. Reeves, Julie. 2004. *Culture and International Relations: Narratives, natives and tourists*. London in New York: Routledge.
148. *Resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2008–2011* (ReNPK0811). Ur. l. RS 35/08 in 95/10. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO57> (27. junij 2014).
149. *Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017* (ReNPK14–17). Ur. l. RS 99/13. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO96> (18. junij 2016).
150. Reus-Smith, Christian. 2013. Constructivism. V *Theories of International Relations*, ur. Scott Burchill in Andrew Linklater, 217–240. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
151. Rotar, Braco. 1998. Kulturna politika in produkcija kulturne identitete. V *Kulturna politika v Sloveniji: simpozij*, ur. Vesna Čopič in Gregor Tomc, 217–221. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
152. Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: Izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
153. Scott, John in Gordon Marshall, ur. 2005. *Oxford Dictionary of Sociology*. Oxford, New York: Oxford University Press.
154. Sigledal – Portal slovenskega gledališča. 2016. *Repertoar*. Dostopno prek: <http://repertoar.sigledal.org/> (15. julij 2016).
155. Slapšak, Svetlana. 2011. *Mikra Theatrika*. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko.
156. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: www.fran.si (15. april 2015).
157. Slovenski gledališki inštitut. 2015. *Slovenija na Praškem kvadrienu 2015 s projektoma Razširjen prostor vs. stisnjen prostor in Tiha nevihta*. Dostopno prek:

- <https://www.facebook.com/slovenskigledaliskiinstitut/posts/728237647301741:0> (20. julij 2016).
158. Slovenski kulturno-informacijski center. 2016. *SKICA – o nas*. Dostopno prek: http://www.skica.at/Skica_slovensko#O_Skici (6. junij 2016).
159. *Slovensko stalno gledališče Trst*. Dostopno prek: <http://www.teaterssg.com/o-gledaliscu/ustanovitelji/> (18. junij 2016).
160. Slovensko-avstrijska mešana komisija za sodelovanje v kulturi, izobraževanju in znanosti med Republiko Slovenijo in Republiko Avstrijo. 2007. 2. *Delovni program o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Avstrije za obdobje od 2008 do 2012*. Dostopno prek: <http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/msporazumi/medministrski/AVSTRIJA.pdf> (6. junij 2016).
161. --- 2013. 3. *delovni program o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Avstrije za obdobje od 2014 do 2016*. Dunaj: interno gradivo.
162. Smits, Yolanda, Clémentine Daubeuf in Philippe Kern (2016). *Research for Culture Committee – European Cultural Institutes Abroad: Study*. Dostopno prek: http://www.moreeurope.org/sites/default/files/2016_ep_study_on_cultural_institutes_en.pdf (15. 8. 2016).
163. SNG Drama Ljubljana. 2007. *Strateški načrt SNG Drama Ljubljana za obdobje 2007–2013*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
164. --- 2011a. Pregled sezone 2010/11. *Gledališki list SNG Drama Ljubljana XCI* (2): 74–90. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
165. --- 2011b. *Računovodsko in poslovno poročilo: Letno poročilo 2010*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
166. --- 2012a. Pregled sezone 2011/12. *Gledališki list SNG Drama Ljubljana XCII* (1): 70–85. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
167. --- 2012b. *Računovodsko in poslovno poročilo: Letno poročilo 2011*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
168. --- 2013a. Pregled sezone 2012/13. *Gledališki list SNG Drama Ljubljana XCIII* (1): 68–81. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
169. --- 2013b. *Računovodsko in poslovno poročilo: Letno poročilo 2012*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.

170. --- 2014a. *Strategija srednjeročnega razvoja: Strateški načrt 2015–2019*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
171. --- 2014b. Pregled sezone 2013/14. *Gledališki list SNG Drama Ljubljana XIV (2)*: 90–100. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
172. --- 2014c. *Računovodsko in poslovno poročilo: Letno poročilo 2013*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
173. --- 2015a. Pregled sezone 2014/15. *Gledališki list SNG Drama Ljubljana XCV (1)*: 68–85. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
174. --- 2015b. *Računovodsko in poslovno poročilo: Letno poročilo 2014*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
175. --- 2015c. *Mlada drama: Projekt gledališke vzgoje SNG Drama Ljubljana*. Dostopno prek: http://www.drama.si/_files/4460/Nove%20karierne%20perspektive.pdf (20. julij 2016).
176. --- 2016a. *Računovodsko in poslovno poročilo: Letno poročilo 2015*. Ljubljana: SNG Drama Ljubljana.
177. --- 2016b. *Veliki oder*. Dostopno prek: http://www.drama.si/odrugi/prizoriska/veliki_oder (24. junij 2016).
178. --- 2016c. *Repertoar*. Dostopno prek: <http://www.drama.si/repertoar/> (10. julij 2016).
179. --- 2016č. Intervju z avtorjem. Ljubljana, 12. julij.
180. Statista, Statistični portal – The Statistics Portal. 2016. *Global social networks ranked by number of users 2016*. Dostopno prek: <http://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (19. julij 2016).
181. Stern, Tom. 2014. *Philosophy nad Theatre: An Introduction*. London and New York: Routledge.
182. Sušec Michieli, Barbara. 2008. Nacionalno gledališče, identiteta in (geo)politika. *Amfiteater: Revija za teorijo scenskih umetnosti (1) 1*: 100–112.
183. Svet Evrope. 1949. *Statute of the Council of Europe*. European Treaty Series - No. 1, sprejet 5. maja 1949 v Londonu. Dostopno prek: <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/rms/0900001680306052> (17. maj 2016).
184. --- 1954. *European Cultural Convention*. European Treaty Series – No. 18, sprejeta 19. decembra 1954, v veljavi od 5. maja 1955. Dostopno prek:

- <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006457e> (17. maj 2016).
185. --- 2008a. *White Paper on Intercultural Dialogue: Living Together as Equals*. Sprejeta 7. maja 2008 v Strasbourgu na 118. ministrskem zasedanju Sveta evropskih ministrov za zunanje zadeve. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf (3. junij 2016).
186. --- 2008b. *White Paper on Intercultural Dialogue*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/whitepaper_interculturaldialogue_2_EN.asp?#P134_35686 (17. maj 2016).
187. Taylor, Edward Burnett. 1871. *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*. London: John Murray.
188. *Thaetron mreža – Theatron Network*. Dostopno prek: <http://www.theatron-network.eu/> (22. julij 2016).
189. Throsby, David. 2010. *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo, Delhi, Tokyo: Cambridge University Press.
190. Tuch, Hans N. 1990. *Communicating with the world: US public diplomacy overseas*. New York: St Martin's Press.
191. Udovič, Boštjan. 2009. *Ekonomska in gospodarska diplomacija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
192. *Unija evropskih gledališč – Union des Théâtres de l'Europe (UTE)*. Dostopno prek: <http://www.union-theatres-europe.eu/UNIQ146798463508397/ute> (24. junij 2016).
193. Urad Zveznega kanclerja Republike Avstrije. 2008. *Regierungsprogramm 2008–2013: Gemeinsam für Österreich: Regierungsprogramm für die XXIV. Gesetzgebungsperiode*. Dostopno prek: <http://www.bundeskanzleramt.at/DocView.axd?CobId=32965> (22. junij 2016).
194. --- 2013. *Arbeitsprogramm der österreichischen Bundesregierung 2013–2018: Erfolgreich. Österreich*. Dostopno prek: <https://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=53264> (22. junij 2016).
195. --- 2015a. *Kulturbericht 2014*. 2015a. Dostopno prek: <http://www.kunstkultur.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=59900> (21. junij 2016).

196. --- 2015b. *Kunstbericht 2014*. 2015b. Dostopno prek: <http://www.kunstkultur.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=59898> (21. junij 2016).
197. --- 2015c. *Anfragebeantwortung durch den Bundesminister für Kunst und Kultur, Verfassung und Medien Dr. Josef Ostermayer zu der schriftlichen Anfrage (3307/J) der Abgeordneten Mag. Beate Meinl-Reisinger, MES, Kolleginnen und Kollegen an den Bundesminister für Kunst und Kultur, Verfassung und Medien betreffend Umsetzung des Regierungsprogramms im Bereich Kunst und Kultur*. Dostopno prek: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/AB/AB_03153/imfname_383882.pdf (7. julij 2016).
198. --- 2016a. *Umetnost in kultura*. Dostopno prek: <http://www.kunstkultur.bka.gv.at/> (21. junij 2016).
199. --- 2016b. *Christian Kern becomes Austria's Federal Chancellor*. Dostopno prek: https://www.bka.gv.at/site/cob__63025/7730/default.aspx (21. junij 2016).
200. --- 2016c. *Förderungen im Bereich der Abteilung II/2 – Musik, Darstellende Kunst, Allgemeine Kunstangelegenheiten*. Dostopno prek: <http://www.kunstkultur.bka.gv.at/site/8031/default.aspx> (21. junij 2016).
201. --- 2016č. *Kanzler und Regierungen seit 1945*. Dostopno prek: <http://www.bundeskanzleramt.at/site/3355/default.aspx> (21. junij 2016).
202. *Uredba zveznega ministra za finance o splošnih okvirnih smernicah za dodeljevanje subvencij iz zveznih sredstev – Verordnung des Bundesministers für Finanzen über Allgemeine Rahmenrichtlinien für die Gewährung von Förderungen aus Bundesmitteln* (ARR 2014). BGBl. II 208/2014. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008920> (22. junij 2016).
203. *Ustava Republike Slovenije* (URS). Ur. l. RS 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148 in 47/13 – UZ90,97,99. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1> (17. junij 2016).
204. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Berlinu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/OB.Berlin> (22. julij 2016).
205. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Berlinu*. 2016. *Veranstaltungen*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-berlin/veranstaltungen> (22. julij 2016).
206. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Bernu*. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-bern/aktuelles> (22. julij 2016).

207. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Bratislavi. 2016. *Archiv*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaft/pressburg/aktuelles/archiv.html> (22. julij 2016).
208. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Budimpešti. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaft/budapest/aktuelles.html> (22. julij 2016).
209. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Bukarešti*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/AustriaInRo> (22. julij 2016).
210. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Bukarešti. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaft/bukarest/aktuelles.html> (22. julij 2016).
211. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Haagu. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaft/den-haag/aktuelles.html> (22. julij 2016).
212. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Meksiku. 2016. *Kultur*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-mexiko/bilaterales/kultur> (22. julij 2016).
213. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Moskvi. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-moskau/aktuelles> (22. julij 2016).
214. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Parizu. 2016. *Veranstaltungen/Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-paris/veranstaltungen> (22. julij 2016).
215. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Pragi*. <https://www.facebook.com/rakouskevelvyslanectvi> (22. julij 2016).
216. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Pragi. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-prag/aktuelles> (22. julij 2016).
217. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Sofiji*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/Austria.in.BG> (22. julij 2016).
218. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Sofiji. 2016. *Archiv*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaft/sofia/aktuelles/archiv.html> (22. julij 2016).
219. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Varšavi. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaft/warschau/aktuelles.html> (22. julij 2016).
220. *Veleposlaništvo Republike Avstrije v Zagrebu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/AustrianEmbassyZagreb> (22. julij 2016).
221. Veleposlaništvo Republike Avstrije v Zagrebu. 2016. *Aktuelles*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/oeb-agram/aktuelles> (22. julij 2016).

222. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Ankari*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/Slovenian-Embassy-Ankara-Slovenya-Cumhuriyeti-B%C3%BCy%C3%BCkel%C3%A7iligi-Ankara-1403811973212724/> (22. julij 2016).
223. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Ankari. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://ankara.veleposlanistvo.si/index.php?id=1319> (22. julij 2016).
224. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Beogradu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/Veleposlani%C5%A1tvo-Slovenije-v-BeograduAmbasada-Slovenije-u-Beogradu-1539437736299008/> (22. julij 2016).
225. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Beogradu. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://beograd.veleposlanistvo.si/index.php?id=905> (22. julij 2016).
226. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Berlinu. 2016. *Kulturni oddetek*. Dostopno prek: <http://berlin.embassy.si/index.php?id=411> (6. junij 2016).
227. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Brasílii*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/eslovenianobrasil/> (22. julij 2016).
228. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Brasílii. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://brasil.embassy.si/index.php?id=3473> (22. julij 2016).
229. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Bratislavi. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://bratislava.veleposlanistvo.si/index.php?id=1329> (22. julij 2016).
230. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Budimpešti*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/sloinhun/> (22. julij 2016).
231. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Budimpešti. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://budimpesta.veleposlanistvo.si/index.php?id=1325> (22. julij 2016).
232. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Bukarešti*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/embslobuc> (22. julij 2016).
233. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Bukarešti. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://bukaresta.veleposlanistvo.si/index.php?id=1518> (22. julij 2016).
234. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Kopenhagenu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/Embassy-of-the-Republic-of-Slovenia-in-Copenhagen-173579429515528/> (22. julij 2016).
235. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Kopenhagenu. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.kopenhagen.veleposlanistvo.si/index.php?id=1205> (22. julij 2016).
236. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Moskvi. 2014. *Gostovanje SNG Drama Ljubljana s predstavo Ponorela lokomotiva v Minsku*. Dostopno prek:

- http://moskva.veleposlanistvo.si/index.php?id=901&tx_ttnews%5Btt_news%5D=22662&tx_ttnews%5BbackPid%5D=36&cHash=73bcfa00db4f1bfa08b441fc807763b2 (21. julij 2016).
237. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Moskvi. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://moskva.veleposlanistvo.si/index.php?id=900> (22. julij 2016).
238. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Parizu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/pages/Veleposlani%C5%A1tvo-RS-v-Parizu-Ambassade-de-la-Slov%C3%A9nie-%C3%A0-Paris/217349648440513> (22. julij 2016).
239. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Parizu. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.pariz.veleposlanistvo.si/index.php?id=736> (22. julij 2016).
240. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Podgorici. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.podgorica.veleposlanistvo.si/index.php?id=1313> (22. julij 2016).
241. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Rimu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/ambasciataslovenaroma/?fref=ts> (22. julij 2016).
242. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Rimu. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.rim.veleposlanistvo.si/index.php?id=1218> (22. julij 2016).
243. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Sarajevu. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.sarajevo.veleposlanistvo.si/index.php?id=943> (22. julij 2016).
244. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Skopju*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/slovenianembassy.skopje> (22. julij 2016).
245. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Skopju. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.skopje.embassy.si/index.php?id=1222> (22. julij 2016).
246. *Veleposlaništvo Republike Slovenije v Zagrebu*. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/slovenianembassy.zagreb> (22. julij 2016).
247. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Zagrebu. 2016. *Novice*. Dostopno prek: <http://www.zagreb.veleposlanistvo.si/index.php?id=1148> (22. julij 2016).
248. Vlada Republike Slovenije. 2003. *Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Slovensko narodno gledališče Drama Ljubljana*. Ur. l. št. 56/03, 46/05 in 99/08. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=SKLE3995> (18. junij 2016).
249. --- 2015. *Slovenija: varna, uspešna in v svetu spoštovana: Zunanja politika Republike Slovenije*. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si/fileadmin/>

- pageuploads/foto/1507/STRATESKI_DOKUMENT_-_KONCNO_-_PDF.pdf
(29. junij 2016).
250. Wiesand, Andreas Joh. 2007. *National Policies Influencing Cultural Cooperation and Mobility in Europe: An overview of Research Results: prepared in the context of the Gateway to European Cultural Co-operation project (G2CC)*. Dostopno prek: <http://www.labforculture.org> (7. junij 2016).
251. Wyszomirski, Margaret J., Christopher Burgess in Catherine Peila. 2003. *International Cultural Relations: A Multi-Country Comparison*. Washington, D.C.: Centre for Arts and Culture. Dostopno prek: http://www.americansforthearts.org-www.americansforthearts.org/sites/default/files/MJWpaper_1.pdf (17. junij 2016).
252. *Zakon o državni upravi (ZDU-1)*. Ur. l. RS 113/05–UPB, 89/07–odl. US, 126/07–ZUP-E, 48/09, 8/10–ZUP-G, 8/12–ZVRS-F, 21/12, 47/13, 12/14 in 90/14. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3225> (6. junij 2016).
253. *Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Avstrije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti (BATKIZ)*. Ur. l. RS. – Mednarodne pogodbe 5/02. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3303> (5. junij 2016).
254. *Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)*. Ur. l. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11 in 111/13. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3370> (17. junij 2016).
255. *Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1)*. Ur. l. RS 16/08, 123/08, 8/11–ORZVKD39, 90/12, 111/13 in 32/16. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144> (9. maj 2016).
256. *Zakon o zveznih muzejih – Bundesmuseen-Gesetz 2002*. BGBl. I 14/2002, BGBl. I 136/2004, BGBl. I 24/2007, BGBl. I 52/2009, BGBl. I 111/2010, BGBl. I 112/2011, BGBl. I 35/2013, BGBl. I 93/2013, BGBl. I 40/2014, BGBl. I 46/2014, BGBl. I 66/2015, BGBl. I 144/2015, BGBl. I 20/2016. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001728> (21. junij 2016).
257. Združena dunajska gledališča. 2016. *Das Unternehmen*. Dostopno prek: <https://www.vbw.at/de/unternehmen/unternehmen> (22. junij 2016).

258. Združeni narodi. Generalna skupščina. 1948. *The Universal Declaration of Human Rights*. Resolucija 217(III), sprejeta 10. decembra 1948 v Parizu. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (17. april 2016).
259. --- 1966. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Resolucija 2200 (XXI), sprejeta 16. decembra 1966 in v veljavi od 3. januarja 1976. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> (14. april 2016).
260. Zvezni urad za statistiko Republike Avstrije. 2016. *Theater und Musik*. Dostopno prek: http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bildung_und_kultur/kultur/theater_und_musik/index.html (21. junij 2016).
261. *Zvezni ustavni zakon – Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG)*. BGBl. 1/1930, BGBl. 103/1931, BGBl. 244/1932, StGBI. 4/1945, StGBI. 232/1945, BGBl. 6/1946, BGBl. 211/1946, BGBl. 143/1948, BGBl. 19/1949, BGBl. 8/1955, BGBl. 281/1955, BGBl. 269/1956, BGBl. 12/1958, BGBl. 271/1958, BGBl. 37/1959, BGBl. 171/1959, BGBl. 148/1960, BGBl. 155/1961, BGBl. 162/1962, BGBl. 205/1962, BGBl. 267/1963, BGBl. 215/1962, BGBl. 75/1963, BGBl. 59/1964, BGBl. 212/1964, BGBl. 73/1968, BGBl. 412/1968, BGBl. 27/1969, BGBl. 269/1969, BGBl. 105/1972, BGBl. 391/1973, BGBl. 287/1974, BGBl. 444/1974, BGBl. 302/1975, BGBl. 316/1975, BGBl. 368/1975, BGBl. 409/1975, BGBl. 323/1977, BGBl. 539/1977, BGBl. 92/1979, BGBl. 134/1979, BGBl. 350/1981, BGBl. 354/1982, BGBl. 175/1983, BGBl. 611/1983, BGBl. 203/1984, BGBl. 296/1984, BGBl. 490/1984, BGBl. 212/1986, BGBl. 285/1987, BGBl. 640/1987, BGBl. 125/1988, BGBl. 341/1988, BGBl. 684/1988, BGBl. 685/1988, BGBl. 445/1990, BGBl. 565/1991, BGBl. 276/1992, BGBl. I 819/1994, BGBl. 194/1999, BGBl. 470/1992, BGBl. 868/1992, BGBl. 508/1993, BGBl. 532/1993, BGBl. I 194/1999, BGBl. 268/1994, BGBl. 504/1994, BGBl. 506/1994, BGBl. 1013/1994, BGBl. 50/1995, BGBl. 392/1996, BGBl. 437/1996, BGBl. 659/1996, BGBl. I 2/1997, BGBl. I 64/1997, BGBl. I 82/1997, BGBl. I 87/1997, BGBl. I 30/1998, BGBl. I 35/1998, BGBl. I 68/1998, BGBl. I 83/1998, BGBl. I 8/1999, BGBl. I 65/1999, BGBl. I 148/1999, BGBl. I 68/2000, BGBl. I 114/2000, BGBl. I 121/2001, BGBl. I 99/2002, BGBl. I 43/2003, BGBl. I 90/2003, BGBl. I 100/2003, BGBl. I 118/2004, BGBl. I 153/2004, BGBl. I 31/2005, BGBl. I 54/2005, BGBl. I 81/2005, BGBl. I 100/2005, BGBl. I 106/2005, BGBl. I

121/2005, BGBl. I 5/2007, BGBl. I 27/2007, BGBl. I 1/2008, BGBl. I 2/2008, BGBl. I 31/2009, BGBl. I 47/2009, BGBl. I 106/2009, BGBl. I 127/2009, BGBl. I 50/2010, BGBl. I 57/2010, BGBl. I 98/2010, BGBl. I 43/2011, BGBl. I 58/2011, BGBl. I 60/2011, BGBl. I 1/2012, BGBl. I 12/2012, BGBl. I 49/2012, BGBl. I 51/2012, BGBl. I 65/2012, BGBl. I 59/2013, BGBl. I 114/2013, BGBl. I 115/2013, BGBl. I 164/2013, BGBl. I 101/2014, BGBl. I 102/2014, BGBl. I 41/2016. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138#header> (18. junij 2016).

262. *Zvezni zakon o finančni izravnavi – Bundesgesetz, mit dem der Finanzausgleich für die Jahre 2008 bis 2016 geregelt wird und sonstige finanzausgleichsrechtliche Bestimmungen getroffen werden (Finanzausgleichsgesetz 2008 – FAG 2008).* BGBl. 103/2007. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20005610> (21. junij 2016).
263. *Zvezni zakon o novi organizaciji Zveznega gledališča – Bundesgesetz über die Neuorganisation der Bundestheater (Bundestheaterorganisationsgesetz - BThOG).* BGBl. I 108/1998, BGBl. I 136/2001, BGBl. I 24/2007, BGBl. I 52/2009, BGBl. I 111/2010, BGBl. I 33/2012, BGBl. I 40/2014, BGBl. I 100/2015. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010085> (21. junij 2016).
264. *Zvezni zakon o številu, delovnem področju in ustanovitvi Zveznih ministrstev – Bundesgesetz über die Zahl, den Wirkungsbereich und die Einrichtung der Bundesministerien (Bundesministeriengesetz 1986 - BMG).* BGBl. 76/1986, BGBl. 78/1987, BGBl. 287/1987, BGBl. 45/1991, BGBl. 419/1992, BGBl. 25/1993, BGBl. 256/1993, BGBl. 550/1994, BGBl. 1105/1994, BGBl. 522/1995, BGBl. 820/1995, BGBl. 201/1996, BGBl. I 21/1997, BGBl. I 113/1997, BGBl. I 10/1999, BGBl. I 16/2000, BGBl. I 141/2000, BGBl. I 87/2001, BGBl. I 87/2002, BGBl. I 17/2003, BGBl. I 73/2004, BGBl. I 118/2004, BGBl. I 151/2004, BGBl. I 92/2005, BGBl. I 6/2007, BGBl. I 4/2008, BGBl. I 3/2009, BGBl. I 12/2012, BGBl. I 35/2012, BGBl. I 33/2013, BGBl. I 122/2013, BGBl. I 11/2014, BGBl. I 43/2016, BGBl. I 49/2016. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000873> (28. junij 2016).

265. *Zvezni zakon za spodbujanje umetnosti – Bundesgesetz vom 25. Februar 1988 über die Förderung der Kunst aus Bundesmitteln (Kunstförderungsgesetz)*. BGBl. 146/1988, BGBl. I 95/1997, BGBl. I 132/2000, BGBl. I 91/2015. Dostopno prek: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009667> (18. junij 2016).
266. Zvezno gledališče. 2016. *Jahresbericht 2014/2015*. Dostopno prek: http://www.bundestheater-holding.at/Content.Node2/holding/Jahresbericht_201415.pdf (24. junij 2016).
267. Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve Republike Avstrije. 2011a. *Auslandskulturkonzept 2011*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/3-Kulturpolitische_Sektion_-_pdf/Broschueren/Broschuere_Auslandskulturkonzept_2011.pdf (8. julij 2016).
268. --- 2011b. *Außen- und Europapolitischer Bericht 2010: Bericht des Bundesministers für europäische und internationale Angelegenheiten*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Publikationen/AEPB/Aussen-_und_Europapolitischer_Bericht_2010_2.pdf (23. julij 2016).
269. --- 2012a. *Außen- und Europapolitischer Bericht 2011: Bericht des Bundesministers für europäische und internationale Angelegenheiten*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Publikationen/AEPB/Aussen-_und_Europapolitischer_Bericht_2011.pdf (23. julij 2016).
270. --- 2012b. *Tätigkeitsbericht austria.kulturint 2011*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Publikationen/Taetigkeitsbericht_2011.pdf (23. julij 2016).
271. --- 2013a. *Außen- und Europapolitischer Bericht 2012: Bericht des Bundesministers für europäische und internationale Angelegenheiten*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Publikationen/AEPB/Aussen_und_Europapolitischer_Bericht_2012.pdf (23. julij 2016).
272. --- 2013b. *Austria Kultur International. Jahrbuch der Österreichischen Auslandskultur 2012*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Publikationen/Jahrbuch_2012.pdf (23. julij 2016).
273. Zvezno ministrstvo za evropske zadeve, integracijo in zunanje zadeve Republike Avstrije. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/Aussenministerium/?fref=ts> (22. julij 2016).

274. Zvezno ministrstvo za evropske zadeve, integracijo in zunanje zadeve Republike Avstrije. 2014a. *Außen- und Europapolitischer Bericht 2013: Bericht des Bundesministers für Europa, Integration und Äußeres*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Publikationen/AEPB/Aussen_und_Europapolitischer_Bericht_2013.pdf (23. julij 2016).
275. --- 2014b. *Austria Kultur International: Jahrbuch der Österreichischen Auslandskultur 2013*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Publikationen/Jahrbuch_2013.pdf (23. julij 2016).
276. --- 2015a. *Auslandskulturkonzept 2015–2018*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Aufmacher/Auslandskulturkonzept_2015-2018.pdf (8. julij 2016).
277. --- 2015b. *Außen- und Europapolitischer Bericht 2014: Bericht des Bundesministers für Europa, Integration und Äußeres*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Publikationen/AEPB/Aussen_und_Europapolitischer_Bericht_2014.pdf (9. julij 2016).
278. --- 2015c. *Austria Kultur International: Jahrbuch der Österreichischen Auslandskultur 2014*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Publikationen/Jahrbuch_der_OEsterreichischen_Auslandskultur_2014.pdf (10. julij 2016).
279. --- 2015č. *Austria Kultur International. Jahrbuch der Österreichischen Auslandskultur 2014*. Dostopno prek: https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Kultur/Publikationen/Jahrbuch_der_OEsterreichischen_Auslandskultur_2014.pdf (23. julij 2016).
280. --- 2016a. *Auslandskultur*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/europa-aussenpolitik/auslandskultur/> (8. julij 2016).
281. --- 2016b. *Welche Arten von österreichischen Vertretungen gibt es?* Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/europa-aussenpolitik/auslandskultur/> (9. julij 2016).
282. --- 2016c. *Österreichische Vertretungen*. Dostopno prek: <https://www.bmeia.gv.at/botschaften-konsulate/suche-nach-oesterreichischen-vertretungen/> (17. julij 2016).
283. Zvezno ministrstvo za gospodarstvo, družino in mlade Republike Avstrije, Urad Zveznega kanclerja Republike Avstrije, Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve Republike Avstrije. 2013. *Vortrag an den Ministerrat*.

- Betreff: Projekt "Nation Brand Austria - Competitive Identity".* Dostopno prek: <http://www.bmfwf.gv.at/Aussenwirtschaft/nationbrandingaustralia/Documents/Ministerratsvortrag.pdf> (7. julij 2016).
284. Zvezno ministrstvo za znanost, raziskovanje in gospodarstvo Republike Avstrije. 2014. *Competitive Identity Project/Nation Brand Austria*. Dostopno prek: <http://www.bmfwf.gv.at/Aussenwirtschaft/nationbrandingaustralia/Seiten/default.aspx> (7. julij 2016).
285. --- 2016. *Organigramm des Bundesministeriums für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft*. Dostopno prek: <http://www.bmfwf.gv.at/Ministerium/Documents/Organigramm;%20A4;%20Internet;%20April%202016;%20barrierefrei.pdf> (7. julij 2016).
286. Žagar, Mitja. 1994. *Izhodišča za novo organiziranost slovenske kulture*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.